

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 8962

י"ד) משנת תרי"ב (1842) [לצד 71 הערה 3]:

קינה

כתובה היא על אבן (לפ"ק)

ונוסדה היא על עפר (לפ"ק)

אבן מצבת קבר

למית אבנים בנית באמונים התבחר לך פה האבן?

רחבי עליות כוננת לתלפיות התחליפם בקב העפר?

דרכי יושר בחרת מעושר יענה כך מקיר האבן,

כי הון וזחב עוזרי רחב נחשבו לך אבק ועפר.

ליד משפחה אשר רבת צלחה בפנת עירנו היא האבן,

בני ענייה וכל עזוביה נחת עמך יחד על עפר.

יועץ מישורים איש דברים הידטו לעצהך וחרמה כאבן,

הלא ישרך ידעו מכיריך ויקום לך אחרון על עפר.

למוצא שפתיך לשמור לעמיתך היה רוחך חזק מאבן,

דין תורת אדם במשלח ידם ידעת כי זה כל יודרי עפר.

השמים שבה רוחך הנדיבה, ומשם תרחף ממעל לאבן,

לראש זה ההר כעוף נטהר לפקוד הקן עובה על עפר.

ה'ה אבי יקירי, הודי והדרי, שוע ושר, נאמן רוח

וישר מו' מרדכי קלאטשקי, במו"ה

יהודה ליב רי"פ ז"ל

שחל"ה ביום א' מ' ניסן שנת הר"ב הנצב"ה.

(שירי שפת קדש, מחברת ב', ח"ב (אלון כנות) סי' 12).

ט"ו) משנת תרי"ג (1853) [לצד 81 הערה 1]:

נוסח מצבתו של הר"ר גבריאל יעקב גינצבורג כתוב מארבעת עברי

האבן הנצבת על מקום קבורתו.

ז"ל הטקסט מצד הראשון:

גבר המות על עם אריאל, ויך שר ביעקב וגדול בישראל;

בענן צלמות כסה אור יום, ובכי לילה בכל הערים האל.

רעדה אחזה כל עדת יעקב, גדול שברה לא תוכל שאתו,

יחד נגורו חיי המחיה, אלף וחמש מאות איש — וביתו.

איך אשר ווילנא רבתי ילדה, איך סימפערפאל העיר קברה?

ליטא שלחה האניה, בריוסין מלאוה, ועל קרים האי נשברה;

ירעשו מקול שברה כל מושבות יעקב, וכל ארצנו תשא קינה,
 על כבוד אשר גלה מישראל, והוסר ראש תפארתם במדינה.
 קול צדקותיו נשמע בכתוב עמים, ויהללו מעשיו בשערים.
 בעלות לתור אורח נכבד לדרות, איך גם הורד חיש לקברים?
 במותו—ותחי רוח יעקב, וברוח גבורה קם האיש גבריאל
 בדרים להרים בצדקות ועז, אלפי כסף לאלפי ישראל:
 „גבה לה' לארבע ערים, חמשת אלפי כסף לכל אחת הנפתי:
 פה נולדתי, פה אשה יעדתי, פה הון אספתי, ופה נאספתי.”
 תאב לבנות בית חולים בעיר זו, וידר יעקב אלפי כסף למו,
 לא ארכו הימים ויצא יעקב לבנות פה גם בית עולמו.
 יושבי הכפרים ווצאי הערים יצא לכם כאשר יצאת,
 הו ארון והו הודו! צעק לכם, בזכרם האלף אשר להם נשאת.
 על מי לא קם אורך זרוע לצדקה, ולמי לא יחשך יום מותך?
 רבו חסדיך ממלים כפי המקונן מטורי האבן ומעפרותיך.
 צדקה הבן אך תגיד חסדי אב, ומעלליו ימלל חסר יחידו,
 גם יחידו ניר צדק בעמו ובעמים רבים, גם זכר צדיק למולידו
 ה"ה יקר כבוד אבינו
 הנור והעמרה לראשנו, וראש בית אב לכל משפחתנו,
 הרבני הגביר אשר הוקם ועלה, אשר ברכו ה' בעושר וגדולה,
 וינשאהו מכל אחיו למעלה, הנקרא בשם הכבוד והתהלה:
 אורח נכבד לדרותיו כבוד שמו וזכרו לתהלותיו,
 מו' גבריאל יעקב במוה' נפתלי הערץ גינצבורג וצללהיה,
 מילידי עיר ווילנא המהוללה, ממשפחה קלאצקא הנעלה,
 אשר כבוד אומר בלה,

מצד השני :

המקוננות :

ווילנא קול תתן: „בן במני הבוי!”
 קול וויטעבסק בא: „תני איש כלולותי!”
 קול קורא מקאמניץ: „השיבוי תושבוי!”
 ותען סימפערפאל: „הנו בקברותי!”
 כלנה :

אבן הועק מקיר

גם מקירות לב האבן,

כי הרעה במות הנכור
כל לב אנוש הלא יבין".

מצד השלישי:

המקונן:

גלי עפרות ואבני הקברות יחילו מקולות פה יאזינו,
יחיד, אבל יחידך פה, וקול המון רב קוראים "הו אבינו!"
נורא קול נהי שתי בנותיך, וכל בנות ישראל מבכות על אביהן,
צרת רבים זה המות, כי מצרות רבות לקח את אחיהן.
בעוד לא שנת איך שבה, לא מלאו ימיך ומלאה ארץ אבלך,
השבעת רבים ולא שבעת ימים, הרות דשן ויבש מלך?
רותה על כן אדמת קברך מדמעה, ואבן מצבתך שחקו מים,
גשם דמעותינו יורד על שרך, ואשר זרעת פה תקצור בשמים".
(שירי שפת קדש ח"ב 260).

מצד הרביעי חרותה המונת אניה טובעת בים והתרו נשבר, ומתחיתה

הקינה הזאת:

תאניה לאניה:

וקהלך מהוככי	רב החובל עבר
הנם יוצאים בככי.	וגם תרנג נשבר

זכרון ליום אחרון

ויהי כמשלש שנים לשבתו בעיר אשר היתה סוחרתו,
ועל כל המחוז פשטה מלאכתו, ושלמים וכן רבים היו משמעתו,
ויהי ביום אחרון בחלותו, ויכר בנפשו כי קרוב מותו
וימהר ויקרא ויצו אל ביתו,

לבנו יחידו ההולך בנתיבותיו, ואל הכבודות שתי בנותיו,
ויפקוד גם את בת חורגתו בשלשת אלפי רו"כ כיד נדיבתו,
ואחר צוה להלבישו חיש לבנים, וישת אל השמים פנים,
ויחל להתודות בתשובתו, ובדברו קרבה עת צאת נשמתו,
ותצא רוחו בצאת שיחו: "תהי נא מיתתי כפרת חטאתי"
ויגוע בנחת כהולך לישון, באור ליום ב' כ"ד לחדש הראשון,
ולמחר בעצם היום שב עפרו לאדמתו, אחרי שובו לאל אמנתו,
והוא כבן ששים שנה, בשנת יצאה רוחו עם אל אמונה (לפ"ק)
היא שנת ה' אלפים תרי"ג ליצירה; בצרור החיים תהי נפשו צרורה"
(נשלח לי ע"י א"א נ"י).

מ"ז) משנת תר"ז (1846) [לצד 115, הערה 2]:

אבן מצבת קבר

לראש סופרי לשון עבר.

מי זה השוכן פה בזה הקבר? —

רוצה דעת הולך פה בדומיה;

דרוש ידרש נא יקרא זה הגבר

כל המורים אשר עינו צופיה.

יכאב לבו תדמע עינו לשבר

אשר השברה הבת העבריה.

הן פה שוכן הנכבד אין לו חבר,

ראש הסופרים בשפה העבריה;

נאסף עם מותו כל מוב משפט עבר,

גלה כבוד מעמו עף אל עבר.

יחד תום ויושר עינם בוכיה

נצבים נדהמים על זה הקבר;

צדק ואמת גם ענוה צופיה

בעין דומעת יכנו על השבר,

ובראש כלם השפה העבריה

ראשית כל החמודות אבדה כל שבר,

גועה עמו יחד פה בדומיה.

זאת מצבתה, מצבת זה הגבר,

צופיה לאל רב העליליה

לקום עמו יחד מכור תחתיה.

ה"ה הרב המליץ הגדול ספרא רבא דישראל

בעהמ"ח עשרה מחברות על טהרת לשון הקדש

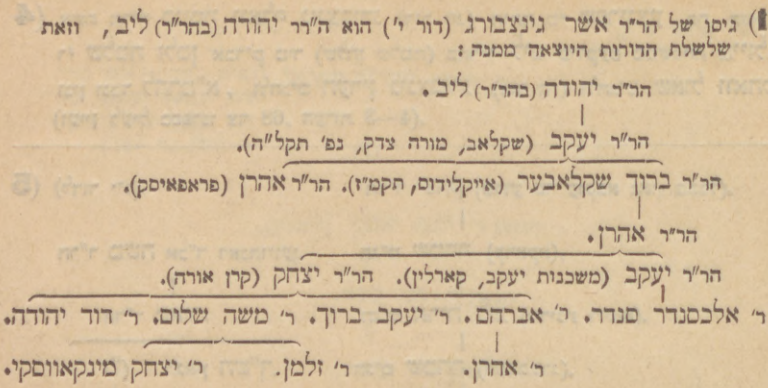
כבוד מו' מרדכי אהרן במו' אשר וצל

גינצבורג

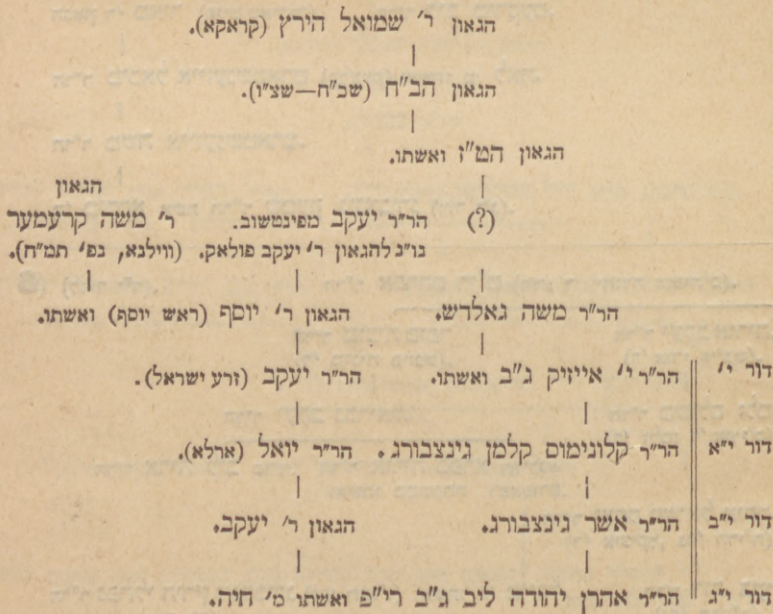
הנודע בשערים, אשר נאסף אל עמו מ"ז מרחשון

בשנת ה'ה לו הנהי גינצבורג איננו לפ"ק תנצב"ה".

(נשלח לי ע"י א"א ג"ו).

3—2) (לדורות י' וי"ג).

4) אשת הר"ר בנימין וואלף גינצבורג (דור י"ג) היתה מ' שפרינצע בת הגאון ר' שלמה זלמן אבדיק מיר (שלחן שלמה) בהר"ר ליב מירקעס ממשפחת מייזל, ובין ונכד להרמ"א, ולהג"מ הערץ גינצבורג (דור ח') ולהג"מ שאול וואהל (ועיין לעיל בספרנו צד 68, הערות 3-4).

5) (לדור י"ג). הר"ר יצחק (טגזע מר עוקבא גאון מבבל).

הר"ר משה אב"ר דאנהויזען. הג"מ שמחה (קראקא).

הר"ר מאיר. הג"מ אריה ליב (מדינת רוסיא).

הר"ר יצחק. הג"מ שמחה (לעמבערג).

הר"ר יצחק. הג"מ שלמה (מאהלוב).

הגאון ר' מאיר (פנים מאירות). הר"ר ליב מירקעס.

הר"ר מיכאל איזענשטארט (קלעצק) ואשתו מ' לאה.

הר"ר משה איזענשטארט.

מ' מירקא אשת הר"ר שמעון גינצבורג (דור י"ג).

6) (לדור י"ד). הר"ר אברהם רי"ט (ר"ח: ר' יהודה טוביה'ס).

הר"ר טוביה סופר. הר"ר יעקב אוריה, (ר' אורי פייגש).

הר"ר טוביה פייגש.

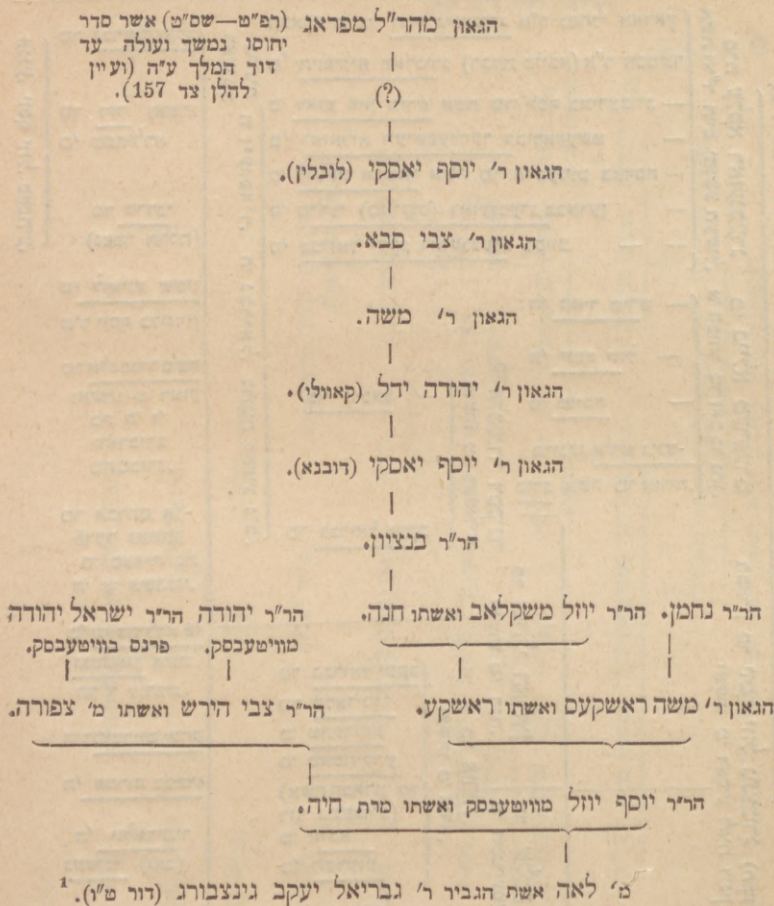
הר"ר יעקב גבריאלי. הר"ר משולם זלמן, (ר' זלמן ר' אורי'ס).

הר"ר אריה ליב סיד. הר"ר אוריה ספרא דווילנא ואשתו ממשפחת רפאפורט.

הר"ר יצחק ישראל איסר. (ר' איציקל, נפ' תרי"ח).

הר"ר נפתלי הירץ גינצבורג, (נפ' תקנ"ז) ואשתו מ' מייבל. הר"ר דוב בער, (נפ' תרמ"ט).

(7) (לדור ט"ו).

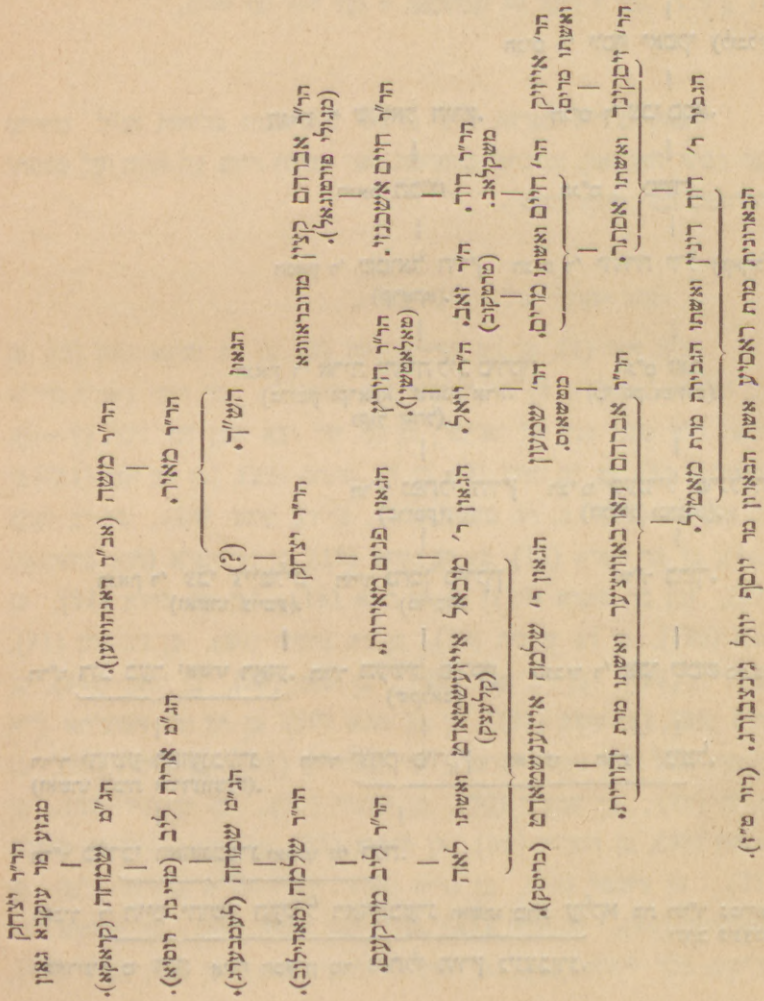

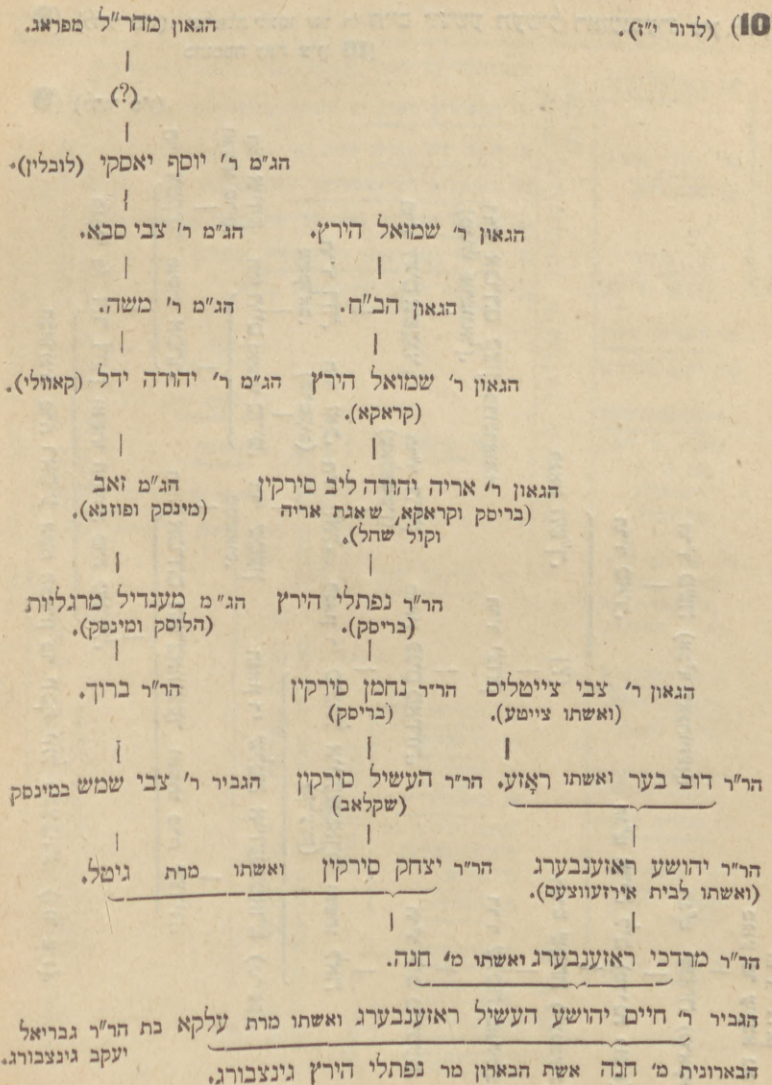
¹ שלשלת הדורות היוצאים מאת הר"ד גבריאל יעקב גינצבורג הננו נותנים בלוח מיוחד מעבר לדף הזה.

דור י"ט	דור י"ח	דור י"ז	דור י"ז	דור י"ז
<p>אנני, יוסף ויול, סאפירע.</p> <p>מר גבריאאל יעקב</p> <p>מר דוד ואשתו</p> <p>מ' מטהילדא</p> <p>מר מרדכי (נפטר תרל"ח)</p> <p>מ' לואיזע ששון</p> <p>א"ר יוסף בלונדון</p> <p>מר אלכסנדר משה ואשתו מ' ראזע בת ה' ז' ווארבורג מהמבורג.</p> <p>מר אברהם אל-פרעד ואשתו מ' סאפיה בת ה' א' אשכנזי.</p> <p>מ' מאטהילדא פ' גוטמאנן אשת הד"ר רודוויג.</p> <p>ה' דמיטרוס יצחק</p> <p>ה' פטרוס בנימין</p> <p>ה' וולאדימיר געארגי (זאב).</p> <p>מ' אננע (חנה).</p>	<p>ה' גבריאאל יעקב</p> <p>מ' תיופיליא ווארבורג (רבקה טוביא) א"ר זיגמונד</p> <p>מ' ראזע פאן הירש אשת מר יוסף בוויצבורג</p> <p>מ' ראזאליא הערצפעלדער בבודאפעשט</p> <p>מ' לואיזא אשכנזי אשת מר אויגעניוס בארסה</p> <p>מ' מרדכי (מארקוס) ראזענבערג בבאדען</p> <p>מ' גבריאאל יעקב ראזענבערג בקיוב</p> <p>ה' מאיר הירש</p> <p>ה' יוסף ויול</p> <p>מ' מויבה</p> <p>ברונת אירא גינצ-ברג אשת מר אוריה.</p> <p>מר מיכאל</p> <p>מר גבריאאל יעקב</p> <p>מר נפתלי האראץ ואשתו מ' חנה.</p> <p>מר אוריה ואשתו מ' אידא.</p> <p>מ' רובערט יוסף</p> <p>מר יוהאן מאריס</p> <p>מר גיאורג אלקסי</p> <p>מ' מרגריטא אננע</p>	<p>הבארונות מ' חנה גינצבורג א"ר נפתלי האראץ</p> <p>מ' תיופיליא ווארבורג (רבקה טוביא) א"ר זיגמונד</p> <p>מ' ראזע פאן הירש אשת מר יוסף בוויצבורג</p> <p>מ' ראזאליא הערצפעלדער בבודאפעשט</p> <p>מ' לואיזא אשכנזי אשת מר אויגעניוס בארסה</p> <p>מ' מרדכי (מארקוס) ראזענבערג בבאדען</p> <p>מ' גבריאאל יעקב ראזענבערג בקיוב</p> <p>מ' אלכסנדר זיסקינד ואשתו מ' ראזאליא.</p> <p>מר נפתלי האראץ ואשתו מ' חנה.</p> <p>מר אוריה ואשתו מ' אידא.</p> <p>מר שלמה דוד ואשתו מ' הענריעשע ערנשטיגא.</p> <p>מ' רובערט יוסף</p> <p>מר יוהאן מאריס</p> <p>מר גיאורג אלקסי</p> <p>מ' מרגריטא אננע</p>	<p>מרת עלקא ראזענבערג אשת הד"ר חיים יהושע העשיל.</p> <p>מ' ביליא מערפערט א הסודר מר זאב בר נתן.</p> <p>ברונת אירא גינצ-ברג אשת מר אוריה.</p> <p>מר נפתלי האראץ ואשתו מ' חנה.</p> <p>מר אוריה ואשתו מ' אידא.</p> <p>מר שלמה דוד ואשתו מ' הענריעשע ערנשטיגא.</p>	<p>הר"ר גבריאאל יעקב גינצבורג (תקנ"ג—תרל"ח) ואשתו מ' לאה.</p> <p>הבאון מר יוסף ויול גינצבורג (תקנ"ז—תרל"ח). ואשתו מ' ראסיע לבית דיין.</p>

(8) (לדור ט"ז). שלשלת יהוסו של ר' חיים יהושע העשיל ראוענבערג עיין להלן
 בהוספה זאת ציון (10)

(9) (לדור ט"ז).

ה ע ר ה לסי' 7 ולסי' 10 שבהוספה זו (צד 153 וצד 156).

הנאון מהר"ל מפראג אחד מראשי בית אבות בלוחות הנ"ל מתיחס
עד רבינו האי גאון, כמבואר בהקדמת ספר עבודת היום על או"ח ועל מצבתו
הנדפסת במ' מגלת יוחסין.

וזהו יחוסו של רבינו האי:

רבינו האי (1), בן רב שרירא גאון (2), בן רב חנינא גאון (3), בן
רב יהודאי גאון (4), בן מר שמואל ריש כלה (5), נכד רבה (שה"ג חיד"א
ה' א', ר"ל מבני בניו של מרימר, בן בנו של רבא גאון נכד רבה (7—6),
בר אבוהו (8), בן רב חצוב (9), בן רב פינחס (10), [בן רב אבבי (11)] בן
רב אבדימי (11), בן רב נחמיה (12), בן רב מיגס (13), בן רב יעקב
(14), בן מר זוטרא (15), בן רב גוריא (16), בן מר זוטרא (הוא בוסתנאי)
(17), [בן מר זוטרא (19)] בן רב הונא (18), [בן רב כהנא (21)], בן
אבא (22), [בן רב עקביה (19)], בן רב נחמיה (20), בן רב נתן (21),
[בן ר"ה (26)], בן רב ענן (22), בן שפט (23), בן יוחנן (24), בן
נחום (25), [בן עקוב (31)], בן רב הונא (26), בן רב נתן דצוציתא (י"א
כי הוא הלל הוקן נשיא ישראל, עי' סהרו"ר) (27), בן חזקיה (28), בן
נעריה (29), [בן שמעיה (30)], בן שכניה (31), בן עובדיה (32), בן
ישעיה (33), בן חסדיה (34), בן ברכיה (35), בן חנניה (36) בן משולם
(37), בן זרובבל (38), בן פדיה (39), (עיין דהו"א ג, י"ח—י"ט), בן
שאלתיאל (40), בן אסיר (41), בן יהויכין המלך (42), בן יהויקים הוא
אליקים מלך יהודה (43), בן יאשיהו המלך (44), בן אמון המלך (45).

בן מנשה המלך (46), בן חוקיהו המלך (47), בן אחו המלך (48), בן יותם המלך (49), בן עזריהו הוא עזריהו המלך (50), בן אמציה המלך (51) בן יואש המלך (52), בן אחזיהו המלך (53), בן יהורם המלך (54), בן יהושפט המלך (55), בן אסא המלך (56), בן אביה המלך (57), בן רחבעם מלך יהודה (58), בן שלמה המלך, מלך יהודה וישראל (59), בן דוד המלך ע"ה (60) [66].

כאשר תחזינה עיני הקורא, נוסחאות שונות נמצאו בסדר היחס הזה, ומבלעדי זאת גם יחסו בו כנראה הרבה דורות אשר לא הובאו הנה, כי ע"פ דברת סדר עולם זוטא המובאה בס' יוחסין בסופו, "ובסדר הדורות" חלק א' ד"א תשנ"ו היו מדוד המלך ועד רב חצוב (הנוכר פה בס' 8) שמונים ותשעה דורות, בעוד אשר לפי הסדר הערוך בזה ע"פ מאמרו שר הרי"מ לעווענשמיין "מעלות יוחסין" במב"הע "הצפירה" לשנת 1889, גליון 7, בקרית ספר) נמצאו מדוד המלך ועד רב חצוב רק נ"ב או נ"ח דורות. אמנם אם כה ואם כה, וכל דורשי היוחסין כלם מעידים פה אחר, ואינם ממילים כל ספק בזה שרב האי גאון הוא באמת חומר מנוע דוד המלך עליו השלום.

הוספה ד'

תביל בקרבה:

א) תקונים והשממות מאת אדוני אבי נ"י ומאתי.
וב) הערות והוספות
מאת גדולי ארץ וחכמי הדור.

א. תקונים והשממות.

א) אלה הם תקוני א"א נ"י, שבאו אלי אחרי ההדפסה נוספות על ההערות הרבות שבאו נדפסות בשולי היריעה של דפי הספר:

לצד 4. „בהמגיד“ שנה 18 נו' 5, כתוב: דברים עתיקים מכ"י מאקספורד, ועל דף האחרון כתוב בכ"י אשכנזי: הספר הזה הוא בעל הע(שור), ועל דף קפ"ו כתוב: אני נפתלי ב"ר משה מנחם הלוי זצ"ל מק"ק ארווילער ממשפחת גינצבורך, נכתב בשנת שעה (1615) לפ"ק.

צד 8 הערה 1. וז"ל המחבר יוסף אומץ: „וכמדומני שהגאון עירנו מו' מוהר"ר עקיבא ז"ל הדרשון [כן הוא בוא"ו] הגדול שדרש בכל שבתות השנה מנה שנות החרבן בכל דרשותיו בשבת חזון" (ס' תתע"ה). ושם בס' הנ"ל סי' תפ"ב נמצא וידוי של מהר"ר אשר מק"ק וורנקבורט. אפשר כי הוא ר' אשר לעמלן ב"ר שמעון גינצבורג; ומי יודע?
צד 12 הערה 3. העתקתי דברי הסכמת על ס' שפע טל, אשר עליה כתוב לאמר: „הסכמת הגאון המופלג אב"ר ור"מ מ"צ דק"ק וורידבורג כבוד מעלת הרב מהר"ר יעקב אולמא“.

וז"ל ההסכמה:

"ראיתי בני עליה יקומו על להקים עול של תושיה, דנו את הדין וזכו את הזכאי והם עדי ראייה, בשבח החבור שפע טל, כי כן יסדו החכם השלם כמהר"ר שעפמטל מסגני לוייה, ריש מילי מדבריו ראיתי, בשמיו עם מורי אריתי, וערבו עלי כריח שדה ארץ מוריה, וקראתי על עצמי מי יקום יעקב כי קטן הוא, יקם עדות ביעקב בתמיה, אך אשיב אל לבי דק"ל (= דקיימא לן) מדרבנן יש לקמן וזיה, על כן נגרתיו בתר רישא כגופא בלי ראש הגויה, בנפש נענה כהודאת המענה להסרונה מי מנה.

הסר ממספר שפע טל פעמים

ישאר פרט קטן לבריאת ארץ ושמים."

[הערה: ר"ל — "שפע" בגימ'—450, "טל" פעמים—78; מן 450 הסר 78 ישאר 372 = ש"ע"ב לפ"ק].

גם על ס' גנת אגוז לר' יוסף גיקטוליא (האנווא, ש"ע"ה) אחרי הסכמת השל"ה מיום ו' משפטים שנת השע"ר לפ"ק יצא "הגאון המרוסם נ"י ר"מ ור"ג. כמהר"ר יעקב יציו אבד"ק וורידבורג להמליץ בבשרון המעשה בהדפסת הספר הויק הזה". וז"ל הסכמתו: "ראיתי אחרי רואי דברי ספר גנת אגוז" שכלו מחמדים, שלדעתי אין בו משום אסור גילוי ומשום הידור מצוה יש בהדפסתו כמעשה בקדש יותר עילוי, לכך יישר כחם של המדפיסים וכל העוסקים במלאכת שמים, וכדי לחזק זרועותם חתמתי שמי ג"ג—בה"ט—להמ"ם (?) עפר יעקב במוהר"ר אשר אהרן זלה"ה, בס' זה הדבר אשר צוה ה', ש"ע"ד.

מובן הדבר, כי טעות הוא ביד הצמח דוד המציין שנת מותו של הר"ר יעקב בשנת ש"ע, אחרי אשר ראינו, כי עוד חי בשנת ש"ע"ב וגם בשנת ש"ע"ד.

צד 13. הס' "גנת אגוז" הנ"ל הובא לבית הדפוס ונגמר מלאכתו מלאכת הקדש בעזה"ית ע"י הפועלים המשותפים, המפאר כמר אליעזר בר חיים שליט"א מחוקק, וחבירו הנעלה כמר אליהו בכהר"ר זעליקמאן יצו' אולמא מחוקק". ובסוף הספר ברף ע"ד ע"ב אמר המגיה: "אל גנת אגוז ירדתי" וכו' וחזתם: כעתירת צעיר המחוקקים וזעיר המחוקקים זעליקמאן בהר"ר משה שמעון זל"ה אולמא", ובא שם בשיר המש שורות, וחרוזיו — אגוז, ארגוז, הרגוז, טגדל וארגוז. גשלמה הדפסת הספר יום ו' כ"ט לאלול לפרט טוב משיח (ש"ע"ה).

אגב אעיר, כי על הס' הנ"ל נמצאה גם הסכמת הגאון ר' משה מענדליש מק"ק פראנק-פורט, וחזתם: משה כהאלוף הגאון מנחם בכרך, אולי הוא ר' משה שמשון בכרך אבי בעל הות יאיר הנזכר בעמוד 12 הערה 1?

צד 13 הערה 3. נדפס "דוד משכיל" וצ"ל "לדוד משכיל".

צד 14 הערה 2. אפשר, כי פתרון הר"ת "הט"ק" הוא: הטהור וקדוש בחסרון וא"נ.
צד 15 הערה 2. בשער ס' הגלגולים כתוב לאמר: והגיהו איש אתר מיוחד מגעטי נאמנים מגזע היוחס והמעלה הבקי בכל חכמה ומדע החורני מידעי הן כהר"ר

דוד כמו' נתן גרין הוט מק"ק פרינקפורט, ותהי ראשית מלאכתו יום ג' כסלו תמ"ד עיני ה' אלקיך בה". ומעבר לרף השער בהקדמת המו"ל והמנוחה כתוב: „ובכן מהראוי מילוי בספר יוחקו, ובפרט שהסכים הבעל תו"ט ז"ל תלמיד אביו זקני הגאון הגדול מוהר"ר יעקב גינץ בורג זצ"ל אב"ד דק"ק פרידבורג בהקדמתו „לעמק המלך" וכו', וכן הסכים אדוני אבי זקני הגאון הגדול כמוהר"ר יעקב גינץ בורג ז"ל בהסכמתו על ס' שפע טל ולגינת אגוז".

צד 20 הערה 7. ראייה נכונה כי מת ר' מרדכי ג"ב בראשית שנת תמ"ה נמצא מס' „חובת הלבבות" עם פי' מנחה (וולצבאך, את"ן). שם בא בהסכמתו הג"מ ר' נתן נטע בהרב הגדול ר' נחום זל"ה מיום ב' י"א טבת תמ"ה מק"ק ברוסק, ומכתב: „וכי אין בקהלתנו יצ"ו רב כהיום, שלחו האלופים רוזני קהלתנו אלינו להודקק בדבר בקשתו; ואחריו באו עוד שלשה רבנים. כנראה נפטר הג"מ מרדכי קודם טבת, וע"כ נכון לתקן מספר שנת העמים, ותחת 1688 צ"ל 1687, כי כנודע שנת הנוצרים מתחלת לא קודם מירח טבת.

צד 21 הערה 4. צריך להוסיף, כי בס' „דברי חכמים" גרסו ממנו חרושי תורה בס' תצוה וכפ' האיזונו.

צד 22 הערה 5. ראיתי את הס' „לקט יוסף" חסר השער והוא 16⁰. המחבר מביא שם חרושי תורה בשם אביו הגאון ר' מרדכי אב"ד ברוסק בשנת תע"ב (!?) מובן הדבר כי מעות הדפוס הוא, או המחבר ציין בזה אח שנת כתיבתו, וא"כ היתה בידי ההוצאה האחרונה של הס' הנדפס בשנת תע"ו בהוספות רבות) ועוד שם חלקים בשם: „נחלת בנימין". ובסופו קונטרס „ים התלמוד".

צד 23 הערה 1. הגמ' מרדכי ג"ב היה ג"כ מחותנו של הגאון בעל „זרע יצחק חיות" (פפ"דא, תצ"ב) הנדפס ע"י בן המחבר, כנזכר בו בדרך ו"ב ע"א: „הקשה מחותני הגאון מרדכי אב"ד דק"ק ברוסק". בסוף הקדמת ס' הג'ל חותם: „הק' אליעזר בהגאון המחבר ז"ל, חתן הרב הגדול ר' מרדכי סגל בהגאון ר' יקותיאל זלמן הלוי אב"ד ור"מ דק"ק דראחביטש, חתן הגאון ר' מרדכי אב"ד ור"מ דק"ק ברוסק דלושא והמדינה".

צד 23 (הר"ר אשר גינצבורג אב"ד ק פינסק). בס' אמרי בוגת ליקושים וחדושים מגאונים ארץ כסדר פרשיות השנה להר' משה אב"ד ק הוראדנא (זאלקווא, תקנ"ו). בס' תולדות ופ' מצורע נמצא חרושים בשם „הג"מ אשר זצ"ל אב"ד ק פינסק" [ההוצאה הראשונה של הס' הזה לפי דעת הרב בן יעקב באוה"ס א' סי' 801 הוא דפוס דיהרנפורט תק"ה, אבל לפ"ד מחבר הרשימה „קהלת משה" ה' ווינער (א' ס' 755) דפוס דיהרנפורט איננו הראשון, וא"כ אפשר הדבר, כי הר"ר אשר אב"ד ק פינסק, אשר פירושו באו בס' ההוא, הוא באמת הר"ר אשר גינצבורג דגן שחי במחצית הראשונה של המאה החמישית למניננו].

צד 27 (הגאון ר' שאול גינצבורג). הר"ר יהושע העשיל בר' מאיר בעהמ"ס טצמ"ח ישוע ה' באור על המרדכי (נאוידוואהר תקט"ב) כתוב: „ומצד אמו בת הגאון מו' יהושע העשיל גיסו של הגאון מו' שאול גינצבורג", ולא אוכל להכריע עם

מי הצדק: עמו או עם מחבר ס' „גדולת שאול“, אשר לפי דעתו (עיון לעיל צד 23 הערה 4) נראה, כי אביו של הגאון מו' שאול — הגאון ר' נפתלי הערץ — הוא היה גיסו של הגמ' העשיל. ומי יברר את האמת?

צד 31 (הגאון ר' אשר גינצבורג) בפנקס היסודי שבויילנא נמצא:

„באו הווג האשה הגבירה הרבנית מ' ברכה בת הגאון מו' אשר נרו' והר"ב (= והרב בעלה) הרב הגדול מו' משה בהרב הגדול מו' יצחק סג"ל מוכרן את ביתם להרבני מו' נחמן בהרב המאוה"ג ר' אריה ליב נרו' ביום ג' א' דר"ח אדר ראשון תק"ח

נאום משה במו' אברהם יצ"ו.

תנחום במו' אברהם שמש דקהלתנו“.

אפשר, כי „הגאון מו' אשר“ הנזכר ברשימה הזאת הוא הר"ד אשר גינצבורג דנן, „והרב המאוה"ג ר' אריה ליב“ הנזכר שם הוא בנו הגאון בעל שאגת אריה, ואף כי השמות והזמן שני עדים המה, כי כן הוא, אבל עדותם עודנה קלה למאד, ופרם נוכל על פיהם להחליט הרבר.

ידידנו האברך המופלא הר"ד זלמן הורוויץ ג" מוילנא ראה את העלים הנדפסים בירי, ואח"כ הביא לי איזה הערות על מקומות שונים בספר, ובאחת מהן הוא מתאמץ להוכיח, כי שני גאונים בשם אשר היו בזמן אחר. לפי דעתו האחד היה אב"ד וויזון והוא אבי הגאון בעל שאגת אריה, והשני היה אבד"ק פינסק, ורק הוא היה ממשפחת גינצבורג, אבל אנכי אינני מסכים לדעתו, כי נאמנו עלי דברי הגאון בעל „גאון צבי“ אשר כתב: שמעתי וכו' מו' אשר נרו' אב"ד דק"ק פינסק מה ששמע מאנשי גליל וויזון בהיותו אב"ד ור"מ שמה, — הרי זה אות נאמן כי אחר הוא ולא שנים!

צד 32 הערה 2. הנך שואל: היתכן שיקרא הר"ד אשר לבנו (בעל שאגת אריה) בשם אחיו? על זה אעניך, כי מקרים כאלה נמצאו בעירנו כמה וכמה ואין לפקפק בזה. ר' ליב הזה היה נקרא „ר' ליב בעל חוספות“.

אתה מוצאת רשום על ס' „עמודי השמים“: „הר"ד יהודה בהר"ד ליב, ולי נראה כי מלת „בהר"ד“ רשומה שם לשוא, וצ"ל „הר"ר יהודה ליב“.

צד 33 הערה 5. בצד צ"ג ע"ב של הס' „יסוד עולם“ הוצאה זו נדפס כתב סמיכות מהגאון ר' אברהם מביט קאצניעלינבווען חוב"ק בריסק מיום כ' כ"ה סיון תקכ"ד, חתום בק"ק מינסק, על המלבה"ד ס' ההוא, הוא האברך המופלג ומופלא מו' ברוך בהגאון מו' יעקב, הוא בעל „אוקלירוס“ בשנת ואברכהו גם ברוך יהיה (תקכ"ד, 1764).

מלבד הספרים המנויים אצלך חבר הר"ד ברוך משקלאב עוד ס' „דרך ישה“ שיפור לו האדם בהנהגת חנועת הנפשית והיונית ותנועות הגוף במעשהו לשמור הכריאות על נכון, ובו יתבאר סבת החולאים ושמותם בלה"ק ובלשון לשוין לדעת כל איש מעשהו המתולד ממנו, — חברו וגם חקרו הריון המצוין החכם הכולל המושלם מו' ברוך בהגאון מו' יעקב משקלאב, נדפס בק"ק האג סמוך לאמשטרדם ע"י המדפיס ליב זוסטאנש יתענגו לפ"ק (תקל"ט, 1779).

צד 84. הר"ר יעקב אב"ד קארלין בעל משכנות יעקב בהסכמתו על ס' „גבורת ארי" כותב: „דודי זקני הגאון המפורסם מו' אשר ז"ל אביו של הגאון וכו' שאגת אריה”.

צד 5. הערה 5. להר"ר משה שלום היו שני בנים מצוינים: המאוה"ג ר' זלמן, אשר זכרון מותו נרפס „בהמליץ" שנה עשירית גליון 19, ומפליגים שם בשבחיו מאד מאד, — והשני הר"ר יצחק ההותם מינקארוסקי, שחבר ספר „האהבה והקנאה" באור הריש על ס' שיה"ש (ווילנא, תרמ"ב) המתחלק לשני חלקים: מראה עינים, והלך נפש; באיזה מקומות במאורו נמצאו מליצות קשות ואינן מובנות כל צרכן. הוא חבר עורס בשם...

צד 42. „אחר מנכבדי העיר הרב ר' יצחק" הוא הנוכח בקריה נאמנה צד 181, צד 46 הערה 2. מלבד הס' ים ישישכר (מיץ, תקכ"ט), אשר עליו הסכים הג"מ בעל שאגת אריה י"ב אדר תקכ"ח, נראה לי שגתן הסכמותיו על עוד איזה ספרים שנדפסו בימיו במיץ. ואלה שמות הספרים, מלבד שזכרו פה, אשר נדפסו שם בזמנו, שמצאתי דשום ברשימותיו: חידושי הרישב"א על כתובות (מיץ, תקכ"ה, תקכ"ו), שיטה מקובצת ביצה (מיץ, תקכ"ד) ח' מהר"ם לובלין (מיץ, תקכ"ד), שו"ת קרית חנה דוד (מיץ, תקמ"ה).

צד 48 (יום פטירת בעל השאגת אריה). בבית אוצר הספרות שנה א' (יארוסלאו, תרמ"ז) נמצא מעט מזכרון השאגת אריה ויום מותו ביום א' כ"ה תמוז תקמ"ה, 3 יולי 1785, ואח"כ יש שם גם זכרון עוד שלשה רבני מיץ.

צד 50 הערה 3. ברשימת ההתמוס על המיזור מגיד צדק הג"ל נמצאו גם שמות בני ר' נטע הג"ל: ר' שבתי, ור' אריה ליב.

צד 53 הערה 1. נרפס בטעות שמעון דיקער וצ"ל שמשון דיקער.

צד 56. (הג"מ משולם זלמן גינצבורג). — העתקתי כבר מפנקס הישן מקלויז הישן דווילנא את הדברים האלה: איש אחר ר' משה ב"ר נפתלי שמו ציה לתת מהכנסות נהלאות צדקה לקלויז ישן בעד נשמות אבותיו ביום היא"צ שלהם מורי שנה בשנה, ויכתוב זאת בפנקס הג"ל, שם הוא כותב לאמר:

„וגם שנתגדלתי בבית אביו אבני הוא הרב הגאון מוה' משולם זלמן ב"ה ספר „ריבוי משולם" (?)—הס' הזה לא נמצא בשום רשימת ספרים, וכנראה נשאר בכתובים] וגם ביא"צ אדוני זקני אביו אבני הרב הגאון מו' משה ז"ל [מיז הוא?] יותן כך וכו' בקיום העדים יוד מרהשון תקע"ב

הרב שלמה בהק' מו' דובער ז"ל

הרב צבי הירש במו' מאיר רפאפורט”.

ר' משה הג"ל מת ויין ניסן ... [אולי הוא הג"מ משה הר"ז הנוכח בקריה נאמנה 100, מי חיו בזמן אחד], אשתו עטקא בת ר' אליעזר ב"ר חיים שבתיל"ס מתה י"ד כסלו... מ' פעסא בת ר' אורי המותו של הג"ל מתה ה' ניסן [אולי הוא ר' אורי פייגש אשר חתונה היה הג"מ משולם זלמן?]. ר' אליעזר ב"ר חיים הג"ל מת ה"י אדר... [ק"צ, 219], אמו של ר' משה הג"ל מ' רבקה בת הג"מ משולם זלמן הג"ל מתה כ"ד שבט ... אביו ר' הערין ב"ר משה מת ג' שבט ... [שגות מות כל הנוכחים לא נרשמו שמה. הפנקס נמצא ביד הגבאי בדיומח"ד הישן ר' אליהו קאסאווסקי].

אם נתאר לפנינו את שמות הנזכרים בדמות אילן יצא לנו כזה:
 ר' חיים שבתילס. ר' אורי'.

ר' אליעזר ואשתו מ' פעסיא. הגאון ר' משולם זלמן.
 ר' נפתלי הירץ ואשתו מ' רבקה.
 ר' משה.

אין ספק כי „הגאון ר' משולם זלמן“ הנזכר פה הוא הר"ר משולם זלמן גינצבורג דנן.

צד 59 הערה 1. בשו"ת „פנים מאירות“ ח"ג (זולצבאך, תנח"א—תצ"ח) מ' ט' תשובת הר"ר משה ג"ב. ובס' ל"ו כתוב מפורש: „מהרב מו' משה גינצבורג במוהר"א מווינא“.

צד 60 הערה 4. ספרו של הר"ר ישכר בער באורים על התורה נקרא בשם „צוף רב"ש“ (עיין איה"ס לראב"י אות צ' ס' 67, ושם, אות פ' ס' 718 „פירוש על התורה“). כתביו של הר"ר ישכר בער נמצאו ביד נכדו ר' זלמן אליהו קלאצקי במינסק בן הר"ר וואלוועלע ר' אשר'ס הנזכר.

צד 61 הערה 1. ביצאתי בכתבי רשימה מ פנקס דק לויז ישן מוויילנא בענין נדבת היסוד שנדב סך חמישה זהובים חצים לקלוזי ישן והציוס לקלוזי הדש שלו לנבות אותם משכורות בתים. בהמישי מששת המעיפוס שברשימה ההיא כתוב לאמר: „ככל שבת מברכין יותן עלית שלישי בביהמ"ד החדש להרבני מו' בנימין בהגאון מו' מאיר, חתן יס"ד. ואם ר' בנימין לא יהיה בביתו או, אזי יותן עליתו הנ"ל להרבני מו' יצחק בהגאון מו' שלום, חתן הגאון האב"ד ור"מ דקהלתנו. יום א' כ' אב תקל"ח. [כנראה ר' בנימין הזה הנזכר פה הוא האב"ד דק"ק וויזון, ואביו „הגאון מו' מאיר“ הוא הג"מ מאיר אבד"ק וויזון הנזכר בספר הזה בעד 54, ור' שלום הוא כנראה הגאון ר' שלום אבד"ק פוקטין בהגאון ר' אליעזר רוקח אבד"ק אמשטרדם, חתן הגאון חכם צבי, שבא (הר"ש) בהסכמה על ס' „עטרת ראש“ (אמ"ר, תקכ"ו) י"ב תבין בעברו דרך עיר ביאליסטאק, ועל ס' „תשובת שמואל“ (וויילנא, תר"ו"ט), וממנו תצא משפחת רוקח בוויילנא. לא אוכל להבין כונת הרשימה, מי היה חתן האב"ד אם הרב ר' יצחק או אביו הר"ר שלום? האב"ד היא כנראה ר' העשיל הנזכר בקצ"ע 109]. שם, הערה 2. היא נזכר גם בקריה נאמנה 197.

צד 61 (הר"ד אריה לויב בר' משה ר"א ר"ת). — אהר מנכדיו העירוני, כי זקנו זה הר"ר אריה לויב היה פ"מ בדרו של הגר"א. לפי דעתו היה להרא"ל גינצבורג הנ"ל עוד בן הוא הגביר המפורסם מו' מנחם מאניש ז"ל גינצבורג מעיר אליטא (מתו הוראדנא): והרב הגדול מו' יצחק גינצבורג בהוראדנא גיטו של הרב המבאר מוהר"ו איינהארן הוא לפי דעת המעיד ההוא לא בנו של הר"ר אריה לויב, כי אם נכדו בן בנו הר"ר שמואל גינצבורג מהוראדנא. בנו השלישי של הרא"ל, הוא הגביר הסוחר הר"ר נטע, ישב בסלאבאדקא (פרוד קאוונא) ושם כנויו היה קליוואנסקי.

צד 64. (הר"ר נתן גינצבורג). — בנו המאוהב החי"ש מו' דוד גינצבורג אבד"ק בורשטין בא בהסכמה על ס' "הדרת אליהו" לר' אליהו מפינשטוב חוב"ק באטשערקור (פראג, תקו"ס?) וחותם: בתרב ה"ה מו' נתן הכ"ס וצ"ל גינצבורג אבד"ק בורשטין ה' ד' סיון תקמ"ד [לפי השבון הלוחות חל בשנה היא ד' סיון ביום ב' לשבוע, ורק בשנת תקכ"ד נמצא כי ד' סיון יחול ביום ה', וא"כ אפשר הדבר, כי טעות הדפוס שם, ובמקום תקמ"ד צ"ל תקכ"ד, וזאת לך לדעת, כי אני העתקתי זאת משכבר הימים, ולא אוכל כעת להשיג הס' לעיין בו שנית. אני תמכתי יתרי השערתי, כי נחלף כ' למ' במספר השנים על זה, שהר"ר נתן מתואר בתואר "ישיש" עוד בשנת תק"כ, ואם השערתי הוא נכונה, אז נפטר הר"ר נתן גינצבורג בשנת תקכ"ד או בסוף שנת תקכ"ג, ושע"כ כתב בנו "הכ"מ" אהרי הזכרת שמו, כדון השו"ע בשנה הראשונה אחרי מותו].

צד 68 הערה 4. בהקדמת הס' של חן שלמה בותב המחבר: "ובתי מ' שפרינצא אשת חתני המופלג מו' ו' וואלף בהקצין מו' אשר גינצבורג מוויילנא. ע"ש חותנו בעהמ"ח ס' "שלחן שלמה" קרא הר"ר בנימין וואלף את שם בנו ש"ו.

צד 67—69. (דור י"ג) — הר"ר ישכר בער בהר"ר יהודה לימא ראס-שוויר מזולץ בעהמח"ס "יום ישכר" פלפול על תוספתא ביצה וחיי תורה (מיץ, תקכ"ט) מתיחס גם הוא לבית גינצבורג. הוא בותב: "מצד אמי אני נכד דוד עשירי להקצין ר' שמעון גינצבורג". אמו היא מ' חנה בת ר' דוד ש"ץ דק"ק מיץ אחי הגאון ר' יעקב כ"ץ אבד"ק ספר"ם, ואחיו של הגאון ר' אברהם כ"ץ אב"ד ור"מ שופליץ. בן דורתו (של המחבר) הוא הרב החריף ובקיר סענדער כמו' ליברמן כ"ץ דיין דק"ק מיץ. על הס' הזה הסכים הג"מ בעל שאגת אריה י"ב אדר תקכ"ח.

צד 69 (הר"ר שמעון גינצבורג) — טעות הוא, כי הוא הוליד את הר"ר שלמה זלמן קלאצקי, כי לא בנו הוא, כי אם בנו של אחיו הר"ר בנימין וואלף הנוכח בצד 68. להר"ר שמעון היה רק בן אחד הוא ר' וואלויל ר' אשר'ס.

צד 71. (הר"ר מרדכי קלאצקי). אשתו מ' אסתר בת מו' זלמן נפטרה ד' ניסן תרי"א, ובתם מ' חיה זלמא נפטרה כ"ג תשרי תרכ"ט, ומצבתה נדפסה בסוף ס' "יתר שירי אדם" (וויילנא, תרנ"ה).

שם, הערה 2. נדפס תרכ"ד וצ"ל תרכ"ב.

צד 96—97. (הר"ר יעקב ק"ס) — "בהצפירה" שנת תרמ"ח נו' 175 (ט' אלול) נדפס זכרון מותו של המשכיל הר"ר יעקב הכהן קאצינעלינסאהן ו"ד אב תרמ"ח, שהיה חתן הרב הגדול ר' הירש קצינעלינבויען מוויילנא, והיה תלמיד רמא"ג, ובידו נשאר ספר גדול מכתבים רבים מר' מרדכי אהרן גינצבורג.

צד 103. (צאצאי רמ"א גינצבורג). "בהמליץ" שנה ל"ד (1894) נו' 67 נדפס מכתב בשם "ומורת זר" מדבורה בת הרמ"א גינצבורג מעיר סעניא פלך משערגיגוב [מ. Сеньевъ?].

צד 139—140 (מלוואים, הוספה א', אות ט') — הרדשן הגדול ר' גדליה כהרב ר' צבי גינצבורג אבד"ק סקידל ומ"מ בק"ק מאהליב בא בהסכמה על ס'

שבת מוסר בל"א (טיוץ). — כן מצאתי ברשימותי מבלי ציון מקום ושנת הדפוס, ולא אוכל בעת לחקור ולעיון על איזה הוצאה הסבים: ווילנ"ד תפ"ו, פיורדא תק"ג, או דוהרנפורט תקס"ד? ווילנא, תרנ"ז—נ"ח.

וזה אשר הוסיף בעת א"א נ"י על הערותיו הנ"ל (שבת תרנ"ח).

צד 14 (ר' שמעון שאטלס). — כי ר' שמעון גינצבורג בן הגמ' יעקב גינצבורג הנזכר בס' טוב רואי הוא באין ספק ר' שמעון שאטלס הנזכר בצמח דוד הננו רואים מהעדיכנו את הכתוב מענין זה בשני הספרים הנ"ל. הלא כן כתוב בראש ס' טוב רואי: „דוד הקטן [הוא ר' דוד גרין הוט מחבר ס' טוב רואי] נכד לאבי אמו ה"ה הגאון אב"ד ור"מ פרנס ומנהיג הישיבה דקק"י [ר"ת: דקצת קהלות ישראל] מו' שמעון גינצבורג זצ"ל חתן המפורסם מ' משה האם ז"ל. ובן להגאון הגדול מפורסם בדורו אב"ד ור"מ, רבו מובהק של הגאון תוספות יום טוב ועוד כמוהו"ר יעקב גינצבורג זצ"ל וכו'. ובסוף הקדמת ס' טוב רואי כתוב מפורש: „תפלה לדוד בהחסיד המפורסם מו' נתן גרין הוט זצ"ל נאמן דק"ק פֶּרְנַקְפֹּרְט דמיון, [ור"ג ג"ח] חתן הגאון אב"ד ור"מ פרנס ומנהיג מהכמוי ישיבה דק"ק פֶּרְנַקְפֹּרְט כמוהו"ר שמעון גינצבורג זצ"ל יכונה ר' שמעון שאטלעס". וזהו הכתוב בצמח דוד: ר' שמעון שאטלס רב דק"ק הילדסום ומשם נסע לק"ק פֶּרְנַקְפֹּרְט והיה פרנס ומנהיג זהו מדייני הישיבה, והפליא לעשות חידושים על שיטות התלמוד ופוסקים אשר לא נדפסו עדיו". ובהוספות לצמח דוד כתוב: „נפטר בשנת שצ"ד". כאשר רואה הקורא, גם הזמן גם התאריכים בשני המקורות ההם שונים.

צד 19 (ר' אהרן שתדלן מדינה). — בחיות הרב החכם הגדול הר"ר הרכבי נ"י בוויילנא בחדש אב תרמ"ו כבדני להעתיק איזה זכרונות מכתבים ישנים השייכים לקורות מ"א בוויילנא ומצאתי שם כתוב לאמר: „מה שמגיע להאלוף הנירוכס הראש מו' אשר מק"ק ווילנא סך ד' מאות זהו' א' ד' תשרי תמ"ד פה ק"ק סעליץ בועד המדינה"; ועוד שם: יום ג' ד"ב תמוז תמ"ד כתב מסלק לכמוי אשר בכמוי אהרן בוויילנא, — ור' אהרן זה הוא ר' אהרן שתדלן מדינה הנ"ל.

צד 27 (ר' אשר גינצבורג). — עוד מצאתי שם בכתבים הישנים מיום „ד' ד' אלול תכ"ו פה ק"ק ווילנא" את שם „קלונימוס בא"א הר"ר משה ז"ל". אפשר כי ר' קלונימוס זה הוא חתנו של ר' אשר הנ"ל, ושע"ב היה נקרא „ר' אשר ר' קלמניס".

הלל נח שמינינשנויער (מגיד).

(ב) וזאת אשר מצאתי אני לתקן את האמור בספר, אחרי אשר סדרתי והעליתיו על הרפוס; יש אשר אציין פה רק טעות הרפוס, ויש אשר מצאתי להוסיף על הדברים שהבאתי בספר, ויש אשר גם נוכחתי כי שגגה יצאה מלפני ועלי לתקנה, ועל כל אלה הנני מבקש סליחה מאת הקוראים, כי שגיאות מו יכין?

צד 4 הערה 2. — בל"ס הוא „רבי יצחק מנין שפורג" המובא בסה"ד בשם שה"ק דס"ה ע"ב בין הרבנים וראשי הישיבה שהיו מפורזים בעולם בשנת ש'.

צד 8 הערה 1 (שורה 16 מלמטה). — צ"ל: ר' אליהו לואנין וכו'.

שם (שורה 2 מלמטה). — צ"ל: וגם הדר' האראוויטין שם.

צד 9 הערה 1. — לר' עקיבא מפ"פ אנו מוצאים נדפסו: זמרות ותשבות של שבת וגלוו להן וכוח יין וכו' לתלמידו ר' אליהו בר' משה לואנין (באסיליא, שג"ט), ומבלי הגלויים נדפסו ברלין תע"ג (אוצה"ס לב"י, ז' 208).

צד 10 הערה 5 (שורה 1 מלמטה). — צ"ל: שמעון מאמשטרם.

צד 13 הערה 2. — בהמשך זמן ההדפסה נקרה לידי ספר גדולת מרדכי על ס' מרדכי מאת הר"ד ברוך בר' דוד איש גנוזין (האנווא, שע"ה), ושם נמצאה הסכמת הר"ר יעקב בר' אשר אהרן משנת שע"ה (1615), ובכך בלי ספק טעות בספר צמח דוד המציין שנת מותו ש"ע, אחרי כי מלבד הס' הנ"ל עוד נראה מס' גנת אגוז (האנווא, שע"ה), שגם עליו הסכים הר"ר יעקב הנ"ל בשנת שע"ד, ועיין לעיל צד 160 בהערות א"א נ"י.

צד 14 הערה 1. — (שורה 1) צ"ל: עברי דיימש.

צד 15 הערה 2. — (שורה 13 מלמטה) צ"ל: (פדר"ט, כסלו תמו"ד, 1683).

שם, הערה 3. — צ"ל: עיין מה שכתב א"א וכו'.

צד 19 הערה 2. — צ"ל: באדלעיאנא.

צד 20 (שורה 15 מלמעלה). — צ"ל: בשנת תמ"ח (1687).

צד 21 הערה 5. — צ"ל: בחדשים גם ישנים וכו' הנדפסים בהאסיף תרמ"ה צד וכו'.

צד 22 (שורה 16 מלמעלה). — צ"ל: בשנת תמ"ח (1687), וישאיר וכו'.

שם, הערה 5. — לפי עדות הר"י בן יעקב (אוצה"ס, ל' 400) נדפס הס' הזה פעמים רבות: בשנת תמ"ח (חמד), תמ"ט (פראג), תס"ח (פדר"א), תס"ט (שאלוניקי) ותע"ז (אמ"ר?) בהוספות רבות.

צד 25 הערה 2. — בכמה עקומפלים נדפס בטעות הירש למייער, וצ"ל: הירשל מייער.

צד 26 הערה 1. — צ"ל: מ. בערלין כספרו: איין ווארט איבער דיע פאמיליע גינצבורג (ספ"ב, 1858) בהבואו וכו'.

לתולדות משפחת גינצבורג.

צד 27 (ר' שאול גינצבורג אב"ד המדינת רוסיא) וצד 28 (ר' יצחק אייזיק גינצבורג בהג"מ שאול).

בתוך רבני מדינת רייסין, אשר בראשם אנו מוצאים את שמות שני הרבנים הנזכרים, היו רבנים רבים מבני משפחת גינצבורג, אשר עליהם עוד טרם נגה אור ההיסטוריא, וזכרונם עוד נמצא בשפוני טמוני כתבי היד הפנקסים השונים שנפוצו על פני הארץ בידי יהודים. אמנם קרוב הזמן אשר יעלה השמש ויקומו לאורו הזכרונות הנשכחים הם מתהום הנשיה, כי ידים חרוצות החלו בשנים האחרונות לפתוח קברות ההיסטוריא העברית בארצנו ולפחת רוח חיים בעצמות היבשות אשר יוצאו משם, וכבר החיו מתים רבים, ויעלו חיוונות רבים מדברי ימי עמנו בארץ רוסיא, וביחוד במדינת פולין וליטא, — אבל בסרם יורח השמש, אמרתי לפור לראות באור עמוד השחר, ואשר טצאתי נוגע בענינינו, בתולדות שני הרבנים הנ"ל ממשפחת גינצבורג, אותה הגני נתן פה לפני הקוראים.

בספר העתי היוצא לאור בשפת רוסיא, „וואַסחאָרד" לשנת 1894 חוב' ד' לירח אפריל נדפס מאמר בשם: „Историческія сообщенія", מאת הסופר החוקר בתולדות ישראל בארצנו החכם ר"ש דובנאוו, אשר בפרק השני ממנו הוא נתן פרטים רבים ע"ד הועד דמדינת רוסיא, ומשם מצאתי לנכון להעתיק פה איזה דברים הנוגעים בתולדות הועד הוא בכלל ובתולדות שני הרבנים הנזכרים בפרט.

מדינת רייסין (רוסיא), כפי שנודע לנו, עמדה בפני עצמה ולא התיחסה אל אגודת גלילות הקהלות במדינות פולין או ליטא. בסוד ועד ד א ר ב ע א ר צ ו ת לא תבא, וגם במספר הקהלות אשר שלחו את נבחריהן אל ועד מדינת ליטא לא יחד כבודה. רחוקה היא מרכזו ארץ פולין ותחי רייסין מדינה בפני עצמה, וגם קהלותיה נבדלו מקהלות הארץ האחרות, ולא נטתה אל אחד ממרכזי היהדות שבארץ בעת ההיא, כי אם עשתה לה לעצמה מרכז שלטוני מיוחד, הוא ועד מדינת רייסין או כאשר נקרא בתעודות פולניות „בית הכנסת של ביעלצ' - רוסיא" („Бѣлорусская Синагога").

עוד בשנת תע"ו (1717) נמצא ברשימת המסים הנלקחים מן היהודים יושבי ארץ פולין את קהלות רייסין עומדות בפני עצמן, ותשלומי מסיהם עלה אז עד 9800 ז"ם כמעט החצי מסך המסים הנלקחים מקהלות בריסק, הוראדנא, פינסק, ווילנא וסלוצק ואנפיהן. מזה נראה כי כל קהלות רייסין היו נאחדות זו בזו בענין תשלומי המסים, וע"כ מובן הדבר כי נאלצו להתאסף כפעם בפעם להועץ בדבר עניניהם הכלולים ביחס אל הממשלה, ואפשר שגם מבלעדי דבר המסים היו להם גם ענינים כוללים אחרים, וכן נוסד לאט לאט מרכז שלטוני מיוחד אשר בהמשך הימים קבל צורת ועד קהלות דכל מדינת רייסין.

לפי עדות איזה פנקסים כ"י, ותעודות כ"י הנמצאות בארכיון דמדינת פולין נראה, כי פעולות הועד הואו השתרעו רק במרחבי גבולות פלך מאהילוב היום, הועד נועד לפרקים ידועים לפי הצורך בערים שונות. כן למשל בשנת תע"ה (1715) אנהנו רואים אותו בדובראוונא, בשנת ת"פ (1720) בקאפוסט, ואח"כ בשקלאב ובמקומות אחרים. כמה נשפטו שם הנועדים? זאת נראה מן הספרים הבאים למטה.

בשנת תע"ה (1715) בישיבות הועד בדובראוונא נעשה משרה במשפט איש אחד

אשר הגיש עצומותיו על ראשי קהל עדת מסטיסלאוו, והושבו לאיש ההוא את הזקק וישובתו ומוחרתו בעיר ההיא אשר הקהל לקח ממנו *).

בשנת תע"ז (1717) בועד שקלאב עלה משפט הקהלות אמשטיסלאוו ושומיאטיץ, הוא דבר הריב שהיה ביניהם בעבור איזה ישובים; אלה חפצו כי הישובים ההם יסורו למשמעת האב"ד שלהם, ואלה חפצו להתוותם למשמעת הרב של העיר האחרת, כי היו אז הישובים כר נרחב לפרג'י ומנהיגי הקהלות לגבות מהם מסים ככל העולה על רוחם. הריב נתפטר בועד ההוא באופן זה: אלה היהודים היושבים בכפרים, אשר יש להם בתים בשתי הערים ההן יסורו למשמעת הרב דאמשטיסלאוו, אבל אלה שאין להם בתים באמשטיסלאוו ויש להם בתים בשומיאטיץ יתחשבו על קהלת שומיאטיץ רק באופן אם הכפר שהם יושבים בו נמצא במרחק לא יותר מפרסה וחצי מן העיר ההיא, אבל היהודים ויושבי כל יתר הכפרים הנמצאים מחוץ לגבול ההוא מתחשבים על קהלת אמשטיסלאוו. ובהמשך כתב הפשרה נכתבה הערכת המסים של הקהלות הנצות וכדומה, ותחת הפסק הוזה חתום הוזה ב ט ד י נ ת ר י י ס י ן ש א ו ל ג י נ צ ב ו ר ג א. עוד פשרה אחת שנעשה ברוב שתי הקהלות הנ"ל (בדבר הישובים החדשים) בועד קאפוסט (בסוף החרף ת"פ, 1820) התומה בידי סו"ד דועד המדינה ר' אהרן יפה ומקוימה בשנת תפ"ג בחתימת הרב ר' שאול גינצבורג הנ"ל *).

יש בפנקס ההוא העתקות מפסקים אחרים חתומים בידי רב המדינה הר"ר שאול גינצבורג ועוד מצוינים אחרים, אשר היו כנראה בועד רייסין. כן למשל תקנות בחירות ראשי הקהלות אשר נעשו בשקלאב בשנת ת"פ (1720), ויהי כהן יפה גם בקהלות אחרות (אחרי כי נראה אשר נעתקו התקנות האלה גם לפנקס הקהל של עיר אחרת *). בין ההעתקות ההן נמצאו גם פסקים ופשרות שנעשו בין שני צדדים מריבים או בין קהלות מריבות זו בזו *), ויש אשר הועד נתן תוקף לפסק מנהיגי הקהלות עצמן, כמו למשל בשנת תע"ז (1716) הוא מאשר ומקיים את גזרת קהלת אמשטיסלאוו, לבלתי יבנו יושבי העיר בתים על השוק, על אדמת הממשלה, יען כי מזה תוכל לצאת "רעה לכל הקהלה" וכדומה, ולכתוב את הדבר בפנקס הקהלה "לזכרון עולמים" *).

ועד מדינת רייסין נועד רק לעתים מוזמנים, וכנראה לא היו הועדים תכופים זה אחר זה, כי אם ריוח של איזה שנים היה בין אחד למשנהו, ובכל זאת היו נמנים בו אנשי תמיד, הלא המה: האב"ד המדינת רייסין (ר' שאול גינצבורג ואחריו ר' אייוק גינצבורג), רב ומנהיג מדינה (ר' קאלק משקלאב), וסו"ד (ר' אהרן יפה). ע"ד האב"ד נודע, כי משכורתו היתה גדולה למאד, כי בהערכת התשלומים משנת תצ"ב—תצ"ג (1782—1783) נראה כי "להגאון דמדינתנו" נקבע שכר של חמש מאות זהובים ממכס

* פנקס הקהל מאמשטיסלאוו, דף מ"ז ע"א.

¹ פנקס הנ"ל דף י"ד ע"ב.

² שם, דף י"ג ע"ב.

³ שם, דף י"ג ע"א.

⁴ שם במקומות שונים. הפסקים חתומים בערים שונות: קאפוסט, קאדין וכו'.

⁵ שם, דף מ"ו ע"ב. הדבר היה בשקלאב.

הבשר של קהלה אחת¹). רב המדינה בזמן השנים תע"ה (1715), הפ"ה (1725) היה הגמ' שאול גינצבורג הנ"ל החתום על כמה פסקים שנעשו במקומות שונים (קאפוסט, דובראוונא, הקרקו, שקלאוו), ר"ל במקומות שנועד שם למרקום ידועים ועד המדינה², בשנת ת"צ (1780) יהרל שמו של הגמ' שאול גינצבורג מן הפסקים, ומשנת תצ"ה (1785) כבר נמצא את חתימתו של הגמ' אייזיק גינצבורג החונה במדינת רוסיה³, שהיה בל"ס בנו של הגמ' שאול הנזכר ויורש כסאו.

ע"ד עבודת רבני המדינה האלה ופעולות ועדי הקהלות המדינת רייסן בכלל וכול למצוא מושג יותר נכון אם נשים עין על התעודות הפוליטיות השמורות בארכיווי הממשלה, אם מתוך הפסקים העברים נראה רק את האזר הזרוע על פני התמונות ההן, הנה מן התעודות הפוליטיות נובל לראות גם את הצללים אשר עליהן, שני המקורים האלה באים ללמד זה על זה, בהגנים איש את רעהו, ואת אשר יחסר לאחד יבא השני וימלא.

משנת תצ"ז (1787) נמצא בין התעודות הפוליטיות „מכתב ע"ד המסים בקהלות רייסן וע"ד ההערכות שנעשו ע"י רב המדינה שלא כדון והצדק לרעת עניני הכלל⁴), בכתב התלונה הזה אשר יצא כאת אחד מבעלי האחוות והישובים שברייסן והגיע עד הממשלה, הגבוהה שבליטא נאמר כי „בית הכנסת של בועלארוססיא" (ר"ל ועד הקהלות הנ"ל) מאסף מס הגלגלת (פאגלאוונא) מאת יהודי רייסן במקום 9800 הובים הקצובים בכה הקונסטיטוציון של שנת 1717 — סכום של עשרים וחמשת אלפים הובים, „והרב של כל בתי הכנסיות (Rabina Synagog wszystkich) מבלי קרוא לאספה את ראשי ומנהיגי כל הקהלות, עורך את כל עניני העדות כפי העולה על רוחו, וכפי אשר ייטב לעניני עצמו". ואם תקום איזה קהלה למהות בידו לבל ישים עליה תרומת מסים אשר תלאה נשוא, או שלטון האב"ד ונשיאי כליו עומדים על דעתם ואינם מוסכים ליד נבחרת הקהלות ושליחיהן את רשימת הערכת מס הגלגלת עד אם ישלחו אנשי צבא מוונים ויכופו את המתנגדים והמתפרצים לחתום ידם בעל כרחם ולהסכים על הערכת המסים. המלין מבקש את הממשלה לשים לב על הלחץ אשר שלטון האב"ד לוחץ את היהודים, ביהוד את היישובים באחוות בעלי הקרקעות (כפרים ויישובים), הסרים למשמעת שלטון ועד המדינה.

בשנה ההיא, תצ"ז (17 יוני 1787), יצאה לרגלי התלונה הנ"ל ולרגלי תלונות אחרות בדומה לה על החכם הנעשה מצד שלטון המרכיז של האב"ד והגליל פקודה מאת הוויצ'עוואדא מוילנא ההעמאן דליטא מיכאיל ווישנעוועצקי. ההעמאן מודיע,

¹ שם, דף מ"ז ע"ב. ראוי לשים לב לזאת, כי כל יתר רבני הקהלות יחד קבלו על פי ההערכה הנ"ל שכרם בס"ה 250 הובים.

² שם, דף י"ג—י"ד, קי"ב וק"צ.

³ פ נ ק ס ד ק פ ע ט ר א ו ו י ק, דף ס"ה ע"א; עיין גם בפסק מושנת תק"צ (1748) בפנקס אמטשטילאווי, נזכר: אב"ד ור"מ במדינת רוסין מ' יצחק אייזיק גינצבורג.

⁴ Археографическій сборникъ документовъ Сѣверо-западной Руси (Вильна, 1867—70), Томъ III, № 89.

כי הגיעו לאזני תלונות מאת כמה בעלי אחוזות וישובים על הטלת מס יותר מן המדה על הקהלות הקטנות (przykahalki) אשר באחוזות והישובים, ואשר ע"כ, וגם על אשר יגדל משנה לשנה חוב הקהלות לתשלום שכר ההעטמאן שאינו נגבה תמיד בשלמותו, הוא פוקד ומצוה כי כל בתי הכנסיות של ביעלארוססיא (רייסין) והקהלות ישלחו ע"י האב"ד והפרנסים אל הקומיסא שבהוראדנא (של המריבונאל הסקארבאוו) את כל הרישומות מהערכות מסיים ואת כל חשבונותיהם, למען אפשר יהיה לראות מה גדל סכום עורף כסף המסים אשר ילקח מן הקהלות באשמת ראשיהן שלא כדיון יתר על המדה הקצובה ע"פ הקינסטיטוציון⁽¹⁾.

מעשי שלטון ועד המדינה הביאו גם סכסוכים ומריבות בינו ובין איזה קהלות רייסין התקיפות ביותר, כאשר נראה מן הפסק שיצא ביום 22 מארץ 1746 (תק"ו) מאת שופטי המריבונאל הסקארבאוו הליטאי בדבר הריב שהיה בין „בית הכנסת של ביעלאָ-רוססיא" ובין קהל שקלאב, „בית הכנסת" האשים את קהל שקלאב על אשר העליל על שלטון הגליל לעלילות שלא היו ולא נבראו, בחפצו להמיש צוארו מתחת משמעת השלטון, ואנשי שקלאב, בבחרם להם להסתר בצל כנפי האדון אשר לו העיר ואדמתה, דרשו, כי מהיום והלאה האב"ד דבית הכנסת של ביעלארוססיא, הוא ושאריו, רבנו יתר הקהלות הגדולות והקטנות, אשר הושבים על כסא הרבנות⁽²⁾, — כי כל הרבנים האלה, אשר עליהם לעסוק בתורה ובעניני דת ואמונה בלבד, ודבר אין להם עם הערכות מסים, אל נא יהיו מהיום והלאה להטיל מסים ולגבות ארנוניות, פסקים בענינים כאלה „כפי שנהוג מקדמת דנא" (antiqua et usitata praxi) צריכים להעשות בו ע ד ש ל א ס פ ה ר ב ה מ כ ל ק ה ל ו ת ר י י ס י ן , א ש ר ב ה י ק ח ו ח ל ק ש ל י ח י כ ל ק ה ל ה ו ק ה ל ה , א נ ש י ם ע ש י ר י ם ו נ כ כ ר ד י ם א ב ל ל א ע ד ת ע ר ו מ י ם ו י ח פ י ם , ו ה ו ע ד ה ה ו א צ ר י ן ל ב ח ו ר מ ק ר ב ו פ ר נ ס י ם ו מ נ ה י ג י ם ו ג ו ש א י מ ש ר ה ב ק ה ל ה כ ל ל (przełożonych różnych)⁽³⁾.

מפסק שני שיצא מאת המריבונאל בעבור שנה אחת (21 מארץ 1747) נראה שקהל שקלאב יצא באמת מתחת משמעת האב"ד דמדינת רייסין: בשעה שכל היהודים יושבי המדינה הזאת התחילו ע"פ הפסק ההוא לשלם שש מאות טהאלער לתובע אחר, הנה הוציא המריבונאל מן הכלל הנה את היהודים היושבים על אדמת הגראפיים משקלאב וקאפוסט, אחרי כי הם יצאו מתחת פקידות האב"ד והפומ"ד דמדינת רייסין⁽⁴⁾.

מסגנון הנוסח של תלונת אנשי שקלאב על רב המדינה נראה כי גוזמא מבצבצת ממנו, וכי התלונות והשטנות נכתבו בירי נכרים, אשר רב עבריו כאין בעיניהם. אפשר הדבר, כי נהג ר' יצחק אייזיק גינצבורג, אשר עליו מוסבים דברי התלונות ההן, את

(1) שם, נומר 90, צד 220.

(2) שמות רבנים ממשפחת גינצבורג נמצאו באמת פעמים רבות בפנקסי קהלות שונות ממדינת רייסין לעת ההיא. אפשר לשער, כי כל אלה היו שאריו וקרוביו של הגמ"ל שאל גינצבורג הנזכר בתעודות העבריות הנ"ל.

(3) ספר האקטוען של המריבונאל הראשי מליטא השמור בארכיוו המרכזי שבווילנא (דף 745), וגם בספר האקטוען לש' 1748—1749 נ"י 2436 דף 1263. הובא ע"פ ספר „ליטאוסקיע יעוורייא" של בערשאדסקי, צד 40 בהערת 76.

(4) שם.

רבנותו ביר רמה, אבל קשה להאמין כי רב גדול כזה יעשה שוד וחמס' לצאן מרעהו.

צד 28 הערה 1. — בימי הר"ר זכריה מענדל שפירא היו ג"כ עוד איזה מצוינים ממשפחת שפירא בשעברשין ובפראג, ואולי היו משאריו הקרובים אליו, הלא הם: (א) הר"ר אהרן שמואל ב"ר עזריאל לעמיל שפירא אב"ד ור"מ בשעברשין הסכים בשנת תפ"ב (1722) על ס' דמשק אליעזר פי' על המסורה להר' אליעזר מפינטשוב אבד"ק פיורדא (ונדפס ביעסניץ תפ"ג?). (ב) הר"ר בנימין וואלף כהר"א"ש (=אהרן שמואל?) שפירא ספראג הסכים על ס' דברי נב"א חידושים להר"ר נחמיה ב"ר אברהם (אמשטירדס, חש"ד 1688)) בשנת תמ"ח בצירוף בי"ד מ"ש מפראג, בשנת תנ"ג הסכים על ס' דרכי משה הארוך להרמ"א על טור יו"ד אשר הו"ל הר' יוחנן קרעמיצער מקאליש בזולצבאך (תנ"ג?) שם הוזכר שם אביו בברכת המתים, וזוה למדנו כי הוא לא בנו של הר"ר אהרן שמואל הנ"ל, וען כי האחרון כנראה מהסכמתו בש' תפ"ב חי כשלושים שנה אחרי שנת תנ"ג. מלבד שני הספרים הנ"ל הסכים הר"ר בנימין וואלף בשנת תס"ב (1702) על ס' דרך חיים שרע' לעוברי דרכים ותקוני תפלות וכדומה, ויש בו גם שמץ דבר מאמונת ש"צ (תקן שסדר נתן העזתי) זולצבאך, תס"ג?). (ג) הר"ר אליהו בהר"ב וואלף שפירא ומצ"פ [=ומצורתו פרושה] על ק"ק טיקטין והגליל, הסכים בשנת תס"ב על ס' דרך חיים הנ"ל.

צד 29 (בסוף הערה 4 שמצד 28). — צ"ל: על ס' תנא דבי אליהו להג"מ „מחותנו" אליהו פינס (ואלקווא, תקי"ג) בלא פרט השנה, ועל ס' שיח ספונים וכו'. צד 31 הערה 5. — לפי עדות הראב"י באוצה"ס (ב', 96 א') הוא „כ"י גדול עד ת' דפין 20".

צד 52 הערה 2. — עיין במלואים שבסוף ספרנו הוספה א', אות ג', II, סי' י"ב (לעיל צד 122).

שם, הערה 5. — צ"ל: גורת שפיר זיהלם וכו'.

צד 57. — בין הנמנים מבני משפחת גינצבורג ברורם של הר"ר מאיר והר"ר משולם זלמן ג"ב אפשר לפי השערתי למנות גם את הר"ר נפתלי הירץ בהר' בנימין זאב אב"ד ור"מ דק"ק פילא ואח"כ דיין ומ"ץ מברלין, אשר הסכים בשנת ת"ק (1740) על ס' דרושת הזאב דרושים להר"ר זאב וואלף ב"ר יוסף מברלין (נדפס מברלין וחש"ד), ובשנת תק"ב (1742) על שו"ת דת אש להר' אורי' שרגא פ"יווש חלפן הגדפס ג"כ מברלין וחש"ד, — כי שמו ושם אביו מעידים עליו, כי אם לא חוטר מנוע ג"כ הוא, בכל אופן קרוב ושאר הוא לבני המשפחה הזאת, אשר השמות ההם הולכים וחוזרים בה כמה פעמים. בשני הספרים הנ"ל הוא חתם אחרי הר"ר מרדכי ב"ר אברהם מליסא ראש בי"ד מברלין.

צד 63 (הר"ר חיים גינצבורג). — הסכים בשנת תקמ"ה (1785) על ס' שושנת עמקים הנקרא דברי קהלת, באור על הרמב"ם וחי' מאת הר"ר שלמה ליכטשטיין (נאוירוואהר וחש"ד) והנזכר גם שם בתואר אבד"ק פלאצק.

צד 64 (הר"ר יוסף גינצבורג מואלקווא). — בס' דגול מרבה חי' על השו"ע להגאון ר' יחזקאל הלוי לנדא הגדפס בפראג תקנ"ד (?) נמצא הסכמת הר"ר יוסף

מזאלקווי אבד"ק פוונא חתן המהבר, אפשר הרבר כי הוא ר' יוסף גינצבורג דגן. צריך
אנכי להוסיף, כי אחד מקרובו הג"מ יוסף אבד"ק פוונא, הנוכח הר"ר יא"ל הערני, כי
כפי המקובל אצלי, — זקני זה בודאי לא היה ממשפחת ג"ב.

צד 66 (בהערת א"א להערה 1). — צ"ל: ונדפס במאסף „קהלת" דורן לחותמי
„המליץ" 1881, צד 57 - 64.

צד 69 הערה 2. — צ"ל: ר' משה קלאצקי וכו'.

צד 71 הערה 2. — צ"ל: עשרה בטבת תר"כ"ב.

צד 72 שורה 4 מלמטה. — צ"ל: אמנם כל השתדלותו וכו'.

צד 73 הערה 6. — ונפטר הר"ר משה גינצבורג (ב"ר יצחק דוד) קודם שנת
תקנ"ד, כי בס' דברי התענוגים להג"מ בנימין וואלף רייכלש אבד"ק ניקלשבורג
ושאפי וכמה קהלות מועהרין ופיהם שנדפס בפראג תקנ"ה הוא נזכר בברכת המתים, שם
נזכרו לטובה חתנו הקצין מו' ועלקי פלון ובתו הקצינה מ' חילה, כי הם היו בעזרת
המו"ל את הס' הנ"ל.

צד 77 (שורה 11 מלמעלה). — צ"ל: בין יתר חפציו בשנת תקפ"ח.

צד 79 (שורה 15 מלמעלה). — צ"ל: ר' חיים יהושע העשיל לבית ראוענבערג
משקלאווי היא אם וכו'.

צד 80 (שורה 9). — המלה „בארן" מיותרת.

צד 81. — בין מצויני בני גינצבורג שבפולין וליטא בימים ההם אולי אפשר
למנות גם את הר"ר אלכסנדר במהר"א גינצבורג שהיה רב בשקלאב בערך שנת
תר"ב, כי הסכים בשנה ההיא (?) על ס' גאון אברהם חידושים על ה' מסכתות (ג'
בבות ועכו"ם וזו"ר) מהרב אברהם ב"ר שאול משקלאב (אדעסא, תרכ"ד). הבאתי את
שם הס' הנ"ל פה ע"פ הרשימה „קהלת משה", והצגתי אחרי שנת ההסכמה סימן
השאלה, על כי יפלא בעיני, כי נדפסה הסכמה הנתונה כ"ב שנים קודם הדפסת הספר.

צד 100 הערה 2. — צ"ל: מכתבי רמא"ג בשם זה.

צד 109 (שורה 12 מלמעלה). — צ"ל: בשנת תקצ"ה (1835).

צד 110 (ה', עתותי רוסיא), — צ"ל: המתרגם מכנה א"ע גם בשער הס' הזה
כמו בראש ספרו „גלות ארץ החדשה" הוצאה ראשונה; מרכי
אהרן וכו'.

צד 111 (דביר ח"א). — צ"ל: בשנת תרט"ו (1855) ופעם שלישיית ג"כ
שם ע"י ר' חיים זלמן אליאשעוויץ (חז"א"ל) בשנת תרכ"ה (1864).

צד 112, סוף הערה 1. — ובסוף הספר משלים וכו'.

צד 122 (שורה 7 מלמעלה). — צ"ל: עשרים זהו וכו'.

צד 123 (שורה 4 מלמעלה). — צ"ל: בת הר"ר יצחק ליניך.

ב. הערות והוספות מאת גדולי ארץ וחבני הדור,

ערוכות ומדורות לבית הדפוס לפי זמן קבלתן מאת החכמים
המעורים הנכבדים.

א) הערות הרב החכם החוקר הגדול כש"ת פרופ' סוד דר' דוד קיפמאנן היו בנודאפעשט.

(הגיעו לידי ב' כסלו תרנ"ח).

(ממכתבו אל המחבר).

אדוני הנכבד! להראותך איך יקרה ונכבדה בעיני מלאכתך אשר יעשה בה לשכלל בנין תולדות בני גינצבורג ממוסד עד המפחות הנחתו את כל העבודות מעבודות שונות אשר הכבירו את עולן עלו בימים האלה לכתוב לך איזה גרגרים על הדבר הראשי, ואם יערבו לנפשך תיטיב לשלוח לי במהרה את ההגהה בצירוף עם הכ"י למען לא יצא דבר שאינו מתוקן מפני כתיבתי, אשר לא הסכימו לקראה בארצך, וע"ד היתר עוד חזן למועד, ואל תתמהמה להערותי כי הם דברים קלי ערך נגד העיקר הזה, וכו' וכו'.

ברך נא בשמי בשלום אביך היקר שליט"א וכו'.

מיקרך וכו' דוד קיפמאנן.

[כ"ח חשוון תרנ"ח]. BPEST (Andrássystr. 20) 23—XI—97

משפחת ר' שמעון אולמו גינצבורג ויוצאי חלציו.

להיות שיסוד בנין תולדות בני משפחת גינצבורג, אשר כל ביתם נכון עליו הוא ברור זמנו של ר' שמעון גינצבורג ראש שלשלת יחוסם וזכר בניו ובנותיו, על כן יראה לי לדבר היותר נחויץ למלאכתך והעומד בראש כל הקורותיך לצבור כעמיר גורנה כל פרטי ימי חיי מוסדי המשפחה המצוינה הזאת, אשר מהם תסתעפה פארותיהם עד שתסתכנה ותהינה לעינינו מיער אשר חשך ישופנו, ות"ל עוד נשאר לברכה מקור נאמן אשר ממנו נשאב מים היוצאים מן הקדש לרוות צמאוננו לדבריו ימי המשפחה היקרה והעתיקה הזאת, כי כמפר הזכרת נשמות ק"ק פלערישא הנקרא Memorbuch נמצאים ונקראים שמות האבות והבנים גם יחד, וגם אלה אשר פנו למקומות אחרים, וגם הובלו לקברות באדמת ערים שונות נזכרים ונרשמים פה ליזכרון עולם, ויהי כאשר בא לידי המטמון הזה בחסדו של יודי המנוח הרב דר' יוסף פערלעס לא נחתי ולא שקטתי עד אשר השכיל בידי להציל ממלתעות הנשיה גם רב פרטי השנים והימים

הכתובים בספר, אשר כבר כהתה עינם ואותיותיהם פורחת באויר, ושמות המקומות והבתי קברות הנקובים בו בשם, אשר על כן יש לאל ידו לתוסף חדשות ונצורות על דברי החכם המנוח אשר כבר נזכר את ידו החזקה על זכרונות הספר הזה במכתב"ע החדשי להח' המנוח גרעין כרך כ"ב צד 503; ויותר שהסודותי חתולת הערפל והאפל אשר כבר החלה לבנות את עין המקור היקר הזה, עוד בחגתי וצרפתי את אמתתו וצדקתו, בחפשי בין מצבות קהלות אחרות, אשר שם חיו וגם מתו אנשי משפחת גינצבורג וראשי בית אבותם, ובפנקסי הקהלה וזכרונות החברה אשר בכל עיר ועיר, והיה כאשר פתרתו כן היה, ובכל מקום אשר מצאתי ברישומי פפערשא פרטי ימי מות הנזכרים עמד לי חוק ואימות ממקום אחר. ובכח הדרישה והחקירה הזאת אנסה נא ואציגה לפניך ראשי פרקי התולדות האלה. ואם כי עתותי אין לפני, וגם לא רציתי עוד לתוציא לאור את אשר אספתי זה שנים רבות, אמרהי, מדוע אמנע טוב מבצעלי ואכסה מאוהבי דברי ימינו יתד נאמן לתלות עליו הקיוות החדשות במקום אשר יחפשו חפש מחושש, ועמלם נשאר מעל, ורגליהם כבר התנגפו על הרי השך.

שם אביר' שמו ערן ראש אב למשפחת גינצבורג הוא אל' עזר, הוא ולא אחר, כאשר יעיד עליו הספר אשר הוציאו מחובל את נשמות הנפטרים בקהלת פפערשא בראש הנזכרים, ובדאי הוא ר' שמעון יהודי נקראים חברי החברה בעצם תמב:

„זכור אלהים נשמת הקצין והגריב ר' שמעון ב"ר אליעזר ז"ל או לז"א מ. ג. ו. נ. צ. ב. ו. ר. ג. עם נשמת אברהם יצחק ויעקב עבור שטרם בעד הציבור יותר מארבעים שנה ובטל מכסים וקנה קרקע לבית החיים בבורגא והקיפו וגדרו לכבוד השם ית' ולכבוד הצדקים שוכני עפר. בהשתדלותו הוציא כמה אסורים מידי גוים ופרגלים עניים מדינות שוואבן זה כמה שנים וכלכלם לפי הטף. בשבר זה תהא נשמתו צרורה בצחור החיים עם שאר צדקים בגן ערן אמן. נפטר בשם טוב ונקבר בק"ק בורגא שנת שמו"ה לפ"ק ט' שבט."

אלה איפא אם כן פרטי דברי ימי חיוו של הגבר המצויין הזה עתור נכסין ורב פעלים מקבציאל ומקום החנותו כחיו ובמותו היתה קהלת בורגא היא „Burgau“ במחוז שוואבן במדינת באוירן קרובה לעיר גינצבורג אשר לה למוטובה ואיש חסדה, אשר עשה חסד עם החיים ועם המתים בבנותו בית הכנסת ובית מועד לכל חי וגם בניו עשו כמתכונתו והחילו והב טובים להרים בנין בית תפלתם של בניו ק"ק בורגא ולשכללו ולפארו, ושם אשתו אשר ילדה לו את בניו ואת בנותיו—ה ע נ ד ל א בת כהר"ר איזק, והיא מתה כמו מ' שנים אחרי מות בעלה ביום ו' חשוון שנ"ד ונקברה בצדו בבית עלמין של קהלת בורגא.

ועתה יעברו נא לפנינו כבני מרון שמות שמונה בניו, אשר נוכל לבנותם ולוחסם על שמו של אבותם, ושש בנותיו אשר הוחקו כלן לשם ולשארות על פנקס הנפטרים אשר בפפערשא; ולהיות שלא נדע את ימי הולדת אותם, ואין לאל ידנו להערוכם על סדר טבעי, אציגה אותם הנה כאשר מצאתים נרשמים בעלי הספר הג"ל.

(א) ר' משה אברהם הנקבר בבורגא כ"ב תמוז בשנת שצ"א.

(ב) ר' אברהם, אשר הלך ברכי אביו עד אשר נאמר עליו כל השבחה אשר ענדו על ראש מולידו, והוא הנקרא האלות, הקצין והגריב פרנס ומנהיג אחד מראשי

מטיבי קהלת בורגא, ויותר שהיה חכם ותורתו היתה אומנתו, עוד סגף את נפשו בתעניות כמה שנים. שנת מותו ומקום קבורתו לא נודעו לנו ממקום אחר, ולא נרשמו כיתר הנרשמים בפנקס פפערשא, אכן נראה שבא לגבורות והובל לקברות בקברת אבותיו, כי על ראש הזכרת בנו ר' אליה שמת בבורגא, נקרא "הישיש והקצין והראש הפרנס ומנהיג כמר אברהם גינצבורג, ועוד היה בחיים חתנו כאשר מת עליו בנו הזה, ועוד רע וזמר היה חלקו, כי גם בן אחר נושא שמו של אביו מת בידי אדם ואולי נהרג ע"י רוצחים, כי הוא נקרא "הנעלה הקדוש כמר שמעון וצ"ל הי"ד", בחיי אביו כעדותו של הספר הזה.

ג) אחר המיוחד בין בני ר' שמעון, כי הוא נקרא "האלוף בתורה", היה מהר"ר אשר אהרן המכונה מהר"ר לעמלן, והוא חנה במקום אבותיו בעיר בורגא, והרביץ תורה והעמיד תלמידים עד ששב לעפרו ביום ח' סיון שנת שס"ח, וישימו את קברו אצל קברות הוריו בקהלתם ומולדתם, ומבניו של אשר נודעו לנו הראש והראשון שבחבורה ה"ה הגאון ר' יעקב הנודע לנו ע"י תלמידיו המפורסים כפי עדותו של בעל צמח דוד, והוא נשא את נשיאתו בפרידבורג, וטעות פלט קולמוסו של המוסף על ס' צמח דוד, כי לא בשנת ש"ע, כי אם בשנת ש"ו בחדש אדר יצאה נשמתו של הגאון ר' יעקב אב"ד ק"ק וירדבורג כאשר יצא מפורש מעדותו של פנקס פפערשא. ועוד היה לו בן לר' אשר, אשר עזב את מקום מגוריו אבותיו והלך לו להאחז בעיר פראג, כי כאשר נמצאתי בילקוטו של החכם המנוח ר' סיני חאק הנסמן באות P נמצאה שם מצבה וסיכנה 5049, אשר הוריו לנו כי תחתה שוכב מו' שמואל זנוויל גינצבורג בן האל' מו' אשר אולמא קרא תנא קרוביאי ופייטנא והוא נפטר בשנת שצ"ג. ועוד שני בנים אדירי התורה ותחשבו לביתו של ר' אשר, ושניהם נקראו בשם גאונים, והם הגאון מהר"ר אליעזר הנפטר בוורמיישא בחדש חשון שנת שנג"ג לפי עדותו של פנקס פפערשא, אם כי לא נמצא זכרונו בס' הזכרת נשמות של ק"ק וורמיישא, ואם הנהו באמת נכדו של ר' שמעון גינצבורג ובנו של ר' אשר בנו, המת על פני אביו בחייו, כי אז נוכל לגזור אומר, שכבר עלה לגדולה בימי עלומיו, ועמרת הגאונות הולמתו בשנות נעוריו, אשר הוא באמת דבר מפליא ומתמיה בזמנו. ובנו הרביעי של ר' אשר הוא הנקרא בפנקס פפערשא "הגאון החסיד מורגו ורבונו מהר"ר יצחק הנקבר בריטלוי, ובהזכרת שני בניו האלה נכתר גם אביהם בכתר הגאונות, כי שניהם נקראו: "בן הגאון מו' אשר אהרן".

ד) גדולה תפארתו של ר' אליעזר על כל בני ר' שמעון, כי הוא זכה כפלים לתושיה, בהתייחסו עוד לביתו של בעל המפה אשר נתן לו את בתו לאשה, ואת שמו הטוב נמצא התום על המטמון הגדול הגנוז היום באוצר: פרי המלוכה בעיר מינכן ה"ה ש"ס פפערשא, אשר היה אוצר כל חמדה בביתו של ר' שמעון גינצבורג ויוצאי הלציו, וע"פ עדותו של פנקס פפערשא נסע ד' אליעזר לעת זקנתו אל ארץ הקדושה וגם נקבר באדמתה כאשר מת ביום ה' חשון בשנת ש"ד. בתו מרת שרה נתן לבנו של אחיו ר' אשר ה"ה הגאון ר' יעקב וירדבורג והיא מתה י"ב אייר שנת ש"ץ, והובאה לקברות בק"ק פפערשא. ומיוצאי חלציהם נודעו האברך ר' שמעון הנפטר בימי עלומיו בעיר פראנקפורט אשר היה שם אחר מבני הישיבה, והאשה החשובה והתגונה התמימה והישרה מרת הענר לן אשר גם היא חיתה ומתה שמה, והם נשאו שניהם את שמות זקנם וזקנתם של אבותיהם ה"ה ר' שמעון גינצבורג ואשתו הענדלה.

ועוד היה לו יוצא חלציו לר' אליעזר והוא ראש בית אב לבני גינצבורג אשר
 התישבו בעיר מלוכה ווינא. ולמען תדע ברור ונכון, כי בנו של ר' אליעזר הוא באין
 כל ספק אשר בא לקברות בבית החיים הישן בעיר הזאת, אציגה נא הנה את מצבת
 ר' שמעון לא כמתכנתה הנשחתה והמקולקלה אשר נראתה בה בכיתו המנוגע של
 ל' א' פראנקל סו' 112, כי אם בעצם תמה כאשר נחרתה על האבן אשר עודנה עומדת
 על תלה, וכאשר העתיקה למעני ידיר נפשי המנוח ר' שלמה פונס אשר מדי רביו בו
 לבי כחלילים יהמה. ואלה דבריו הציון הכלתי נודע עד הנה:

פ"ט הר"ר שמעון בן הגאון מהר"ר אליעזר גינצבורג אולמא יום ה' כ"ב שבט שצ"ט לפ"ק תנצב"ה	}	סביב האבן
--	---	-----------

שמעון שוקד על דלתי תורה ותפילה:
 וקרא שמע בזמנה לשם ולתהלה:
 מכל ארח רע מנע וכל את רגליו:
 וכל מעשיו היו לשם שמי כל ימי חייו:
 ערן עידנא קבעת מר [= קבע תמיד?] עתים לתורה:
 ואחר כך ברר ארץ לסחרה בסחור:
 ויתלהך ברחבה ודרש בל דרך אמונה:
 מי יספר שבחו ועפרו מי מנה:
 פשו בכפו תמיד ותורתו לא ישכח:
 וצדקתו עומדת לעולם הבא בכמה:

ואם לא שניתו ברואה היא ר' שמעון ב"ר אליעזר אולמא הנזכר בהוכרת נשמות
 ק"ק ווירמיישא צד 7, כי עוד היה לו אח לר' שמעון שמה, אשר עשה לו זכר עולם
 בקהלת מושבו, והוא ר' ישראל המכונה איסר לן, הנפטר שמה ב"ב אלול שע"ו,
 ועוד נזכרה אחותם בפנקס פפערשא ה"ה מרת לאה, אשר מתה ביום י' אדר בשנת
 שע"ו, ולא נודע מקום תחנותה. ועוד היה להם אח אחד אשר התיישב בעיר פראנקל-
 פורט והוא הנקרא מהר"ר יעקב, וכאשר מצאתי בפנקס ווירמיישא, הנקרא הספר
 הירוק, אשר עליו הטפתי טלתי בספרי המלוואים (קובץ על יד, שנה ט') צד 8, נקבר
 גם הוא בוורמיישא, ואחיו אשר היה גבאי הצדקה לעת כזאת כתב על ספר את כל
 אודות מיתתו וקבורתו כדברים האלה: אחי ידירי כנפשי כהר"ר יעקב ז"ל בן לא"א
 הגאון כמוהר"ר אליעזר יצ"ו אולמא דר בק"ק ורנקפורט ולסובה שהיתה לו מכה ברגלו
 רגליו ערבאין ליה לנסוע לאלשבך אל רופא אחד ויש ועוני גרמו ונפטר יש בעו"ה
 בשם טוב יום ג' י"ט אב, והבאתיו הנה יום ד' כ"ף למנחם ה' שס"ז ונקבר פה הכ"ס".
 ועל כן נרשם בהוכרת נשמותו בפנקס פפערשא ובק"ק ווירמיישא ט"ז אב שס"ז
 שלא בריוק.

ואולי היה בעל הרשימה הזאת בספר הירוק של ווירמיישא בן אהר של ר' אליעזר אשר התישב ג"ב שמה, וכדאי היה ר' משה שנעשה לו מדור בפני עצמו כי הוא עלה לגדולה במקום תחנותו החדש, והיה שם באמת ג"ן, וכבר בשנת שפ"ה נמצא רשומו בספר הירוק, כי הוא היה מאסף מעות א"י, ובהק' ע"ה ע"א של הספר הירוק הג"ל נקרא „כ"י משה בן לא"א הגאון כמוהר"ר אליעזר יצ"ו שליט"א אולמא . . . יום א' ח' ניסן שס"ה . . . [שלח מעות ליד מחותני האלוף הגאון מהר"ר יודא ליב סענדרליש יצ"ו בק"ק ורנקפורט והוא ידריכם לעניי צפת והברון טוב"ב כשאר נדבות אשכנז יצ"ו] . . . ושם דף ג"ו ע"א מוצאתי התימת ידו: „נאו' הקטן משה בן לא"א הגאון כמוהר"ר אליעזר יצ"ו אולמא ג"צ לע"ע דק"ק ווירמיישא". ובאשר הראיתי בס' המלואים צד 9 מת ר' משה גינץ ביום שבת כ"ה תמוז שפ"א .

(ה) ר' יצחק הנקרא אייזיק הוא אשר נמצא תשובתו משנת ש"ע מעיר פפערשא בס' שו"ת חינוך בית יהודה סי' ה', ובאחיו החסיד ר' אליעזר נסע גם הוא לארץ הקדושה כאשר יורנו פנקס פפערשא ונפטר ונקבר בירושלים. ומוציאי הלציו נודע לנו בנו הנקרא „החסיד הגדול הר"ן כומחה האלוף המרוכס מהר"ר אברהם יצ"ו". ולהיות שנרשם תחת הזכרתו בפפערשא המלה האחת „בפראג" הכרתי, כי הוא הנפטר בעיר פראג בתרש אלול שנת שצ"ט, והנרשם על ספר משפחות ק"ק פראג להח' סיני האק צד 5 בשם „האיש הגדול החסיד ה"ה מו' אברהם בן ה"ה מו' יצחק אולמא אשכנזי ז"ל".

(ו) ר' שמואל זנוויל נתישב בוורמיישא והוא נפטר ונקבר שמה ביום ז' שבט בשנת ש"ן, וכן הורת לנכון על לוח הזכרות פפערשא, ועל פיו יש לתקן מה שכתוב בס' המלואים צד 7 שנפטר ליל מוצאי שבת קדש ונקבר יום א' ג' שבט ש"ן וצ"ל ז' שבט. ובזכרתו בנו „האלוף המרוכס מורנו ורבנו מהר"ר יצחק אייזיק זצ"ל מק"ק ווירמיישא" שמת בחייו של אביו נקרא „הזקן שקנה חכמה מהור"ר שמואל זנוויל". ולהיות שלא נודע כי אם היום והחדש אשר מת בו ולא השנה, והוא מת קודם אביו, נוכל לשער שנפטר בשנת שפ"ה או שפ"ח ביום ב' ז' אלול, כי בשנת שפ"ג ב' ניסן נמצא עוד את זכרו הטוב על ספר הירוק של ווירמיישא דף פ"ו ע"א בשם „האלוף הגאון כהר"ר אייזיק גינץ". ועוד בן היה לו לר' זנוויל ושמו מו' אליעזר ליפמן והוא נפטר בפראג דף בשנים השון שצ"ב, וכבר היה חרוף במדרש אגדה ובמושגה. ועוד נודעו לנו שני בני ר' שמואל זנוויל אשר התישבו בעיר פראנקפורט, כאשר נמצא בין מצבות הקהלה הזאת אשר החלו להרפסן.

ר' יעקב השוכב תחת המצבה הנרשמת בס' 644.

יעקב גינצבורג:

פה טמון איש ישר ונאמן
יעקב בן מהר' שמואל ז"ל
נפטר ונקבר יום ה'
ז' אלול שצ"ו לפר':

ואחיו ר' ליוזר השוכב תחת המצבה המסומנה בס' 741, וזה לשונה :

הנעלה ליוזר גינצבורג ז"ל :

פה נממן איש ישר ונאמן

היקר כ' אליעזר בן מהר"ר

שמואל זצ"ל נפ' ליל ב' ונק'

יום ג' ר"ח טבת ת"ש לפ"ק הנצב"ה :

(ז) ר' יעקב הוא הנקרא בס' זכרונות פפערשא „האלוף הקצין והנדיב“, ולא נרשם לא מקום תחנתו ולא עיר קבורתו, וגם הוא נקרא „גאון“ כאשר ראיתי על מצבת בנו ר' יצחק, אשר מצאתי בין ציוני קברות עיר פֶּרְגֶקוֹרט המסומנת בס' 485 :

איצק גינצבורג :

ציון הקבר לנכון דבר

אשר פה נגרש זרע קודש

יניק וחכים כמר יצחק

בן הגאון מהר"ר יעקב ז"ל

אולמא נפטר יום ה' (יום א') (צ"ל : ו')

ר"ח ואדר ש"פ ...

(ח) ר' שלמה, אשר גם הוא יכונה שמה בשם „האלוף ונדיב הפרנס“, התישב בגינצבורג והוא נפטר ביו' שבת כ"ה אלול ונקבר ביום א' כ"ו אלול בעיר הזאת, אבל שנת מותו לא נרשמה. והוא אשר חתם שמו הטוב על ש"ס פפערשא סוף סדר מועד בשנת שמו"ח, ועל התורה כ"י מינכן ס' ב' : „ממתנה נחלי אל הטרודר שלמה אולמא“. ומיוצאי חלציו נודע לנו בן נקרא שמו על שם זקנו, וגם הוא חתם את שמו על הש"ס הנ"ל בטרם הלך להתישב בעיר פראג אשר רבים וכן שלמים מבני משפחתו כבר נאחזו שמה, וכאשר נודע לי מילקוטו של הח' המנוח ר' סיני האק הנרשם באות P, נפטר הר"ר שמעון בן הר"ר שלמה גינצבורג כ"ב אייר שפ"א. *T. P. H. N. 393*

ומבנותיו של ר' שמעון גינצבורג נודעו לנו :

(א) מרת עליה, היא אשתו הראשונה של הגאון ר' עקיבה מפראנקפורט ראש התניו של ר' שמעון, ולהיות שנחלק זכרון פטירתה בהזכרות פפערשא באלה המלות : „בק"ק ורנקבורט ו' אלול שנ"ד“, וכיתי למצוא את ציון קברה בין מצבות הקהלה הנ"ל הנדפסת כעת בס' 336, וזה פתשגן הכתב :

עלה

על אלה אבכה ואיילילה

אשתי המהוללה בחמה משולה

הרבנית מרת עליה בת ר' שמעון

ז"ל נפלה ממני יום ב' ו' אלול שנ"ד ל'.

(בטעות נדפס שנ"ה, אבל על ראשה נכתב לנכון 1594).

לתודות משפחות גינצבורג.

(ב) וגם בת שניה היתה לו ר' שמעון, אשר היתה לאיש בק"ק פֶּרְנַקְפּוּרְט ושמה חנה, והיא נפטרה שבה על פי עדותו של לוח פֶּעֶרְשָׁא בשנת ש"ט, אבל לא נמצא עדנה ציון קברה על בית עלמין של הקהלה הנ"ל.

(ג) מרת ברונלין הנקראת „הרבנית“ היתה נשואה בעיר ווירמיישא ונפטרה ישמה כ"ז תמוז ש"ז. ושם אישה הרומה לשמה הטוב נמצא כבר לפניו בעיר ווירמיישא, כי בספר הירוק דף ל"ב ע"ב מצאתי כתוב: „ירשי ברונלין גוינץ הויב' כ"א זהו' פצן עבור עכרה [ערכה] וארון והוכרה עולמת על זה נתן גינה ועליקמן טבעת זהב למשכון יו' ו' ח' אב של"ט“.

(ד) „היקרה מרת בינלין“, כאשר יכנה וזכונה במזכרת פֶּעֶרְשָׁא, נפטרה ונקברה בפ"ט, אבל לא נמצא עדנה ציונה בין מצבות הקהלה הזאת.

(ה) הרבנית מרת ורומט היא אשתו השנייה של ר' עקיבה פֶּרְנַקְפּוּרְט אשר לקחה לו אחרי מות אחותה עלה אשתו הראשונה, ואלה דברי מצבתה החרוטים על ציונה, ונדפסו כעת בס' 480:

הרבנית ורומט גינצבורג
קברת ציון מצבת האשה
החשובה הניצבת תבנית
היכל מחומבת לאלקים
ואדם נאהבת החסידה
הרבנית מרת ורומט בת
הקצין ר' שמעון ז"ל אולמא
נפטרת יום ג' י"א ניסן
שע"ט תנצב"ה בג"ע א' ...

(ו) מרת עדיל אשת ר' הירץ לויש בוורמיישא, וכאשר הראיתי בספרי המלואים צד 8 נפטרה בלילה ונקברה ביו' ה' ט"ז אייר שנת שנת, אחרי אישה הפרנס הר"ר הירץ ב"ר דוד הנקרא הר"ר הירץ לויש הנפטר בש"ק כ"ה חשוון ש"ז.
ויתר דברי משפחת אולמא וגינצבורג אשר התישבו בקהלת פראג ה"ה כתובים בס' משפחות ק"ק פראג להח' סיני האק צד 9 וצד 65 עד 68, ואיזה גרגרים על הגבירים המצוינים פארות משפחת אולמא אשר עלו לגדולה וגבורי היל בעיר מלוכה ווינא ה"ה נרשמים בספרי על השר מווינא הנקרא R. Samson Wertheimer צד 46 הע' 1, ובספרי הנקרא Aus Heinrich Heines Ahnensaal צד 29 הע' 4.

ויש עוד בידי לוח שמות כל אנשי בתי אבות המתחסיים לשם גוינץ או גוינץ או גינצבורג אשר מצאתי בפנקס חברת פֶּרְנַקְפּוּרְט וספר הירוק של ק"ק ווירמיישא, אבל מי לידי יערב אם באמת כלם בני משפחה אחת מהם, כי כל ילידי קהלת גינצבורג אשר נאחזו בתוך קהלות אחרות נקראו על שם מולדתם אשר יצאו משם, ובאמת נמצא בהם גם כהנים אשר שמותייהם דומים לשמות בני משפחת גינצבורג העתיקה והאמתית, כאשר מצאתי בין מצבות פֶּרְנַקְפּוּרְט בס' 518 ציון גבר מצוין, אשר איגנה הנה לדוגמא:

הגאון האשל הגדול מהר"ר שמעון הכהן גוינצבורג

ציון מצבת ספון

ראש ישראל ארון התורה

תוכן אורה וחתום תורה תיפי...

מהור"ר שמעון בן החבר

ר' שלמה הכהן זצ"ל

ה' לקדשו יום ב'

ט' סיון שפ"ד.

וע"כ הנחתי המרובה ותפשתי את המועט ליסר את תולדות המשפחה היקרה
הזאת על מכן נאמן אשר לא ימוט, ושלא לספוח אל יחסו זרים אשר לא יתחשב,
אליה, ולהראות לך, איך עלולות הקירות כאלה לטעות ולשגגה, ועם כל השגחה
ובחינה לא תמלטנה לפעמים מדופי, אסיר ואפירד מלוחק צד 122 הפרנס ר' ווייבלמן
אשר חשבתו לאבי הרב ר' אהרן גוינצבורג ווירמיישא¹). ועתה דע לך, כי כפי השבון
הזמנים אין לו יחס לר' אהרן הזה לפרנס ווירמיישא, כי אם גם נפקד פרט פטירתו
בהזכרת נשמות הקהלה הזאת צד 15, בכל זאת נוכל לחוק במסמרות את תולדותיו,
כי כאשר מוצאתי בס' הירוק דף ק"ט ע"א נפטרה רבקה פרוימט אשת הפרנס כמוהר"ר
ווייבלמן יום ב' ונקברה יו' ב' ו' ימים לחדש אדר שצ"א, וגם בנו ר' משה נודע לנו
ממקום הזה, כי בדף ק"ז ע"ב נמצא את התימנת ירו: ,הצעיר משה בן כבוד א"א מוהר"ר
אליקים ווייבלמן שלי"ט ג"ץ דק' ווירמיישא או"ע". ובשום מקום לא נזכר לא בהזכרותיהם
ולא בספר הירוק שם גינץ או גוינצבורג, ודבר אין להם עם המשפחה הזאת, ולהורות
לך כי ר' אהרן ב"ר ווייבלמן חי באמת כמאה שנים קודם ר' אהרן אשר ציינת עליו,
ראה מה שמצאתי בפנקס הזכרים אשר לק"ק פולדא:

„וזכור אליהם נשמת הגאון המופלג בחכמה מהר"ר שמואל אהרן בן
מורינו רב רבי אליקים ז"ל שהיה פה ק"ק בולדא אב"ד וראש הישיבה והרביץ
תורה בישראל עבור שנתנו יורשיו וכו' [נפטר יו' ה' ט' אייר תי"ב ונקבר
ביו' הנ"ל].

ומי יתן וגראה במהרה בימינו תולדות קהלת בורגוי וגוינצבורג, כי זה וזה יולד
שם. וכבר יצאו מקהלת גוינצבורג כחצי המאה הג' לאלף הישישי אנשים מצוינים אשר
התייחסו על שם מוצאם ומולדתם, כמו ר' שמעון או ר' שמשון גוינצבורג רע
ומודע למלכי פולין-תוכן ובונה, אשר לא נודע עליו עדנה דבר ברור להפרידו כראוי
מר' שמעון האחר ראש בית אב לבני גוינצבורג²), ועוד ר' יהיא אל גוינצבורג בן

¹ כן היתה רק השערתו, אבל חלילה היה לי להחליט הדבר. אחריו כי
בהזכרת ווירמיישא שהבאתי לא מצאתי זמנו של ר' ווייבלמן, וע"כ נקל להבין, כי גם
אני לא חשבתו את הבנין הזה שבניתו רק על השערה בלבד לבנין של קימא.
ד. מגיד.

² כפי הנראה נכונה היא השערתו (לעיל צד 5), כי אחר הוא ר' שמעון גוינצ-

משק ביתה של חכמת החשבון והתכונה אשר נמצא את שמו הטוב בספרי עברונות, כמו בכ"י סקאלינער 19 בין אוצרות לידען במדינת האללאנדר (עין רשימת רמ"ש"ש צד 379), וגם בכ"י אשר בבית עקד ספרי מעשה ידי הסופר והצייר הנפלא ר' אורי ב"ר שמעון מבול"אבי על המאזני צדק, והוא המושקל לשקול את המולד אם אמת הוא אם לאו, כתב המעתיק, כי למדו ממהר"ר יחיאל, והוא הר"ר יחיאל גינצבורג אשר עלה לארץ ישראל ומת בצפת (עין במכת"ע, המוזכר" להרמ"ש"ש י"ח, צד 17).

וזה אשר הוסיף הרה"ח פרופ' ד"ר קויפמאן במכתבו אלי מיום א'

דחנוכה:

אומר לי לבי, כי האלוף כמה"ר איזיק ב"ר שמעון ז"ל ירד נפשו ואהבו הנאמן של ר' אברהם עקרא, אשר לכבודו כתב הכללים על מדרש רבות בסוף הספר, ארזי לבנון" אשר הוציא לאור בוויניציא בשנת שס"א, הוא ר' איזיק גינצבורג שהלך לארץ הקדושה, הוא ולא אחר, ושם התארה לחברה בין שאר חכמי ארץ הצבי גם עם ר' אברהם הנ"ל, ואקוה שתסכים להשערתי אשר תמציא לנו הרושם הראשון מהתישבותו של ר' איזיק בארץ ישראל.

ולהראות לך כי גם ר' אברהם איזיק, אשר הזכרת אותו בין סעיפי משפחת גינצבורג (צד 24), איננו מתחשב ביניהם, וכי עדות הח' כרמולי השודה כל עוד שלא יצא כתב יד מוכיח עליה ממקום אחר, אע"פ, כי בין שמות בניו הנזכרים על מצבותיהם בבית עלמין הישן בעיר ווינא לא נמצא שם גינצבורג אף פעם אחת. ולהיות שהודעתוך כבר, כי ציוני הקברות הנדפסים בספרו של ל' א' פראנקל נלקו בחסר בהתירשלות המעתיק ופחותו של המסדר, הנני מציג לך הנה את מצבת ר' אברהם אשר היה מעיקורי קהלת ווינא ומן המצוינים שבדור הנודע לנו ע"י השתדלותו אשר יעיד עליה ר' אברהם מסראן בספרו היקר, "הגלות והפדות" הנדפס כעת בס' "היקב" צד 20, ואלה דברי המצבה בצלמם ודמותם כאשר חרותים על האבן באותיות בולטות:

בורג ולא שנים; ואת אשר חכמו אשכנז חושבים את רש"ג אלה לתוכן ובונה ואלה לרופא (גראמין), ואשר ע"כ נולד ספק אולי היו שני ר' שמעון גינצבורג, האחד משוואבן והאחד מפוזנא (דר' לאווענשטיין), רואה אנכי כי מחשבותיהם הן מיוסדות על שתי טעויות שבאו יחד והביאו לבאן ערוב דעות: א) מליצתו של הצמת דוד, "חכם חרשים", אשר בה מתואר שם רש"ג, נעתקה בראשונה שלא ככונת הכותב, אשר בודאי לא עלה על לבו להעלות בה את רש"ג למעלת תוכן ובונה, כי אם הפין בל"ס בזה להודיע כי היה חכם גדול במולי דעלמא. כן נמסרו דברי התרגום המשובש הזה מאיש לאיש וירבו המכשלה, אף כי על הטעות הזאת העיר כבר הח' כרמולי בצייטונג ד' יודענטהומ'ס 1854 (עין להלן צד 195 בהערותיו של הרה"ח הר"ר ברלינר), וב' התאר, "דאקטאר", אשר בו מכונה ר' שמעון גינצבורג בספרו של הסופר הפולאני טשאצקי (ראקסראווא א' זשודאך וכו'), כונתו כפי המקובל בתעודות הפולניות העתיקות, פשוטה — רב או מלומר, וכן יכנו שם גם רבני מוצ' ואב"ד ובכלל גדולי תורה וחכמה בישראל, וכלום הפין הכותב להשמיע, כי היה רש"ג דוקטור לתורת הרפואה. על הטעות הזאת בתרגום דברי טשאצקי כבר העירוני לעיל צד 6 בהערה.

ד. מגיד.

מהר"ר אברהם איטינגן סג"ל

פה

נקבר הוא האביר
 חכם גבר חובר חבר
 מחוכם וסבר ומנהיג
 ודובר ראש המדבר
 ידיו כביר בבית המד"ר
 בעיר המחובר הנדיב
 הגדול האלוף מהר"ר
 אברהם בן ה"ה מהר"ר
 מרדכי מאדיל סג"ל
 ז"ל ה"ה נפטר ונקבר
 בשם טוב ביום ב'
 בחדש סיון שצ"ז לפ"ק.

ועוד מצאתי בין העתקות ידירי ר' שלמה פובס זצ"ל מצבה אחת אשר נפקד
 מקומה בילקוטו של ר' זכ' שמערן המנוח ובספרו של ל' א' פראנקל, וגם היא מתיחסת
 לבית איטינגון, אבל את שם משפחת גונצבורג לשוא נבקש עליה, ואלה איפוא
 דבריה בסו' 761:

פה

נקברה * אשה
 חשובה ויקרה *
 מעשיה כאמנו
 שרה * מרת ה
 רבנית בונה
 בת היקר הר"ר
 יובל שמעפך
 אשת מהר"ר
 לעמל איט[נ]גן
 ג' כ"ז אלול שצ"ט
 לפ'

ושם בונה נמצא גם בין בנותיו של ר' אברהם¹, אשר מתו ברחם משהר

¹ הנני חוזר בעת ממה שכתבתי בספרי על גולי ווינא, שארב ר' יהודה ב"ר

ילדותם, והולדה ההגונה בונה בת ר' אברהם איטינגין סג"ל נפטרה יום אסרו חג של שבועות שנת שע"ג (ע"י בספרו של פראנקל סי' 19).
 אבל חלף ר' אברהם איטינגין הזה, אשר אין לו דבר עם משפחת גינצבורג, כי לא מפיו של כרמולי אנו חיים, אודיעך שם גבר מצוין מגידולי וגדולי המשפחה העתיקה אולמא גינצבורג, אשר מצבתו תראנו למדי, כי כבר בימי המאה הי"ז, עוד בטרם התישבו בני אולמא בעיר מלוכה ווינא והיו לסוכני החצר ולסוחרים מתור המעלה הראשונה, נאחזו אבותיהם על אדמת ווינא, ולשוא תחפש אחרי שם היקר הזה בספרו של ל' א' פראנקל כי לא ימצא שמה, כהמון רבים וכן שלמים אשר נשכחו ונאברו מן הספר הזה אשר בצדק נוכל לכנותו קברות צדיקים, כי זה וזה נקבר שמה מחדש, ולא עלה לתחיה במזכרת המצבות אשר בבית החיים מעצלות וחפזון, וסי' המצבה העולה היום מתחום הנשיה הוא 580, ואלה דבריה:

וירב בבית

יהודה תאניה ואניה *

בפמירת איש צדיק

תמים היה: לא נמצא

בו עולה ורמיה * צדקת

פרונו נתן לעני ועניה *

המנוח כמר יעקב בן

האלוף מהור"ר יהודה

ועליגמן אולמא זצ"ל

הלך לעולמו יום א'

ך"ח אלול תמ"ו לפ"ק

תנצב"ה *

וגם על איש אחר מילידי משפחת גינצבורג אשר נפקד מקומו בספרך אעירך פה, להיות שעל ידו נדפס חזיון מזכרת יוסף בהוצאתו הראשונה אשר הופיע בלי הודעת מקום וזמן. זרק בסופו נמצא: "נדפס ע"י הבחור לייב גינצבורג מפראנקפורט דמיין" היא המכונה בפנקס הגפטריום הנזכרים בפ"פ בשם "היקר כ' לייב בן כמ' זעקב גינץ", ולא נודע ברור אם נפטר בשנת תק"א או תק"ו, כי בין מצבות פ"פ לא נמצא עדינה ציונו (עיון שוד ט, II* צד 314).

ולמען לא יפקד שם גבר מצוין מילידי משפחת גינצבורג, אשר נאחזו ונתישבו בארץ פולין, מספרך, הגנו וזכר פה את שם ר' משה שמועזין מגדולי ועוקורי קהלת קראקא אשר מצאתי את זכרו הטוב בתשובה בכתב ששלחו חכמי ק"ק קראקא לר' משה זכותא על ענין כתיבת ספר תורה ביום ג' י"ג ניסן בשנת תל"ח, והראשון אשר חתם

שמועזין אב"ד מוגנצא (צד 23 הערה 1) היה חתנו של ר' אברהם הדר בווינא, ונ"ל כי הוזהגו היה דר בפראנקפורט כי גם שם נפצעו בני משפחת איטינגין. ד. ק.

את שמו אחר ר' משה בן לא"א הר"ר ישראל ליברלס זלה"ה הוא הגבר אשר יכנה את עצמו בשם „משה שמעון בן א"א הרב הגדול מו' מהר"ם זנוויל זצ"ל אשכנזי ממשפחת הנק' פה בק"ק ר' שמעון דיון" . כן חתם את ידו בכ"י שלי, ובכ"י גינצבורג קובץ תע"ט נקרא „ר' משה שמעון במהר"ם זנוויל גינצבורג" , והכתב הזה נמצא עוד הפעם בבית עקד הספרים הג"ל בקיבוץ תרנ"ט, וגם שם נזכר בפירוש שר' משה שמעון נתיחס למשפחת גינצבורג, ואין ספק שכבר ראש בית אב לשמעוני, ה"ה ר' שמעון דיון, אשר בשמו התימרו והתחשבו בני המשפחה המצוינה הזאת בקהלת קראקא, נקרא כבר על שם מקור תוצאותיו העיר האשכנזית גינצבורג, וע"כ חתם יוצא חלציו ר' משה שמעון בשם „אשכנזי" .

ד. קויפּמאנן .

(ב) ואלה הן הערות הרב הגדול החכם החוקר
כש"ת כמוהר"ר אברהם אליהו, ד"ר תרכ"ב יבנה, ה"ו.
(הגיעו לידי י"ב כסלו תרנ"ח).

מכתב אל המחבר.

חכם וסופר נכבד!

שאלת ממני לקרוא את העלים הנדפסים מספרך החדש בהולדות המשפחות המפוארות בישראל בני ג' נצבורג ולתת על ידך את הערותי. והנה צר לי מאד כי לא אוכל למלאות חפצך כיאות לספר נכבד ולענין יקר כזה, כי לעת כזאת יקשה עלי הדבר הזה מכמה טעמים: בראשונה הנה גלוי וידוע לך, כי זה זמן רב אשר ספרות הדורות הקדמונים מבקשת מאתי את תפקידה ולא תרשני להעמיק החקירה בקורות הזמנים המאוחרים והספרות המאוחרת בערך, ובעיניך ראית כמה פעמים באוצר הספרים אשר להממשלה בפת, כי לפני כר נרחב מהמון שרידי כ"י עברים וערבים מזמן הגאונים ומזמן חכמי ספרד, שרידים נישנים אשר בלו מווקן, הצועקים אלי לפחת בהם רוח חיים ולהעמידם על רגליהם למען תהי להם עדנה אחרי בלותם, ואיככה אוכל להקשיה לבי לקול תחנוניהם? גם אנכי בעיני ובעיני כל מביני דבר כמציל מפני הרליקה, כי מי יודע אם יהיוקו השרידים הזקנים האלה מעמד עד בני הדורות אשר יקומו מאחורינו, כי רובם כבר אכל העש ובעצמותם עלה רקב? ומי תכן את רוח בני הדורות הבאים ומי יגיד לנו אם ימצאו חפץ ברדישת קדמוניות, הלא גם בימינו כמה סופרים חדשים איכא בשוקא אשר שם הוקר קדמוניות ודורש בכ"י שונים אצלם ללעג ולקלס? שנית, כבר הגדתי לך, כי עסוק אני עתה במחברת השניה מזכרון רב סעדיה גאון ז"ל, (הראשונה נדפסה בשנת תרנ"ב בספרי חברת מוקיצי נרדמים), והמלאכה ארוכה לאסוף את שרידי כתבי הגאון מעלי כ"י שונים ולהעתיקם לדפוס ולדרוש ולחקור בהם לפי מצב הידיעה בספרתנו בזמננו זה; ואנכי עומד לבדי פה ואין איש לעורני, וקשה עלי הפרידה מעבודתי זאת, ומה גם כי ראשי חברת מק"נ יפצרו בי למהר את הוצאת החבור הזה לאור. שלישית, הנה בהשקפה קלה בעלי חבורך אשר בטובך הצגתי לנגד עיני ראה ראיתי כי אתה ואביך החכם המבקר הנכבד בקורות ישראל בארצנו (ה' ואריך ימו!) כבר הקרתם והפשתם בנרות החכמה והבקיאות בחורין ובסדרן של ספרות ישראל כיד ה' הטובה עליכם, ועל כל פנים לא אוכל לקנות מי בצאתי לעולל אחרים אוכל ללקט שבלים בריאות ומלאות. — אולם מצד אחר הנה לא הפצתי הפעם להיות מן המסרבים, ורצוני להועיל לחוקרי עמנו המשתדלים לאסוף את נדחי קורות ישראל גדול מאד, גם בטוח אני כי תקה מרוד לחצון אף שבלים דקות ושדופות, הערות קלות אשר תהיינה לך לאות נאמן כי קראתי חלק מן העלים אשר שלחת לי, אף כי לא יכלתי עד כה להשלימם ולהעמיק בהם הרדישה והחקירה מהטעמים הנזכרים, ואלה הן הערותי:

א. בעמוד 8 ממהכרתך החשוב את ר' שמעון גינצבורג לאבי המשפחה ג"ב, אף כי נזכר אצלך שם זקנו ר' יהואל מפורטו. אולם כפי הנראה (אף כי לא אוכל להחליט דברי) כבר העתיק ר' יהואל זה את משכנו לעיר גינצבורג וקבל את כנויו מן העיר הזאת, כי מצאנו בכמה כ"י נזכר שם ר' יהואל בערך הזמן ההוא באיש יודע בינה לעתים ובקי בהכמת העבור המתחסם אל העיר הנ"ל. ואלה הם המקומות הנודעים לו: 1. כ"י ליידיען (סקאלובער 19, קטלוג עמוד 379) הנקרא בשם עברונות ונכתב מר' אליה בר' משה טרויטלן בהדש אדר דשנת ש"ז בעיר ווירמיישא כתוב ברף י"ז: „ושמעתי מפי מהר"ר יהואל מגינצבורג וזה"ה שמת [בעיר] צפת חוב"ב שתפול [בן] חלקי המולד תשעה תשעה". 2. כ"י המבורג נומר 296 (קטלוג עמוד 125) בהערה לרף יוד ע"ב נעתקו בקיצור הרברים המובאים מכ"י ליידיען, ושם הוא מבינה הר"ר יהואל מגינצבורג. 3. כ"י כרמולי נומר 274 (המזכיר, שנה י"ה, עמוד 17) הנמצא בקת באהל משה ויהודית בראמסגעט, והוא כ"י רשוח"ה נומר 321, אשר יכול באורי ר' אורי לם' יסוד העבור מר' יוסף בר' יהודה חסן, כהוב בעמוד 48: „ושמעתי מפי הר"ר יהואל מן גינצבורג שבא לארץ ישראל ומת בצפת". ויותר מזה לא הובא שם במזכיר, וכפי הנראה גם זה שייך להערה אודות ט' חלקי המולד ולקוח מס' עברונות לר' אליה טרויטלן הנזכר. ואם נאמר כי ר' יהואל זה הנזכר בשנת ש"ז (1557) כנפטר, ולכן הייו בנאה השלישית, הוא הוא ר' יהואל מפורטו, ויצא לנו מזה, כי שם ר' יהואל מפורטו לאשכנז ארץ מכורתו, ושכן איזה שנים בעיר גינצבורג ומשם נסע לעיר צפת; ונוכל לאמר כמו כן, כי העיר גינצבורג היתה עיר מולדתו, ולכן התכנה עליה גם בימי זקנתו בעת שעלה לאה"ק מעיר פורטו. ואולי בעבור זה העתיק גם בן נכדו ר' אלעזר את מושבו לצפת, כאשר הבאת למטה (עמוד 10) בס' טוב רואי. ואם נאמר כי שני האנשים אשר נקראו בשם ר' יהואל שונים הם, על כל פנים נכבד הוא הרעת כי בנאה השלישית כבר נמצא איש חכם בהכמת העבור. וכנ"ל גינצבורג שעלה לארץ הקדושה, ושמו הובא בספרים באשכנז ארץ מולדתו.

ב. עמוד 4 הערה 2, שו"ת הרמ"א נרפסי בהאנווא (Hanan) שנת ת"ע.

ג. עמוד 8 למטה בהערה. הר"ר עקיבה נפטר בשנת שני', כרשום גם ברש"י יודע ספר (עמוד 501, נומר 2527), ולכן דרוש ההספר על פטירתו מהר"ל מפראג לא יוכל להיות נרפס בשנת שני'.

ד. הנה בצדק העירות (עמוד 9 הערה 5) אודות היחס שבין משפחות גינצבורג ואולמא. ואוסף כי כפי הנראה גם שם המשפחה אולמאן (שבו התכנה בימינו הר"ר שלמה זלמן הרב הראשי במדינת צרפת) מולמא נגזר, כי במהברת כ"י נהרות מר' שמשון בר' יעקב אברהם מקאפנהגן (אמישטרם תקמ"ד, כפי שהובאו דבריו ברשימת יודע ספר עמוד 49, נומר 281) כתוב ברף י"ט ע"א אודות ס' חכמת השרשים מר' נפתלי הירץ אולמאן: „ויצא איש, מהיכן יצא? מולמא יצא לסלק ההשגחה האלהית". ומלבד האנשים ממשפחת אולמא שהבאת שם צריך להוסיף את החתומים כ"י מינצ'ען נומר 100 (קטלוג עמוד 45): ר' יצחק בן אברהם אולמא ור' אליה בן אברהם אולמא. ור' שלמה אולמא לבר מן התלמוד כ"י חתום עוד כ"י נומר 2 שם (קטלוג עמוד 1).

ה. בראש מאה הרביעית יתחשב הר"ר שמעון הלוי גינצבורג שהדפיס בפעם שניה את ס' התניא מר' יחיאל בן יקותיאל, שהוא הקצור מס' שבלי הלקט, בקרימונה שנת שכ"ה והוסף עליו הקדמה ושיר קטן בשבט הספר (ראה רשימת רוטט עמוד 533 ועמוד 1078). וכפי הנראה הוא הוא שהדפיס ס' יריעות עוים מר' שמשון בן שמואל (בויניצואה שנת שנו') שמוצא בכ"י ישן משנת קמ"ג (רוטט שם, עמוד 1080).

ו. עמוד 18. — אל הרב סלוצק הר' נפתלי הירץ גינצבורג בר' יצחק אייזיק שייך כפי הנראה הספור הלקות מס' חידושי תורה מהר' זעקל מורמיוזא כ"ו באוצר הספרים אשר בבהמ"ד עין חיים להאשכנזים באמשטרדם, ומכאן הדפיסו ר' ישכר בער סאקאלסקי במכה"ע החוקר (שנה א' עמוד 5—154), אף כי שם נקרא ר' נפתלי הירש. ואלה דברי הספור: „הרב הגאון ר' הירש גינצבורג אשר היה רב ומ"ץ בק"ק סלוצק ושם מנוחתו. והפליג בוקנה עד יותר משמונים שנה, ומקורם היה אב"ד בק"ק פינסק ובסבת איזה קטטה השתרל להשיג הרבנות בק"ק סלוצק. ועיר סלוצק עלתה אז על עיר פינסק בעשירות ובכבוד. וכאשר השיג כתב הרבנות מסלוצק אמר לראשי עיר פינסק אנשי ריבו ליתן לו עשרת אלפים זהובים פולניש, ואז יעשה רצונם לעקור את דירתו מפינסק, כי הם לא ידעו שכבר נתקבל בעיר סלוצק ונתנו לו את המעות שבקש מהם, ואח"כ הודיעם מהרבנות של סלוצק והיו בוישים על אשר התל בהם, ויפצרו בו שישאר בפינסק והמעות ישארו אצלו במתנה. אך הוא לא אבה שמוע להם ויסע לסלוצק והנהיג שמה את הרבנות ביד רמה ובכבוד גדול עד זקנה ושיבה. ויהי כאשר הוקין ובא בימים הפצירו בו ראשי עירו כי ירשה להם ליקח עוד רב ומ"ץ בעיר. יען בשביל הזקנה אשר קפצה עליו לא יכול להנהיג הרבנות כראוי. ומכל הכנסתו וכבודו לא יגרע מאומה והשנו יהיה לדיון ומ"ץ וכתלמיד היושב לפני רבו, והשיב להם: אינני מרשה לכם לעשות כזאת ואם אע"פ כן תמנו לכם מ"ץ תעשו נגד רצוני. ובעבור שהעיר סלוצק היתה תחת הדוכס מבראנדבורג והגאון בעל נחלת בנימין היה רב בלאנדסבורג במדינת בראנדבורג לזאת מנו את הרב בעל נ"ב בעיר סלוצק. וכאשר בא בעל נחלת בנימין לסלוצק הלך לבית הגאון ר' נפתלי הירש הנ"ל והפציר בו כי ירשה לו לישב בסלוצק. בלשון הזה אמר בעל נ"ב: אם אחפץ לישב פה אוכל להנהיג הרבנות בכל כבוד וביד רמה אף נגד רצונך, כי ידי תקיפה ואהוב אנכי להרוכס מבראנדבורג. עכ"ז לא אעשה נגד רצונך ואחלק לך כל הכבוד. והכנסה של הרבנות תהיה לך לבד (כי בעל נ"ב היה עשיר) ואהיה רק ראש ישיבה רק שלא יהיה נגד רצונך. והרה"ג ארר לו: אינני נתן לך רשות רק אם תרצה תוכל לעשות זאת, אך זה נגד רצוני. ובעל נ"ב כאשר ראה שהפציר בו והרבה עליו רעים, ואעפ"כ לא נתן לו רשות, קבל את הרבנות בלא רשות רה"ג. ולא עבר חרש ימים עד שחלה בעל נ"ב והלך לעולמו והרה"ג חי אחריו. ושם הלחן יספר מאופן פטירת בעל נחלת בנימין שאינו שייך לכאן.

והנה הספור הזה מעורר ספקות בכמה פרטים שלא אוכל להתעסק עתה בבורוס, כמו למשל אודות זה שהעיר סלוצק עלתה אז על עיר פינסק בכבוד (וידוע כי פינסק היתה מראשי הקהלות מעת התיסדות ועד ליטא, וסלוצק נספחה על ראשי הקהלות אחריו כן), אודות המעשה מעשרת אלפים זהובים שריח הגוזמא נודף ממנו ואודות שהעיר סלוצק היתה אז תחת ממשלת הדוכס מבראנדענבורג (וכפי הנודע, אחרי מות

כל בני המשפחה הדוכסית אל עלקאוויטשי בראש המאה הי"ז היתה העיר למורשה למשפחת ראדזיוויל(ל), וגם מרוח הספור בכלל נראה, כי ידי מתנגדי הרב רנ"ה גינצבורג חלו בו; אולם בכל זאת לא נוכל להעלים עינינו מן הספור הזה מכל וכל, וברבות הימים יבררו החוקרים את האוכל מן הפסולת.

ז. עמוד 22, הערה 5. — אודות הר' יוסף בר' מרדכי גינצבורג ראוי להעיר כי רוטט ברשימתו (עמוד 589) הביא את ספרו מדפוס אמשטרדם שנת תס"ג (יתבנה, וכפה"נ הוא הרשום באוצה"ס לבן יעקב עמוד 270 נומר 401 לשנת תע"ו), ושם הספר הזה נקוב בשם „ספר חידושי התורה מה שחידשו ותמצויא הקדמות נפלאות מפרשי התורה הראשונים ה"ה חכמי ספרדים וחכמי צפת ... ומפרשי האחרונים ... וגם הלקט יוסף אשר לקט הקדמות ומדרשים" וכו'.

ח. עמוד 23, הערה 4. — לפי הספור המובא למעלה לעמוד 18, מובן היטב, מדוע קראו להרנ"ה בשם הזקן.

ט. עמוד 24. — תחת שם העיר רוב שוב צ"ל הרוב שוב (הוא העיר הידועה ששם היה בזמן מאוחר בית דפוס לעברים) או רובזעוויץ, רוב שבץ (Rubieżewicz), עיר קטנה סמוכה לסלוצק.

י. עמוד 29. — אין להסתפק בזה, שאבי הרב בעל שאגת אריה, הרב אשר בן שאול גינצבורג, אחרי השתמשו בכתר הרבנות בוויז'ניץ היה רב בעיר פינסק, כי כן חתם בהסכמותיו על ס' ברית שלום מהר' פנחס מוולאדווי (פפד"מ), תע"ח, וההסכמה היא משנת תע"ג ועל ס' גאון צבי מהרצ"ה הלוי הורוויץ (פראג תצ"ו, וההסכמה היא משנת תצ"ב).

יא. עד כה קראתי בקריאת חפזון במחברתך, ומן המקום הזה והלאה עוד לא הספיקה השעה בידי לקרא, ורק בהפני הדפים לסירווגין ראיתי איוו טעיות שפלם הקולמוס, וארשימן לך בזה: עמוד 74 הערה 4 — תחת „אגרת ארחות חיים על ספורי הטבע" צריך להיות „אגרת ארחות עולם על חלקי הארץ והאקלימים"; עמוד 84 הערה 5 — תחת ר' יצחק אקריש צ"ל עקריש; ואמת הוא כי ר' אברהם גינצבורג הדפיס את המחברת קובץ וכוהים (ברסלויא תר"ד), וכן רשום אצל רוטט וברשימת יודע ספר (עמוד 342 נומר 1750); עמוד 140 שורה 2 — העיר לוצק איננה בגאליציען, כי אם בוואלין, והמצבה נדפסה „בהמליץ" שנה א' נומר 7 (ולא נומר 8).

ואתה בטובך תסלח על ההערות האלה אשר מעט ורעות הגה למכבדך ומוקיר פעלך ההפץ להועיל לך

א. א. הרכבי.

סט. פטרבורג, י"א כסלו ה'תרנ"ה.

ג) וארה הערותיו של הרב הגדול החכם החוקר

הר"ר שלמה באבער מלוב הי"ו.

(הגיעו לידי י"ח כסלו תרנ"ח).

ממכתבו אל המחבר.

לכבוד וכו' מוה' דוד מגיד נ"י.

מכתבו חוקר מיום ה' פסלו עם הגליונות מספרו הנכבד „תולדות משפחת גינצ-
בורג" בא לידי אל נכון, ואשר דרש ממני להגיד משפטי עליו ולהעיר במקום שיש
להעיר, לא אוכל לדאבון לבבי למלא הפצו, יען כי למלאכה אשר בוו נהויז זמן רב,
ואני אין ישעתי והעתי פנויה לכך, ולא ככחי אז כחי עתה, בהיותי כעת גבר חלש ואין
אוני, ונס עלי לגמור עבודת ספרותיות שונות אשר החילתי, ואם לא עכשיו אימתי? —
ומה גם כי לא להערותי עבודתו צריכה, אחרי אשר חקר ודרש הרבה והעלה פנינים
בירו; עבודתו היא עבודה שלמה, עשויה בטוב טעם ודעת ובבקיאות נפלאה, כתובה
על טהרת הלשון ונעימה על הקורא, ומובטחני שספרו זה יעשה לו שם עולם לא יכרת,
אחרי אשר לא למשפחת גינצבורג בלבדה עשה שם ושארית, כי אם הציב ציונים
להכמים וסופרים רבנים וגאונים אחרים שיש להם יחס וקשר קרוב או רחוק למשפחת
גינצבורג או לזמנה, גם אביו החכם המפאר נ"י הבקי בסדר הדורות עד להפליא עמד
לימינו ויהי לו לעור במלאכתו, אולם לבל אראה פניו רוקם הנני שולח בזה אויה
דברים אשר הערותי בעברי בחפזן על גליונות ספרו, ואם ימצא חפץ בהערותי ישמה
לבי מאד, וכו' וכו'.

ובזה אצא ואומר שלום. ממני המכברו ומוקרו שלמה באבער.

צד 6 הביא, כי בין החמשה רבנים התתומים על המכתב היה הר' אליעזר
טריווש אבד"ק פפר"מ, בס' אור החיים סי' 426 הובא כי היה נקרא ר' ליור טריווש
והיה אב"ד בפ"פ דמיון כ"ב שנה, ונפטר שם בשנת שב"ג בן ע"ב שנה¹. וע"ש מה
שהביא אודותיו.

¹ כנראה טעות היתה ביד בעל אור החיים, יען כי נמצא את הנמ' אליעזר
טריווש התום על מכתבים כתובים האחד בער"פ שב"ד, והשני בב"ט לספירה בשנה
ההיא, והשלישי ט"ו טבת ש"כ"ה, אשר הבאתי אותם בספרי זה לעיל במלואים אות ד'
(צד 183-181), ד. מ.

צד 12 הביא, כי אחד מתלמידיו של הגמ' יעקב גינצבורג היה הגמ' אליהו ב"ר משה לואנץ אבד"ק ווירמיווא, ובהערה 5 העיר, שנולד בפסד"מ בשנת שט"ו ונפטר כ' תמוז שצ"ו בן פ"א שנה, וחביא זה בשם הרב החוקר רש"י פין בספרו "כנסת ישראל", — ולפלא בעיני, כי בעל "אור החיים" סי' 401 הביא כי נפטר בזמן הג"ל בהיותו בן ע"ב שנה ונולד בשנת שב"ד. עיי"ש.

צד 16 הביא, כי הר' אברהם היה חתן ר' יצחק אייזיק גינצבורג, אבל כאשר הביא בעל "אור החיים" בנו הר"ר חנוך הענך היה חתן ר"א גינצבורג הנ"ל, וכנראה טעה רו"מ, כי בספר ראשית בכורים ח"א להנ"מ חנוך הענך כתוב: בן הרב החסיד ר' אברהם דיון זצ"ל מפויזנן, חתן הרב המופלא חד מכני ישיבה דק"ק ווירמיש מו' יצחק אייזיק גינצבורג זצ"ל, וזה מוסב על ר' חנוך הענך שהוא היה חתן הג"ל ולא ר' אברהם (1).

שם הביא איזה דברים אודות הגמ' חנוך הענך אבד"ק גניזין, ובמלוואים צד 182 הביא פרטים מתולדותיו בשם ס' כלילת יופי ח"א דף נ"ז ע"ב. בס' אור החיים הביא כי היה מפורסם בזמנו בכל ארץ פולין לדרשן גדול והיה בקי בכל התורה כלה. כאשר העיר עליו הרב מוה' שעפטל הורוויץ שהיה בזמנו אב"ד בפויזנא בהסכמתו על ס' ראשית בכורים, והיה דרשן בקראקא ואב"ד בכמה קהלות בפולין ובפרט בגניזין, וכאשר יצא הקצף על הארץ ההיא בגזרת הצורך חמיל הגלה משם וקבע אהלו באיטינגען, ובשנת תכ"ב היה עדיין שם בחיים. הספרים אשר חבר הובאו בס' אור החיים, עיי"ש.

צד 28 הביא מרשימת רבני סלוצק כ"י זכרון הגאון ר' נפתלי הירץ גינצבורג הזקן, ובהערה שם מסתפק אם לא קראו לו הזקן להבדילו מן רנ"ה ברו"א שהביא צד 18 שהיה ג"כ אב"ד בסלוצק, אולם באמת אינו כן, רק הוא הוא הרנ"ה ב"ר יצחק אייזיק שהביא. והוא אחד ואין שני, רק נקרא הזקן כי נפטר זקן ושבע ימים (2). וכן יראה בדעת קדושים צד 199. הוא היה תחלה בק"ק פויזנא ושם הסכים בשנת ת"ו על ס' עמק המלך וחתם, נפתלי הירץ בלא"ה החסיד מ' יצחק אייזיק ולל"ה גינצבורג הרר בק"ק פויזנא. משם נתקבל לאב"ד בק"ק פינסק ובא עה"ה בהתועדות הרבנים בשנת תכ"ד בזאבילודאווי, אח"כ נתקבל לאב"ד בק"ק סלוצק וחתם בשנת ת"ל בועד סעליץ "חוב"ק סלוצק", ובוועד האמסק הסכים בשנת תל"ט ע"ס קנה חכמה ודברי חכמים להרב מו' יהודה ליב מפינסק. ונפטר זקן ושבע ימים כ"ב תמוז תמ"ז, ומנוחתו אצל הגאון מו' נחום קצנלינבווגין.

(1) לא נודע, אם יש מקור אחר להוכיח כי ההחלטה הזאת נכונה, אבל אם רק ע"פ המקור המיוחד הזה בלבד נשפוט כזאת, מי זה איפא לירינו יתקע, כי מלת "חתן" לא מוסבה על ר' אברהם, הלא כזאת וכזאת יוכל הקורא להוציא מכונת הכתוב.

ד. מ.

(2) תמים דעים הוא הרה"ה המעיר בענין זה עם הרה"ח הרר' הרכבי, אשר קדמחו בהערותיו המחוכמות לעיל צד 188. ד. מ.

ואודות הגאון הזה נמצא בה חוקר שנה ראשונה צד 154 דברים אודותיו, אשר חכם אחד מאמשטרדם מצא בכ"ו אחר. וז"ל: "הרב הגאון ר' הירש גינצבורג [צ"ל ר' הירץ, כמו שמובא שם בהערה—ר' נפתלי הירץ גינצבורג] אשר היה רב ומ"ץ בק"ק סלוצק ושם מנוחתו, והפליג בזקנה עד יותר משמונים שנה, ומקודם היה אב"ד דק"ק פינסק, ובסבת איזה קטטה השתדל להשיג הרבנות בק"ק סלוצק בו' כו', והיה כאשר הוקין ובא בימים הפצירו בו ראשי עירו כי ירשה להם ליקח עוד רב ומ"ץ בעירו בו', והשיב אינני מרשה לכם לעשות כזאת בו' ומנו את הרב הגאון בעל נחלת בנימין" כו'; ע"ש באריכות, ושם בהערה נאמר, כי בנו של הגאון ר' הירץ גינצבורג היה הג"מ שאול אב"ד פינסק. ואשר הביא ב' (צד 24) כי בכ"ו רשימת זכרונות רבני סלוצק אשר נזכר שם ר' נפתלי הירץ ג"ב הוקן ונזכר שם בנו הרה"ג ר' יצחק גינצבורג, ובתו מ' שפרינצא, מזה יראה סער, כי הוא הוא ר' נפתלי הירץ בר"ר יצחק אייזיק גינצבורג, כי גם בדעת קדושים הובא כי להג"מ נפתלי הירץ בר"ר ג"ב היו שני בנים ושתי בנות: א) הגאון מו' יצחק אייזיק ג"ב נפטר בסלוצק על פני אביו ביום שמיני עצרת שנת תל"ה, והוא הוא המובא בכ"ו שהביא רו"מ, ובן שני היה הגאון ר' שאול אב"ד וויזון ופינסק נפטר בשנת תפ"ו, ובנותיו הן מרת שפרינצא נפטרה כ"א כסלו תנ"ב והיתה אשת הגאון הר' יוסף אב"ד מאהילוב ואח"כ דרשן ודיון בפוזנא, והיא בתו מ' שפרינצא אשר הביא רו"מ מן הכ"ו, והבת השניה היתה מ' איידיל אשת הגאון מוה' אריה ליב אב"ד קלעצק.

צד 28 הביא, כי הגאון ר' יצחק אייזיק ג"ב לקח לו לאשה את בת הגאון הר' זלמן מירליש אב"ד המבורג, והביא שם בהערה, כי הוא היה גם חותן של הגאון בעל חכם צבי, הוא הגאון הר' משולם זלמן ניימארק, עיון מג' ל ספר להגאון יעב"ץ צד 10, כלי' ל יופי ח"א, דף צ"א ע"ב, ואנשי שם צד 187.

צד 29 בהערה הביא בין המסכימים על ס' זרע ישראל גם את הגמ' יהודה ליב בהרב המאה"ג ר' אליעזר סג"ל ר"מ דק"ק לבוב, הוא אשר הבאתי באנשי שם סו' קצ"ב; וע' מה שכתבתי שם אודותיו. גם על המסכים האחר על ס' הג"ל הר"ר אברהם בר' מרדכי חוב"ק זאלקווא דברתי ברחבה בספרי גדולי ישראל בזאלקווא אשר אני מוכין לדפוס.

צד 48 הביא, כי הגאון בעל שאגת אריה בא לק"ק גלוגא רבתי אשר שם ושם עי' כסא הרבנות הגאון ר' בערוש, ואז שלחו פרנסי עיר מיץ מכתב אל הגאון ר' בערוש ויבקשו ממנו לשום כתר הרבנות בראשו ולשבת על כסא הגאון ר' שמואל הילמן אשר מת בחדש שבט בשנת תקכ"ה, ע"כ. לא אדע לכוון זה, כי הכונה בלי ספק להגאון ר' אריה ליב בר"ר שאול (חתנו של הגאון חכם צבי וניסו של הגאון יעב"ץ) אשר היה אב"ד גם בעיר גלוגא, אבל בשנת ת"ק נתקבל לאב"ד באמשטרדם (ע' אנשי שם סו' 3), ואיך אפשר כי בשנת תקכ"ה קבל מכתב לגלוגא, ואז היה אצלו הגאון בעל שאגת אריה? (1).

(1) לא אוכל לרדת לסוף דעתו של הרב המעיר הנכבד. ההגדה מספרת, כי

צד 64. את הר"ר יוסף גינצבורג מואלקווא לא מצאתי בין גדולי ישראל בעיר
ההיא ולא נזכר בפנקסה.

צד 133 הביא כי בעל פני יהושע מת באפֿפֿענבאך 16 יאנואר 1756 ונקבר
בֿפֿ. מדוע לא רשם לפי מספר ב"י? ¹ כי נפטר הגאון ביום ו' עש"ק סמוך לקבלת
שבת והובא במוש"ק י"א שעה בלילה לפֿרנקפורט ונקבר ביום א' ט"ו שבט תקט"ז
(ועיין א נ ש י ש ש צד 108, שם הבאתי גם נוסח המצבה).

שלמה באבער.

בעל השאגת אריה התאכסן בגלוגא אצל הגאון ר' בערוש האב"ר דשם, ולא אצל
הגאון ר' אריה לייב ב"ר שאול, וא"כ למה זה לנו לחפש כוונות אחרות, ולהביא אה
עצמנו במבוכה?

¹ לא מלכי הבאתי שם את זכרון הגאון פני יהושע, כי אם מפי הרה"ח דר'
לאווענשטיין, אשר כתב כדברים ההם בספרו האשכנזי, וע"כ אין פלא, כי הביא
את יום מות הגמ' הנ"ל במספר העמים.

ד) הערות הרב החכם החוקר הגדול כש"ת

מו' אברהם דר' ברלינר הי"ו.

(הגיעו לידי כ' כסלו תרנ"ח).

(ממכתביו אל המחבר).

Berlin, Auguststr. 51, am 2—12—97. (א)

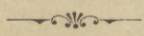
אחד"ש באתי להודיע את כבודו שקבלתי את מכתבו בציוף עם ספרו, ואי"ה במשך ב' שבועות יקבל אותו לחזרה עם איזה הערות ממני ומתלמידי דר' א' סריימאן אשר ידיו רב לו בספרים וסופריהם. ההערות ההן אכתוב בשולי היריעה בספר עצמו במקום הראוי. וכו' וכו'.

Berlin, am 7—1—98. (ב)

אחד"ש באתי עוד להוסיף שמצאתי נזכר: ר' אליעזר דמן גינצבורג — בהגהות מיימוניות הל' שבינת עשור בסופו. וכו' וכו'.

מוקדור

Dr. Berliner.

(א) צד 1. — אני מאמין שגויץ לחוד וגינצבורג¹ לחוד. והגאון ר' עקיבא עגער גינס יוכיח, שאע"פ שאבותיו היו מאיגר אבותיו הקדומים היו מגינס עיר בארץ אונגאריא.

(ב) צד 2. — לפענ"ד הראשון [אשר כנה א"ע בשם גינצבורג] הוא אשר הזכיר מהר"י ברונא בתשובותיו סימן י"ב: „והרב אייוק בן הרב עברלין בר גנשבורק", ואפשר צ"ל „מן" תחת „בר", או צריך למחוק תיבת „בר".

(ג) צד 3. — אין להחליף משפחת אולמא (Ulma) באשכנז עם משפחת אולמו (Olmo) באיטליא.

(ד) צד 5. — (ר' שמעון גינצבורג). ע"ע מה שכתב החכם Perles בספרו „Beiträge zur Geschichte der aram. und hebr. Studien" S. 172—173 ואדות

¹ כי לא גינצבורג (בסמך), כאשר הסמינו רבים לכנותה, כי אם גינצבורג (בצד"י) שם המשפחה הזאת, וכי השערתנו בצד 1 מספרנו, אשר מוצאה היא מעיר גינצבורג שבב"ע, אמתית, על זאת עדים נאמנים הם דברי פי חכם חן, הם הערותיו של הר"ה ד"ר ד. קויפמאנן שהבאנו לעיל (צד 174—182). ד. כ.

הדפוסים (?) של רש"ג ע' ברשימה הגדולה של החכם ר' מיש"ש באקספורד ע' 2626 , וגם „צייטונג פֿיר געשיכטע דער יודען אין דייטשלאנד" I, ע' 285 .

ה. שם. — אודות ר"ש גינסבורג ע"ע : Albertrandy, Historia polska I, S. III : Sternberg, Geschichte der Juden in Polen (1878) S. 148 A, 4 : זרע מה שהעתיקו שר"ש היה בוימייסער כבר הראה החכם כר מולי על הטעות בצייטונג דעס יודענטהומ'ס 1854 , מפני שלא הבינו אמתת הדבר שכתב הבעל צמח דוד שהיה „הכם חרשיב" .

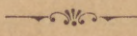
ו) צד 18 . — ר' נפתלי הירץ בר' יצחק [אייזיק] גינסבורג נתן הסכמה בשנת 1947 [ת"ז] בפוזנא לספר „עמק המלך" .

ז) צד 20 . — (הר"ר מרדכי גינסבורג) . — בלי ספק הוא „מהור"ר מרדכי אב"ד דק"ק בריסק דליטא בהאלוף מהור"ר וואלף וועצליך אשכנז ודר לע"ע בארץ דייטן ויש לו בן וכו' ואשתו מרת שרה (אמו של ר' מרדכי) היתה וכו' — כך הבנתי מכתב היחוס על קלף אשר בידי תלמידיו הנזכר¹ , ואע"פ שלא נזכר שם גינסבורג אצלם , כי ר' מרדכי אב"ד דק"ק בריסק אין עוד אהר חוץ מר' מרדכי הנקרא רוטענבורג .

ח) צד 22 הערה 5 . ערבוב דברים יש כאן . ע' הרשימה של רמש"ש אוקס-פורד בשם לקט יוסף נדפס בהמבורג 1687 [תמ"ז] , וברשימה של Roest בשם הידושי תורה, ועוד דפוסים אחרים אח"כ בשם לקט יוסף ע"ש .

ט) צד 23 הערה 4 . — (מדוע קראו לרנה"ג „הוקן"?) ע' הטעם בספרו של פֿרידברג לחות זכרון (קראקא, 1897) ע' 27 הערה 15 .

Dr. Berliner.

¹ הוא כנראה הרר' פֿריימאן . ד. מ.

זהו מכתבו של הח' והמופד הגדול החוקר בתולדות ישראל
ברוסיא ופולין מו' שמועון דובנאו נ"ו.
(הגיע לידי כ"ו בסלו תרנ"ח).

Одесса, 5—XII—97 (כ"ב בסלו תרנ"ח)

אדוני הנכבד!

קראתי את גליונות ספרו „לתולדות משפחות גונצבורג” אשר הואיל לשלוח לו
במובן, וזה אשר מצאתי להעיר ולהוסיף עליו ע"פ איזה כתבי יד השמייים בארכיון שלי.

לעמוד 27 וכו'. את שם ר' שאול ג'ונצבורג זה מצאתי חתום שמונה
פעמים בפנקס כ"י דק"ק מטסיסלאוו תחת תקנות ופסקים הנוגעים לכלל מדינת „רייסין”
(Бѣлоруссія) משנת תע"ו עד תפ"ה. בשנת תע"ו עשה הרש"ג פשרה בין ראשי
ומנהיגי מטסיסלאוו בעניני הקהלה ובא על החתום בשקלאוו; בשנה שלאחריה פרסם
תקנות ע"ד סכום מדינה וישובים (מס פאגלוונה וכו') ובעה"ח ג"כ בשקלאוו; בשנת פ"ח
הוא חתום תחת „תקנות בוררים” בשקלאוו: בשנת תפ"ג עשה פשרה בהאָרקי בעניני
פאגלוונה, ובקארין ישב על מדין בדבר איזה סכסוכים בין קהלות האסלאוויץ ומסמיו-
סלאוו, ועוד כאלה עד שנת תפ"ה. מכל אלה נראה שהרש"ג (החולם א"ע בכל
המקומות הנ"ל בשם: „הצעיר שאול גונצבורג”) היה רב המדינה ברייסין לערך בשנות
תע"ו תפ"ה, וע"פ פקודתו זאת נטל עליו להתגורר בערים שונות בפלך מאהליב מרכז
רייסין, כאשר נראה מרשימות הפנקס הנ"ל. ואולי היה לו להרש"ג מקום קבוע לדירתו
בפינסק וכושם נסע בכל שנה ושנה למלא חובתו בתור רב מדינה לרייסין, בו ידוע
שבעסקי המסים והארנוניות הנכנסים בחוג פעולת רבני המדינה היו קהלות רייסין
קשורות עם קהלות ליטא, ובכן יכלה אחת הקהלות הראשיות בליטא פינסק לשלוח את
הראב"ד שלה בתור רב מדינה לרייסין לפקח שם על עניני המסים (פאגלוונה וכדומה)
ולחלקם בין הערים והישובים, וגם אפשר סכסוכים בין קהלות שונות בענינים כאלה.
ועד"ו נבין את הכנוי (בהסכמת ס' כרם המד המובא בספרו צד 27 הערה 8): „מוהר"ר
שאול אב"ד ור"מ דק"ק פינסק ולע"ע אב"ד ור"מ במדינת רוסיא”.

ובדבר רבנות המדינה ברייסין ופעולת רש"ג ובנו ר' אייון שם דברתי בפרטיות
בהקיריות: „Историческія сообщенія № 7: Областные кагалныя сеймы
etc., Лит. Б. Бѣлорусскій кагалный сеймъ (Восходъ 1894, кн. IV).
ימצא הפץ כמה שנההרש"ש יוכל להעתיק כל הנדרש לו, שם ומצא כ' ידועות ע"ד

ועדי מדינות רייסין בקאפוסט, דובראוונה וכו', ע"ד "מנהיגי המדינה", "ספרא ודינא המדינה" וכו' 1).

לעמוד 28. הגר' יצחק אייזיק גינצבורג בן רש"ג הנ"ל נמצא התום בפנקס ק"ק פעטראוויץ (פלך מאהליב) על כיוו אחד בדבר השבת אבדה משנת הצ"ה בק"ק דריבין בשם: "יצחק אייזיק גינצבורג החונה במדינת רוסיא", וכנראה נחל רבנות המדינה מאביו. — וראה לדבר מצאתי בפנקס מסטיסלאוו הנ"ל בפסק רבני ליטא משנת תק"ג (או תק"ג; הפרט מנושמש) המתחיל כואת: „קדמו לפנינו ... ראשי מנהיגי ק"ק אמשטיסלאוו בטענות ותביעות על ריונו מנהיגי מדינה ממדינות רייסין יצ"ץ בדבר החוב סך י"ב אלף זהובים שהוציאו על צרכי כלל אנשי מדינה הנ"ל ... וזכראו לפנינו כתבים מן הרב הגאון המפורסם אב"ד דור"מ במדינות רוסין הנ"ל מ' יצחק אייזיק גינצבורג החונה במדינה הנ"ל על ברור דבר הנ"ל וכו' ...

ויעוין ג"כ בפרטיות במאמרי הנ"ל בוואַסחאָד, שם .

לעמוד 65. — זעתה אברר לו, מי הוא זה ר' שמעון גינצבורג אבד"ק מסטיסלאוו הנזכר בספרו בדרך העברה, את ר' שמעון זה מצאתי התום פעמים רבות בפנקס מסטיסלאוו בעצם כתב ידו מן שנת תצ"ו עד שנת תק"ל ועד בכלל בשם: „שמעון גינצבורג“, וגם בשם מפורט: „שמעון בהגאון ר' אייזיק גינצבורג חונה בק"ק אמשטיסלאוו והסביבה“. (ועלה על כסא הרבנות אחרי הגר' צבי הירש כהן רפאפורט התתום בפנקס הנ"ל בתור אב"ד דאמשטיסלאוו משנת תפ"ג עד תצ"ג). וא"כ הר"ר שמעון הזה הוא בן לר' יצחק אייזיק גינצבורג רב המדינה הנ"ל, וזוהו תצא לנו שלשלת הרורות כואת:

- א) ר' שאול גינצבורג מפינסק רב המדינה ברייסין (תע"ז—תפ"ח);
- ב) בנו ר' יצחק אייזיק ג"ב רב המדינה ברייסין (לערך תפ"ח—תצ"ה);
- ג) נכדו ר' שמעון גינצבורג אב"ד דאמשטיסלאוו (תצ"ו—תק"ל).

הערה: בפנקס פעטראוויץ מצאתי התום על תקנה אחת משנת תקל"ז את ר' בנימין בהרב המאה"ג מ' שמעון גינצבורג ז"ל (מובא בספרו צד 53), ובל"ס הוא בן ר' שמעון גינצבורג אב"ד דאמשטיסלאוו הנ"ל, ודור רביעי לר' שאול גינצבורג.

לעמוד 53. — נפרד מהשלשלת העקרונית הזאת במשפחת גינצבורג עומד ר' יוסף גינצבורג, שמצאתי התום בפנקס פעטראוויץ על ברירות ותקנות הנוגעות לעניני הקהלה בעירו במשך זמן ארוך, משנת תק"ז עד תקמ"א, פעם בקיצור, יוסף גינצבורג, ופעם בשם מפורט: „יוסף בהרב ר' מאיר גינצבורג“. ואע"פ שלא ראיתיו לעולם התום בכניי „חופ"ק“ הנהוג, בכל זאת אין כל ספק שר"ג הזה היה אב"ד בפעטראוויץ במשך זמן הנ"ל וסדר שם כל עניני הקהלה בעזרת הראשים והאלופים, וגם השתתף באספת מאהליב הגדולה משנת תקל"ז אשר דברתי עליה בהוואסחאד [II, 1894], והזכירה ב' בספרו צד 53.

1) נתקיימה עצת הח' המעיר הנכבד, עיין לעיל צד 168. ד' מ'.

ויש לשער שר' יוסף ב"ר מאיר הזה הוא ר' יוסף ב"ר מאיר מוויון הנזכר בספרו צד 59 ואשר תולדותיו נעלמו מועיני כבודו , כי מספר השנים מהאים ושניהם מתיחסים לדור י"ב בשלשלת יחס גינצבורג ; ושני "יוסף בן מאיר" אלו חד הוא , וצ"ע . וכ' ישתדל לברר זאת מפי ספרים וסופרים .

עוד הערות קצרות אחרות ואחר אהרל .

ל'צד 16 הערה 2 . — תמה אני על שבוש הפרט 1614 בתרגום הרוסי של גראָטין בספור גזרת פפד"מ . הלא בן כתוב בגוף הספר האשכנזי וגם בצנח דוד ; ובשנת שע"ו כבר שבו המגורשים לֶסֶד"מ בעזרת חיל הממשלה ; ופרט שע"ז מאן דכר שמה? ⁽¹⁾

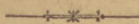
ל'צד 18—19 . — את ר' נפתלי הירץ גינצבורג מוצאתי התום בהעתקה שיש בידי מפנקס מדינת ליטא , וחתום שם בשנות תכ"ד ות"ל בועדי המדינה .

ל'צד 20 וכ' . — את ר' מרדכי גינצבורג מוצאתי התום בפנקס ליטא הנ"ל בועד ת"ל , תל"ג , תל"ט , תמ"ג , וגם בפסק ועד לענטשני תכ"ח .

ל'צד 54 . — ע"פ האמור למעלה בהוספות לעמוד 65 ע"פ הפנקסים שבידי יוכל להוסיף עוד בן שלישי לר' יצחק איזיק גינצבורג , והוא : ר' שמעון גינצבורג אבד"ק אמשטיסלאוו , ואח"כ יבורר יחס ר' מאיר מוויון (עיר דחוקה מרייסין) לרבנות מדינת רייסין , ורבנות בנו ר' יוסף בפעטראוויץ (הוספות לעמוד 58) , ובכלל כל שלשלת הדורות י"א—י"ב ומרכזם ברייסין . ומאפס הפנאי אקצר וד"ל ברמיוא . והנני מברכו שישלים את פעלו , הנכבד גם בתור הומר לקורות ב"י ברו"פ , לתועלת הכלל .

ברגשי כבוד

שמעון דובנאוו .

⁽¹⁾ שערתי , כי טעות נפלה בתרגום הרוסי (כי גוף הספר האשכנזי של גראָטין לא היה אז בידי) , וען כי בספרו של שירט , אשר בשמו נזכר שם כל הספור , כתוב מפורש שנת 1617 ולא 1614 . ד . כ .

ו) ואלה הערותיו של הרב הגדול החכם החוקר בתולדות ישראל
כש"ת מוה' ליב המכנה ד"ר ליאופולד לאווענשטיין הי"ו
חוב"ק מאַזבאך בבאדען.

(הגיעו לירי י"ב טבת תרנ"ח).

(ממכתביו להמחבר).

(א) (Mosbach, den 25 Cheschwan 5656 (12 Novbr 1895) בס"ד¹).

היום ושלוש לאיש משכיל וכו' ר' דוד מגיד נ"י!
שמחתי כמוצא שלל רב בקראי מכתב אדוני מיום ח"י העבר והנני איתו ידו
מרחוק בראיתי חוקר ודגוש בדבריו הימים אשר ליהודים מימי קדם ומשנים קדמוניות.
ובשמחה גדולה אני מוצפה לספרו בתולדות המשפחה הרמה גינצבורג אשר זיוה מלא
כל הארץ. — לענין משפחות אולמא וגינצבורג אודיע לאדוני, כי קרובים הם מיום
אשר נודעו השמות האלה בתוך עמנו, במאה י"ד היה גירוש גדול במדינת שוואבען
והיהודים אשר דירתם היתה בעת הזאת בעיר אולם (אשר בנהר דאנויא) נסו לקול
המון אויביהם ונתישבו בעיר גינצבורג שהיא סמוכה ונראה לעיר אולם. בהיותם זוכרים
עיר מולדתם ומושבם, נתקראו על שמה, וע"כ נקראו אולמא, וזה מקור השם הזה, —
השם גינצבורג נודע בכל תפוצות אשכנז, אַסטרייך, רוסיא ופולין, בעיר גדולה פראנק-
פורט דמיין היו כמה אנשים במאה ט"ז וגם ט"ז אשר שמם גינץ, והם מתיחסים ג"כ
אחר משפחת גינצבורג, גם בואַרמו (הוא וירמיישא של קדמונים) נמצא שם גוינץ
במאה ט"ז, וגם זה הוא אבברעוויאטור של שם גינצבורג, זה ועוד אפרסם או"ה בספרי
לקורות היהודים בשוואבען, וכעת אני טרוד מאד בעסקי רבנות לראות באוצר מכתבי,
וע"כ יסלה אדוני אם אקצר במקום שיש להאריך.

ובאתי וכו' וכו'.

הנני מקירו ומכברו ...

ב), ב"ה, יום ב' ויחי תרח"ן לפ"ק.

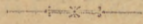
שוכט"ס!

לשמור מוצא שפתי²) הנני שולח למר מה שלקטתי מתוך ספרו היקר והנאה
אשר ראיתי מתוכו כי מחברו בקי בחדרי החכמה והתורה ונהגיתי עד מאד בקראי בו

¹) תכן המכתב הזה הוא המובא בצד 1 מספרנו זה. ד, מ.

²) ואלה דברי הרה"ה הנכבד הנ"ל במכתבו אלי מיום ב' ח"י כסלו תרנ"ח:
ימהול נא אדוני שאהרתי עד עתה מלהשיב לו שקבלתי לנכון את גליונות ספרו

הנה והנה. ואף כי אין לי פנאי לבדוק בחדרי הררים, עכ"ו אספתי כמה גזגרים, והנם
 היום לפניך, ואקוה שימצאו הן מעיני אדוני להפיש יותר ויותר למוצא האמת והנכון.
 ובוה אסיים בברכת היום ושלוש עד בלי ירה
 מכברו ומקירו
 הק' ליב בלאאמו' מוהר"ר משה יעקב זללה"ה מבות לוי.

Bemerkungen zu dem Buch לתולדות משפחות גינזבורג.

S. 2 ff. שמעון הר"ר הקצין von Schwaben stammte sicher aus Ulm, und war ein Sohn des אליעזר אולמא, während der S. 3 erwähnte הר"ר ein Sohn des אברהם war; das Titelblatt des ס' טוב beruht also ebenfalls auf Irrthum; Simon Ulmo von Günzburg hatte den bekannten Streit mit Nathan Schotten; auf ihn bezieht sich die Notiz des David Gans; nach dem Memorbuch von Pfersee (vgl. Frankl-Grätz'sche Monatsschrift 1873, S. 508; Pfersee liegt in der Nähe von Günzburg) starb er 1585, nahezu 80 Jahre alt, und wurde in Burgau (ebenfalls in der Nähe von Günzburg), begraben; er hinterliess 8 Söhne und 5 Töchter ¹⁾.

S. 9. Elieser (Laser) Günzburg, der Schwiegersohn des רמ"א, war nach meiner Ansicht, nicht der Sohn des Schwäbischen Simen Günzburg, sondern des Vorstehers von Posen, der auch als Arzt und Astronom sich auszeichnete ²⁾.

היקר וגם את מכתבו, אך לא היה לי פנאי, כי עול רבנות מוטל עליו וכי יש מ"ב קהלות
 קדושות שהן בתוך גליל שלו והמלאכה מרובה. — משמחה רבה ובהנאה עצומה קריתי
 הנה והנה בספרו, ואם יגדור ה' בבריאות אקוה אחר איזה שבועות לשלוח לו הערות
 שונות והוספות יקבצתי משך איזה שנים, אך לא סדרתי עד היום, והזמן יגיד
 למגור טוב.

כה דברו ומקירו ומכברו ...

¹⁾ לפי הרשימות והודיעות השונות שבאו לידי יוש לשער, כי ת ש ע ב כנס
 ו ש ש בנות היו לר' שמעון גינזבורג.

²⁾ עיין לעיל צד 181, הערה 2. ד. מ.

Daselbst, n. 3. Vgl. meine «Juden in der Kurpfalz» S. 137, n. 3¹⁾.

S. 10. Elieser Ulmo (Günzburg) starb nicht in צפת, sondern in Tripolis im Jahr 1613 od. 1614.

S. 11. Das Wort מורמיווא bei מורמיווא ש"ף bezieht sich auf Sanfel, der in Worms lebte.

S. 12. Mordechai Model war nicht der Sohn des schwäbischen Simon.

S. 12. R. Jakob Günzburg war nur in Friedberg Rabbiner; Friedland ist ein Irthum des עיר הצדק בעדה"ה עיר הצדק; er starb in Burgau am 29 Februar 1616 (Vgl. S. 13, n. 2) ש"ו ה' י"א אדר ה' ש"ו),

S. 12. Elieser Sussmann Brilin, vgl. meine «Kurpfalz» S. 81.

S. 13. Seligmann Ulmo ist derselbe, der im נשמת אדם ש' genannt wird; Elia war sein Sohn.

S. 13. Elia b. Jehuda Levi Ulmo war Drucker in Basel und Hanau; sein Bruder Simon Levi war als Drucker in Mantua, Venedig und Thammhausen thätig (1590—1597); an letzterem Orte

¹⁾ על פי הוראת הרב המעייר הנכבד נוסף פה אי"ה פרטים השייכים לתולדות מחבר ס' האהל ע"ל ב.

הג"מ ר' יוסף דוד ב"ר יצחק אייזיק אולף הרב דק"ק מאנגהיים ור"מ שמה, בהסכמתו לספר הנ"ל בשנת תע"ד (1714) מכנה את המחבר את הר"ר עקיבה ב"ר ר' יהודה לייב בשם „ש"ב". כינויו של המחבר הזה (כפי שהוא הותם בעצמו תחת ד' תשובותיו אשר הבוא בקונטרס שבסוף הספר) הוא לערוך שטיינשפעלט בשם הכפר לעהרענשטיינספעלד הנמצא בווייטמבערג בסמוך ווייטמבערג (לא הרחק כהייל-בראן?). הוא היה בן נכדו (לפי דבריו בעצמו על השער גראה כי היה נכד נכדו) של ר' עקיבה מ"ס 6, אשר שלשלת יחוסו עולה עד ר' עקיבא מאובן (ע' טאור פעולעס במגלת יוהסין של משפחת הגאון ליווא ב"ר בעלאל, הוא מהר"ל טפראג, במבכה"ע „הגשר" שנה ד' צד 109). הר"ר עקיבה ב"ר יהודה לייב מכנה את מוסד בית המדרש אשר שם חבר ספרו הנ"ל, את הר"ר אשר לעמלי ריינגאנום בשם „מחנהו"; אשתו מ' פעסלע היתה בת מ' ברנדלה אחותו של הר"ר אשר לעמלי הנ"ל, ר' עקיבה נפטר במאנגהיים ביום א' 11 טאי 1782 (תצ"ב). ד. כ.

²⁾ כבר תקנתיו את הטעות הזאת לעיל צד 167; ועיין הערות א"א נ"ל לעיל צד 160, והערות הר"ה פרופ' דר' דוד קייפמאן לעיל צד 176. ד. כ.

gab er in Gemeinschaft mit יצחק מו"א ר' ein Machsor heraus (Mtsch., 1878, S. 572).

S. 14. Die 2 dort genannten Ulmo [ב"ר יהודה משה] sind nicht in Frankfurt a. O., sondern in Fürth gestorben (cf. Würfel, historische Nachrichten, S. 40 et S. 50).

ק"ק הטובי קהל=המ"ק (Mitglied des Gemeindeausschusses).

Naftali Herz Ulmo war aus Mainz und lebte in Haag.

S. 15. Die Mutter des Nickolsburger Rabbiners David Oppenheim hiess Blümle und war Tochter des David Wohl in Frankfurt a. M. (Vgl. meine «Kurfalz» S. 89, n.)¹⁾.

S. 16. Jizchak Eisik (Günzburg) Ulmo von Worms war ein Sohn des Samuel Ulmo (Sohn des schwäbischen Simon Günzburg); er starb in Worms am 23 August 1632. Dagegen hatte Simon Schottels einen Sohn Löb, welcher Schwiegersohn des Rabbiners Samson Bacharach in Worms war, wo er am 2 April 1664 starb²⁾.

S. 19. Naftali Herz Günzburg, Sohn des Aaron-Simon aus Frankfurt, starb c. 1712 in Hamburg; Cat. Bodl. № 6607³⁾.

¹⁾ בדבר הערה זו של הרה"ה המעיר שאלתי את פי א"א ג"י, אשר מאתו באה אלי בין יתר הפרטים גם הידיעה ע"ד בתו השניה של ר' שמעון שאטלס, וזה אשר השיב לי מענין זה במכתבו מיום י"ח שבט תרנ"ח:

„מפני איוה סבה שכחתי לציון בעתו את המקור, אבל דע כי לא מלכו הודעתוך, אשר אמו של הגאון ר' דוד אפפענהיים היא בתו השניה של הגאון ר' שמעון שאטלס. כעת עלי להפש באוצר הכתבים והרשימות אשר לי, ומרדתי היום רבו למאד, אולם אקוה בהמשך הימים למצוא את המקור ואודיעך. אמנם אם לעת כזאת טרם מצאה ידו להמציא לך ראיה לדבר, הנה אפשר לתת זכר לדבר: הרה"ג יהודה ליב אפפענהיים בעהמ"ס מנחת יהודה, באור על מור וש"ע יו"ד (המבורג, תצ"ו) היה בן אחותו של הגמ"ר דוד אפפענהיים; ובנו של הר"ל אשר הרפ"ס את חס' ההוא נקרא בשם „שמעון וואלף" בל"ש על שם ר' שמעון שאטלס—עב"ל, ד. מ.

²⁾ לפי דעתנו, אם שם אחר מבניו של הר"ר שמואל זנוויל אולמא (בן הקצין רש"ג) היה הר"ר יצחק אייזיק (הוא הנפטר שפ"ח או שצ"ב, עיין לעיל צד 121—123, 178) אין זה סותר בכ"ו את ההנחה כי גם לר' שמעון שאטלס (מלבד הר"ר ליב וואלף משתי בנותיו) היה עוד בן בשם ר' יצחק אייזיק, שהי גם הוא בזמן אחד עם רי"א הנ"ל, ד. מ.

³⁾ ראיתי את הכתוב בקאמ' באדלעיאנא של הרמ"ש, וכבר התפלאתי על

S. 20. Mordechai b. Benjamin Wolf Günzburg aus Brisk—vgl. Dembizer יופי בלילת יופי II, 72.

S. 22. Sein Sohn Joseph war der Schwiegersohn des 1680 als Rabbiner von Ostrowo verstorbenen R. Samuel Schmelke ז"ק.

S. 27. Die Tochter des Joseph Günzburg in Prag (Gattin des Secharja Mendel Spiro) hiess Henle und starb 1736 in Prag; eine andere Tochter Sprinzel war an Israel Brandeis in Prag verheirathet u. starb 1729.

S. 31. R. Ascher, Sohn des Saul Günzburg, gab 1720 auch eine הגדה ש"פ עבודת הגפן zu הסכמה.

S. 32. n. 2. Der eine Bruder hiess אריה ליב, u. der andere יהודה; vgl. Landshuth השם תולדות אנשי השם, S. 119 לצד 83.

S. 43. Samuel Helmann starb in Metz am 29 December 1764; cf. meine «Kurfalz» S. 201.

S. 47, n. 4. באדינגהיים soll heissen בעדינגהיים; vgl. über גדליה ר' meine Mittheilungen im «Magazin» 1889, S. 261.

S. 48. Der מ"ו תמוז תקמ"ה starb in Metz שאגת אריה = Donnerstag 23 Juni 1785. Über seine Biographie ist noch zu vergleichen «Revue des études juives», XII, 294¹).

S. 50, n. 2. Über Joseph David Sinzheim s. den Stammbaum der Familie Sinsheim in meiner «Kurfalz» S. 310.

S. 51. אשר ר' wurde 1761 geboren; er war 1788—1809 Rabbiner in Wallerstein (Baiern) u. hiess deshalb in Karlsruhe gewöhnlich אשר ר' Wallerstein; er sollte als 48-jähriger im Jahr 1809 nach

ערבוב שני השמות אהרן ושמעון יהד, ויהי לי לחדה, אשר לא יכלתי למצוא לה פתרון, וע"כ השארתי את הדבר בצ"ע (ע' לעיל צד 19 הערה 2). ד. מ.

¹ יום מות הגאון בעל „שאגת אריה“ כפי שנוכח לעיל צד 48 נשלח לי בן ידיעות רבות אחרות מיד א"א ג"ו, והוא סמך א"ע על שני המקורים האלה: א) על דברי ידוד נעוריו הר"ר יעקב ב"ר פייזש מושנאופשאק במכתבו אשר כתב אליו מחו"ל ואשר הודיעו בשם איזרא עליטשיש אננאלען 1839 צד 11, כי הר"ר „יהודה אריה ליב שבא (למעטק) בחדש יולי 1765 מת 3 יולי 1785“, (וב) על הכתוב בס' אוצר הספרות שנת תרמ"ז, כי הגאון בעל שאגת אריה נפטר ביום א' כ"ה תמוז תקמ"ה, 1785 יולי 3, ועיין לעיל עמוד 163 בהערות א"א (לצד 48). ד. מ.

Metz als Rabbiner kommen, nahm aber lieber die Stelle in Karlsruhe an; vgl. «Revue des études juives» XIII, 115 ff.—ב' תמוז ר' אשר (nicht ב"ה)=23 Juli 1837 gestorben. Seine Frau Sara Worms aus Saarlouis, Witwe des Oberrabbiners Samuel Wolf Levi in Mainz, ihres ersten Ehemanns, starb in Giessen 1854.

S. 52. Aaron Worms, vgl. meine «Kurpfalz» S. 99 ¹⁾.

S. 52. n. 2. יושב יעקב ושקט" sind 1742 gedruckt

S. 55. מאיר ר' מ' יצחק [אייזיק] גניצבורג 1764 auch eine תקנתא דמישה zu הסבמה.

S. 56. משולם זלמן גניצבורג ר' gab 1741 Druckapprobation zu בחינת עולם ראשית דעת [ואלקימא, תק"ב].

S. 58, n. 2. עיר גבורים ר' חיים חייקא הלוי vgl. S. 42.

Hirsch Fränkel [=הנחם, הירש הענא, הנתפס]—vgl. meine „Kurpfalz“ S. 150 ff.

S. 62. ר' דוד גניצבורג. Statt Auringen lies Ihringen (in Baden, nicht in Frankreich).

S. 63, n. 1. דברי דוד אהרונים ist in Frankfurt a. M. gedruckt.

S. 64, n. 4. Moses b. Zewi Hirsch [Günzburg Spiro] starb 1783; Letzterne war wahrscheinlich ein Sohn des Secharja

¹⁾ לפי דעת הרה"ה המעיר הנכבד בספרו הנזכר ובמקום הנזכר ר' אהרן גניצבורג ווירמייש הוא ר' יצחק אהרן ווארמס ממוין, שהיה רב בעיר מאגנהיים. אביו הר"ר יוסף ישראל ווארמס בן החסיד ר' אברהם מווארמס, ש"ב של הג"מ יאיר חיים בכרך (ע' שו"ת הנה יאיר עמוד 295) היה מקורם רב במוין ואח"כ בטריער ובבינגען. בפנקס בינגען כתוב כי נפטר שם „בליל ש"ק ונקבר ביום ב' שר"ה תמ"ה" (=9 ספט' 1684). הרב המעיר הנכבד מזכיר בשם רשימה אחת מפנקס מוין וספר העתי "Revue d. ét. j.", VIII, 267. כל האמור פה הוא תניא דמסייעיה ליה להרה"ח דר' קויפמאן לעיל צד 181, כי השערתי לחשוב את ר' אהרן גניצבורג ווירמייש לבנו של הר"ר ווייבלמן הנזכר בהזכרת ווירמייזא איננה בנן של קימא, והנה כבר הודיתי בזה במו פי להרד"ק לעיל שם בהערה.

²⁾ אנכי אחותי בודי את הספר, ובעיני ראיתי את הפרט אשר ציינתי בספרו זה צד 52 הערה 2, ולא יתנני לבי להאמין, כי טעותי ברשמי אותו מעל השער, וע"כ צ"ע. ד. מ.

Mendel Spiro, dessen Vater auch Zewi Hirsch hiess (Hock, S. 380 d. a. ת"ע ¹).

S. 73. Dob Bär גינצבורג starb 1811 (nicht 1821) ²).

S. 74, n. 4. ר' יעקב גינצבורג schrieb 1791 eine Empfehlung zum זל"ח; ein הספר auf ihn steht im אהבת אמת von Sam. Löb Kanders (Prag, 1828, S. 13); vgl. auch Weiss זכרוני, S. 46.

S. 85. n. 4. Karl Siegfried Günzburg ist derselbe, zu dessen Hochzeitsfeier Plessner ein hebr. Gedicht schrieb; er ist geboren am 9 December 1788 in Lissa und starb in Breslau am 23 Januar 1860. Dessen Sohn Friedrich (S. 86) starb 29 Juli 1859 in Breslau.

S. 122. ט' ס' י. Edel, Tochter des R. Elieser, gehört nicht zu Familie Günzburg; die Frau des Friedburger Rabbiners Jakob Günzburg hiess Sara und diese war die Tochter des R. Elieser.

Daselbst № 12. S. o. meine Bemerkungen zu S. 52.

Daselbst № 13. ת"מ soll heissen ת"מ.

Dr. Löwenstein

Bez.-Rabbiner, Mosbach (Baden).

¹ נעים לנו לראות, כי גם הרב המעייר הנכבד ניסכים להשערותנו בהערה ד' לצד 64 לעיל.
² אין כעת הספר בכו"ר העתים ה"ב בידו לעיין בו, אבל, כפי שיעור לי זכרוני, מושם לקחתי את מספר שנת תקפ"א, וא"כ הוא 1821, (לא שנת 1811 שהיא תקע"א). ד. מ.

ז) וזה אשר שלח לי האלוף והקצין שבחכמי ישראל
הרה"ח הבלשן הגדול החוקר בחכמות המזרחיות בש"ת
בארון מר דוד לבית גינצבורג הי"ו.

(הגיע לידי י"ד אייר תרנ"ח).

(מכתב למחבר).

ב"ה, י"ג אייר תרנ"ח, פה פ"ב הבירה יע"א.

אל יד נעים וזכרות ישראל דוד בן הלל יצ"ו.

אתה הגדת לי¹⁾ כי רק שבעה כתבים לקורות הרבנים והקראים
שבלטא הוציא לאור אבן רש"ף בכרמל, ובתוכם לא באו השלשה
הכמוסים-עמדי, הא לך תרף השלשה אשר לא נדפסו עוד ע"פ התמונה
הנעשה זה כבר ע"י אור השמש כי היא היא שמורה בעקד ספרי ואת
הטופס עיני לא ראו.

הראשון מהם יכול מלבד החתימות י"ג שורית [י"ד סנת' י"ד סנת'
לאחת מהנהן באותיות יפות ומהודרות משנת כר"ת.

¹⁾ עוד בשנת תרנ"ג או תרנ"ד, ואני עודני עסקי אז בסדרו ספרי זה להפוס
נקרה לי לראות באוצר ספרי הבארון הנכבד מר דוד יצ"ו העתקה פֶאָטֶאָגְרַאֲפִית משלש
תעודות כ"י, שיש בהן חומר לקורות יחס הרבנים והקראים זל"ז בליטא לפני איזה מאות
שנים, אשר בין החתומים עליהן באו איזה רבנים ממשפחת גינצבורג. ע"פ עדות
הבארון מר נפתלי הירץ גינצבורג יצ"ו, אשר מסרן ליד בנו הח' הנכבד הנ"ל, באו לו
ההעתקות הן מיד פֶירְקֶאוֹויטש (אבן רשף) שהבדילן בשביל החתומים מבני ג"ב מותר
הכתבים הדומים להן שהיו אצלו ויקריבן שי לפני הבארון. הרה"ח הגדול ד"ר הרכבי,
כאשר ספרתי לו מזה, העירני, כי כבר הדפוס פֶירְקֶאוֹויטש איזה מכתבים מאלה בכרמל
השבועי שנה א' או ב', וע"כ כמוהו כמוני, כן גם הח' הבארון הנכבד, אנחנו כלנו
האמנו עד כה כי המכתבים ההם כבר נדפסו, ואין כל ענין להדפיסם כעת שנית;
עתה לקחתי לי מועד לחקור הדבר, ואחפש בכל גליוני הכרמל שנה א' ב' וג' אחד
לא נעדר, ולא מצאתי בהן בלתי אם שבעה מכתבים שהו"ל פֶירְקֶאוֹויטש בשם „לקורות
הרבנים והקראים בליטא": שלשה הראשונים ב כ ר מ ל II (תרנ"ב) נו' 11, צד 83—84,
וארבעת הנותרים—שם, נו' 23, צד 183—184, ואין אחד מהם דומה למכתבים אשר
העתקם ראיתי באוצר ספרי הח' הבארון הנ"ל, ובין החתומים עליהם אין אף אחד
מבני גינצבורג. כל אלה הודעתי באוני הארון הבארון, וכתשובה על הודעתי ואת
נתכבדתי בהוספה זו אשר הנני נותן אותה פה לפני הקוראים הנכבדים. אדמה, כי
מלבד שיש למכתבים האלה ענין לתולדות איזה ממציאיו בני גינצבורג, אשר להם בל"ס

והשני — י"ז שורות [י"ב סנת' י"ב סנת' לאחת] באותיות גדולות
בכתב נקי ונעים למראה משנת ה"פ¹).

והשלישי—כ"ג שורות [י"ז סנת' י"ז סנת' לערך—לכל אחת מהנה]
בכתב רחב ומעוקם, הדיו ממושמשת היא במקומות אחדים, הניד נקדע
על שפתיו וזכר השנה נאבד מאתנו, והקריאה קשה עד להפליא, ובלעדי
עזר אוהבי ר' שמואל בן ירמיה יצ"ו המכנה ונר לא יכלתי להגיע עד
סוף דעת הסופר. ומן הנאמר בע' כ' מחבורך הנכבד נראה בעליל, כי
המכתב הזה נכתב בין שנת ת"ל ובין שנת תמ"ח. ומפני קשי הקריאה
שלח נא לי את העלה הנדפס קודם הסדירו למען אשר אוכל לשים עוד
הפעם עין בקרת על העתק ידו

ואתה שלום וכל אשר לך שלום

אלה דברי מכברך

דוד גינצבורג.

ג' כתבים לקורות הרבנים והקראים ברימא.

הכתב הראשון:

„אוד' החלוקי' שהי' לפנינו בין עדת בעלי מקרא הלא המה החכמי' כהר"ר
שמחה במהר"ר משה הלוי וכמהר"ר אברהם |² רופא במהר"ר יאשיהו וכמהר"ר אברה'
בר אהרן המשולחי' מכל' עדת הקראי' מצד א' ובין האלופי' הר"ר יוסף במהר"ר | זוסמן

כוון הח' הר"ש וקש „בהמליק" I נו' 44 (עיין לעיל צד 28 הערה 3), עוד יש להם
ענין היסטורי בכלל, כי מהם נראה שבמאה החמישית היו קהלות הקראים תלויות ברעת
ראשי קהלות הרבנים שבלווא והיו נכנעות אליהן בכמה ענינים, וגם הצטרכו לפעמים
לעזרת הרבנים להגן עליהן וכו'. ומטעם זה, משער הח' הבארוך הנ"ל, לא פרסמם פ"ר-
קאוויטש בעתם ביחד עם המכתבים הנזכרים, אחרי כי כנודע רחוק היה אבן רשף מתת
לקראי היסטוריא כמות שהיא, כי אם שזה תמיד לנגד עיניו איזה מטרה אשר תוכל
לפי דעתו להועיל לבני אמונתו, ואת המכתבים האלה כמוכן מצא לא טוב לפניו.

ד' מגיד.

¹ המכתב הזה כתוב לא בכתב משוטה כחבריו השנים הנותרים, כי אם בכתב
רש"י מדויק, והשורות הולכות למישרים כמו מיתרי כנור. מאופן הכתיבה נראה כי
ערך גדול היה בשעתו למכתב הזה.

² הקיום שהצגנו בחמשך נופח הכתב הראשון הזה, וכן גם בכתב השלישי
הבא להלן, מורים על הפסק השורות שבכ"ו, כי קצר מצע שורת הדפים מזהיל את
שורת הכתב.

ד' מ'.

תולדות משפחות גינצבורג.

מזאמט והר"ר יודא מגליל האראדנ' מצד שני והאריכו בדבריה' לפנינו פסקנו בניה' ככל המבואר למטה | הלא הוא זה הקרא' הררי' בגליל האראדנ' שייכו' לק"ק האראדנ' לענין מס מדינ' במשך שתי שני' מהיום, ואותם קרא' הררי' בגליל מזאמט יקום הדבר על פי זה בורר לו א' ובל"א והקרא' יבררו להם למי שירצו מאחינו בית ישראל ולצירוף | השליש יהר' האלוף המרוכ' הרב האב"ד מוק"ק קאדאן וכאשר יצא הדבר מפני שני הבוררי' בצירוף השליש הג"ל להעריך מס | מדינה בדרך כלל על כל הקרא' הררי' בזאמט כן יקום על משך שתי שנים מהיום, ואח"כ הקרא' בעצמם יעשו ביניה' | סדר נכון להעריך המס' על כל אחר מהם לפי השנת ירו, ולענין המשפט' הקרא' הררי' בגליל האראדנ' | שייכו' לק"ק האראדנ', והקרא' הררי' בזאמט לענין המשפט' יתנהגו כפי הפסק שבידם הנפסק בק"ק מריסק | ביו' ג' י"ד אלול תח"ל, ובכלות שתי שני' מהיום באם יהי' בטרוקי עשרה בעלי בתי' קרא' הררי' שמה אוי | לענין מס המדינ' שייכו' לתקהל טרוקי כל הקרא' הררי' בערים ובכפרי' סביבות ק"ק טרוקי הג"ל ק"ק בירו ק"ק עיר | חדשה אנשי פאסוול סלטס ופלט שטא ושוטי אויגור זסלס וזימור כרון וכל זה יקום לכל תוקף ולא יעב'

ד"ה היום ה' ט' אדר כד"ת לפ"ק בהתוערו' המדינ' בהאיודנ' פה ק"ק זאבלרואווא נאום הצעיר באלפי יהודא איש מראפא ונא' [פה המקום חלק ואיש לא בא עה"ח].
ונא' נפתלי הירץ גינצבורג בלאמ"ו החסיד כמוהררי"א ולה"ה.
ונא' הצעיר יצחק בא"א מוהר"ר אברהם ולה"ה 1).

הכתב השני:

ע"ד תוקף הכתב שהשיגו עדת הקראים שבמדינתנו יצ"ו כהרוזנים אסיפה קטנה שהיו בק"ק ווילנא בשנת דע"ה לפק' שחתיכא דאסורא לכל איש אשר בשם ישראל יבינה, להשיג גבולש ולקפח מהייתם הן בענין חוקת כלים ושאר דברים כפי החרות שיש לעדת הקראים מקדמת דנא, בכך ניתן מאתנו תוקף ועזו על כל מה שמבואר בכתב הג"ל שמאסיפה קטנה שכן מוקם לכל תוקף ועזו, ובתוקף

1) כנראה הוא הנוכח בקריה נאמנה צד 89, רב בשם זה, ואולי הוא הוא, בא עה"ח גם על המכתב החמישי שהדפיס פירקאוויטש בכרמל שם, מיום ב' ר"ח שבט תחיו" לפ"ק (=תכ"ד), ואם שם החתום הששי שעל המכתב השני שהו"ל אכן רשף שמה יהיה ג"כ יצחק, אז נראה כי גם י"א שנים קודם לזה היה מן הרבנים הנכבדים שבוילנא, כי המכתב הוא נכתב בוויילנא יום ב' י"א אדר תי"ג, ונכבד הדבר הזה כי הרשיף ז"ל מצא זכרו של הרב הזה בוויילנא לא קודם שנת תכ"ו, עיי"ש*.)
ד' מ'.

* הרב החתום פה הוא באמת הר"י מפוזנן המובא בק"צ, ועיין עוד דעת קרושים עמ' מ"ב וקנ"ב, שם יראה הקירא הנכבד כי בשנת תכ"ב היה רב בלוצק ובשנת תכ"ד היה יושב על כסא הריבנות בק"ק ווילנא, ג' ד'.

גזירתנו נח"ש בו נדו בו חרם בו שנתא ובשאר ענינים וקנסים על כל איש ישראל שלא יכניס ראשו בדבר השייך לעדת הקראים כפי החרות שלהם ולא לנגוע בו אפילו באפס קצהו בשום ענין השגת גבול וקיפה מוחיתם בשום אופן וענין בעולם, ומביקשתנו מכבוד הרבנים שבקהילת הסמוכין ונראים למקומת עדת הקראים ומכל ב"ד ופה שזעמרו לימינם שלא ישיג איש ישראל את גבולם כפי החרות שלהם מחמת הכתבים שבידם מהגאונים הקדמונים, ולהעניש את העובר בעונש גוף ועונש מנון עד שידם מגעת עד שימשכו את ידהם מליגע בדבר השייך לעדת הקראים שלא לקפה פרנסתם כלל, וכל הנ"ל באופן שגם המה עדת הקראים לא ישיגו גבול אחינו ב"י בכלל בכל מה ששייך לבר ישראל כפי זכויותיו, הכ"ד המאורות הגדולים הגאונים הרבנים וראשי קהלות דמדינתנו יצ"ו. הבאים על החתום לכל תוקף ועוז. הוי' יום א' ה' טבת תפ"ל בהתוועדות קודש המדינה יצ"ו

נאם אשר גונצבורג חונה פה ק"ק פינסק.

ונא' [פה הטקום חלק ואיש לא בא עה"ח]

ונא' הק' יהושע העשל החונה פה ק"ק וילנה יצ"ו¹.

ונא' הקטן יעקב החונה פה ק"ק סלוצק.

הכתב השלישי :

בשלו' נקרא לכם כולכם עדת הקראי' הדרי' בפוסוול ובק' בירו ובפאלש ובכל המקומות השייכו' | לק"ק טראקי באשר המה הדרי' בערים ובכפר' ובחצרי' השומעין' לקול המורים וככל המבואר למטה |

הנה כבר יצאו מאתנו כמה כתבי' שונים באזהרות גדול' ונפלאות לבא לפנינו לחשבון עזק לבריה"ג יצ"ו | ולא השגחתם ועשייתם עצמיכם כאיש אשר לא שמע ולא שבעתם לקולנו עד עתה באו לפנינו | המשולחי' האלוף' הנעלה כהר"ר אברהם השופט של עדתכם בהר"ר יעמאל והאלוף כמהר"ר אברהם חון | של עדת ק' עיר חדשה במהר"ר אהרן זקן החשוב ז"ל והנעלה כמ' אברה' בהר"ר שמחה חון המה | המשולחי' אשר שאלו ובקשו מאתנו לעשות חסד לכלל עדתכם הקראי' והראו לנו ג"כ כתב התראה שעשו הקראי' של עיר חדשה לשאר עדת הקראי' הדרי' במקומות אחר' הנ"ל ולא שמו אל לבם | ולא השיגו[ח] לשלוח לכאן שום משולח מהם מחמת חשבונו' כי אם המשולחי' הנ"ל הוכרחו לבא בהוצאו' | גדול' וטלמול רב אלינו פה עם כתב העתק מפנסק שלהם וכל הקוויטן שבידם וצעקתם גדלה | עליכם שאינכם משיגחי' בהרמנ' ושאר' כפי' ובלתי צייתי' להם בעניני הגבוות מדינ' בדין [?] תוקף גזרתנו | עליכם הקראי' ששייכו' לקראי עדת הקראי' ושופטו' שבק"ק טראקי בגזרת חרם יב"ן שלא יוסיפו לעשות טרה כאלה . ולא ליתן כתף סודרת כי אם הכף ומיד מראות כתב זה חיש מחר בלי אחור | לאסוף יחד כולם כמנהגם וכמנהג אבותיה' באסיפה א' בק"ק

¹ הוא הגאון ר' יהושע העשל בהגאון מו' שאול הנזכר בקריה נאמנה צד 109.

טראקי ולעשות הערכה על הנכון | ושלא להכביד ביותר על הנותני' ביותר מדאי ובפרט וכל שכן על עדת עיר חדשה כאשר הציעו דבריה' שאין ידם משגת⁽¹⁾ וגם שוסלקי | תכף ומיד ארבעה מאות זה' להמשולח כמו' אליעזר ב"ר דוד בלי אחר ע"פ תוקף הכתב שבידו ; מאתנו וע"פ תוקף התקשרו' שהתקשרו נגד כמו' לזיור משולח ובידו לצאת בכל חומרו' לפי הכתב שבידו עד | שישלמו לו תכף בלי דחוי' סך ארבעה מאות זה' ויהי' הסילוק ביהר כמקדם ומאו והערכה יהי' כסדר | בהסכמה כללי' לעשות כנ"ל ובאם לא תשגיחו כל תוקף נתינה הנ"ל להאלוף השופט הר' אברה' הג"ל ; ולהאלוף החזן מהר"ר אברה' הג"ל שמה שהמה יעשו האסיפה בק"ק טראקי . ומהויבי' כולם לבוא אליה' | לעשות הערכה וכן יקום ולהוציא עם כל כפיות ונגישו' והעבט עבוט מכל א' ההערכה גם ההוצא' | שהי' להם בשליחתם לכאן ק' בריסק לנכות תכף ההוצאו' של המשולחי' הנ"ל מגבוי' הראשונה שיעשו באסיפה | בק"ק טראקי והלילה לשנות וכל תוקף בדה"ג ככל הנ"ל מסרנו להאלוף השופט של ק' טראקי הנ"ל ד"ה יו' ה' זך אייר ... [פה נקראה שפת הגליון ופרט השנה חסר].

נאום הצעיר מרדכי בלא"א מהר"ר בנימין וואלף זצ"ל גינצבורג .
ונאו' יורא בן ר"י ר' מישלש זצ"ל⁽²⁾ .

ונאו' מנחם מענדל בלא"א מהר"ר בנימין כ"ץ זצ"ל .
מן כאשר עד משגת כתו' בגליון הנ"ל⁽³⁾ נאו' חיים זעלונג בא"א מהר"ר משה וללה"ב .

ונאו' יורא בן הרב מהר"ר אליעזר סג"ל שלי"ט .

ונאו' יעקב בן לא"א מהר"ר צבי הירש וללה"ה .

ונאו' גרשון בא"א הר"ר אליעזר ולה"ה .

ונאו' שמואל בא"א אליעזר שלמה זצ"ל הירש⁽⁴⁾ .

(1) עיין להלן בצד זה הערה 3 .

ד' מ' .

(2) אורות האישי תלו עי' עיר תהלה והערותי הבאות להלן . ג' ד' .

(3) המאמר „כאשר הציעו דבריהם שאין ידם משגת" הנכנס בשורה ט"ז של הכתב הזה מלעילא רשום בהכ"י בין השיטין מקצהו משמאל , ובכן הובאו פה הדברים לקיימם בחותם חברי הב"ד . ד' מ' .

(4) החתימה הזאת ממושטשת למאד וקשה מאד לבררה . לפ"ד אפשר לקרוא אותה כך : „שמואל (?) בא"א (?) מהר"ר שלמה זצ"ל ה"ה , ואפשר לקרותה ג"כ כזה : „שמואל בלא"א מ"ו מרדכי שלמה זצ"ל ה"ה" . אם הקריאה הראשונה שלי נכונה , אז אפשר שהוא הוא הר"ר „שמואל בן לא"א הר"ר שלמה ז"ל מיוזלש" שבא על החתום ראשון תחת המכתב סי' ז' הנדפס בכרטל שם , ונכתב יום ה' י"ב אלול תכ"ז ל' בועד המדינה סעליק* .

ד' מ' .

* לא אוכל להסכים לדברי החכם ד' מ' יצ"ו מפני צורת האותיות .

ג' ד' .

הערות אדות הכתבים השלשה.

חפשי בספרי להקים את שם המתים איש איש על נחלתו, ואבקש את זכר ר' נפתלי הירץ בן יצחק אייזיק ג"ב אשר חתם את שמו בין קרואי מועד בואבלוראווה ואמצא בעזר ידי מר שמואל בן ירמיה הי"ו המכנה ווינער דברים אחדים אודותיו ואורות בני משפחתו אשר באו איש תחת דגלו בספרך הנפכר על עמ' י"ח י"ט וכ', ואני אמרתי בלבי אולי יהיו לרצון לפניך ולפני הקוראים, ואם הקדימני בזה החכם הנפלא ר' דוד קויפמאן יצ"ו אל ידינוני לכף חובה, כי הגם הראית לי הערותיו, אולם לא הגיעו עוד לידי, רק החלק הנדפס עד עמ' קע"ח קראתי; וזה החלי בע"ה: הגאון מוהר"ר ג"ה ג"ב שכן לפניו בק"ק פוונא, ושם היה מושבו עד גזרות ת"ח, יען אשר בא על החתום אחרי רבני קראקא (שנת ת"ו) ובין מורי צדק לק"ק פוונא וורנקפורט (שנת ת"ז); או ר' שבתאי הורוויץ, אשר הניח אחריו ברכה את צוואתו הנחמדה הוא בן של"ה, היה אב"ד ר"מ מ"ץ ור"ג דק"ק פוונא; וכן כתוב בראשית ס' עמק המלך לר' נפתלי הירץ בן יצחק אלחנן מילירי ורקנפורט הנדפס באמ"ד בש' ת"ח: „הסכמת הגאון מהר"ר נפתלי הירץ גינצבורג נר"ו הדר בק"ק פוונא" והוא בעצמו יכנה את שמו „הצעיר שבתלמידים ג"ה בלא"א החסיד כמוהר"ר יצחק אייזיק זלה"ה" (1) וישא מדברותיו על ס' שני אשר חבר ג"ה בן יצחק אלחנן שקראו שבע רצון (בן יעקב הזכירו בערך עמק המלך ע"פ דברי הח' פירשט ח"א ע' ת"א ע"י שם) והרב המנוח פערלעס לא נשא על שפתיו את שם נה"ג במאמרו על ק"ק פוונא במונטשריפט שנת 1864/5, ויהר תקפו וגבורתו הלא כתוב על ס' „החוקר" שנה ראשונה עמ' קנ"ד—קנ"ה ע"י הח' י"ב סא-קאלסקי מכ"י המונח בבחמ"ד עין חיים באמ"ד, ושם נאמר כי מפני קטטה עזב פינסק ויעתק אהלו בכבוד גדול לסלוצק אחרי התלו באנשי ריבו ויקבר בשיבה טובה ויחי עוד אחרי מות בעל נחלת בנימין אשר היה לו בעזריו נגד רצונו. רמ"ש"ש (עמ' 1096) אמר, כי ר' יצחק בנימין זאב הוזה לא היה כבר בחיים בש' תפ"ה, והנה עתה ידענו כי לא ארכו ימיו אף ימי ר' נפתלי הירץ ג"ב עד תס"א, יען אשר המסדר הכ"י הלו הנרישם הרושי תורה ערכו בש' תס"א והוא מדבר בם כאשר ידבר איש בבני דור שהלך. ובאמת מרעת קדושים (עמ' מ"ז) נוסף לקח, כי השנים מתו בש' תמ"ז, ר' בנימין בכ"ח מרחשון ור' ג"ה בכ"ז תמוז, ור' אליעזר בן מאיר לאנדסהוטא בהרפיסו בש' תרמ"ד את תולדות אנשי השם ופעולתם כברלין לא ידע עוד זמן פטירת ר' בנימין (ע"י שם עמ' א' ד'; ובידי חברו נחלת בנימין כלו אומר כביר ואין בו פריץ).

בנו שאול (בהבורך הנחמד עמ' י"ט וכ"ז) היה מכובד במשפחתו, והסכמתו היתה נדרשת מאת בני ביתו, על כן היו יהיה לנו לעינים בדרך היחש. הוא הסכים כאשר הגרתי על ס' נפתלי שבע רצון, ושם הוא אומר כי המחבר „אב"ד ור"מ הרב המופלג

(1) הר' ישר' טוביה אייזישטאט ז"ל ידע את המקור הזה, אך טעה במקצת. ע"י דעת קדושים עמ' קצ"ט ור'.

הדרשן הגדול כ"ש מוהר"ר ג"ה בהרב מוהר"ר שמעון גינצבורג¹) היה בן דודו, וזה יסכים עם לוח היחש אשר הרפסת, ובמקום אחר יהלל את נכד דודו, אבל אנחנו נעמוד פה להסתכל בס' נש"ר.

הוא ראה אור בהמבורג ע"פ משפט רמ"ש (סי' 6607) אולם דבר מוזר הוא לי כי לא זכר את הרפוס השני מוש' תפ"ז בפירדא ע"י הר"ר [שמואל] בונפט שניאור, גם צעדנער לא ידעו, והנה הספר הזה מונח בעקד ספרי מנחה שלוחה מאת ר' דובער בן דוד גינצבורג מהוראדנא הגר כעת בלנדון הכורה יע"א, והר"ר בונפט שגה ברואה, כי כתב שנש"ר יצא לאור בש' תס"ה, ההסכמות האחרונות נתנו בתס"ד ותס"ה, והספר בא תחת מכבש הרפוס בש' תס"ח כנודע לכל, ובעת ההיא אבי המחבר ואחיו נתבקשו כבר לישיבה של מעלה. על מות הראשון יורגו השער עם ההקדמה ועל דף ע"ו אמר המחבר וז"ל: „ומדי דברי זכור אזכור מה ששמעתי מאחי הגדול מוהרר"ש זנוויל זצ"ל, וז"ל דקראי סתרי אהדרי דכתיב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך משמע שהקב"ה מוסר לאדם שני מלאכ" לשומרו וכתיב הנה מלאך ה' סביב ליראיו" ע"כ, ובעמ' יז' ז"ל: „ומאחי הרב מוהרר"ו אייזיק נ"ע שמעתי ע"פ פשוטו דה"פ דביונת בעל המ' להוכיח דרשע הוא פסול לעבודה, וע"כ היה יעקב מוהרר לקנותה ממוגו" ע"כ. ועוד בעמ' ס"ז²) וז"ל: „ומאחי הרב מוהרר"ו אייזיק מ"ב שמעתי ע"ד הלצוי לישב מה שאמרו חז"ל בשעה שתקן שלמה עירובין ונט"י" ע"כ, מזה נראה בעליל, כי לא רבו עוד הימים מומן פטירת ר' יצחק אייזיק, ועוד למדנו שר' שמואל זנוויל אח היה לר' ג"ה דנן. אף את דודו מסלוצק יזכור לטוב, וב"כ בדף ל"ו (ע"י עמ' י"ח מחבורת) „ושמעתי מדודי הגאון מוהרר"ג הירץ גינצבורג נ"ע ע"ד דהולין ע"פ ואת העם העביר לערים ולא ליקרו להו גלותא כדי שלא יאמרו על זרע יעקב שהם מגורשים ממקומן ע"כ העביר יוסף ג"כ את המצרים ממקום למקום שגם המה יהיו מגורשים ממקומן" ע"כ. ועוד יבא על דל שפתיו שם (עמ' כ"ב) איש אחד ממשפחתו הוא ר' משה בן מרדכי זיסקינד רוטנבורג שהיה אב"ד ור"מ דק"ק המבורג ואלטונא אשר הנחיל לנו את תשובותיו הנדפסות לרגל תשובות אביו ע"י אשתו אחרי מותו באמ"ד שנת תע"ו (בן מתוקן היטב אצל רוטט ורמ"ש הגם כי למראית עין הגו' גבעת עולם עולה תע"ו אך הל' בא ללמד על היצירה כידוע), וז"ל: „ושארי ה"ה הרב המופלג מוהר"ד משה בהגאון המפורסם בדורו מוהרר"ו שי' אב"ד דק"ק לובלין השיב ע"ז ממה שאמרו התו' דבגטין פריך הגמרא ורלמא תסיטם אשתו נדה משמע שבא לכלל היסט אע"פ שאינו בא לכלל מנע, והירצו התו' " ע"כ.

וע"י גם שם עמ' פ"ה, וז"ל: „ומדי דברי זכור אזכור מה ששמעתי בשם ה"ה הרב הגדול נכד דודי מוהר"ר אשר נר"ו אב"ד דק"ק וויזון ואגפיה" ע"כ, הוא אשר בן שאול אשר דברת בו נכבדות (עמ' כ"ט-ל' מחבורת), מלמד שבש' תס"ח ישב על כס הרבנות בוויזון לחזק השערתך, ובשנת ת"ף רעה צאן

¹ שמעון אהרן אצל רמ"ש אשר הכאת בתמיהה בעמ' י"ט כמ"ס יחשב, כי אין שחר לרבר, ג"ד.
² אגב אורחא אעיר, כי עמ' ס"ט נרשם בטעות ע"א בדפוס הראשון (העמודים ציינתי על פיו), ג"ד.

קדשים בפנסק. ע' הכתב השני אשר הרפסתי לעיל. ואין להטיל ספק בדבר ולהעמיד שני אשירים ולהשתיק את שאגת אריה מקרב מחנה ג"ב. ויש להוסיף על דברי אב"ד ש' ראיות ברורות: הלא בעל כנסת יחזקאל כתב בעצמו ובכבודו וז"ל (מובא בחבורך צד ל"א) שאלה מ"ט¹): „שאלה מגיסי הרב הגדול הגאון מוהר"ר אשר בהגאון מהר"ש אב"ד בק"ק פינסק והגליל" ע"כ, והתום: „גאם אשר גינצבורגר החונה בגליל וויזון (וויזון קרי) יצ"ו"; ובשו"ת שאגת אריה החדשות (ווילנא תרל"ד) עמ' ג"ד כתוב וז"ל: „גם הודי אחי אמי הגאון מוה' יחזקאל ז"ל בספרו כנסת יחזקאל סי' מ"א כתב בזה הרבה" ע"כ²). ושאל אבי אשר הסכים עוד בשנת תע"ח על ס' עמודי עולם, וזה החלו: „מאז היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו ה"ה הרב המופלג והמופלא כמוהר"ר יהודה לוי נכד הודי נר"ו הלא עוד מקדם שמענו וידענו מבידותיו" ע"כ, ושם יספר שבחיו, וז"ל: „בהיות רועה נאמן על צאן קדשים אשר על פיו יצאו ויבואו בקריה נאמנה ק"ק סלוציק יצ"ו" ע"כ, ויוסף עוד לדבר, וז"ל: „ומשם יהודה יעלה בראש מתיבתא ולאב"ד ותופס ישיבה במדינת רוסיא ואיתן מושבו בקהלה מפארה ק"ק קריטשוב יצ"ו" ע"כ, והתם: „כד"ה היום יום י"ג מנחם תע"ח פה ק"ק קאפוסט יצ"ו הצעיר נאם שאל גינצבורגר; ולא זכה לראות עמודי עולם יוצא לאור עולם כי לא ארכו לו הימים ויגוע ויאסף אל עמוי בש' תפ"ו בתור אב"ד ק"ק פינסק ועל כל מדינת רוסיא והגליל מינסק כאמור בראש התסכמה. ואין לשער כי הספר נדפס בשנת תע"ג כפי החלטת וואלף אשר בלי ספק ממספר תע"ח הטיל ה' לאלפים וימצא תע"ג, ולא בשנת תע"ד כאשר חשב ר' גבריאאל פאלאק בחשק שלמה, היא רשימת בית אוצר הספרים אשר הניח אחריו מוה' שלמה ולמן ב"ד יודא יששכר בער זצ"ל לבית רובענס, עמ' י"ז, — כי שנה ברואה, ומנה רק „וואת ליהודרה" העומד על שורה אחת תחת השער ולא הוסיף וי מן „ויאמר שמע ה" המתחיל השורה השנית, ורמ"ש לא נתן אמון לדברי שניהם (ע' עמ' 64 ועמ' 1827), אף כן-יעקב היה מסופק בדבר היש באמת שתי מהדורות, וז"ל: „וי"ע אם הכל הד הוא או שונים הם" ע"כ; ואין להשען על חשק שלמה אע"פ שמביא שני ספרים הראשון משנת ת"צ והשני משנת תע"ד, כי אולי פעם אחת מנה וסיפר את הגו' כאש זכרתי, ופעם אחרת לקח תמו"ם מפתח דבר למדפיס. גם פֿירשט טעה בהניחו כי רק ס' בראשית היה מבט המחבר (וצעדנער תקן את המעות); אמת הדבר, כי השער יציג לפנינו ס' י"ע על ס' בראשית, אך בסוף עמ' כ' נקרא המלות האלה: „תם ונשלם

¹ בעל כנסת יחזקאל וזכר כבר את ג'סו ר' אשר בשאלה מ"ו ולא בש' מ"ז, כי אינה בספר, ובאמת במפתח (הוא נמצא אצלי) רשום שמ"ז חסרו המדפיסים. ומדי דברי בספרי אזכיר את שו"ת שב יעקב כי א"א להקדימן עד תפ"ד (בחבורך צד ג"ב) יען אשר דברי השער ברור מללו „נדפס בפ"ד דמיון בשנת י"טב יעקב ושקט ושאנן ואין מחירוד לפ"ק" ע"כ, אמת ויציב כי יעקב כלו נדפס באותיות גדולות לכבוד המחבר, אך הגלגלים יוכיחו, ויבוא עוד מאמר המדפיס ויכריע ביניהם: „ותשלם המלאכה כעו"ה יום ג' ה"ה אייר במספר ארבעים לב"י בשנת תק"ב לפ"ק".
² אמנם על היסודות האלה הוצעו להגאון בעל הש"א יד במשפחת גינצבורגר ועיין להלן בג' ג' ר"ס ס' י"ח.

ספר בראשית לסדר מאת כל איש אשר ירבו לבו תקחו, בשנת ראה חיים עם אשה אשה זו תורה דגמרינן וכו' (היינו שנת ת"ץ). ואהרי כן יבא ואלה שמות בראשי העלה י"א, ובסוף עמ' ל' כתוב: „סליק ספר שמות". ונראה כי יתר חמשה חומשי תורה נשאר בכתובים, כי זה אמר המדפיס על השער, וז"ל: „חיבר בפחותו והויל מים מדליו מבאר אשר ע"ב קראו שמו עשק כי התעשקו עמו שהוא נגד ס' בראשי' שבו נתעסק הקב"ה ... ולגמור את התורה הזאת עד הבאר אשר ע"ב קראו שמו רחובות שהוא גמר התורה ומשנה תורה שנאמ' בו כי ירחיב ה' את גבולך ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ לגמור חיבורו עד לעיני כל ישראל, והוה כמעט מעשירית האיפה ממה שבידו" ע"ב. תלאות רבות¹) מצאו את הרב המופלג מוהר"ר יהודה ליב נר"ו מוהר"ר שמעון גינצבורג מק"ק סלוצק ואב"ד במדינת רוסיא (כשמו כן התלחו בשער), כי המדפיס ידבר הוסף ודבר, וז"ל: „באתר המרבה ואחד הממעט וכו' בקרבן עולה ויורד מיד מבקשי רעות כצפור הנמלטה בבית נאווה קדש הראש והקצין כהר"ד ששכר רייטלינגר יצ"ו" ע"ב, ובהקדמה, וז"ל: „ברוך ד' אשר פצה שפתי ודבר פי בצד ל' כי הייתי משגב ומנוס ביום צר לי כחמלת ה' עלי מו"ג מידותיו של רחמים, ואידי דאתרחיש ביה ניסא נומא מילתא במאמר ברה"ו ויעבור ה' על פניו ויקרא" ע"ב. המדפיס היה יוסף דיון בן הרב החסיד שמעון עקיבא בער אשר הדפיס ספרים שונים באמ"ד מש' תע"ז עד תקי"ב (עי' רמש"ש עמ' 2959, שם השמיט את חבורנו, והוא זכור לטוב בעמ' 1327), והוא שנית יגלה את און הקורא לאמר, והוה: „כמעט עשירית איפה ממה שבידו וכלה וכלה אשר ראיתי וקריתי, ומן קוצו ידו לא הדפיס עד תכליתו" ע"ב, וחתם הרברים האלה בש' „תמו"ם".

מהר"ל (כי כן שמו לדורות בשפתי מהר"ל תחת עמודי התורה התפלה והחסד) נולד לשמעון, רק שמעון זה איננו אבי גש"ר, הלא שאול הגיד לנו: זה „בן דודי" וזה „נכד דודי", ע"כ נאמר שמהר"ל היה שלישי בשלישי עם ר' אשר בן שאול, אך עקבות אביו זקנו לא נודעו לנו, ואולי יש לשער כי הוא ר' אהרן שתדלן מדינה מוילנא (עמ' י"ט בחבורך).

ר' מרדכי בן בנימין וואלף גינצבורג היה רב בק"ק העלמא בשנת תכ"ג טרם בואו ברוסקה ולפני גלות וזיען כאשר העיר ידו ר' שמ' ווינער יצ"ו עמ' קנ"ב לדעת קדושים, וחר' אייזנשטאט כתב שם (עמ' ר') ע"פ ס' היחס להגאון בעל בית יעקב שנשא אשה בזאלקווי את בת הנגיד המפורסם מוה' יצחק בהרב מר יעקב אבד"ק ווינא ונכד מהר"ם מרוטנבורג, ועי' עוד שם (ר' ור"א). את דבריו אודות ר' מרדכי ובני ר' שמעון ה"ה שמואל ונוויל ויצחק אייזק וג"ה בעה"מ נש"ר.

ובעור תהלה נזכר שם ר' מרדכי בין אלופי ברוסק במאה החמשות תחת ס' מ"ג: „הג' מוה' מרדכי במ' בנימין וואלף גינצבורג (אב"ד) חתום משנת ת"ל-תמ"ד בראש בלם".

¹ הקורות אשר עברו על מדינת רוסיא בימי ר' שאול (עמ' קכ"ח-ק"ל מחבורך, תוכן ענין מאמר הה' דובנאו), והתלונות העצומות אשר מררו את חיי הרבנים אולי הן היו בעוכרי ר' יהודה ליב ג"ב והורד ממצבו ויהי נע ונר וימלט ונפשו בכפו.

שם ס' ל"ז: „הג' מוה' יודא איש טראפא חתום תכ"ד כראש כלס", וכנראה היה אז אב"ד בכריסק; ובעמ' כ"ז ברשימת הרבנים כתוב:

„ל"ב) הג' מוה' יהודה איש טראפא חתום תכ"ד בכריסק, אך יפלא איך תכ"ד, ולהיות התימתו ראשונה נדע שהיה אז אב"ד בכריסק, אך יפלא איך השתמש בכתב אחר עם הג' ר' צבי הירש הנ"ל [ס' ל"א] בשנת תת"א אם לא שהג' הזה היה אב"ד ור"י בקלוז ומפני זקנותו נתנו לו מקום בראש. ל"ג) הג' מוה' מרדכי ג"ב חתום בפנסק עד שנת תמ"ב ונמצאה הסכמתו ג"ב בס' שערי שמים מהשל"ה היה בעידונו עד המ"ה ונפטר שנת תמ"ח (צמח דוד).

ויש להעיר, כי „כל הרבנים הנקובים בשמותם כאן [שם עמ' כ"ז] עד הג' ר"מ ג"ב היו כ"א אב"ד לא יותר משלשה שנים, כי כן היה המנהג כמובאר במגלת איבה" ע"כ.

ור' דוד מעבלי אפרתי ז"ל באר הטיב (שם עמ' קפ"ב-קפ"ג) את ענין ר' יהודה טראפא ע"פ הסכמתו בס' עמוריה שבעה בר"ח אדר כד"ת שהיה או חונה בק' הוראדנא, ואחריו חתם ר' נ"ה ג"ב חונה בק' פינסק, ושם יתרץ עוד כי הג' מוה"ר יצחק בן אברהם נהיה לאב"ד בוויילנא בשנה הזאת, וכל זה יפיץ קרנו אור על ג' הבתבים האלה אשר מו"ר ש"ו ע"ה יסד עליהם דבריו שלום ואמת בא"ח פסח שנת בת"ר והמליץ הכניסם בגליון מ"ד לשנת תרכ"א בחדש אלול (עמ' ר"ו מחבורך).

עתה הגענו עד מקום ר' יודא בן ר"י ר' מושלש. בעיר תהלה עמ' ל"ב שמו ע"פ מכתב מאת הרמ"ל ראבינאוויטץ הוא הר' יודא בן ר' יודא מושלש, ומי הוא זה מושלש? הוא „הרב ר' משה ב"ר הלל א"ז של הגאון בעל בית הלל מן שפ"ג עד שצ"ט בראש המנהיגים" בכתבו שם עמ' רי"ח, הוא משה ר' הללש או משה ר' הללש כפי מכתב רא"ל ראבינאוויטץ (עמ' קע"ז), ועוד יאמר וז"ל: יודא נקרא ר"י ר' מושלש חתום בפנסק משנת תל"ז עד תע"ד וכנראה היה בן הר' משה ר' הללש הנזכר לעיל, והיה דו"ז של הגאון בעל בית הלל.

עוד ילמדנו ס' עיר תהלה (עמ' קט"ז) שהועד באדר כד"ת בזאבלודאווי היה העשרים וראשון במנין, וועד אמדור גליל הוראדנא השלשים ושיביו.

ובנוגע לפסק השלישי הלא ידענו כי עד השלשים לא בא, ואחרי המ"ח לא נגמר, ומן האמור למעלה נראה כי הקצה האחרון הוא שנת תמ"ב, ואולי יש עוד דאיה לדבר מס' נ"ג לאלופי בריסק וז"ל: במאה התמישית הר' גרשון כבריסק בחשבונות המדינה תל"ט (עמ' ק"ך).

ודע כי ס' ס"ז (שם, עמ' קכ"א) הוא האלוף מוה' יוסף בר"ם ז"ל בחשבי' המדינה תנ"א—בן הגאון ר' מרדכי גינצבורג הוא, בעה"מ לקט יוסף המובא בחבורך על עמ' כ"ב קס"א וקס"ז, והספר הזה נדפס ראשונה לערך שנת ת"ן. ברמז ח' כל המהדורות תציגנה לפנינו את הרברים האלה: „ושמעתי מא"א הגאון הגדול מוה"ר מרדכי ז"ל שהיה אב"ד רק"ק בריסק בליטא דאיתא בפיוט רמו הקב"ה מה שהתיר פעם אחת היה אוסר כנגדו ותו לא יתו שם אביו. האיש זעליגמאן ריוו הרפ"ס הספר עם נחלת בנימין ושאר מפרשים בשנת תע"ו באופיבאך (זכר אמ"ר אצל רמ"ש"ט מ"ם הוא ושגגה יצאה זלפנו מסבת מציאות הרושי תורה לר' יוסף בן מרדכי ג"ב הנדפסו באמ"ד בשנת תס"ג, יצעדנער הכיר את האמת, וכן יעקב לא ראה את השער ולא ידע שחרו). וזה תרף השער: „ס' חירושי תורה מה שחידשו והמציאו הקדמות נפלאות מפרשי התורה

תולדות משפחת גינצבורג.

הראשונים ה"ה חכמי ספרדים וחכמי צרפת כאשר נזכר שמו ב'ס' הוה ומפשי האהרונים אחר המיוחד הרב הגדול בעה"מ ס' נחלת בנימין זצ"ל וגם בעה"מ ס' הלקט יוסף אשר לקט הקדמות ומדרשים נפלאים בשם הגאונים וגם לרבות בו שמות הכללים מכל הש"ס ונקרא יוסף התלמוד עם כל דף ודף השויך לאותו (כן!) הקדמה כדי לאמ"ת בנין הדרוש גם סוגיות התלמוד ואיך ללמד הסוגיא בתולוקי דרבנן" וגו'. הספר יכיל באמת צ"ד דפים, אך אחרי פ"ה דפים של לקט יוסף עם נ"ב יבאו (פ"ו עמוד א') חידושי קצת סוגיות ע"פ אלף בית, (פ"ו עמ' ב') סוגיות התלמוד עד צ"א עמוד א', אולם פ"ט וצ"א אינם כלום, וצ"א עמוד ב' חלק הוא, ומן צ"ב עד צ"ו יוסף התלמוד ע"פ א"ב, וערבוביא יש בסדר הדפים בספר המונח במוזעאום האויאמי.

על משפחת ר' יוסף בעל לקט יוסף אל יחשב ר' זכריה מענדיל שפירא (בחוברת צד כ"ח), אשר מלבד הסכמתו על ס' אבן שהם ומאירת עינים הסכים עוד בשנת תס"ו על לקט הקמח א"ח וי"ד דפוס אמ"ד תס"ו בין דיני פראג, ונפטר בשנת ת"ע, ומצבתו מלאה שבחיו (ע' משפ' פראג צד ש"ף) כי הותנו ר' יוסף גינצבורג¹ היה בן ר' יצחק זעקל ז"ל, גועו וישרשו מיוחסים שמעון גינצבורג המפורסם בגדיבתו כבר היה לעולמים" ככתוב על מצבת „הישיש הזקן זה שקנה חכמה" (שם ע"ו, ע"י שם הערת רד"ק).

בין המלואים פגשתי ב'ס' „רבינו משולם [?] ה'ס' הוה לא נמצא בשום רשימת ספרים, וכנראה נשאר בכתובים" (עמ' קס"ג מחבורך). הספר הוה ראה אור בשנת תקמ"ג בעיר קארעין וגודע בשם שו"ת דבריו רב משלם (ע"י קהלת משה ס' 2239) ומחברו היה ר' אברהם משלם זלמן בן חכם צבי, והספר נדפס ע"י בנו הרב צבי הירש אב"ד בקלויז דק"ק אוסטרהא ואב"ד בק"ק בארדיטשוב ואגפ' וההסכמות נתנו בש' תקמ"א אחרי מות ר' משלם. הלא ר' משה בר' נפתלי העריץ הוא בן מרת רבקה בת משלם כתב בשנת תקע"ב שנתגדל בבית זקנו הגאון, ואין שום סתירה בכל זה. לכן יש לענ"ד למהוק כל המשפחה הנעלה הזאת מס' היהש לבית ג"ב².

ותורות רבות אודה לר' שמואל נר"ו העומד לימינו ויארני חיל, ותשואות חן חן לך על פרי הלולים זה ספרך הנכבד והנחמד מלא חקירות כרמון.

אלה דברי

דוד גינצבורג.

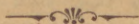
כפי עדות בעהמ"ח קהלת משה ס' מעונות אריות קובץ גדול על ש"ע חו"מ ניהר' אשר אביו של הש"א נמצא לפני שנים אחדות בירי מ"ס בווארשא (ע"י שם ס' 1840), ותקתי חוקה כי לא נאבד הספר הנכבד הלז אשר היה למראה עיני גדולי ויילנא (כאמור בחוברת עמ' ל"א). מי יתן ויאמנו מלי ויחפז עוד בעליו למכרו ואני

¹ „הרבני ר' יוסף גינצבורג" הותנו של ר' זכריה מענדיל שפירא עומד באמת נפרד מר' יוסף בעל לקט יוסף, כמובא לעיל צד 27. ד' מ'.

² ע"ד כל השערות א"א היא, הנדפסת לעיל צד 163, כלומר על אדות מחבר ס' „רבינו משלם", כבר כתב אלי כבוד א"א נ"ו שהוא חוזר ממנה לגמרי ומבטלה, ודבריו יבאו להלן בסוף הוספה זו בגרגרים ס' ר' (צד 226). ד' מ'.

אקנהו בנפש הפצה. אף לבי יהמה לשמע בן אורי המוכא אצלך בעמ' ל' והנדפס בש' תפ"ט בזאלקווי (קהלת משה סי' 1437), ולא זכיתי להכניסו בתוך ספרי, אולי יתרצה איש למכרו, ובגלל זה אברכהו.

עתה התבוננתי במאמרך אודות ר' דוד גרינהוז ותגרד לאמר (עמ' ט"ו) „צריך עיון“. לקחתי את הס' מדרש שמואל ושם קראתי את חרם ר' שמואל כהן שאמין מ"ץ בפ"פ ובדארמשטאט משנת תע"ג לבל יעיו אנוש להסיג גבול המדרסים והמגיה, ואף על השער כתוב תע"ג לפ"ק, והנה המדרסים והמגיה טעו גם שניהם בחשבם שהוציאו לאור את מדרש שמואל בפעם השלישית, כי ארבע פעמים ראה אור עולם מלפנים.
ג"ד.

(ח) ואלה דברי מכתב לצדקה בהיכל חכמת ישראל ותורתו,
הרה"ג החכם הישיש וכו' בש"ת מו"ה יוסף כהן צדק הי"ו
מעיר לונדון הבירה.

(הגיעו לירי י"ז אייר תרנ"ה).

לקט ושכחה.

דבר שפתים אך למותר להוכיח מלים בדורנו, מה רב טוב צפון לנו ולדורותינו
כאשר ירבינו בתוכנו ספרי תולדות משפחות בני עמנו. והמשכילים יבינו שזה הדבר
נהיין מאד, יסוד נאמן לספרי דברי הימים לבני ישראל בגלות החל הזה.

האמנם איננה מלאכה קלה „עבודה שיש אחריה עבודה“ היא, כי כבר האבן
ונטל החול וכבר משניהם לקראו את כל דורות אחת המשפחות העתיקות, ולברר
את כל קשריה במשפחות אחרות במשך מאות בשנים אשר לפנינו, ולחבר אתהן
כבראשונה כאשר הבין היוצר בתחלה, עת קול ברמה נשמע „בת פלוני לפלוני“
ואגדתם על ארץ נוסדה — בכל זאת ידים תרומות לא תרפינה מעשות חיל כפי
יכלתן, ואיש תבונות, כאשר ידבנו לבו לקרבה אל המלאכה הזאת לעשותה, לא
יחשוך את יגיעו ואת עמלו עד מקום ידו מוגעת, אף כי ידוע ידע מראש שלא תהי
לאל ידו לגמור אותה. סמוך לבו בטוח כי ישא ברכה מאת כל קורא מביין על
דבר ההלוי לעשות, שכלל גדול הוא בכל ענין וענין: לא עליך המלאכה לגמור וכו'.
ורוח לבשה את החכם השלם המשכיל סופר מהיר והובר צחות הר"ר דוד
מגיד נ"ו (וליד עיר ואם בישראל ווילנא, ושוחר תבונה בקרית מלך רב פטרבורג)
לקראו דורות משפחות גינצבורג זכרון בספר. עין ראתה ותעיד: שפעל ועשה את
מעשהו באמונה, ויגעתו ומצאתי תאמין, וימצא רבנים רבים גאונים גדולים ראשי אלפי
ישראל למה גינצבורג אולם לא להתחשש, אשר הרביצו תורה גם הפיצו אורה
במשך שלש מאות שנים האחרונות. אלה יושבו כסאות למשפט בערי יהודה, פורשי
כנפים על הגלילות סביבתם, ואלה ראשי ישיבות לתורה ולתעודה והעמידו תלמידים
הרבה להורות ולרון, ובתוכם „תורה וגדולה“ בבתיהם נפגשו, ששם „אושר ועושר“
נשקו, ויקשר דור ברור „באתת לבית אבותם“ על פי ספרי בעלי אספות חדשים גם
ישנים, וירחק את הטבעות הרבות אשר מוצא אשה אל אחותה, והיו „לשלשלת יוחסין“
אחת, לעמרת וקנים ולתפארת בנים, דבר דבר על אפניו, בשפה צחה וברורה אשר
יריין כל קורא בה. כל מאן דין סמוכו לנא.

והנה נדרשתי מאת החכם השלם המחבר נ"ו: לשיית עיני על פעלו זה ולהות
דעי מה להוסיף ומה לגרוע. לעשות רצונו חפצתי, על כן מצאו הגליונות אשר שלח
לי¹ הן בעיני החלק יקיש על השאר, שגם בו נאמר כי טוב. — ואנכי תרגלתי מעודי

¹ להרה"ג החכם המעיר הזה, כמו לכל יתר החכמים הגדולים, אשר הואיל

לחוק ולאמין לבות הצעירים לימים אשר חוננו יתרון הכשיר חכמה. ואולם עשר שבתות שנים עברו עלי, לא ככחי או כחי עתה, ואני זקנתי. יומי רד, שמישי אץ לבוא אהלה ... כרמי שלי לפני לנטרו ולשמרו לסקלחו ולעוקהו כטרם אלך ואינני ...

ומאהבתי מחקרי קדמוניות וכל כחי רוחי, ומשמחתי עת צדק יקראני לרגלו, ומחזיקי בתי להושיע לבנות את בית אא"ז הג"מ מרדכי גינצבורג אבד"ק ברוסק דליטא, החלש ואמר גבור אני. ושבח אני את הספר בכלל, ואעיר הערות אהדות על הפרט, מסורת אבות במשענת אתת לבית אבות, כיד ה' הטובה עלי, בליות רשיוני להרפסן בשמי כצורתן, ואהריות דידי קבילית עלי. וזה החלי בישיע אל למושעות:

א, שפת אמת תכון לעד: שרשי משפחת גינצבורג נסבכו בשרשי משפחת אולמא, עוד במאה השלישית לאלף הששי. שרשיהן באשכנז (והראשונה עיקר שרשה בארץ איטליא) וענפיהן השתרעו וישלחו פארות לארצות שונות, נושאים פרי עד היום הזה. שה פוורה ועיר שם ועיר שם, כגורל כל משפחת רבנים בני רבנים, כי ישבו ששה אחים יחדו, ולמגדולם ועד קטנם יצלחו לעלות לכסאות הרבנות או הישיבות, מרי עלותם איש איש לכסא כבוד ההוכן לו מעל חמשת אחיו יפרד ... ובלדתם פרי ישוה להם יתפרדו גם הם, וכמוהם גם זרע זרעם, וקרא זה אל זה ואמר „שלום" מ מרחקים. — וזה פרי תולדות משפחת (Familien-Biographien) לחקוי ולדרוש אחרי מוצאיהם ומבואיהם בערי ארצות פוזוריהם, מדרות ראשונים עד אחרונים, ולהשיב בנים אל אבותם. והיו לבית אב אחד.

ב. (לצר 8 הערה 1). — נ"ב: הג"מ עקיבא מפראנקפורט כך היה חותם: „עקיבא בן החבר ר' יעקב שלי"ט נוישא" בהג"מ עקיבא ב"ר אליעזר (עה"ע 314), ואל תקרא „נוישא" אלא „נוישא" (שם 306), הוא היות להה"ג משה מאיר פערליש ספרא דמתא פראג אומר: שרבי עקיבא ב"ר יעקב הנ"ל היה „מיוצאי חלצ" הג"מ עקיבא כהן צדק הנשיא מאובן ומ"כ בפראג (תולדות מהר"ל מפראג ט"ז ב') והלופי גברא קא הוינא הכא. המגיד לו את הרבר הזה החליף „נוישא" בגשיא. ואולי צ"ל: „ממשפחתו" או „שאר בשרו".

והנה בתולדות מהר"ל פ נמנו כל חמשת חתניו וכל מתותניו אנשי השם אשר התחתן בהם; ויפקד (י"ב ב') שם כבוד מחותנו חותן הג"מ בצלאל חריף ר"מ בקאלין בנו יחידו? ואמלא את החסרון על פי מסורת אבותינו בידנו: שהיה חתן ר' עקיבא ב"ר יעקב מפראנקפורט חתנא דבי נשיאה ר' שמעון גינצבורג הנודע לכבוד לתהלה ולתפארת. והוא אחת ההשמטות אשר — למורת רוח דרשי קדמוניות — נשמטו מן התולדה היקרה הזאת, כי בשנת תפ"ו נכתבה (שם ט"ז ב') ואחרי מות מחברה בשנת שצ"ט (מק"פ 280) נדפסה בפעם הראשונה בזאלקווא בשנת תק"ה ליות חן לס'

לשלוח לי את הערותיהם היקרות הבאות בהוספה זו, שלחתי רק את הגליונות שהיו נכונים באמצע ירח מרחשון בדפוס, הלא הם עד צד 148. ד' מ'.

(1) לא מעטו נפלטת הטעות הזאת, כי אם שגיאת הדפוס היא אף כי בכלל אין בזה שום נפקא מינה לדיוא, אחרי כי העיר Neuss עיר מולדת משפחתו של עקיבא מפ"פ אפשר לכתוב בכתב עברי גה וכה. ד. מ.

מ ט ה מ ש ה עה"ת, ובימי היותה בכתובים העתיקי אותה פעמים רבות מכתב יד לכתב יד, ונלקחה כחסר וביתר, דגמירי: העתקה בחר העתקה יד ליד לא ינקה. ג. (לצד 10), — נ"ב: קישטא קאי, שהרמ"א היה חתן רבו הג"מ שלום שכנא ב"ר יוסף מלובלין (ד"מ יו"ד סי' ק"י אות ד') והה"ג אליעזר גינצבורג היה חתן הרמ"א. ואולם מה שמוכח להלן (מלואים סי' א', אות ז', צד 188) בשם ספר „טוב רואי" (אשר איננו אל תחת ידי), שאשת אליעזר ג"ב היתה בת בתו של רבנו שכנא, הוא ללא אמת. כי כל בני ובנות הרמ"א — מלבד בתו הבכירה היא זקנתו מ' דרעוויל אשת הה"ג שמחה בונם מייזלש— ילדה לו אשתו השנית בת הג"מ מרדכי גרשון כהן צדק אחות אא"ו, — אשר שמו בקרבנו, — בעמ"ח שו"ת „שארית יוסף". [וקרא זה אל זה ואמר: „גיסוי" (ד"מ יו"ד סי' כ"ד אות י"א, שו"ת רמ"א סי' כ"ד וסי' ק"א, ושו"ת שא"י סי' נ"ח וסי' ע"ו)]. את דור אבות הרמ"א סדרתי (שם ושארית 70 והערה 42) ודור אבות בעל שא"י בררתי (דור ישרים פ"ז ובהערותי שם 28—30) עש"ה.

ד. (צד 11 הערה 5), — נ"ב: הר' זנוויל גינצבורג המובא בהקדמת הדושי מהר"ם שיף היה בן הרב הגביר ר' שמעון גינצבורג הנזכר בס' צ"ד, ודר בו ויר מייזא (אולי לקח משם אשה ויט שם אהלו), גם בפראג היה כשנת שע"ט איש אחד ושמו אליעזר גינצבורג מווירמייזא (מק"פ, 65) וואולי נקרא על שם אליעזר בן שמעון גינצבורג וחתן הרמ"א.

ה. (צד 18 הערה 3), — נ"ב: ראה הערתי סי' י"ב.

ו. (צד 19 בהערה), — נ"ב: מקור משפחות מיניק-קנלנבוגן-וואהל בררתי (שם ושארית 70 הערה 42) ובמאמרי „צידה לדרך" אשר בראש „ספר ההגיון" לדמח"ל (זוארשא תרנ"ח) ובהערותי שם מסי' I עד 9, עש"ה.

ז. (צד 20 הערה 4), — נ"ב: אלה שמות אנשי השם אשר בעמ"ח סי' נפתלי שבע רצון הביא חידושים בשמם והתייחס בם: „אחי הגדול מחר"ש זנוויל זצ"ל" (פ' אחרי ומגלת רות), „מאחי הר"ר אייויק נ"ע" (פ' צו, בלק ושית"ש), דודי הגאון מהר"ן הירץ גינצבורג נ"ע (פ' יוצא ופ' יתרו), „ו שארי ה"ה המופלג מוה' נושה בהגאון המפורסם בדורו מוהר"ו נ"י אבד"ק לובלין" (פ' מקץ). ונראה שאמו של מהר"ם רוטנבורג זה היתה ממשפחת גינצבורג, ע"כ קרא אביו לבעמ"ח נפתלי שבע רצון „מחותני" (ראה בהסכמתו)².

ח. (לצד 20), — נ"ב: דור אבות הג"מ מרדכי גינצבורג נעלם גם ממני; ודורותיו אחריו ידעתי גם ידעתי, ואם יהיה אלהים עמדי אכתוב את תולדותי באר היטב. והפעם האלף אפס קצהו: בהקדמת ספר „זרע יצחק" על משניות משארית כ"י הג"מ יצחק חיות אבד"ק סקאליא, אשר הוציא לאור בנו הג"מ אליעזר חיות ר"מ

¹ אפשר כי הוא הר"ר אליעזר ב"ר שמואל זנוויל ג"ב הנזכר לעיל צד 179, או הר"ר אליעזר ליפמאן ב"ר שמואל זנוויל ג"ב הנזכר לעיל צד 178.

ד' מ' .

² השוה את האמור בס' זה אל האמור לעיל צד 212 בהגהות הח' הבארן ג"ד.

ד' מ' .

בק"ק פשעורסק, נאמר: „הקשה מו"ח זקני הגאון המפורסם מוה' יוסף סג"ל אבד"ק פרעמישלא חתן הג"מ ליב חסיד ז"ל. וחתם את שמו בסופה „הק' אליעזר בהגאון המחבר ז"ל, חתן הה"ג מ' מרדכי סג"ל ז"ל בהה"ג יקותיאל זלמן סג"ל ז"ל אב"ד ור"מ דק"ק דרהאביטש חתן הגאון המפורסם מוה' מרדכי זצ"ל אבד"ק בריסק דליטא וזה מדינה". — על דברת בעל שה"ג החדש (ח"א אות יו"ד סי' רע"ג) היה הר' יקותיאל זלמן הנ"ל חתן הג"מ מרדכי סירקיש בעהמ"ח מים עמוקים, ע"ש; ושתי תשובות בדבר: א) הספר ההוא נדפס בהיי מחברו בשנת תק"ך, ובספר „זרע יצחק" שנדפס בשנת תצ"ב נתברך בברכת היושבים בסתר עליון „ז"ל" ? — ב) והוא היה מגדולי בריסק ולא יושב לכסא אה כאביו וזקניו הגאונים? (עיר תהלה, 32). אתה הראית לדעת שאין זה כי אם רבי מרדכי גינצבורג, ההיה גיסו גם מחותנו של הר' יקותיאל זלמן סג"ל מדרהאביטש, ע"כ קרא למרדכי [גינצבורג] האבד"ק בריסק „מחותני" (זרע יצחק, שבת פ"ט מ"א) וליוסף סג"ל מפרעמישלא „מחותני" (שם, פסחים פ"י מ"ח), ואליעזר חיות מפשעורסק קרא לו „מו"ח זקני". וזה ברור.

איש היה בזאלקווא, תורה וגדולה בביתו, ושמו ר' יצחק (הגרן, ח"א, 102) אחי הג"מ ליב חנה'ליש (בעמ"ח הגהות לארבעה טורים) בני הג"מ יעקב תמרי ל"ש כמות' מאיר מעיר דנהויין (הקדמת שו"ת אבן השהם), וליצחק בנין וחתני רבנן ואיהו גופיה התוא מרבנן. ושנים מחתניו היו ר' מרדכי גינצבורג מבריסק ור' יקותיאל זלמן סג"ל הנ"ל. ויהי אחרי מות הר"ר מרדכי ג"ב, ותהי אחת מכנותיו היתומות להר' מרדכי סג"ל בן דודה הר' יקותיאל זלמן לאשה ותלד לו בת, אשת אליעזר חיות.

וזה סדר דורותם: א) רבנו הגדול בעל שו"ת שארית יוסף, חותן ב) הג"מ שלמה סג"ל אבד"ק לובב וגודע בשם „ר' שלמה הריף" (טיב גיטין, ש"נ, אות ס', סק"ד), ובנו ג) הג"מ משה אבד"ק פולנאה (דור ישרים 28), אבי ד) הג"מ יוסף סג"ל אבד"ק פרעמישלא אחרי חותנו הג"מ ליבלי חסיד (שם), ובנו ה) הר"ר יקותיאל זלמן מדרהאביטש חתן הר' יצחק בזאלקווא, אבי ו) הג"מ מרדכי אבד"ק קאצק חתן דודו ר' מרדכי גינצבורג, וחתנו ז) הר' אליעזר חיות אבד"ק פשעורסק ונימרום בן בעמ"ח „זרע יצחק" ^{בהג"מ יעקב} יב"ה מנחם מאגש חיות אבד"ק ווילנא (ק"ג, 63), בן מרנא ורבנא בעל אפי רברבי מחסידי פרובינציא (הקדמת אפי רברבי). ויולד אליעזר את ח) הג"מ יצחק פו"מ דר"א ועלה לארה"ק ושם מ"ב. אבי ט) ההג' אשר זכה לשני שלחנות מוה"מ מאיר חיות מטיסמניץ חתן הג"מ שמואל סג"ל אבד"ק טיסמניץ (שם ושארית הערה 20), ומאיר ילד: יו"ד I. את הה"ג יצחק חיות פו"מ כבראדצ' (נודע בשמו „ר' איצק פעסילש") אבי הגביר הנכבד הר' מנחם מאגש אבי הקצין הר' מאיר חיות הוא אבי הג"מ צבי הירש חיות אבד"ק זאלקווא וקאליש והגלילות וגודע בספריו חיקרים (בוכבי יצחק 1853, צד 54). II. ואת הרבנית מ' חוה אשת הג"מ מרדכי ראלל ער אבד"ק חאהרוב I. III. ואת הרבנית מ' מרים אשת הג"מ יהודה ליב כהן צדק ² אבד"ק

אלטשילד

I) ואולם „אלטשילד" שם מוטהו לראשונה, זה מטה זקנו בעמ"ח „מצורת דור" על ג"ך, מוצאצאי בעל „אפי רברבי".
 2) לו שני אחים גאונים גדולים: מוה' יצחק אייזיק אבד"ק קארעץ בעמ"ח „ברית

מטריא והגליל. ותלר לו י"א) שתי בנות, וההיינה לבני דוריהן לגשים, המשכלת מ' חיה רבקה אשת הה"ג מאיר ראללער בן דודה מהר"ם אבר"ק האדריב. ואחותה היא א מ' מור"ת המלומדת מ' יומא ז"ל, י"ב) וגם שתיהן התחתנו זו בזו, כי בן הבכירה הה"ג משלם אליעזר ראללער לקח את אחותי המושלמת מ' מלכה נ"ע לאשה. ותלר לו י"ג) את ידי"ג הרב החכם המבאר הנפלא הר' יצחק אייזיק ראללער נ"י אבר"ק באר (בארץ עלזאס). סוף דבר: אין זה ר' מרדכי סוקיש, כי אם ר' מרדכי גינצבורג.

טז. (צד 21 הערה 1). — נ"ב: הר"ר מרדכי גינצבורג לא הגלה מווינא, ואולי לא היה שם כל ימי חייו. ובהסכמתו על ס' „זרע אברהם" לא אמר אל מחברו „אחי אתה". ובהביא המחבר בשמו יכנהו „מו' הרב הגדול הגאון אב"ר ור"מ דק"ק בריסק כמוהר"ר מרדכי ש"ן.

י. (צד 22, הערה 4). — נ"ב: כצ"ל: דף ט"ז א', ע"ט ד'.

יא. (צד 23, הערה 1). — נ"ב: הג"מ אברהם אבוש אבר"ק פפר"מ לא היה ממטה קנלינבוין ו א מו הרבנית ממעורווש היתה בת הר' מרדכי גינצבורג.

יב. (שם, הערה 4). — נ"ב: ראש דברי המעשה שהיה (גדולת שאלו ד' ב' כהערה) אמה, ואולם חסיפא בנותא הוא, וחם ליה לזרעא דאבא; וליקרא דשכבי ורחמי נלחצתי להאריך קצת, וכך מקובלני מבית אבא: שני צנתרות זהב היו בבריוסק: השר ר' שאלו ק"ב-וואהל והקצין ר' משה ר' ליורש, וזרעם היו לבשר אחד, כי הרב ר' יהודה וואהל בן בתו של השר היה חתן ר' משה בר"ל (שם כ"ה ב'). ולמשה עוד שני חתני רבני, הלא המה הגאונים ר' העשיל ור' נפתלי הירץ גינצבורג (שם), ובמות אשת הר"ר העשל לקח את בת הרב ר' יהודה וואהל בן השר לאשה ושמה דינה. חכמת נשים פיה פתחה בחכמה ואמרה לו „נחות דרגא ונסיב אתתא" לאמר: אם בימי נעוריך לא יצא מה' הדבר שבת השר תהיה אשתך, מאת ה' היתה נסבה להיות חתנו, כי בת בני אנבי.

והרבנית מ' דינה אשר לקח היתה אשה אלמנה מכהן הגדול מאחיו מו' נפתלי כהן צדק¹) אבר"ק לובלין (הגרן ח"א 101) בימי חיותו (הר' העשל) ראש הישיבה בלובלין²), ואחרי כן נתקבל הר"ר העשל לאב"ד ור"מ (ט"ז אה"ע סי' קנ"ו, סק"ח).

ביום ב' ה' תשרי שנת ת"ט נתבקש מהר"ן כ"ץ בוש"מ (דור ישרים 18), והמשכילים יבינו שלא שנה אהת, כי אם שנות מספר לא פשמה אשתו הרבנית

כהנת עולם" ושר"ת „זכרון כהונה", וזוה' משלם כהן צדק אבר"ק וזראוונא וקארעץ וראבר"ק לבוב, בעמ"ח „פתחי נדה" ועקר תו"ט" הוא אביו אאמו"ר הה"ג אהרן זצ"ל (שם ושארית, הערה 22).

1) בהג"מ יצחק ב"ר שמשון כהן צדק חתן רבנו הגדול מהר"ל מפראג (שם ושארית, הערה 23).

2) ראה הסכמותיהם יחדו על ספרי: אמרות טהורות, דמשק אליעזר, ילקוט חרש, ושי"ך לז"ר.

בתולדות הג"מ יעקב קאפיל הכתן אבד"ק לבוב („המליץ" תרנ"ו גליון 228). אפס קצתו מיהם רבנו הב"ח ובינת חותנו ראה בספרי „שם וישארית" (הערה 45 והערה 48). במאמרי „שבת אחים" („האסם" 74 הערה 1) ובמהברתי „דור ישרים" (הערה 30) ¹. ואם יהיה אלהים עמדי אכתוב את תולדותי באר היטב.

יג. (שם, הערה 8). — נ"ב: „והוא ז"ל [אא"ו הג"מ משלם ולמן גיימארק-מירלש] ראה בערך מאה וחמשים יוצאי חלציו או יותר. גם דור חמישי נולדו לו בארץ ליטא" (מגלת ספר ליעב"ץ 10). אשרי האיש שככה לו!

יח. (צד 46). — נ"ב: הנה הראני בני הרב מוה' דוד כהן צדק נ"ו שהגאון המובהק בעל שו"ת שאגת אריה וחרושי טורי אבן היה נכד הגאון הנודע מוה' בנימין אהרן סאלניק אבד"ק פודהויץ, כי בשנת תקל"ו נדפס ס' „שו"ת משאת בנימין" בפעם השנית בעיר מיין, ועליה הסכמתו: „בחדש אדר תקל"ו לפ"ק פה מיין. הק' אריה לייב הופ"ק הנ"ל ואגפיה יע"א", ובה יתילד אליו להתיחש וקורא לו „האישל הגדול איש גבור חיל א"ו ז"ל". והפלא שיותר ממאה ועשרים שנה מיום נדפס הספר שהוא במיין, ולא ראיתי לאחד מדורשי קדמוניות שהודיע שבעל שאגת אריה היה נכד בעל משאת בנימין.

יט. (צד 58, הערה 1). — נ"ב: אלה תולדות בעל „לקט יוסף" הנודעים לי: א) חתנו הג"מ אברהם אבד"ק וועהל, ב) ואת מקומו מלא בנו הג"מ יוסף, ג) ויוסף הוליד את הרב הגביר ר' זלמן ליברס פ"מ בלבוב, ד) ולו בן ובת. בנו הג"מ אברהם ליברס אבד"ק ראהאטין, ובתו אשת הרב הגביר ר' יששכר תאומים מגדולי לבוב. ה) ויששכר הוליד את הג"מ צבי הירש תאומים אבד"ק וולאדאווא, ואת אשת ש"ב ירדני המנוח הה"ג ר' יונה לנדא אבד"ק גראבוויץ. ו) ובנו הגדול הג"מ יהודה ליביש לנדא הי"ו אבד"ק סאדאגורא בעמ"ח „יד יהודה" על טוש"ע יו"ד. ז) הוא אבי יר"ג הרב החריף החכם השלם הר"ר ישראל לנדא נ"ו.

כ. (שם 54). — נ"ב: בס' „אנשי שם" (סי' שמו"ז) מובא בשם תולדות הרב זכרון לְמִשֶׁה דפוס אדעסא, שאחד מחתני אא"ו הג"מ מאיר ז"ק אבד"ק לבוב היה ² זכר דמרינת רוקיא ושמו ר' מאיר גינצבורג. זה הדבר לא שמעתי בלתי היום.

כא. (צד 57 הערה 1). — נ"ב: בהסכמתו מיום ג' סיון תקמ"א על ס' „מצמיה ישועה" (נאוויורואהר, תקמ"ב) חתם חתן הגאון המפורסם מוה' חיים כהן רפא-פורט שהיה אבד"ק לבוב. ולא נזכר בתולדות רבנו חיים כהן רפאפורט בס' „כלילת יופי" ובס' „אנשי שם"?

כב. (צד 58 הערה 2). — נ"ב: הה"ג שמואל שחור היה „גיסו וש"ב" של אא"ו בעל „מגיני שלמה" (הקדמת ס' גאון צבי) ומכון שבתו בלובמלא (הקדמת המגיה לס' דברי דוד עה"ת).

¹ הנה מוקם אתי לתקן טעות הדפוס במחברת ההיא, צד 22 בשורה האחרונה צ"ל: „הוא אמו זקנתו של רבנו יואל סירקש", ובהערה ההיא (צד 28 שורה 2) צ"ל: „ולדה את אמו זקנתו של הב"ח". יב"צ.

כג. (צד הערה 8). — קצה זרעו ומחותניו נקבו בשמותם בהקדמת ס' אגדת אוזב (ביאליסטאק, תקפ"ד) וראה שם (פ"ה ב'—פ"ז א').

כד. (צד הערה 8). — נ"ב: תולדת הג"מ יעקב פולק בורתי וסדרתי במחברתי „דור ישרים“.

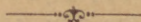
כה. (צד 78). — נ"ב: „א' י"ט מרחשון תקל"ו ממשפחת רמיס הנעלה כהר' דוד בן האלוף מוה' משה גינצבורג דמו"ש זצ"ל שנסע לא"י ונקבר שם" (מק"פ, 68). „ה' ד' דחנוכה תקל"ט „פ"ג הקצין הנעלה כהר"ר שמעון בכה"ד אברהם ז"ל, אה להרב הג"מ משה זצ"ל שנסע מפראג אל א"י, בני הרב מו' אנשיל גינצבורג (גל עד סי' 160).

את השבלים המעטים האלה לקטתי, ועתי לא תרשני ללקט עוד לקומי בתר לקומי. ובעיקר הדבר עינינו הרואות ששתי המשפחות גינצבורג-אולמא עתיקות מאד, ובמשך שלש מאות שנה התחתנו במשפחות רבות מקורי התורה, ועד היום הזה לא פסקה תורה מזרען. ואפרוין נמטיה להחכם השלם המשכיל הר"ר דוד מגיד נ"י על דבר ספרו זה אשר עשה במועצות ודעת, עד מקום ידו מגעת, והכל בסדר נאה בשפה צחה וברורה, ובדפוס נאה. אמרין לפועלא טבא וישר חילא. ומי יתן וקנאת סופרים תרבה חכמה, וירביון בתוכנו ספרים טובים ומועילים כמוהו.

ואני תקוה שהמחבר הנכבד נ"י יראה שכר טוב בעמלו, ישטמו הרבים ויביאו את ספרו אל תוך בתיהם כי ברכה בו.

הכותב וחותרם פה לונדון, בירת ניסן, שבו נעשו נסים לאבותינו, שנת ותביא גאולת לבני בניהם לפ"ג.

יוסף כהן צדק.

ט) גרגרים להוספה ד'.

במשך הדפסת חלק גדול של ההוספה הזאת נקבצו בידי עוד איזה הערות, אשר אספתין גרגרים וגרגרים והנני נותן אותן פה לפני הקוראים:

א) אל שלשת המקורים המובאים לעיל עמוד 187 כס' א', אשר בהם נזכר ר' יחיאל מגוינצבורג, נוכל להוסיף: 4. כ"י מינכען בשם עברונות בדף ק"ה כתוב: „שמעתי מפי מהר"ר יחיאל מן גוינצבורג שבא לארץ ישראל ומת בצפת" (רשומ' כ"י מינכען להרמ"ש, מהרורא ב' 1895, נו' 394³). 5. כ"י אוקספורד (רש"י גיבויער, נו' 1776², מובא ברש"י הג"ל) ג"כ נזכר כנ"ל.

א. א. הרכבי.

ב) צד 163 (בהוספה לצד 34 הערה 5). — הר"ר יצחק מינקאווסקי חבר עור ס' בשם יזרעאל באור חדש על ס' הישע (ווילנא, תרמ"א...).

ג) שם (בהוספה לצד 46 הערה 2). — הידושי הרשב"א שנדפסו במיץ תקב"ה, הם לפי עדות הר"ר בן יעקב (אוצר הספרים ח', 398) לא להרשב"א כי אם להרמב"ן, וטעות המו"ל הוא.

ד) שם (הערה לצד 56). — הנני חוזר כעת מכל ההשערה כלה ומכל תוצאותיה, כי נוכחתי אשר הרב הגאון מוה' משולם זלמן ב"ה ספר רבינו משולם אשר שמו וזכרו כתבנית הרשימה הזאת נמצא בפנקס הישן מקלויז הישן דווילנא, הוא לא הגמ' משולם זלמן גוינצבורג, כאשר דמיתי מראש, כי אם הגאון ר' אברהם משולם זלמן שהיה אב"ד ור"מ דק"ק אוסטרא וק"ק בארדי-טשוב בהגאון חכם צבי, בעהמ"ס שו"ת דברי רב משולם (קארעץ, תקמ"ג, 1788).

ה) צד 164 (בהוספה לצד 60 הערה 4). — ר' ישכר בער חתם א"ע בכנוי „קלאצקי" ע"ש בנוי דוד אשתו, ר' יעקב פרץ הנ"ל, ונכון להזכיר פה את חתן הגאון רי"ב הזה את הגאון הגדול הצדיק ר' יעקב כהנא נאמן דק"ק ווילנא שהיה סוחר נכבד, והבר ס' „גאון יעקב" הרושים על מס' עירובין (לבוב, תרכ"ג), אשר תולדותיו נדפסו בקריה נאמנה צד 290.

ו) שם (בהוספה לצד 61 הערה 1). — ר' שלום אב"ד טיקטין) — בשו"ת „דברי רב משולם" הנ"ל נדפס הספר עליו בשנת תקפ"ו ועל עוד שני רבנים, בעל שו"ת החדש כותב כי היו לו שני בנים: א) הגאון ר' יהושע אבד"ק פינסק, וב) מוה' זונרל אבד"ק כאסוב.

ז) שם (ר' יצחק כהנא מ' שלום) — הוא בא חתום בפנקס היסוד על כמה ענינים ביחד עם כמה מצוינים, וכנראה היה חתן הגאון ר' העישיל האב"ד דווילנא.

(ח) שם (ר' יצחק גינצבורג מהוראדנא) ממנו נדפסו חידושי תורה בס' קהלת יצחק לר' יצחק ב"ר ניסן (ווילנא, תרנ"ח). נכרו הוא המשכיל המליץ ר' מנחם מאנש בענדעטוואהן הנפטר בן ע' שנה ביום א' 30 מאָרץ תרמ"ח (המליץ, שנה כ"ט, נו' 64).

(ט) צד 167. — אתה הבאת את ר' יצחק מגינצבורג בשערך כי זה גינצבורג, אך לפ"ד לא כן הוא, כ"א צ"ל קינישבורג (?).

(י) צד 172. — (ר' בנימין וואלף בהרא"ש [=אהרן שמעון] שפירא). הוא מת בפראג ז' שבט תע"ה, ומצבתו נמצאה בגלעד. בתו מ' שפרה היתה אשתו השניה של הגאון ר' דוד אופנהיים ונפטרה בשנת תע"ג בחיי אביה, וכנו הר"ר אליהו מת על פני אביו ה' תשרי תע"ב.

(יא) צד 188 (סו' ו') — ברשימת רבני סלוצק (פ"ו) אשר בידו, כתוב: „כ"ה מרחשון תמו" מת הגאון הגדול אב"ד ור"מ דקהלתנו ר' בנימין וואלף בעהמ"ח ס' נחלת בנימין". בשנה הזאת כ"ב תמו"ז מת הגאון ר' נפתלי הערץ גינצבורג האב"ד, ובפנקס המדינה חתם „בהחסיד מו' יצחק אייזיק ז"ל". הגאון בעל שלחן שלמה מתחם אליו בסוף הקדמת ספרו עיי"ש, וכה הוא הסדר: ר' נפתלי הערץ גינצבורג (הזקן).

אשתו של הגאון ר' יוסף אבד"ק מאהליב במדינת אוקריינא.

אשתו של הגאון ר' שלמה זלמן אבד"ק מאהליב ברוסיא.

הגאון ר' ליב מירקעס.

הגאון בעל שלחן שלמה.

(יב) צד 191 (הגאון ר' נחום קצנלינבונין). — בס' בעל המאור לר' זרחיה הלוי (ברלין, תקי"ט) מתייחס המלבה"ד מו' מרדכי וכו' וכו' בהגאון מו' נחום אבד"ק סלוצק בהגאון מו' מאיר אב"ד ור"מ דק"ק ברוסק בן וכו' מו' שואל וואל וכו'. ובעהמ"ח ס' שירי תהלה (ברין, תק"ס), הוא ר' זאב וואלף בוכנר, ג"כ מתייחס אל ר' נחום הג"ל בהג"מ מאיר הג"ל. אמנם בס' גדולת שאל דף כ"ד כתוב לאמר: „הגאון מו' מאיר הוליד חמשה בנים: ר' יהודה, ר' משה, ר' ישראל, ר' ביניש, ור' יהודה ע"ש אחיו הראשון, — וארבע בנות: דבורה אשת הגאון ר' נחום אבד"ק סלוצק בהג"מ נתן נטע מוק"ק מעזריטש וכו'. ומי יגיד עם מי הצדק? ובידי יש כתבי יחס מאיזה משפחות ומצאתי בהם כתוב, כי הגאון נפתלי הערץ אבד"ק פינסק וסלוצק היה חתן הגאון ר' מאיר וואל. מכ"ו נבין, כי בכל אופן הג"מ ר' נחום קצנלינב-בויגין זה היה גיסו (אחי אשתו או בעל אחי אשתו) של ר' נפתלי הערץ גינצ-בורג, וע"כ חצבו להאחרון קבר על יד מ"ב של ר' נחום.

(יג) צד 192 (בהערה לצד 28) ר' משולם זלמן ניימארק. — הוא אשר מצבתו נדפיה בס' „אגודת פרחים" לר' יוהנן וויזקאווער מהאמבורג.

לתולדות משפחות גינצבורג.

י"ד) שם (בהערה לצד 48). — כי לא אל הרא"ל בהג"מ שאול שלחו את כתב הרבנות ממיץ כי אם אל הג"מ בעריש, נראה מזה, כי הרא"ל בהג"מ שאול נפטר ז' דפסח תקט"ו, ועל כסאו ישב ר' בעריש, ואצלו התארח בעל השאגת אריה. בעל גבורת הארי (ווילנא, תר"ל) יחס בטעות את הספור הזה לאביו זקנו הג"מ ליב עפשטיין אב"ד קעניגסבערג, אבל בהוצאה שניה של מחברתו היא (ווילנא, תרמ"ט) נוכח כי טעות היתה בידו וימחוק אותו ממנה.

ט"ו) שם (ר' יוסף גינצבורג מואלקווא). — מה שלא נזכר בפנקס זאלקווא עוד אין ראיה, כי לא היה ר' יוסף בעיר ההיא כלל: אפשר כי היה יליד העיר ההיא ובמי געורו יצא משם, או לקח לו אשה משם, וע"כ בחר להקרא בשמה, ומי יודע? הלל נח שטיינשניידער.

ט"ז) צד 49. — מצאתי בקאטאלוג חדש גו' 6 של המו"ס ש"צ וועלטסמאן מקאליש (ווארשא תרנ"ח, 1897) רשום: שר"ת שאגת אריה לר' אריה ליב ממיץ (יוועפאף תרמ"ו, 2°). וא"כ אם לא טעות הוא נראה, כי נדפס הס' הזה שש פעמים, וההוצאה הזאת היא החמישית, והוצאת ווארשא תר"ן תהיה הששית.

י"ז) צד 137, ס' VII. — הרב הגדול מהר"ש אולמאן היה לפניו רב הגדול בקונטיסטוריים של מחוז נאנסי, ואח"כ הגיע למעלת רב הכולל על כל קהלות ישראל שבצרפת, הוא היה ירא אלהים באמת ובתמים, הרבה לעשות טוב וצדקה, דרכו ולכתו עם העם היה בשובה ונחת וכשרונות נפשו גדלו ורבו מאד. נפטר בפאריז ביום 23 אפריל 1865 [בדר"ח אייר תרכ"ה?] (הכרמל V, תרכ"ה, גו' 27 בשם „בירי שועו" וויעראמאסטי" 1865, גו' 98).

י"ח) ביחד עם מכתבו האחרון שלח לי א"א ג"י איזה הערות, אשר מסר לו ידידנו האברך המופלא הבקי ביוחסין הרש"ו הורוויץ ג"י על הגליונות הנדפסים טפפרי שראה בידו ויבקשני לתקן פה על פיהן בהערתי לעיל צד 162, אשר הזכיר בשם ידידנו הג"ל מבלי דעת אל סוף דעתו, יען כי דעתו של הרש"ו היא: כי הרב אשר אבי הש"א האב"ד בגליל עליון הוא אחד, והר"ר אשר ג"ב אב"ד דוויוון ופינסק שני הוא. דעתו זאת של ידידנו הג"ל ראויה לשיש לב עליה, ולמען אשר תבורר יותר בעיני הקוראים, ולמען הראות מה זה ראינו על ככה ליחס את הג"מ בעל הש"א אל משפחת גינצבורג, עלי להקדים פה הקדמה קצרה זו.

הרעיון, כי הרב בעל הש"א הוא בנו של הג"מ אשר גינצבורג עד שכמעט אי אפשר להסתפק בזה, עולה מבלי משיש על לב, בראותנו את בעל ס' כנסת יחזקאל מכנה את הג"מ אשר במהר"ש בשם „גיסוי" (עיין לעיל צד 31 הערות 3—4), וגם בעל הש"א בשו"ת שאגת אריה החדשות כדוני חדש בזמ"ז מכנה את בעל כנסת יחזקאל לאמר: „דודי אחי אמוי" (עיין לעיל צד 41 הערה 11), וברעיון הזה החזיק גם הרב ר' חיים מוכל בס' אור החיים, וגם מכל החכמים הגדולים, אשר הואילו לתת פה הערותיהם הנכבדות על ספרי, אין איש חולק על זה, יען כי בל"ס גם לכלם נראה כדבר ברור, שהג"מ אשר, המסכים על הספרים

נתיב הישר תס"ט (כמובא לעיל צד 31 הערה 8), ברית שלום בשנת תע"ג (לעיל צד 31 הערה 8), עיר חומה בשנת תע"ד (לעיל צד 30 הערה 6) א ל פ המגן בשנת תצ"א (לעיל צד 30 הערות 3-4), גאון צבי בשנת תצ"ב (לעיל צד 30 הערה 6), מרי צבי (אופיבאך, תצ"ח) בשנת תצ"ו (העירני הרש"י הורוויץ), קבוצת כסף בשנת תק"א (לעיל צד 30 הערה 7, וצד 31 הערה 8), — אחד הוא, ולא שנים שנקראו בשם אחד. לא תמהתי על זה שלא בכל המקומות ההם מוזכר המסכים בשם משפחתו, אחרי כי גם בזמננו שנוהגים בלא עלמא להתכנות בשם משפחה אנו רואים גם כן דרך רבנים רבים לבלתי זכור בשם משפחתם, ובפרט מלפנים בישראל המילתא דלא שכיחא היה להתכנות בשם משפחה. ורק דבר אחד היה לפלא בעיני, כי ראיתי שפעם אחת היה הג"מ אשר חותם: „הונה בגליל העליון דק"ק מינסק", ופעם אחרת היה חותם: „הופ"ק פינסק", ובפ"י בני זמנו נקרא שמו „אב"ד פינסק והגליל", וע"כ שערתי (לעיל צד 30 הערה 8) „כי גליל עליון וסביבות עיר מינסק, ופינסק והגליל — היינו הך". דברי השערתי זאת סמכתי מלבד זה גם על ספור מחבר ספר זכר צדיק (אשר הבאתיו לעיל צד 37), כי בגליל העליון ההוא הווי בימים ההם „בארבעים [עיריות וכפרים למאות] וכי, וע"כ חשבתי כי אפשר הרבר שבכלל „ארבעים העיריות" שבגליל נמנו גם „סביבות עיר מינסק", כמו: סטילאוויץ, דאלהינוב וברומה, גם „פינסק והגליל". אבל הנה זה בא וידיד המופלג הח' הרש"י הורוויץ ויטיל ספק בדבר, באמרו, כי הג"מ אשר הנ"ל לא אחד הוא, כי אם שני רבנים בשם אחד, ורק המסכים על הספרים א ל פ המגן, מרי צבי, קבוצת כסף, ההונה בגליל עליון" הוא אביו בעל הש"א, ולא על משפחת גינצבורג יחשב, בעוד אשר המסכים על יתר הספרים הנזכרים, הוא הג"מ ר' אשר גינצבורג „ההונה בק"ק פינסק", ומלפנים אב"ד בק"ק וויזין", הוא רב אחד שהי בוטן אחד עם אביו של הש"א. הרש"י בונה דבריו על שלש אלה:

(1) הג"מ בעל ש"א ואחיו הג"מ יצחק אברהם בהסכמותיהם על ספרים רבים אינם מוזכרים אף פעם אחת כשם משפחת גינצבורג, ולוא היו מבניה, כי או לא בישו להקרא בשמה.

(2) המו"ל ס' קרן אורה בהקדמתו אומר [על פי הקבלה!], כי אביו הג"מ אשר אב"ד בגליל העליון היה הג"מ ר' ליב ממינסק שהיה נקרא „ר' ליב בעל תוספות", בעוד שגודע שאביו של ר' אשר אב"ד ק"ק וויזין ופינסק היה הג"מ ר' שאול גינצבורג.

(3) הג"מ אשר, אביו של בעל הש"א, נפטר לא קודם שנת תקי"א, כאשר תעיד על זה התימא בלו. הג"מ יצחק אברהם בעד מיה ב' כסלו תקי"ב, החותם: „בהגאון המנוח מזהר"א הכ"מ הונה בגליל העליון" (ע' לוחות עדות, אלטונא תקט"ו); ומוזה למדנו, כי בכסלו תקי"ב עוד לא עברה שנה אחת מפטירתו של הג"מ אשר האב"ד בגליל עליון, בעוד אשר נודע לנו מס' קהלת יעקב (כמובא לעיל צד 31 הערה 2) כי כבר בשנת תק"ט נזכר הג"מ אשר גינצבורג בברכת המתים: „ו"ל".

אם שתי הראיות הראשונות רפויות, הנה הראיה השלישית די כחה לעורר מוחשבות אחרות בלבנו. אין קצת הס' לוחות עדות הנ"ל בידי לעיין בו, אבל נאמנה עלי עדותו של ידידנו הנ"ל, כי יודע הוא את אשר לפניו. אולם אחרי זאת יולד רעיון בלבנו (כאשר העירני בצדק הח' הברון ג"ד בספרי באוניו את תכן דעתו

זו של יודינו הנ"ל) לאמר: לוא היה כדעת הרשו"ה שני גיסים בשם אשר להג"מ בעל כנסת יחוקאל, שהיו שניהם רבנים גדולים, איככה זה לא נמצא זכר בס' הנ"ל רק לאחר מהם? ולא נהירא לי השערת אחר מירידי, אשר שער, כי באמת נפטר הג"מ אשר אבי השאגת אריה קודם הרבה משנת תקי"א, ואף קודם שנת תק"ט כנראה מס' קהלת יעקב הנ"ל, אך הג"מ יצחק אברהם יהב כבוד רב לזכר אביו המנוח ויחתום "הכ"ס" כמה שנים רצופות אחרי פטירת אביו, ובכ"פ ההנחה הזאת אין כאן שני רבנים בשם אשר, כי אם איש אחד הוא, והכל על מקומו יבא בשלום. אבל לפי דברי חו"ל בש"ס בקדושין (ל"א ע"ב) הלא ברור שאין לאמר ולכתוב הכ"מ לאחר י"ב חדש וכמו שפירש"י הטעם "שכבר קבל (הנפטר) מה שקבל, שאין משפט רשעי ישראל בגיהנם אלא י"ב חדש". וע"כ ההשערה הזאת קלה ורפויה היא למאד ואינה פוטרת אותנו מלהחליט, כי לא שנה הג"מ יצחק אברהם ממנהגו של עולם לחתום "הכ"מ" רק בשנה ראשונה אחרי פטירת אביו, ואם כן, אז, למרות כל חוקת היסודות, אשר עליהם בנויה ההשערה לחשוב את הג"מ בעל ש"א בין בני משפחת ג"ב, נחוץ להוציא את הארי הגדול הזה מסוככו של עין אבות גינצבורג. קשה לי לתת פה תכן כל הערותיו הנכוחות של יודינו הנ"ל, אחרי כי מלבד שכבר נמצאו הרבה מהן בהוספות חכמי הדור שבהוספה זו, עוד את המעט הנותרות, אשר לא באו עדנה כמוהן, ג"כ לא אוכל בעת להביא פה, יען כי כבר נסדרו הגליון הזה וגם הגליון שלאחריו בדפוס, וידי המסדרים כבדות להכניס פה אף השורות האחרות האלה. אבל אם יוכני ה' להוציא לאור את המשך תולדות בני גינצבורג בדרך האחרון, אשר אתי בכתובים, אז אתן מקום לכל ההערות הנכוחות, אשר תשאנה בידי ואשר בל"ס עוד תגיענה אלי כצאת אי"ה ספרי זה לאור.

ד' מגיד.

הוספה ה' ציון למצוין.

מכתב להמחבר.

כ"ה, פטרבורג, בחדש האיבי בשנת תרנ"ח.

לכבוד ... ש"ת דוד מגיד נ"י!

אדוני! הואלת לשאול ממני להעלות עלי גליון איזה פרטים מתולדות אבי הגאון ז"ל לספחם לתולדות משפחת גינצבורג אשר תוציא לאור. אודה ולא אבוש שהקשית לשאול מאתי, באשר ידעת כי קאי רבי בהאי מסכתא לא השאליה במסכתא אחריתא, ואני לא קאימנא במסכתא כלל, וזה שנים רבות עוסק אני בחכמות הצוניות. אולם למען כבוד בית אבא הקדשתי עת למלאכת הקדש וערכתי את מאמרי הזה אשר אנכי נותן לפניך היום. וענתה בי צדקתי כי באמונה עשיתי את המלאכה, כי עבדתי את עבודתי עם כלי אומנתי אשר אשתמש בהם בהיכל החכמה והם המדה והמשקל. תקותי הזקה שכבודך יפנה מקום למאמרי בספרך היקר, כי אבי ז"ל פרי הדר על עץ הדעת של משפחת גינצבורג.*

המכבדך כערכך הרב

איזנענער דובער גינצבורג.

(* בכל לבבי הנני נותן מקום לתולדות אביך ז"ל בהוספה מיוחדת, כי הלא עיניך רואות שגם זכרון כל אחד ואחד מבני המשפחה המצוינה הוא אשר הצטיין מיתר בני האדם בתורה בחכמה, במלאכת מחשבת או בעסקי צבור ימצא מקומו בספרי, כי ספר זכרון כבוד הוא לכל בני גינצבורג המצוינים, ועתה הן נקל לך להבין, מה יקר לי להקים בפרטות זכרון אדם גדול ככבוד אביך ז"ל, אשר לעיל בספרי צד 59—60 מוכרת הייתי להזכירו בקצרה מפני שחסרו לי ידיעות מדויקות מתולדותיו. ד. מ.

תולדות אבי הרב הגאון ר' מאיר יעקב גינצבורג ז"ל

מאת בנו דובער.

„בן יכבד אב" (מלאכי א').

אבי ר' מאיר יעקב גינצבורג ז"ל¹ נולד בהוראדנא במדינת ליטא כ"ח תשרי בשנת תקפ"פ.

אבי אבי ר' דובער גינצבורג ז"ל (לא נודע לנו עיר מולדתו ברוסיא) בימי נעוריו למד תורה אצל הגאון ר' עקיבא איגר ז"ל בפאזען, ויקח אשה מהוראדנא וישב שם. הוא היה מופלג גדול ובעל כשרונות נעלים, ואולם לא אה לשבת על כסא הרבנות, אשר עליו ישבו אבותיו שנות מאות, ומצא מחית בותו בעסקי המסחר. וימת במרם הגיע לחמישים שנה כ"ח אלול בשנת תקצ"ד, ושם טוב קנה לו בנדבותיו הרבות ובמעשיו הטובים, כי היה מעוזו לדל ומחסה לאביון, ככתוב על מצבת קברו (נוסח המצבה יבא להלן בהמשך המאמר).

אחריו נשארו שלשה בנים: ר' דוד ז"ל, ר' יוסף ז"ל ואבי ר' מאיר יעקב ז"ל.

אבי ז"ל היה בן מ"ז שנים במות עליו אביו, ובהגיעו קרוב לח"י שנים—„בן שמונה עשרה לחופה"—מ"ז תמוז תקצ"ו, נשא אשה את אמי מ' לאה מינא ז"ל בת הצדיק הנדיב המפורסם ר' צבי לפידות ז"ל מווילנא² ומאז תקע אבי ז"ל את אהלו בוילנא.

אבי ז"ל הקדיש את ימי חייו ללימוד התלמוד והפוסקים והגה

¹ בן שמו באמת, את השם הזה נתנו לו הוריו אחרי הולדו, בן קראו אותו כל ימי חייו, וכן חתם את שמו בכל כתביו. ואולם שבועות אחרים לפני מותו, אחרי אשר הרופאים אמרו נושא לחייו נסו להצילו ע"י תחבולת שינוי השם וטפלו לשמו את שם אהרן. הח' המחבר ס' „תולדות משפחת גינצבורג" הנוכחי, בצד 59, כנה את אבי ז"ל בשם שהיה לו בעת מותו: אהרן מאיר יעקב, ואנכי בספורי מקורות ימי חייו אכנהו בשמו אשר עמו חי: מאיר יעקב.

² בס' „גדולי ווילנא" הערוך לדפוס מהח' ר' הלל נח שטיינשניידער הי"ו יבאו תולדות א"ז המצוין הזה והן בתובות מבני, הוא דודי הרב הגאון ר' אלכסנדר משה לפידות נ"י אב"ד בראסין.

בלימודיו יומם ולילה. בעודנו רך בשנים היה גדול בישראל שמו (חידושו אשר כתב בימי חרפו יעירו ג"ב על גדלו או בתורה), ואולם התרחק מן הרבנות, וגם למרות מצבו הרע לא חפץ לעשות את תורתו קרדום לחפור בה, כי למד את התורה לשמה ובאהבה רבה שלא ע"מ לקבל פרס. וכן היה אומר: „לפי דעתי למותר יהנו ללומדי התורה שכר בעולם הבא, כי שכרם הרבה בעולם הזה, כי מלמודם ירוו רב נחת“. (ואני, כרא כרעא דאכוהי, אעשה צעד הלאה ואומר: שזה מופת חותך לתורנים או משכילים לדעת אם תורתם או חכמתם הניעה עד נפשם, כי אנשים כאלה אהבים את למודם מצד עצמו והוא להם העיקר, והפרס אשר יקבלו עבורו יחשבו למפל—והאנשים ההם הם הצינורות המוליכים את הקולמור האנושית—ואולם אלה אשר להם ההפך, הם באמת אך בעלי מלאכות; אחת היא: מלאכת יד—תופר נעלים, או מלאכת ראש—רופא חולים).

וכמו שהיתה תורתו לשמה כן היתה יראתו אמתית, כאשר נראה להלן מכתביו אשר מצאו אחר מותו, גדלו צדקתו ויראתו עד להפליא, אולם בחייו התרחק מן „גאות היראה“, ואך מיודעו הקרובים אליו ידעו את נפשו הזכה.

את מחית נפשו ונפשות ביתו מצא במסחר, ואולם לא ברך ד' את מסחריו ובכל אשר פנה לא הצליח. הוא יכל לאמר כמו שאמר בעל האבן עזרא על עצמו: „אם יהיו נרות סחורתי לא יאסוף שמש עדו מותי, אם אהיה סוחר בתכריכין לא יגועון אישים בכל ימי“.

אבי ז"ל העיד על עצמו: שבמדה שלא היתה לו הצלחה במסחריו היתה לו הצלחה בלמודיו.

בשנת תרמ"ז—י"ח הוציא לאור הדפוס בקענינסבערג את שולחן ערוך חושן המשפט עם ביאור הגר"א והגהותיו. וזה הדבר, אבי ז"ל היה אחד מן המעריצים והמקדישים את הגאון רבינו אליהו ז"ל מווילנא וירד לעומק דבריו, אשר על כן החליט בדעתו להוציא לאור הדפוס את כתבי הגר"א הנשארים. בין כתבי היד האלו היה ביאור גדול ורחב על ש"ע חו"מ, והוא בא בארבעה כרכים, בכרך אחד מיוחד על שו"ע חו"מ לסדר סמני הש"ע, ובעוד שלשה כרכים בלקוטים שונים כלולים בחידושו במקרא במשנה בגמרא ודברי קבלה, כלא סדרים ובמהדורות רבות, ועוד שם מקומות אשר נעדר להם ראשי ציוני הסימנים ומעלים עינים על מה אדניהם הטבעו. „כ"י זה היה ישן נושן ובמצב רע למאד, ועלו בו קמשונים, ובאשר נוסף לזה דברי הגר"א קצרים הם ועמוקים, אמרו נושא

להרפסתו. לכן לקח אביו ז"ל מורשי הגר"א לראשונה את כ"י הזה להצילו מכליון ולהוציאו לאור הדפוס³.

אביו ז"ל בהקדמתו (מערכת דברים) לביאור הגר"א בש"ע חו"מ (ח"א דף ו') ערך את פרטי המלאכה, ההעתקה והסידור. שם העיד על עצמו: „ד' הוא יודע, כי בכל כחי עבדתי, ככל לבי ובכל נפשי“. והגאונים המפורסמים ר' ישראל ליפשיץ אב"ד דאנציג בעל „תפארת ישראל“, ר' יעקב צבי מעקלענבורג אב"ד קעניגסבערג בעל „הכתב והקבלה“ ור' מאיר ליבוש מלבים אב"ד קעמפען בעל „ארצות החיים“, בהסכמותיהם הנדפסות שם, העידו עליו: „על גודל בקיאותו וחרפותו, כי מלא הוא על כל גדותיו מים התלמוד והפוסקים“, „שיריו רב לו לרדת אל עומק דעת רבינו הגר"א, אף שדבריו הקדושים הם קצרי לשון מאד, והוא עלול מאד ימוכשר היטב להוסיף עליהם הערות במקומות הסתומים מאד“, „ובני הכתבים הקדושים באיו מקומות נגרסו חצי ממלתעות הזמן, והוא מרח ויגע הרבה בשקידה נפלאה להבין מה דמחוי לן במחוג הגאון זוק"ל“. והנה יגיעתו הרבה ושקידתו הנפלאה גברו על כל המכשולים אשר עמדו על דרכו עד כי הגיע למטרתו ובאור הדפוס הופיע ביאור הגר"א בתכלית השלמות וההידור אשר השתוממו כל רואיו.

מלבד ביאור הגר"א הדפוס בשולי גליוני הש"ע הערות והגהות של עצמו; הם נושאים עפי' רוב את דברי הגר"א להראות מקורם ולפתוח מקומות הסתומים, איזה מהם נוגעים בפנים הש"ע ואת נושאי כליו הראשונים, שם גם חידושים רבים בלשון קצרה ובינה עמוקה, ודיה השקפה קלה לראות את גודל בקיאותו בש"ס פוסקים ושו"ת.

לבל הוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן הגיה ותיקן את הטעויות והשגיאות בדפוסים ישנים בש"ע וסמ"ג וש"ך ומ"ז. ובאשר לא חפץ לנגוע בתיבות המשובשות, אשר שיבה נזרקה כס, העמיד את התקונים בצדן והסגירם בין חצאי מרובע.

הרפסת ש"ע חו"מ כמו שהוא עשה רושם גדול, ואביו ז"ל נתפרסם למאד ויצא שמו לגאון ולתפארת בעולם התלמודי, כאשר יעידו המכתבים הרבים אליו מנאוני ואדירי התורה במדינות שונות.

³ הגר"א מת בשנת תקנ"ח, וכתבי ידו על חלקי ש"ע נדפסו: על אורח חיים ע"י בנו ותלמידיו בשנת תקס"ג, על יורה דעה ע"י הנ"ל בשנת תקס"ו, על אבן העזר ע"י נכדו הרי"ם בשנת תקע"ט, ואיש לא נגש אל כתב ידו על חשן המשפט להביאו בדפוס, ומני אז עברו על כ"י זה עוד כארבעים שנה.

אבי ז"ל, אחרי אשר הוציא לאור את כת"י הגר"א על ש"ע חו"מ, היתה ירו נמויה לבקר ולתקן עפ"י כת"י הגר"א את ביאוריו אשר נדפסו מלפניו, כי בעברו בהיכל הגר"א ימים רבים עבודה גדולה וכבדה עד מאד ידע היטב את שיח וסיג אדונו והבין את רמזיו, אשר על כן ראה ויוכח שבהדפסת באורי הגר"א על חלקי ש"ע הראשונים נפלו שגיאות רבות. וכן הבטיח באחרית דבריו בש"ע חו"מ (ח"ב דף של"ח): ויהי נעם ד' עלינו, וכו', בל"נ להוציא לאור תקוני הגהות בביאורי הגר"א לחלקי ש"ע א"ח י"ד אה"ע". ואת ועוד מחשבות גדולות ונצורות מלאו אז את חדרו לבבו, ואולם רבות מחשבות בלב איש... עוד שמשו עולה וזרחת בעצם זהרה, פתאם שקעה, והנה חשכה ואפלה גדולה.

בקצה שנת תר"ט, אחרי אשר כלה את עבודתו הכבדה בהדפסת ש"ע חו"מ, וגם החלה להשקיף במסחריו ההצלחה, וכמו שחקה לו העת, ובקש יעקב לשבת בשלוה, והנה קפצה עליו מחלת השחפת, והוא היה אז בעיר קעניגסברג בפרוסיא. אמי ז"ל מהרה לבוא אליו ולמלאות חפצו הביאתהו לעיר מגורם ווילנא. לא הועילו כל צרי ותרופה, כל דופא ותפלה. כחצי שנה ארכה מחלתו ותעל נשמתו אל האלהים ג' לחדש שבט בשנת ה'ר"כ, בשנת הארבעים לימי חייו.

אחרי מות אבי ז"ל מצאו באמתחת בנדו אשר היה עליו—הוא מת בדעה מיושבת לבוש בבגדיו—כתב ידו האחרון, ושם בקש לבל הספידו לא בפניו ולא שלא בפניו⁽⁴⁾.

(4) כתב ידו הוה כתוב על נייר 40° בשני דפים, וזה לשונו:
על דף הראשון:

„בל להספידני כלל וכלל לא בפני ולא שלא בפני.

על המצבה בל להעמיד שום שבה, רק כנוסח הזה אות באות. פ"נ ר'

א. מ. י. גינצבורג, אשר העתיק ביאורי הגר"א על ש"ע חשן משפט מכי"ק, והוסיף הגהות והדושים, בשקידה ועיון רב, והביאם לבית הרפוס ונתפרסם מאד, בן ר' דובער גינצבורג ז"ל מהורדנא. נפ... (כפי הנראה כונת המלות „ונתפרסם מאד" מוסבה על הוצאת ביאור הגר"א).

ועל דף השני:

„בני, יקרי, מחמדי, לא באתי בזה לצוות ולסדר לכם בעניני ממון וחלוקת עובון, כי אחרי כל העמל שעמלתי ויגעתי אחרי ההבל בעניני מסחר וקנין, לא נשאר מאומה, רק כל חפצי להגיד לכם ולצוות עליכם בעניני הנפש,

נתגלגל הדבר שנפטר בחדש שבט ביום ו' ע"ש אחר הצהרים, ואו מהרו להביאו לקבורה במרם פנה היום, ובאשר היה היום קצר והמלאכה מרובה לא הספיקו להספידו בפניו, ואחר הקבורה מפני השבת לא יכלו להספידו גם שלא בפניו, ולמחרתו מצאו את כתב בקשתו ומהרו להודיע את זאת בכל בתי התפלות שבעיר.

אבי ז"ל השאיר בכתב ידו חבור רחב על ש"ע חו"מ, חידושים על ש"ס, שו"ת³ ועוד כתבים מצוינים⁶.

ובזאת לא אוכל להוציא אל הפועל א' מני אלה את אשר עם לבבי, מחולשת כחי, ד' ירחם, רק אגיד לכם דבר מה כללי את אשר נסיתי בזאת, ואיוו פרטים קטנים.

יסוד ושורש דבר הדרך המביא לכל טובה, שובה ונחת בעולם הזה ועוה"ב, לכלכל מעמד ומצב הנהגת ביתו בשפלות המדרגה, ולרחק מהרצון והתשוקה".

חבל על שלא היה לאל יד אבי ז"ל לכלות את אשר החל לכתוב, וכתביו כמו ימיו נגזרו לא בקצם.

⁵ ואלה חידושי בתורה בכתב ידו הנשארים:

א) על ש"ע חו"מ והם באו בכרך א' (מסודרים) מחויק 116 דפים⁴⁰, נושאים מן סי' ע"ה עד סי' צ"ז, ובעוד קונטרסים (צריכים מידור) מחויקים 102 דפים⁴⁰, נושאים מן סי' א' עד סי' ע"ה ומן סי' צ"ו עד סופו, (החייבור הזה יבא בקרב הימים בדפוס על גליוני הש"ע חו"מ בשם „ביאור רמ"ג").

ב) על מס' ברכות וסדר מועד 17 דפים⁴⁰.

ג) על מס' בבא בתרא פ' המוכר את הבית 9 דפים ופ' יש נוהלין 6 דפים⁴⁰.

ד) על מס' חולין בסוגיא מהט בריאה 12 דפים⁴⁰.

ה) ג' תשובות בהלכות נדה 11 דפים⁴⁰.

ו) קונטרסים וכתבי תורה לגדולי הדור שונים.

ז) משנת תקצ"ו (בהיותו בן ט"ז שנה) על מס' סנהדרין 12 דפים⁴⁰.

ח) משנת תקצ"ה (בהיותו ט"ז שנה) חידושים קצרים על מסכתות בבא קמא, בבא בתרא, שבועות, חולין, 2 דפים⁸⁰. וזה לשונו בראשית דבריו שם: „פה אציגה מעט חידושים על גפ"ת ממסכתות שונות אשר בררתי האוכל מן הפסולת מכמה חידושים אשר חרשנו מאתי בזמנים מתחלפים מימי עלומי עד היום הוא שנת חמש עשר למולדתי, למען יהיו לי למשמרת עד עולם“.

⁶ בין כתביו נמצא פסת נייר והוא קטן בכמותו וגדול באיכותו, כתבו זה ועוד שני הדומה לו מראים כבראי מוצק את יראתו המהורה ומדותיו הנשגבות. לא גרשם בו פרט השנה וכפי הנראה כתבו בשנה האחרונה לימיו חיו, וזה לשונו:

ג ד ר י ם .

שלא לסע עוד לפר' [וייסען] למסחר ג' שנים.

לזהר מכל לצנות רק מה שנחויך לדברי שמים.

למעט בדברים בטלים ג"ב כנ"ל.

אבי ז"ל היה גדל קומה ויפה מראה, בגדיו ארוכים—בגדי ת"ח—
 היו יפים, ומעולם לא נמצא רכב על כגדו, דבר בנחת וקבל את כל
 אדם בסבר פנים יפות, אשר על כן כל יודעיו ורואיו כבדו ואהבו אותו
 עד למאד (7).

וזאת הכתבת על מצבת האבן אשר על קברו בוויילנא:

בן צוה הרב הצדיק
 לפני מותו, ז"ל הטהור

פ"נ

ר' אהרן מאיר יעקב
 גינצבורג

אשר העתיק באורי
 הגאון רבינו אליהו
 על ש"ע חשן משפט מכ"ק
 והוסיף הגהות וחדושים
 בשקידה ועיון רב
 והביאם לבית הדפוס
 ונתפרסם מאד,
 בן ר' דובער גינצבורג ז"ל
 מהוראדנא.

ונפטר כבן ארבעים שנה
 ביום עש"ק ג' לחדש שבט
 בשנת כת"ר לפ"ק תנצב"ה.

שלא להזכיר שום איש לנגאי ומשום קלון, רק מי שמצוה לפרסמו, וגם זאת
 ביושב ודעת הרבה, וכן אם יש חיוב ונחויץ ע"פ ד"ת.
 שלא להסתכל בפני אשה ובגדיה, כ"א דרך העברה בעלמא וגם בזאת לזהר
 מאד, (וגם מג"ר).

(פה נשמטו שלשה גדרים מדברים שבצנעה).

לזהר מכל הרהור ה"י.

שלא להורות שום דבר ספק ולא להשיב כ"א בבירור גדול.

לזהר מאונאת אשתי ולצערה כ"א לצורך שמים או מסחר.

(7) אבי ז"ל השאיר אחריו שלש בנות וחמשה בנים (רובם היו בעת מותו ילדים

לתולדות משפחות גינצבורג.

ואלה הדברים חרותים על מצבת אבן א"ז ר' דובער גינצבורג ז"ל
בהוראָדנא :

אבן

אפל וצלמות.

פ"ג המופלג המפורסם שלשלת היוחסין
מוה' דובער כמוה' בנציון גינצבורג ז"ל.

דַרְשׁ חכמה ותורה היית
בטוב לבך טובה לעניים עשית
עליך דלים מר יקוננו
רשים קול ברמה יתנו
בנפול עוזרנו עתה מי יסעדינו.
בנך ילילו איה האדם המעלה
ציון מעשיך רבו למעלה.
גול יגולו נא רחמיך עלינו
צעקי ברגש לאל להחיות מתינו
זרח יורח כשמש בצהרים נרו
לזכות בעד בניו לפני בוראו
ונפטר ביום ה' ד"ח לחודש אלול
שנת תצדק בדבריד לפ"ק הנצב"ה.

אחרי אשר באתי הלום בהיכל הקדש להקריב על מזבח הדפוס
את קרבני מנחת אזכרה לנשמת אבי ז"ל, עלו על רעיוני דברים רבים
הנוגעים לתולדות משפחות גינצבורג. ואולם באשר העת לא תרשני עתה
לברר ולהוציא לאור את כלם, ארשום בזה רק אמרים אחדים כוללים,
ואיוה פרטים מהם, אשר לפי דעתי נחוצים הם לדעת.

א. לפנים בישראל יושבי בארצות פולין ורוסיא לא היו להם בנויי
משפחות (פאמיליען נאמען) והיו נקראים בשמותם עלי אבותם, זולת
משפחות מעטות ונכבדות ואשר מוצאן מארצות אשכנז הן התיחשו

קמנים): את ר' בנציון נ"י, אותי הכותב, את ר' לפידות נ"י (ר"ד פילופ'), את ר'
עקיבה נ"י, ואת ר' אליהו נ"י (סקולפטר).

למשפחותיהן בכל כתיבהן. ויהי בימי מלכות הקיסר אלכסנדר הראשון בשנת תקס"ד (1804) נתנה דת להיות לכל איש מזרע היהודים שם כנוי למשפחתו כשאר גויי הארץ, ויקחו להם בני ישראל שמות מכל אשר בחרו (הרב מהם – לזכר עיר מולדתם, אביהם, עבודתם וכדומה, כמו: שקלאוסקי, אבראמוז'הן, שניידערמאן, כהן, לוי). בימים ההם משפחות רבות לקחו להן שם גינצבורג ונתהפכו בין לילה למשפחות גינצבורג. או צצו ופרחו משפחות גינצבורג חדשות בערים רבות ברוסיה (וגם כהנים ולויים בהם), ומני אז עלה „ערב רב“ במשפחת גינצבורג.⁸

ב. רבים יחשבו שהשמות גינצבורג וגינצבורג, השונים כאות אחת, לזה אות צ', ולזה אות ד', נושאים שתי משפחות שונות, אולם כאמת אחת הן, שהשמות האלו מתחלפים זה בזה ולפעמים בני משפחה אחת כתבו את שמם זה בכזה וזה בכזה.⁹

ג. על אילן היוחסין, כענף עץ אבות אשר על קצהו נושא את אבי ו"ל, מתנוססים הגאונים ר' שאול ובנו ר' יצחק אייזיק ובניו ר'

⁸ א"ז ר' דובער גינצבורג ו"ל העיר ריב ומשפט עם אנשי משפחה אחת אשר לקחו אז את שם גינצבורג בעיר מגורו הוראדנא ותתי זאת למופת. א"ז היה מתפאר ומתגאה בכבוד משפחתו ויצר לו מאד כי באו זרים בקרבה ויצא נגדם במחאה גלויה וכא בקובלנא לפני השופטים לאמר: משפחתי גינצבורג עתקה היא למאד ומיוחסת בישראל והיה אם יספתו אליה אנשים זרים תתבלל ויחולל כבודה. אולם האנשים ההם ענו ואמרו שגם להם הצדק לכנות כן את משפחתם. ימים רבים ארכו מלחמות השם, ולא צלחה ביד א"ז ו"ל לגרש אותם מגבול משפחתו, כי לא צדק כריבו, כי מכת משפחה איננה כתובה בתורה.

⁹ האותיות ז', ס', צ', ש' מתחלפות זו בזו כידוע. השם יצחק מתחלף בשם ישחק: „אל זרע אברהם ישחק ויעקב“ (ירמיה ל"ג), „ושבועתי לישחק“ (תהלים ק"ה). גם כן הפעילים צעק, זעק; ויצעק צעקה גדולה“ (בראשית כ"ו), וזעק זעקה גדולה (אסתר ד'); עלץ, עלז; „יעלץ השדה וכל אשר בו“ (ד"ה א' א'), „יעלו שדי וכל אשר בו“ (תהלים צ"ו) ועוד. גם רבנים ממשפחת גינצבורג לא דקדקו בזה ולפעמים כתבו את שמם גינצבורג, כמו בהסכמה על סידור „שער הרחמים“ עם פירוש מגיד צדק (מובא בס' „תולדות משפחות גינצבורג“ הנוכחי צד 19): „בנימין בהגאון מוהר"ר מאיר גינצבורג הונה בק"ק וויזון והגליל“, ואביו הגאון ר' מאיר חתם את עצמו תמיד גינצבורג; בהסכמה על ס' „מצמית ישועה“ להר"ד יהושע העשיל מ"מ ביחאו ישן (נאווי דוואָהר, תקמ"ב) חתום: „גרשון גינצבורג החו' בק"ק הארקי בהגאון המפורסם אב"ד דמדינת רוסיא“ ובהסכמתו על ס' „באר אברהם“ (מובא שם צד 57) חתום: גרשון גינצבורג החונה פה ק"ק הארקי וק"ק הארי ואגפ' בהגאון אב"ד דמדינת רוסיא“.

משולם זלמן ור' מאיר גינצבורג, אשר חתמו את שמם או נכתבו עליהם: „אב"ד מדינת רוסיא". פה השם „רוסיא" צריך להבין „רייסין", כי בימים ההם השמות רייסין ורוסיא התחלפו זה בזה והיו קוראים למקום ידוע פעם מדינת רייסין ופעם מדינת רוסיא. בס' „תקנתא דמשה" להרב ר' שמריה אב"ד האלמיץ, דרשות (אלעקסניץ, תקכ"ח), בהסכמת הגאון בעל שאנת אריה מכונה המחבר: „הרב ר' שמריה אשר איתן מושבו במדינת רוסיא בק"ק האלמיץ", ושם בהסכמת הגאון אב"ד דובנא היא מכונה: „הרב ר' שמריה אב"ד בק"ק האלמיץ במדינת רייסין". בכת"י „פנקס הוועדים", תקנות מרבני מנהיגי הגלילות במדינת ליטא (ראיתיו באוצר הספרים של הג"מ מתתיהו שמראשון בוילנא) כתוב: „סכום הנעשה במדינה רבה מדינת ליטא יצ"ו בוועד קדש ק"ק סלוצק יצ"ו תקב"א, ק"ק בריסק והסביבות, ק"ק הוראדנא והגליל, ק"ק פינסק והסביבות, ק"ק ווילנא, ק"ק סלוצק ובסביבות, מדינות רוסיא, גליל קידאן, גליל בירו, גליל וויוון, ק"ק מינסק, גליל מינסק...", ועוד כתוב שם: „פסק ב"ד מהגאונים נגד גליל בירו ומדינות רייסין וגליל קידאן ועל כל מדינותינו מה שמגיע לקהלותינו ווילנא". ועתה הלא הדבר ברור שהתואר „אב"ד מדינת רוסיא" צ"ל „אב"ד מדינת רייסין", והארץ הזאת היא במדינת ליטא.

לא יכבד לנו להראות ולהוכיח שמדינת רייסין זו פלך מאהליב שע"נ דניעפר ואולי גם פלך ווימעבסק, השוכנים בקצה מדינת ליטא למזרחה על גבול מדינת רוסיא התיכונה. והיה כאשר באו בני ישראל מארצות אשכנז למדינת פולין הלכו קדימה למדינת ליטא עד פלכי מאהליב ווימעבסק ועד ככלל ושם עמדו מלכת כי מדינת רוסיא התיכונה היתה סגורה לפניהם. כאשר יספרו כותבי דברי הימים לפלכי מאהליב ווימעבסק, משלו לפנים בארצות האלו נסיכי רוסיא והם בנו שם את הערים ווימעבסק, פאלאצק ומאהליב, וגם אחרי אשר הארצות ההן נספחו למדינת ליטא וממלכת פולין, (נסיכות ווימעבסק בשנת 1320, ה"א פ'; עיר מאהליב בשנת 1661, תכ"א) היו רוב התושבים שם אנשים רוסים, ועוד בימי החלוקה הראשונה של ממלכת פולין (1772, תקל"ב), אשר ארצות מאהליב ווימעבסק שבו למדינת רוסיא, עלה שם מספר התושבים הרוסים על מספר התושבים הנוצרים האחרים. והארצות האלו היו מכוונות גם בכתבי ממשלת פולין בשם רוסיא = הלבנה. (ראה: Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона; Вѣлоруссія,

(Витебскъ, Могилевъ). ולכן נכונה ההשערה שהיהודים קראו לארצות מאהליב וויטעבסק, להבדילן משאר חלקי מדינת ליטא, בשם מדינת רוסיא או מדינת רייסין. — בפנקס תוועדים הנוכר למעלה נקראו בשם ערים רבות במדינת ליטא ואין בהן עיר מפלכי מאהליב וויטעבסק (לפי זכרוני, כי לא העתקתי מהפנקס את כל הערים, וצריך עוד לעיין שם), ותחת זה יש שם הכולל „מדינות רוסיא“. בכת"י „פנקס מאהליב“ שׁעׁנׁ דניעפער (ראיתיו באוצר מוועאום האויאטי של האקאדעמיה למדעים בפטרבורג) נמצאו חתומים בשנת תע״ד: „נא׳ הצעיר שאול גינצבורג“, ובשנת תק״ג ותק״ד: „פה ק״ק מאהליב. נא׳ משולם זלמן גינצבורג החונה במדינת רוסיא יצ״ו“, ומוזה נראה שהגאונים ר׳ שאול ור׳ משולם זלמן בעת היותם „אב״ד מדינת רוסיא“ חיו בעיר מאהליב בירת הפלך. בס׳ „אלף המגן“ (מובא בס׳ תולדות משפחות גינצבורג הנוכחי צד 28, וראיתיו כמוועאום האויאטי הנ״ל חסר השער וראש ההסכמה) חתום תחת ההסכמה משנת תצ״א: „פה ק״ק דריבין במדינת רוסיא המהוללה והמעוטרה יצ״ו. יצחק אייזיק בלא״א מ״ו הרב הגדול כמוהרר שאול גינצבורג ולה״ה החונה במדינות רוסיא“, והעיר דריבין היא כפלך מאהליב. לא נודע לנו עיר מגורו של הגאון ר׳ מאיר גינצבורג בעת שהי׳ אב״ד מדינת רוסיא. בס׳ „דרך חכמה“ להר״ר יהודה ליב פוראווויטשער מפינסק, על מוסר (פפד״א, תמ״ג), בהלק הראשון ממנו הנקרא „קנה חכמה“, מספר המחבר בהקדמתו: „מהנם הגדול הנעשה לי שנת ת״ך כאשר נלכדה במרמה העיר ביחאוו במדינת רייסין“, והעיר ביחאוו כפלך מאהליב.

ד. על כסא הרבנות הכוללת של „מדינת רוסיא“ ישבו אך ארבעה רבנים הנקובים למעלה והם ממשפחת גינצבורג. אחרי הגאון ר׳ מאיר גינצבורג לא נמצא עוד התואר „אב״ד מדינת רוסיא“. בס׳ „קריה נאמנה“ להרה״ח רשׁי פׁין, קורות עדת ישראל בעיר ווילנא (ווילנא, תר״כ) § 26, מובא מס׳ על דבר היהודים להחכם הפולאני צאצקי, שבימי המלך פולין האחרון סמאניסלאוו פאניאטאווסקי בראשית ימי מלכותו (1764, תקכ״ד) יצאה פקודה לבטל את כח הרבנים הכוללים. בס׳ היהודים בליטא להחכם הרוסי בערשאדסקי (Литовские евреи) צד 75, С. А. Варшадскаго, Петербургъ, 1883) ושם צד 37—43 מובא שבימי מלכות זה נתכטלה הרבנות הכוללת (уничтожень высшій раввинатъ) ונראה שהפולאנים היו עוינים את הרב הכולל של רוסיא.

הלבנה (Бѣлоруссія), באמרם שבלעדו יתרכה מס היהודים לאוצר המלכות. בימים ההם נתמללו גם וערי הרבנים (שם צד 42)¹⁰.

¹⁰ הראשון הנודע לנו שהיה „אב"ד מדינת רוסיא" הוא הגאון ר' שאול גינצ-בורג שה' מקודם אב"ד פינסק והגליל. בשנת תס"ד בא בהסכמה על ס' „נפתלי שבע רצון" להרב ר' נפתלי העריץ בהרב ר' שמעון גינצבורג (מובא בס' תמ"ג הנוכחי צד 19) וחתום: „שאל בלאאמ"ו ה"ה מוהר"ר נפתלי הירץ גינצבורג פה ק"ק פינסק והגליל יע"א". בשנת תע"א הסכים על ס' „כרם המד" (מובא שם צד 27) וחתום: „הצעיר שאול בלא"א מ"ו הרב הגדול כמוהר"ר נפתלי הירץ גינצבורג וצלה"ה חונה פה ק"ק פינסק", ונכתב עליו שם: „הסכמת הגאון הגדול המפורסם מוהר"ר שאול אב"ד ור"מ דק"ק פינסק יצ"ו ולע"ע אב"ד ור"מ מדינת רוסיא". בשנת תע"ב הסכים על ס' „עיר חומה" (מובא שם) וחתום: „הצעיר שאול גינצבורג חונה פה ק"ק פינסק". בשנת תע"ג הסכים בנו הגאון ר' אשר על ס' „הדושי תורה" (הובא שם צד 31) וחתום: „אשר בלא"א מ"ו הרב הגדול כמוהר"ר שאול גינצבורג חונה פה ק"ק פינסק יצ"ו", ומוזת נראה שבשנת תע"ג—תע"ג מסר הג"מ שאול את הרבנות פינסק לבנו הגאון ר' אשר (שה' מקודם אב"ד וויזין והגליל). בשנת תע"ד נמצא הגאון ר' שאול חתום בפנקס מאהליב במדינת רוסיא כמובא למעלה. בשנת תע"ה הסכים על ס' „עמודי עולם" להרב ר' יהודה ליב ב"ר שמעון גינצבורג מסלוצק אב"ד קריטשוב שבמדינת רוסיא (מובא שם צד 20, וראיתו באוצר הספרים של הבאראן ר' דוד גינצבורג בפטרבורג) וחתום: „הצעיר נאם שאול גינצבורג" ונכתב עליו שם: הסכמת הרב הגאון המפורסם כמוהר"ר שאול וצ"ל שהיה אב"ד בק"ק פינסק ועל כל מדינת רוסיא והגליל מינסק יצ"ו ונתבקש לשייבה של מעלה בשנת עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם [תפ"ז] לפ"ק".

הגאון ר' שאול בהסכמתו על ס' „נפתלי שבע רצון" ^{כותב} על המחבר: „בן דודי הוא לי ואני לו", ובהסכמתו על ס' „עמודי עולם" כותב על המחבר: „נכד דודי", ועל כן בעל נפתלי שבע רצון בקרבות שני בשלישי עם בעל עמודי עולם, והרב ר' שמעון גינצבורג אבי הראשון הוא דודו של הר"ר שמעון מסלוצק אבי השני*.) גמיתו ממסולת רבני מדינת רוסיא לקחת דברים אדות בנו של הג"מ שאול הגאון ר' אשר גינצבורג אשר אמצא לנכון לשים אותם פה על הספר. בס' „נפתלי שבע רצון" הנ"ל (נרפס בשנת תס"ח) בפ' בהעלותך כתב המחבר: „ומדי דברי זכור ואזכור מה ששמעתי בשם ה"ה הרב הגדול נכד דודי מוהר"ר אשר נר"ו אב"ד דק"ק

* אין ספק כי הר"ל בעל עמודי עולם לא היה אחיו של בעל נפתלי שבע רצון כפי אשר חשבנוהו מקודם בשגגה (לעיל צד 20) מפני שהתואר „נכד דודי" בהסכמת רש"ג התעלם מן העין, ועיין לעיל צד 214 בהערות הח' הבארות ג"ר.

ר' מ'.

אבי ז"ל, באחרית דבריו לביאור הגר"א עם הגהותיו בש"ע ח"מ אשר הדפים (ח"ב דף של"ח), חתם את שמו בזה"ל:

„מאיר יעקב גינצבורג בלא"א המופלג ושנון הנדיב מוהר"ר דובער ז"ל בהרב הגדול בתו"י מוהר"ר בניציון ז"ל בהרב הגאון הצדיק מוהר"ר יוסף ז"ל בהרב הגאון הגדול שלשלת היוחסין תפארת ישראל ע"ה פ"ה המפורסם בדורו מוהר"ר מאיר גינצבורג ז"ל שה' אב"ד לאנד רב דמדינת רוסיא". ע"כ.

אולם בכתב ידו הנשאר ממנו האריך אבי ז"ל את יחושו למעלה (אף כי בסרוגין) עד המפורסם ר' שמעון גינצבורג המובא בצמח דוד (כפי

וויזון ואגפ"י. בשו"ת „כנסת יחזקאל" (מובא בס' תולדות משפ' ג"ב הנוכחי צד 81, נדפס בשנת תצ"ב) שא"ה מ"ט: „שאלה מוגסי הרב הגדול הגאון מוהר"ר אשר בהגאון מוהר"ר ש אב"ד דק"ק פינסק והגליל", ותחת השאלה חתום: „אשר גינצבורג החונה בגליל וויזון יצ"ו"; כפי הנראה הגאון ר' אשר בעת שלחו את השאלה לבעל כנסת יחזקאל היה אב"ד בגליל וויזון ובעת הרפסטה היה אב"ד בק"ק פינסק. בשנת תע"ג הסכים על ס' „חרושי תורה" כמובא למעלה. בשנת תע"ד הסכים על ס' „עיר חומה" (מובא שם) וחתום: „אשר גינצבורג חונה פה ק"ק פינסק והגליל", ונכתב עליו שם „הסכמת הגאון הגדול מוהר"ר אשר נר"ו אב"ד דק"ק פינסק". בהסכמה זו כתב: „באשר שכל גאוני ארץ ובתוכם הגאון אמ"ו גם שאול בנביאים כולם מתנבאים בסגנון אחד ומספרים בשבח כו". בשנת ת"פ בא בח"י „בפנסק הועדים", בועד המדינה אמרור (חתום ראשון, והשלישי שם חתום: „הק' יהושע העשיל חו' בק"ק ווילנא"): „גאם אשר גינצ-בורג חונה בק"ק פינסק". בשנת תצ"ב הסכים על ס' „גאון צבי" (מובא שם צד 80) וחתום: „אשר בלא"א מ"ו הרב הגדול כמהר"ר שאול גינצבורג זלה"ה", ונכתב עליו שם: „הסכמת הגאון המפורסם אב"ד ור"מ דק"ק פינסק יצ"ו". שם בהקדמת המסדר נכד המחבר כתוב: „גם מעשים הרבה שמעתי מפה קדוש הגאון המפורסם מוהר"ר אשר נר"ו אב"ד דק"ק פינסק מה ששמע מאנשי גליל דק"ק וויזון כהיותו אב"ד ור"מ שם אחרי מות אדוני אבי זקני המחבר ז"ל".

עוד נמצאו הסכמות הג"מ אשר בס' „אלף המגן" המובא למעלה (צד 80) בשנת תצ"א, וחתום: „הק' אשר חונה פה גליל עליון יצ"ו", ונכתב עליו שם: „הסכמת הרב הגאון הגדול גליל עליון במדינות רוסיא", ובס' „קבוצת כסף" (מובא שם, נדפס בשנת תק"א) וחתום: „הק' אשר חונה פה גליל עליון יצ"ו", ונכתב עליו שם: „הסכמת המאור הגדול המפורסם בגליל עליון יצ"ו". והנה בס' תמ"ג הנוכחי (צד 80), מיחס גם ההסכמות האלו לר' אשר גינצבורג דנן, אולם דעתי נוטה לדעת האומר (כפי שהגיד לי הח' המחבר העירו אותו ע"ו*) שר' אשר אב"ד פינסק לחוד ור' אשר אב"ד גליל עליון לחוד, באשר הראשון בכל התימותיו מכנה א"ע בשם משפחתו גינצבורג, והאחרון אינו מזכיר בהתימותיו את שם משפחתו, ולזה אוסף עוד, הלא בשתי

(* הוא אשר הבאתי לעיל צד 229 בגרורים סי' י"ה. ד' כ"ו.

הנראה הביא בדפוס את יחוסו עד הגאון ר' מאיר ז"ל יען שהוא נקרא בשמו לזכרון זקנו זה).

הסכמות האלו חתום „הק' אשר" ור' אשר דגן ככל התימותיו עד שנת תצ"א ואח"ז בשנת תצ"ב לא הקטין א"ע בתואר „הק", וגם זה קשה להבין שבשנת ת"פ היה חונה בק"ק פינסק (פנסק הועדים) וגם בשנת תצ"ב היה שם (גאון צבי) ובשנת תצ"א היה חונה בגליל עליון (אלף המגן), אין זה כי אם היו בעת ההיא שני ר' אשר, שניהם רבנים וגאוני, הא' ר' אשר גינצבורג שהיה אב"ד בוויזין ואח"כ בפינסק והשני היה אב"ד בגליל עליון והוא לא ממשפחת גינצבורג.

השני „אב"ד מדינת רוסיא" היה בנו של ר' שאול הגאון ר' יצחק אייזיק גינצ-בורג, כנראה מהסכמותו בשנת תצ"א על ס' „אלף המגן" המובא למעלה, (הוא היה חתן של הגאון ר' זלמן מירלש אב"ד אה"י וגיסו של הגאון חכם צבי, באשר בנו הגאון ר' מאיר גינצבורג מנכה את הגאון חכם צבי „בעל דודתי" כמובא למטה, ובש"ת חכם צבי בהקדמת המחבר כתוב: „ויבואני ה' אל הארץ הזאת לקחת לי לאשה את בת חמי הרב הגדול כמוהר"ר זלמן מירלש זלה"ה שהיה אב"ד ור"מ בק"ק האמבורג ואלטונא מגזע יחוס ממשפחת רם שבמשפחות המיוחסות והמפורסמות שבאשכנז").

השלישי „אב"ד מדינת רוסיא" היה בנו של ר' יצחק אייזיק הגאון ר' משולם זלמן גינצבורג. בשנת תק"א בא חתום תחת הסכמה כוללת על ס' „קבוצת כסף" המובא למעלה: „משולם זלמן בהגאון מוהר"ר יצחק אייזיק גינצבורג אב"ד ור"מ דמדינת רוסיא". בשנת תק"ט הסכים על ס' „פני אריה" (מובא שם צד 56) וחתום: „משולם זלמן גינצבורג החו' במדינת רוסיא", ונכתב עליו שם: „הסכמת הרב המאור הגדול הגאון המפורסם אב"ד דמדינת רוסיא". בשנת תק"ג ותק"ד בא בח"י „בפנסק מאהליב" כמובא למעלה, בס' „עדות ביעקב" להג"מ יעקב עמדין ע"ד הקמיעות של הג"מ היוג'ן אייבשיץ (תק"ו) מובא מכתב ממנו משנת תקט"ו וחתום: „משולם זלמן גינצבורג בעברי ק"ק קאסמאטנין חונה במדינת רוסיא".

הרביעי „אב"ד מדינת רוסיא" היה בנו השני של ר' יצחק אייזיק הגאון ר' מאיר גינצבורג שהיו מקורם אב"ד דגליל וויזין, בס' „עדות ביעקב" הנ"ל מובא מכתב ממנו משנת תק"ג, בהיותו על ירד זעלווא, וחתום: „מאיר גינצבורג החונה בגליל וויזין ישן לע"ע". בס' „קריה נאמנה" (מובא שם צד 54) בהוספות ותקונים צד 271—272 מובא מפנסק הישן של קהלת ווילנא רשימה הנעשית בדבר קבלת הרבנות של האב"ד האחרון בוויילנא הגאון ר' שמואל ושם כתוב: „שמחויבים אלופי הקהל לסלק ולפצות את הרב יסוד' וחתנו הגאון מכל ערעור ומוען ... ואצ"ל שמחויבים אלופי הקהל להשיג פסק משלש קהלות ראשיות ... וכן שאין להרב הגאון מוהר"ר מאיר אב"ד בק"ק וויזין גם כן שום דין ודברים על הנקובים הנ"ל"; „ובכתב של אלופי רוזני קהלת דק"ק יצ"ו אל רוזני קהלת הראשיות ואל האב"ד שלהם בענין הנ"ל נאמר ... והנה אחד מן הפונקטין שהתחייבנו א"ע נגד הגאון מהור"ש לפצות אותו מכל ערעור וכו' ... ואף שלפי דעת הרב המאור הגדול מוהר"ר מאיר נ"י האב"ד ור"מ דגליל וויזין יצ"ו, היה

בין כתבי אבן ז'ל נמצא מכתב אליו מן ש"ב הרב ר' דובער גינצבורג

לו איזה טענות בנדרין קבלת הרבנות דקהלתנו, בכך באנו להודיע שאחר גמר מצוי משפט וגם דין וכו' נראה שאין בדבריו ממש, גם בהכתב פטור שנתן הרב המאה"ג מהור"ז נ"י להגאון מהור"ש ולחיתנו הרב מהור"ד יסו"ד וכו' מבואר שהרב המאה"ג מהור"ז בקש מרווני הקהלות הראשיות שיותן תוקף על הפסק ועל הפשר ועל הפטור וכו'—ראשון לירח כסליו תקי"א. והנה אף שבפנקס לא נזכר שם משפחתו של הגאון ר' מאיר הרב ברור שוה ר' מאיר גינצבורג כי הוא היה אז אב"ד בגליל וויזון. מהפנקס הזה נראה שבק"ד לראשונה את הגאון ר' מאיר גינצבורג מוויזון לבוא לשבת על כסא הרבנות בוויזא אחרי מות הגאון ר' העשיל האב"ד בשנת תק"ט, אך הרב יסו"ד משך את הכסא לחתנו הגאון ר' שמואל, וזאת עלתה בידו כי היה נכבד ותקיף מכל אנשי עירו (ק"צ § 58). ואולם הגאון ר' מאיר בא במו אתו, ואחרי דין ודברים שהיה לו עם הגאון ר"ש וחתנו הרב יסו"ד נתפסרו עמו והשיגו ממנו כתב פטור (ראה ס' תמ"ג הנוכחי צד 54—55). בס' "צמח מנחם" (מובא שם צד 55) בא בהסכמה (לא נפרט בה השנה ואולם כל הסכמות האחרות שם נכתבו בשנת תקכ"א) וחתום: „מאיר גינצבורג החונה במדינות רוסיא יצ"ל, ונכתב עליו שם: „הסכמת הרב המאיר הגאון הגדול המפורסם מופת הדור אב"ד במדינות רוסיא". בס' „בית יעקב אש" (מובא שם) בא חתום תחת הסכמה כוללת (לא נדפס בה השנה, הספר נדפס בשנת תקכ"ה): „מאיר גינצבורג החונה במדינות רוסיא". בשנת תקכ"ד הסכים על ס' „תקנתא דמשה" הג"ל וחתום: „מאיר גינצבורג בהגאון מו"ה ו' אייזיק זצ"ל, ונכתב עליו שם: „הסכמת ש"ב המפורסם הגאון מו' מאיר שהי' אב"ד בכמה קהילות וגלילת וכחיים ראב"ד בק"ק דובנא רבתי". בהסכמתו זו כותב: „מדי עברי פה ק"ק האלמויץ והראה לי . . . מגלת עפה . . . ונוסף על זה מבעל דודתי הרב הגאון המפורסם בתורה ובחסידות ה"ה חכם צבי זצ"ל". כאשר נשים עין על כל הנוכח מהגאון ר' משולם זלמן והגאון ר' מאיר נראה שמהג"מ משולם זלמן בא זכרונו עד שנת תק"ט שהיה אב"ד במדינות רוסיא, ואח"כ לא נמצא אותו בין החיים; ומהג"מ מאיר בא זכרונו עד שנת תקי"ג שהיה אב"ד בגליל וויזון ומשנת תקכ"א אב"ד במדינות רוסיא. ולכן נכונה ההשערה שאחרי מות אביהם הגאון ר' יצחק אייזיק אב"ד מדינות רוסיא ישב על כסא רבנותו בנו הגדול הג"מ משולם זלמן ואחרי מות האחרון נתקבל לאב"ד במדינות רוסיא אחיו הג"מ מאיר. ובה תהוין קושיות הח' המחבר ס' תמ"ג הנוכחי, צד 56, „איכה יכול הר"ר משולם זלמן להיות אב"ד במדינה הזאת בשעה שאחיו היה החונה במדינות רוסיא", ותשובתו בצדו שהיו שם בזמנים שונים (לא היה לעיני המחבר ס' „עדות ביעקב", אשר שם כתבו שניהם ביחד הג"מ משולם זלמן אב"ד מדינות רוסיא והג"מ מאיר אב"ד גליל וויזון). מההסכמה האחרונה של הגאון ר' מאיר על ס' „תקנתא דמשה" משנת תקכ"ד נראה שלא היה אז אב"ד מדינות רוסיא, ואולי בימים ההם נתבטלה הרבנות הכוללת של מדינות רוסיא כמובא למעלה (*).

(* ע"ד רבני האב"ד מדינות רוסיא מבני משפחת ג"ב עיין לעיל בתקוני צד 168—172 וצד 196—198 בהערות הר"ש דיבנאוו. ר' מ'.

מסוויסלאוויטש משנת תר"ב, אשר בו רשם את כתב היחוס של משפחתם,
וזה לשונו:

„דובער בהרב המאוה"ג מו' יצחק אייזיק ז"ל בן להגאון
המפורסם הצדיק מו' יוסף אב"ד דוסאט בן להגאון מו' מאיר אב"ד
דמדינת רוסיא כולה ולעת זקנתו [?] הו' אב"ד דגליל וויזן בהגאון
מו' יצחק אייזיק אב"ד במדינת רוסיא אחיו של הגאון מו' שאול
אב"ד דמדינת הנ"ל בני הגאון מו' נפתלי הערץ אב"ד דק"ק סלוצק
בהגאון מו' שמעון אב"ד דמדינת הנ"ל נכד המפורסם מו' שמעון
גינצבורג המובא בסדר הדורות נין ונכד למהר"י גינצבורג דבעלי
התוספות.

וחמושה אחים היו לזקנינו הגאון מו' מאיר הנ"ל ושבעה בנים
היו לו, זקנינו מו' יוסף הנ"ל, הרב הגדול הנגיד המפורסם אב"ד
דק"ק אוטיאן מו' בנימין, הגאון מו' נפתלי הערץ מבראד, הרב
המאוה"ג מו' דוד אב"ד דק"ק וויטעבסק, הגאון מו' ארי' לייב אב"ד
דגליל שווינצאן וויזן, הרב המאוה"ג הצדיק מו' עקב אב"ד בזאמט,
הרב המפורסם הצדיק מו' אשר אב"ד קריסלאווי.

ולזקנינו הגאון מו' יוסף היו שני בנים, אבי הרב הגדול
נכג"מ וזקנד הרב הצדיק מו' בן ציון ובת אחת מ' חיי' ז"ל אשת
הרב מו' בנימין אב"ד דק"ק קריסלאווי.

ולזקנינו הגאון מו' מאיר היו שתי בנות האחת היתה אשת
הרב מו' אברהם זקינו של הרב הגדול מו' יחזקאל אב"ד דכעת
בווילנא יצ"ו ושניה היתה אשת הרב דק"ק בירו יצ"ו. ע"כ.

והנה אצל הגאון ר' יחזקאל לאנדא ז"ל ראב"ד בווילנא היתה
שמורה מגילת היוחסין שלו, כתובה על קלף באותיות מרובעות (היא
נמצאת כעת בידי יורשיו בווילנא, מובאה בס' גדולי ווילנא הנמצא כעת
תחת מכשב הדפוס מהח' ר' הלל נח שטיינשניידער בווילנא) ושם כתוב:
(הגאון ר' יחזקאל בן הרב המאוה"ג ר' יצחק אייזיק הלוי בן הרב
המאוה"ג ר' אברהם הלוי אבד"ק עמדן).

„הג"מ אברהם היה חתן הגאון ר' מאיר גינצבורג אבד"ק
דגליל וויזן בהגאון ר' יצחק אייזיק אב"ד דמדינת רוסיא, בהגאון ר'
שאול אב"ד דמדינת רוסיא, בהגאון ר' הירץ גינצבורג שהיה
אב"ד דק"ק סלוצק (בהרב המאוה"ג מו' שמעון, נין ונכד להקצין
ר' שמעון גינצבורג המובא בצמח דוד יקר גדולת תפארתו)”. ע"כ.

שלשלת היוחסין של משפחת גינצבורג שונה בקבלת אבי ז"ל
מקבלת הג"מ יחזקאל לנדא ז"ל במקום הגאון ר' יצחק אייזיק אב"ד

מדינת רוסיא, אשר עפ"י כתב היחוס של אבי ז"ל הוא אחי הגאון ר' שאול אב"ד מדינת רוסיא ובן הגאון ר' נפתלי הערץ אב"ד סלוצק, ועפ"י כתב היחוס של הג"מ יחזקאל לנדא ז"ל הוא בן הגאון ר' שאול ונכד הגאון ר' נפתלי הערץ הנ"ל — השלשלת שונה בארכה על חוליא אחת (דור אחד).

ואולם בכלל שתי הקבלות האלו עולות במסלה אחת והיא המסלה אשר הח' המחבר ס' תולדות משפחות גינצבורג הנוכחי מצא איתה בחכמה ודעת. באשר אבותי מהקצין ר' שמעון גינצבורג עד אבי ז"ל היו כולם גדולי התורה ואנשי השם ובא זכרונם בספרים הנדפסים, היה לאל ידו למצוא את כל אחד מהם, לקבצם יחד ולהעמידם איש איש על מקומו והיו לשלשלת ⁽¹¹⁾.

⁽¹¹⁾ כאשר כתבתי למעלה לא אוכל לעת עתה לתת את השלשלת בכור החכימה לברר ולצורך את כל חלקיה, והיה כאשר ירצה לי הזמן אמלא את זאת. במחברת מיוחדת ברצות ה'. אולם אחרי אשר הבאתי פה את כתבי היחוס של אבי ז"ל ושל הג"מ יחזקאל לנדא ז"ל והם נפרדים זה מזה במקומות אחרים, מצאתי חובה לנפשי להאיר את המקומות האלו בקוי הבקורת להכריע בין שתי הקבלות באותות ובמופתים.

צור מחצבתו של הגאון ר' מאור גינצבורג נוכל להבין עתה אחרי אשר ידענו אותו את מוצאו ומובאו במשך שנים רבות (ראה הערת הקודמת). והנה אף שלהגאון ר' נפתלי הערץ גינצבורג אב"ד סלוצק אבי הגאון ר' שאול היה עוד בן הגאון ר' יצחק אייזיק והוא מת בחיי אביו בשנת תל"ה ככתוב „בפנקס סלוצק“ (מובא בס' תמ"ג הנוכחי צד 23), יהיה קשה להבין אם יאמרו שהגאון ר' מאיר הוא בנו של ר' יצחק אייזיק הוה, כאשר א"ב להגאון ר' מאיר עברו אחרי מות אביו בשנת תקי"א ע"ג שנה לעת שנבחר לאב"ד בוויילנא והעיר דין ודברים עם מתנגדיו, ובשנת תקי"ג ע"ה שנה לעת שנסע ליריד ועלווא ובא שם בהסכמה, ובשנת תקכ"ד פ"ו שנה לעת שנסע לעיר האלמין ובא שם בהסכמה. לבר זה הג"מ יצחק אייזיק היה לא היה אב"ד מדינת רוסיא כאשר צריך להיות עפ"י קבלת אבי ז"ל והרבר פשוט שאבי הגאון ר' מאיר זה הגאון ר' יצחק אייזיק האב"ד מדינת רוסיא בנו של הגאון ר' שאול, והוא נמצא חי עוד בשנת תצ"א. ובוז צדקה הקבלה של הג"מ יחזקאל לנדא.

בכתב היחוס של אבי ז"ל נאמר: „הגאון מ' נפתלי הערץ אב"ד דק"ק סלוצק בהגאון מ' שמעון אב"ד דמדינה הנ"ל“. פה טעות דמוכה, כי הג"מ נפתלי הערץ בהסכמתו על ס' „עמק המלך“ להר"ר נפתלי מפראנקפורט, על קבלה (אמשטרם, תמ"ג) חתם א"ע: „נפתלי הירץ בלא"א החסיד כמוהר"ר יצחק אייזיק זלח"ה“, ונכתב עליו שם: „הסכמת הגאון מהר"ר נפתלי הירץ גינצבורג נר"ו הדר בק"ק פונגא“. „בפנקס הועדים“ המובא למעלה חתם א"ע בשנת כד"ת בועד זבלורא ובשנת ת"ל בועד סעלץ (חתום שלויש): „נפתלי הירץ גינצבורג בלא"א מ"ו החסיד כמהור"ר א זלח"ה“. בס' „עמודיה שבעה“ (מובא בס' תמ"ג הנוכחי צד 19) בא התום בהסכמת

את תולדות אבי ז"ל אסיים בדבריו הרב ר' מרדכי מאדיל הלוי משוואבך, בעהמ"ח ס' מנחת עני על גפ"ה, בקצה הקדמתו לס' אספקלריה המאירה (מובא בס' תולדות משפחות גינצבורג הנוכחי, צד 58) אשר הוציא לאור בשנת תקל"ו, ז"ל:

„ומצד אמי אני מן גדולי ארץ ממשפחת גינצבורג שיחוס שלהם הולך עד אחר י"ב דורות כולם גאונים ורבנים ולא כתבתי את זה להתפאר רק כדי שילדי הקטנים יהיו יודעים מהיכן הם באים“.

לפנינו פה (ראה צד 250) שלשלת היוחסין של אבי ז"ל רשומה עלי לוח, והיא ענף אחד מהאילון של משפחת גינצבורג אשר בקצהו נושא את אבי ז"ל. ענף עץ אבות הזה נושא פרי זרע גינצבורג עושי פרי למינס, והם אנשים מצוינים.

* * *

הרבנים הגדולים בהתועבות המדינה בק"ק זאבלודאו בשנת כ"ח (החום שני) : „נפתלי הערץ גינצבורג חנה בק"ק פינסק חתם בועד הנ"ל“ . „בפנקס סלוצק“ המובא למועצה כתוב : „הגאון ר' נפתלי הערץ גינצבורג הוקן אב"ד ור"מ דקהלתנו מת כ"ב תמוז תש"ו“ . סב"ז הלא נראה שהגאון ר' נפתלי הערץ גינצבורג הוא בנו של החסיד ר' יצחק אייזיק והוא דר לראשונה בפוזנא (עיר מגורו של אביו) „אה"כ נתקבל לאב"ד בפינסק ולעת זקנתו הי' אב"ד בסלוצק . ולכן ככתב היחוס של אבי ז"ל צ"ל : „נכד הגאון מו' שמעון“ , בכתב היחוס של הג"מ יחזקאל לנרא נסגר הגאון ר' שמעון בין הצאי עגול, וזה מראה שהגאון ר' נפתלי הערץ אינו בנו ואך מיוצאי הלציו של הגאון ר' שמעון . האחרון היה אב"ד פראנקפורט דמיין . בס' „טוב רואי ומגדול דוד“ (מובא שם צד 8 , נדפס בשנת תס"ח) מובא בשער הספר שלשלת היוחסין של ר' שמעון זה (א"ז של המחבר) , ארבעה דורות עד הקצין ר' שמעון גינצבורג : הגאון ר' שמעון אב"ד פפד"מ בהגאון ר' יעקב אב"ד פרידבורג רבו של בעל התוספות יו"ט בהגאון ר' אשר אהרן בהקצין ר' שמעון גינצבורג המובא בצמח דוד .

עפ"י כתב היחוס של אבי ז"ל משפחת גינצבורג מתיחסת עד מהר"י גינצבורג דבעלי התוספות , וישם נאמר : „המפורסם מו' שמעון גינצבורג המובא בסדר הדורות נין ונכד למהר"י גינצבורג דבעלי התוספות“ . הקבלה הזאת לא תעמוד לפני הבקורת . בין בעלי התוספות לא נמצא כלל ר"י גינצבורג אך ר"י סתם והוא ר"י הוקן בן אחות של ר"ת , רשב"ם וריב"ם נכדי של רש"י (ראה : Zur Geschichte und Literatur von Dr. Zunz. 8. 33.) , ואף אם נאמר שעל ר"י הזה נושאת הקבלה, גם אז בצדק ישאל השואל , הלא מן ר"י דבעלי התוספות אשר חי במאה התשיעית מאלף החמישי עד הקצין ר' שמעון גינצבורג אשר חי במאה השלישית מאלף השישי עברו ארבע מאות שנה והדורות הרבים אשר חלפו בזמן רב הזה לא נודעו לנו , ומי קבל ומסר את הקבלה ? הרב ר' דוד גרין הוסיף בספרו „טוב רואי ומגדול דוד“ משנת תס"ח הביא את

החכם המפורסם האיטלקי לאמברוזיו (Lombrozo) בספרו ירושת
הבשרונות הראה לדעת כלל גדול בתולדות האדם, שכמו שהאדם
חולק לבניו מתכונת גופו כן הוא חולק להם מתכונת רוחו וכשרונותיו—
שלשלת דורות אבותי היא פרט שאינו יוצא מן הכלל.
כלל הזה היה כבר נודע לחכמי התלמוד והם אמרו אותו כסגנון
לשונם: „תורה מהורת על אכסניא שלה“.

דובער בהרב הגאון ר' מאיר יעקב גינצבורג ז"ל

אינוענער — בונה מסלות

דור ארבע עשרה להאלוף ר' שמעון אבי משפחת גינצבורג.

כל שלשלת היוחסין של משפחת גינצבורג, אשר אליה התיחס מצד אמו, ולא הזכיר
את ר"י דבעלי התוספות. גם בכתב היחוס של הגאון ר' יהוקאל לנדא עלתה
משפחת גינצבורג אך עד הקצין ר' שמעון גינצבורג. לכן בני משפחת גינצבורג בצדק
יחשבו לאביו משפחתם את המפורסם בשם „הקצין ר' שמעון גינצבורג“.
(הקצין ר' שמעון גינצבורג מובא בס' צמת דוד וסהרו"ר בזה"ל: „ר' שמעון
גינצבורג היה חכם חרישים ונבון דעת, למדן, נדיב ועניו מאד, ומרב חסד ד'
שהי' עליו התעשר עושר גדול בכמה פעמים מאה אלפים זהובים, אשר עושר גדול
ורב כמוהו לא היה בדורותינו באחד מכני עמנו באשכנז, גם אבותינו לא ספרו לנו.
והוא עלה אל האלהים זקן ושבע ימים קרוב לשמונים שנה בשנת שמי'. והניח אחריו
ברכה בנים הממלאים את מקומו אנשי אמת חכמים נדיבים ומביני מדע“).

תקון מעות.

כן צ"ל ארבע השורות האחרונות בצד 241 מהוספה זו:

בס' היודים בליטא להחכם הרוסי בערשארסקי (Литовские евреи)
С. А. Бершадскаго, С.-Петербургъ, 1883. צד 75 מובא שבימי
מלכות זה נתבטלה הרבנות הכוללת (уничтоженъ высшій раввинатъ).
ושם צד 37-48 נראה שהפולאנים היו עוינים את הרב הכולל של רוסיא-

ענף עין אבות של א"א הגאון ז"ל.

דור א.	האלוף הקצין ר' שמעון גינצבורג מעיר גינצבורג באשכנז (רס"ו — שמ"ו) *		
דור ב.	הגאון ר' אליעזר מת בצפת (חתן רמ"א)	הגאון ר' אשר אהרן לעמלי	הגאון ר' יצחק פפערשי
דור ג.	הגאון ר' יעקב אב"ד פרידבורג (רבו של בעל התו"ט)		
דור ד.	הגאון ר' שמעון אב"ד פפר"מ		
דור ה.	הרב ר' יצחק אייזיק וירמיש, פינא		
דור ו.	הרב ר' שמעון	הגאון ר' נפתלי הערין אב"ד פינסק, סלוצק	
דור ז.	הרב ר' נפתלי הערין בעל "נפתלי שבע רצון"	הגאון ר' שאול אב"ד פינסק, מדינת רוסיא	הגאון ר"י אייזיק סלוצק
דור ח.	הגאון ר' אשר אב"ד וויזין, פינסק	הגאון ר' יצחק אייזיק אב"ד מדינת רוסיא	הרב ר' יהודה ליב בעל "עמורי עולם"
דור ט.	הגאון ר' משולם זלמן אב"ד מדינת רוסיא		
דור י.	הרב ר' גרשון הרב ר' יעקב אב"ד הארקי אב"ד בזאמז'ט	הגאון ר"ג הערין בראד	הרב ר' דוד אב"ד וויטעבסק
דור י"א.	הגאון ר' בנימין אב"ד וויזין	הגאון ר' יוסף אב"ד זסאט	הגאון ר"י ליב אב"ד שווינצ' וויזין
דור י"ב.	הרב ר' יונה דיין בוילנא	הרב ר' בנציון פינסק	הרב ר' יצחק אייזיק סוויסלאוויטש
דור י"ג.	הרב ר' יוסף הר"ר דיבער הוראדנא		
דור י"ד.	הגאון ר' מאיר יעקב גינצבורג הוראדנא, ווילנא.		

(* כבר הוביח הרח"ה רד"ק כי נפטר הקצין רש"ג ט' שבט שמ"ה (עיין לעיל צד 175, ועיין מגלת יוחסין צד 150), ד' מ'.

הוספה ר' .

לפני נעילת שער

מאת

ברוך דוד גינצבורג (1).

באתי עוד הפעם להציג לפני הקוראים את שלשלת היחש לר' מואריל הזקן, אשר היתה בידי החכם כרמולי המדבר בה בספריו כנודע, וכדאיחא בס' "תולדות משפחות ג"ב" בעצם החבור עמ' כ"ד—כ"ו, ובהערות רר"ק שם עמ' קפ"ב—קפ"ד. כמות כרמולי הכרך הכולל את שלשלת היחש נפל בידי המנוח פישל הירש מהלברשטאט, וממנו קניתי, ונחלתי שפרה עלי, כי דברים רבים ומועילים מצאתי בו. וזה משפט סדר היוחסין: רשום הוא על ג' עמודים מעלה אחד, אשר ארכו 35 סנת' ורחבו 22 סנת', הנייר בלה והדיו הצהיבה מרָאָה, והשפה נפגמה וקרעים מכאן ומכאן צָעַל הקו אשר קפלו עליו בראשונה את הנייר, רר"ק הטיל ספק בשלשלת היוחסין מפני יוסי כרמולי, וזה לא יתכן, כי רשומי עטו נברו רק פעמים שתיים או שלש לשום גבול בין בית אב לבית אב, כי כן יסד המעתיק, ושכחה יצאה מלפניו וימלא כרמולי את החסרון; ויוסף עוד החכם הזה למתוח קו תחת שם שאול אבי שמואל אבי שאול המחבר את הלוח הנוכחי. ואם בעצם הדיו הוואת אשר שחר תארה נתקנה התבה, אשר נמצאה בין "שאל" ובין "ר"מ וואלש", לא ידעתי, אולם נראה לי כי הפעם יד כרמולי לא היתה במעל. אף לא אדע מה ראה על ככה המתקן לאבד את זכר "הר", כי כן היה כתוב בראשונה ע"י המעתיק: "וקני מוח"ר שאול הר"מ וואלש". הלא דבר מפורסם הוא ששני ר' מאיר נקראו על שם השר ר' שאול וואהל, האחד היה התנו ונהג את קהלתו בתור "המנהיג הגדול", והאחד הורה תוראה בישראל, והוא היה בן השר "וישאלם" שמו בפי כל, ובריסק מכון כסאו, אך מסדר את לוח היחש כנה אותו בשם וואלש בשם המנהיג, ואין בזה ממש, יען אשר בפירוש איתמר: "הגאון ר' מאיר אב"ר בק"ק בריסק הוא ר' מאיר וואלש הנוכח", רק קשה לספחו אל שאול בעל מרת פריידל ואל ר' ליב דודה, ואין רגלים לדבר לא "בגדולת שאול" ולא "ברעת קדושים". אף אין לשער, כי אולי שמואל בן שאול הוא שמואל רמ"ו, אשר נשא את בת המנהיג הגדול המובא "בעיר תהלה" עמ' קי"ט תחת שנת ת"ו, כי סוף השלשלת יורנו על שם אשתו היא בריינדל שולהאף. ואם נאמר איננה אשת נעוריו, הלא הקשיא במקומה עומדת, כי מי מכנת ר' מאיר לר' ליב תבעל? ועוד המבוכה בין שני המאירים תבהלנו.

1 [איאולי ר"ה]

(1) הגיעה לידי ע"י הפאסט ז' תמוז תרנ"ח כאשר גמרתי לנעול שער ספרי זה.
ד' מ'.

לתולדות משפחת גינצבורג.

זה יתכן, כי בחשבונות המדינה מוזכר בשנות שפ"ג ושפ"ד תושב מרוסק הממונה בשם שאול (עי' עיר תהלה עמ' קי"ז), והוא יוכל היות אביו זקנו של מספר לוח השלשלת. האיש הלז לא ספר שבחי אביו, ולא נתן כבוד ויקר לאביו אביו, אם מפני שלא זכו לכך או מפני אשר עמל לעצמו, ולא נאלץ להזכיר את תהלתם לנפשו, מכל מקום אנו נגשש בעוררים. אולם אין להטיל ספק בשלשלת, אולי נוסף דעת ונבין אותה, כי דעתה ונימוקה עמה.

יש עוד לפתור שאלה אחרת: איך היה ר' אלי' איטינגין משכט לוי אחד מיוצאי הלצי ר' שמעון גינצבורג חטר מגזע יהודה? אבל לא אפונה, כי בראשונה היה כתוב [אחרי תבות ר' מאדיל הזקן]: „בן בת ר' שמעון“, ונבא המעתיק ויקרא: „בן הק“ הוא בן הקצין, כי אין הפרש גדול בין מכתב המלה האחת ובין מכתב המלה האחרת; כזה אמרתו בלבו. והנה ה' הקרה לפני את דברי רמז"ש המחוכמים בערך אשר הקדיש לו בתוך ספרו הגדול, ושם שלשלת יחוסו: „אליה בן אברהם בן מרדכי בן אליה“, אם כן הוא נקרא על שם אביו אביו זקנו, ור' אליה הראשון נשא את בת הקצין ר' שמעון. הלא יורנו רד"ק בעמ' ק"פ במלואים לתולדות משפ' ג"ב שבתו חנה (נפטרה שנ"ט) היתה לאיש בפ"פ, ולא נודע עדנה מי הוא, והנה לר' מאדיל הזקן הראשון נולדה בת יחידה ויקרא את שמה חנה, האין זה כי אם כבוד את זכרון אמו? ! ואל תתמה, אם שבה האיש שאול את צור מחצבתו ויפן אל משפחתו אם ר' מרדכי, כי רצה לתלות א"ע באיזו גדול; הלא התפאר במדת פרידל, ויבקש לעלות עד איש גדול בענינים. הנה ר' מרדכי מאדיל בן ר' יהודה זעלקו סג"ל משוואבך כתב בחקרמתו לס' „אספקלריה המאירה“ של היתנו (שנ' תקל"ז בפירודא): „ומעד אמו אני מן גדולי ארץ ממשפחת גינצבורג. שיתום וילתם הולך עד אחר י"ב דורות בלג' גאונים ורבנים גדולים¹⁾, ולא כתבתי את זה להתפאר, רק כדי שילדו הקטנים יהיו יודעים מתיכן הם באים“.

אף המעתיק את שלשלת היוחסין אמר בראשית „יום ויששכר“ (מין תקכ"ט)²⁾, „ואני המהבר מצד אמי דוד עשירי לר' שמעון גינצבורג הנוכר בס' צמח דוד“, ודעת לנכון נקל כי שאב ממקורנו זה את ידיעתו, כי ספר זמנה הדורות: ויששכר בן חנה בת דוד בן בנימין בן לאה בת שמעון בן פייבש בן הנלה בת מאדיל בן הק' ר' שמעון, אך פקה פליליה, ובאמת אחד עשר דורות משמעון עד ויששכר.

לא רציתי לשנות מאומה בשלשלת היוחסין, ע"כ הרי היא לפניך, קורא נחמד, כאשר יצאת מתחת עט ר' שאול לפי העתק ר' ויששכר בער. רק העותי לציון את בני ר' מאדיל הזקן באותיות „פרקים קטנים“, ונכדיו באותיות גוף הספר (קארפוס) ונינוו בריות ולא בצמצום. ואחרי כן תמצא תקוני והערותי לכל דור ודור איש על דגלו בואו, ולא הרביתי במלון, ואת אשפתי לא הריקותי, כי אמרתי פן אהי למשא על הקורא.

1) הובא גם בס' תולד' מושפח' ג"ב עמ' ג"ח.

2) עיין ג"ב בס' תולד' מושפח' ג"ב עמ' קס"ה.

שם בתו החמישית .

שם בתו הששית .

שם בן השלישי של פרידריך הנ"ל ר' שמואל אבי זצ"ל .

ואני שאול בנו נשארתי לבדו מעמו ולי ב' בנים ובת אחת , חתן ר' יוסף ר' איצק ר' דודש נכד | הגאון הגדול בעל המחבר ספר חלקת מחוקק על הא"ע והוא דר בק"ק סלאנימא , ואחד מענדיל בהור ,

שם בתו הנלה ושם בעלה ר' גרשון בן הק' ר' חיים מק"ק לויצק .

שם בתו השנית של הרב ר' אלי' מאיטינגין זצ"ל שהי' אשת הראש ר' שמואל ר' איסרלש מלובלין | ולה שתי בנות שם בתה ראשונה רבקה אשת ר' מתת' ר"ה מבריסק ולי ב' בנים אחד דר | בעיר גינזבורג .

שם בתה הב' גרונה אשת ר' ליב בן הגאון ר' יאקובא אב"ד בק"ק ניקלשבורג חתן ר' משה מירלש בן | אחד של הרב יאקובא דר בק"ק לאנצוט¹ בנה השני בק"ק רישא .

שם בתו² שלישית של הרב ר' אלי' איטינגין מריס אשת ר' הירש ר' יאקוב לעמלוש מוילנא ולה | ב' בנות . א' אשת בן הק' ר' זלמן פלאטיגן מואלקווי , השני שרל שהי' אשת ר' מורכי בן הרב ר' | אליה אב"ד דק"ק ביאלי .

שם בתו הרביעית של הרב ר' אלי' הנלה אשת ר' שמואל אפטר מרישא ולה בן אחד שמו ר' מאיר .

שם בנו של הרב ר' אלי' מאיטינגין ר' אברהם ראש מדינה בגליל קראקא מווישנא ולי בן אחד שמו | ר' העשיל , ע"כ בנו של הרב ר' אלי' מאיטינגין בן א' של ר' אברהם מאיטינגין .

שם בנו שני של ר' אברהם איטינגין ר' הירץ רופא מומחה מפרעמסלא ולי ה' בנים ובת אחת .

שם בנו הכבוד ר' אברהם ליכטן שטאט פרימס דמדינות פיהם ולי ג' בנים וה' בנות .

שם בנו הכבוד הרב ר' ליוזר אב"ד בק"ק העלישוויא ובנו הרב ר' ליב אב"ד בק"ק קאליש ח' ר' ליוזר ר' מענדל פאטגורש מלבוב .

שם בנו השני של ר' אברהם ר' שלמה ח' הרב ר' וואלף בן הגאון ר' שמעון שפירא זצ"ל מפראג . ושם | בנו הג' ר' שמואל .

שם בתו אחת אידל אשת ר' דוד ר' מירלש מפראג בתה אשת ר' יאקב דושנות מפראג ³ שם בנה | ר' שלמה חתן ר' זלמן זאקטס מפראג .

שם בתו שנית ריזל אשת הרב ר' י"ט בן הקצין ר' זלמן י"ט מפראג .

שם בתו שלישית פרידל בליכטין שטאט , בנה אחד חתן ר' וואלף ליבליש שמו ר'

1 Rzeszów קרוב לציר Łancut ג 4.

2 בכ"ו בתה , ג"ד .

דוד , בנה¹ השני הרב ר' שלמה בק"ק ל"ש , בתה אשת ר' הירש ברימס בן ר' משה קלמנש .

שם בתו הד' בילא אשת ר' אפרים בן ר' מאדיל אונשבאך .
שם בתו ה' אשת ר' סני בן ר' ליב נייא שמעטלש מפראג ולה ג' בנים , הא' ר' הירץ חתן פענטל והב' | ר' שלמה חתן¹ | ועלקי פלאנטי והג' ר' רוד ח' ר' מרדכי קוידרש .

העמוד השני :

שם בנו השני של ר' הירץ ר' משה רופא מפינשוב .
שם בנו השלישי ר' מאדיל מטרוב' .
שם בנו הד' ר' זעליג רופא מסלוצק .
שם בנו החמישי ר' ליב ח' ר' מרדכי קמנצר מלובלין .
שם בתו שארל אשת הקצין ר' הירש ר' יחזקאלש נב' ר' הירש וויטשנט נכד הגאון ר' יצחק אב"ד בק"ק קראקא | ולה ד' בנים ובת .
שם בנה הראשון ר' אברהם ולו ב' בחור' א' נתשרך לכתוב הגאון ר' משה בן הגאון ר' וויקנד אב"ד בק"ק לובלין , וא' לבת הגאון ח' ר' הירש אב"ד דאמטטרס .
שם בנה השני אב"ד בק"ק רישא .
שם בנה השלישי אב"ד בק"ק תרלי .
שם בנה הרביעי ר' יחזקאל חתן הרב המאור הגדול ר' מאיר אב"ד בק"ק אפטא .
שם בתה של שארל הנ"ל אשת ר' אביגדור אב"ד בק"ק האנשין בן אב"ד בק"ק קראטשין ולו ב' בנים .

שם בנו שלישי של ר' אברהם איטינגין ר' ליב חתן הגאון ר' מאיר אב"ד דק"ק בריסק הנוכר ר' מאיר וואלש ולו בן אחד ושמו הרב ר' מאיר אב"ד בק"ק דאקוב והוא חתן ר' יעקב לעמלש מוויילנא .

שם בתו של ר' אברהם איטינגין הרבנית בריונדיל אשת הגאון אב"ד דק"ק בינשוף נכד הקצין של ר' אייויק יעקלש מקראקא ולה ב' בנים ובת אחת .
שם בנה האחד ר' אהרן מדובנא ולו בן אחד ושמו הרב ר' אייויק אב"ד בק"ק טורוסק ר' יוסף ארנדר מלאדמיר .

שם בנה השני ר' שלמה מווישנצא אצל קראקא .
שם בתה שארל אשת ר' וואלף צויומר דיין מבינטשוב בן ר' נחום צויומר חמיו של הגאון אב"ד מוהר"ר | יצחק אב"ד בק"ק קראקא , ולה ב' בנות ובן אחד שם בתה ראשונה אשת ר' יוסף , בן ר' יוחנן ר"ה | מבינטשוב שם בתה שני' אשת בן ר' אברהם פינצקור , שם בנה ר' יחזקאל מקנשונס גדול ובן | א' של ר' יחזקאל נשתרך עם בת ר' שלמה סופר חתן ר' בעריש בן הגאון ר' העליש מקראקא .
שם בתו שני' של ר' אברהם איטינגין גוטראד אשת ר' יצחק ר' ליב מנלש מלובלין

¹ „חתן“ נוסף בין השורות . גם פה גם לפני „פענטל“ והסגול והל' בסוף שם פענטל נוספו אף המה ע"י המגיה , אשר תוי מכתבו כמעט דומים לתוי מכתב הכותב ובדיו אחרת השתמש .
ג"ד .

רתולדות משפחות נינצבורג.

ולד ג' בנים וב' בנות.
 שם בנה ראשון ר' אברלי חזן ממריפטש.
 שם בנה שני ר' ברוך מלייפניק.
 שם בנה השלישי ר' ליב.
 שם בתה ראשונה שארל אשת ר' אלי' ר' מרדכי קאפלש מקראקא.
 שם בתה שני' גרענדיל אשת ר' איסרל מפשווארוסק. ע"ב בני ר' אברהם מאיטינגן מוויין.

שם בנו השני של ר' מאדיל הראשון ר' שמעון וולד ג' בנים וב' בנות.
 שם בנו האחד של ר' שמעון: ר' מאדיל הזקן מאונשבאך וולד בן א' שמו ר' אלי' מאיטינגן ודר | בפראנקולאנד אצל מאריק בראט¹⁾.
 שם בנו השני של ר' שמעון ר' אלי' מפויורדא וולד בן א' וכת א' שם בנו מעבלי מאיטינגן שם בתו קול אשת ר' לעמיל מפויורדא.
 שם בנו השלישי של ר' שמעון ר' אפרים וולד ג' בנים ובת אחת שם בנו הראשון של ר' אפרים ר' מאדיל | מוואלירשטיין וולד בן אחד ובת בנו של ר' מאדיל ר' אלי' מפורסם ואחותו בק"ק טועקן דארף²⁾.
 שם בתו שארלה אשת פ"ו אייוק אנשבאך, שם בתו של ר' אפרים מוואלירשטיין. שם בתו של ר' שמעון: שפרינצל אשת ר' אנשיל אונשבאך ולה בן אחד, שם בנה הק' פ"ו ר' מאדיל | אונשבאך וולד³⁾ בנים וג' בנות.
 שם בנו של ר' מאדיל ר' אפרים שהיה חתן ר' אברהם ליכטן שטאט.
 שם בנו השני הקצין ר' אייוק אנשבאך חתן ר' אפרים מוואלירשטיין.
 שם בנו השלישי קלמן חתן פ"ו מוהר"ר מאניג חסיד ממארג'שום⁴⁾.
 שם בנו הרביעי ר' אלי' חתן פ"ו ולמן שניאור מפויורדא.
 שם בתו על אשת ר' וואלף בן ר' שמואל היידל בורגיר מוויין.
 שם בתו שניה שרלה אשת ר' זעליגמן מפויורדא בן הקצין פ"ו מפויורדא.
 שם בתו שלישי' ננעלי אשת ר' ליב מפאפנים מעלינגון.
 שם בתו שני' של ר' שמעון: הנלה אשת ר' זעליג מוואלירשטיין. ע"ב בני ר' שמעון.

שם בנו השלישי של ר' מאדיל הזקן הראשון ר' מעבלי וולד בן אחד.
 שם בנו ר' מאדיל דיין מוויין וולד ב' בנים וב' בנות.
 שם בנו הראשון של ר' מאדיל בן ר' מעבלי ר' אברהם מברלין וולד ב' בנות ובן א' שמו ר' מאדיל ח' ר' ליב קארפלש מפראג.

¹⁾ יש ספק בדבר הנכונה היא קריאתי אם לא, אך נראה לי, כי שם המקום הוא Marktbreit בסביבות עיר Kitzingen.
²⁾ הוא Seekendorf משם יצאו הגראפים והבארונים ~~שם~~ שםם ~~שם~~ כשם האדמה הזאת. (3) בכ"י ולה. ג"ד.
³⁾ Mergentheim קרי. ג"ד.
 ג"ד.

שם בתו ראשונה אשת בן ר' ליבמן בן ר' קאפיל אחיו של ר' אברהם הנ"ל.

שם בתו שנייה בינה אשת בן ר' ליב נאכיש.

שם בנו שני של ר' מאדיל דיין מוויין, ר' קאפיל מברלין ולו ג' בנים.

העמוד השלישי:

שם בנו הבכור הדרשן ר' אהרן ריו ח' הרב ר' וואלף שפירא מפראג.

שם בנו השני ר' טעבלי.

שם בנו השלישי ר' משה ח' הרב ר"ז הנ"ל וממנו בן שמו ר' ישעיהו חתן ר' יוסף

בינדלש מפראג.

שם בנו השלישי של ר' מאדיל דיין ר' הירש מברלין ולו בן א' ובת א' שם בנו של

ר' הירש ר' מאדיל מהמבורג.

שם בתו אשת ר' לעמלי מברלין.

שם בנו הד' של ר' מאדיל דיין ר' אל' מהמבורג.

שם בנו הרביעי של ר' מאדיל הזקן הראשון ר' אל' פראנקפורט ולו בן אחד שם

בנו ר' אבריל ולו בן א' | ור' בנות. שם בנו ר' אהרן איטינגין מפראנקפורט

ח' הגאון בעל מטה אהרן ולו בן א'. שם בתו | ראשונה של ר' אבריל על אשת ר'

משה האמיל ולו ב' בנים וב' בנות. שם בנה מבעלה הראשון | חתן הרב ר' מאיר

שמעון אב"ד בק"ק אמשטרדם.

שם בתה מבעלה הראשון אשת ר' סענדר מפראנקפורט.

שם בנה השני שם בתה שיש לה עם ר' משה האמיל אשת ר' ראובן פראנקפורט.

שם בתו שלישי של ר' אבריל בן ר' אל' אשת ר' יוסף וועלשיר.

שם בתו רביעי של ר' אבריל אשת ר' אייזיק ריוו.

שם בנו של ר' אהרן איטינגין הנ"ל ר' מרדכי קאפילש מקראקא ולו ב' בנים וב'

בנות.

שם בנו של ר' מרדכי ח' ר' שמואל יוסט מקראקא.

שם בנו השני של ר' מרדכי ר' אל' חתן ר' איצק ר' ליב מנלש מלובלין.

שם בתו של ר' מרדכי מפשווארסק¹.

שם בתו שניה מפנימטשוב. ע"ב בני ר' אל' פפ"ד בן ד' של ר"מ הזקן.

שם בנו החמישי של ר' מאדיל הזקן הראשון ר' לעמלי מוויין ולו ב' בנים ובת אחת.

שם בנו הראשון ר' משה אב"ד בק"ק זאבריוו אצל לבוב ולו בן א' ובת אחת.

שם בנו השני של ר' לעמלי ר' ליב ח' ר' פייבל סופר מוויין ואשתו קענדיל אשת ר'

אפרים | מוואלירשטיין הנ"ל ולו בן א'.

שם בתו של ר' לעמלי בן א' אשת ר' איצק רופא מפרעמסלא והוא חי בן ר' ליב

רופא מוויין | ואחיו של ר' מאיר רופא מלובלין.

(17)

¹ בכ"י: מפשווארסק. ע"י לעיל. ה"ה Jaroslaw בין Przeworsk וביין Łańcut.

שם בתו של הרב ר' משה אשת ר' דוד בן ר' בועז בן ר' לוי משקלוב.
שם בנו של ר' לוי בן ר' לעמיל כשם אבי זקינו ע"כ בני ר' לעמיל בן ה' של ר"מ
הזקן הראשון.

שם בנו השני של ר' מאריל הזקן הראשון ר' משה ממיץ והי' גדול בתורה שם
חתנו ר' יזייל ממיץ ולו ב' | בנים ממיץ. נכד א' שמו ר' משה אב"ד בק"ק
קראטשין¹. שם נכד השני ר' יעקל טרייר.

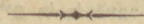
שם בתו של ר' מאריל הזקן הראשון הנלה כלתו של ר' זנוויל הז' מפראנקפורט
ולו בן שמו ר' פייבש | ולו בן ר' שמעון גינצבורגר והי' ראש הקהל בפראג
ותוא הי' אבי זקנתי מרת הנלה אם אמי | בריו נדלה והוא היה נכד לר' שמעון
גינצבורגיר הראשון ולו שלושה בנות ובן א' שם בתו ראשונה | הנלה אשת ר'
אברהם בן ר' שלמה ר' שמואל שול הייף מפראג אם אמי הי'.

שם בתו שני' לאה אשת הרב ר' יעקב אב"ד בק"ק טריבשט ולו שני בנים.
שם הראשון ר' אברהם פאפרש.
שם בנה השני ר' בנימין כץ פאפרש מפראג ולו ד' בנים:
שם בנו הראשון הרב הגאון הגדול אב"ד בק"ק פראנקפורט דמיין ה"ה כמוה' יעקב
כץ ז"ל ולו ב' בנים.
שם הראשון מוה"ר לייב כץ.

שם השני כמוה' וואלף כץ ע"ה אב"ד בק"ק פרידבורג, [ולו בן אחר מוה' שמואל
כץ שהיה ממלא מקום אבותיו שנעשה אב"ד בק"ק...²].
שם בנו השני של ר' בנימין הנ"ל מהו' דוד חזן בק"ק מיין.
שם בנו השלישי ר' שמעון.

שם בנו הרביעי הגאון מהו' אברהם אב"ד ור"מ בק"ק טיפליץ.
שם בתו שלישי' של ר' שמעון הנ"ל שרל אשת ר' שמעון לה בת א' שמה דייכא
אשת ר' אהרן פריינד | מפראג, ושם בנו³ של ר' שמעון ר' משה מבומסלא ולו שני
בנים הא' ר' שמעון מבומסלא ושם בנו השני ר' יודא בומסלא ולו בן א' שם
בנו ר' זנוויל מפראג נק' ר' זנוויל בכרך.

ע"כ העתקתי.
כ"ד הכותב נכד ממהו' דוד חזן דק"ק מיין הנ"ל מבתו מ' הנה שתי' הק'
יששכר בער בלאאמו"ה יהודה לימא שליט"א מראפשוויר.

¹ קשה עליו הקריאה כקריעת ים סוף.
² כל המוסגר במסגרות האלה נוסף על הגליון של הכ"ו בדיו אחרת והנייר
נקרע במקום זכרון העיר. ונ"ל כי כתוב היה "הנ"ל" ולא יותר, זאת אומרת שחנה
בפרידבורג.
³ בכ"ו: בתו.

ג"ד.

ג"ד.

תקונים והערות לשלשלת הדורות.

דור א' וב'.

הק' ר' שמעון גינצבורג הנזכר בספר צמח דוד, [נפטר שמה' בכתוב בס' תולדות משפחת ג"ב עמ' קע"ה הערת רד"ק, ועמ' ר' הערת הרב לאווענשטיין ע"פ פנקס ק"ק פפערשא, — או שמו"פ ע"פ עדות צמח דוד. יש עוד ר' שמעון אחר איש גינצבורג אשר חי בומים האלה ועל שבט לוי התייחס (הוא הנזכר בתולד' משפח' ג"ב עמ' ד'), ובשנת ש"ן הוציא לאור במנטובה את ס' המנהגים לר' אייזיק מירנוי בל' אשכנז המדוברת בין העברים, ובמרומה מפני תועלתו ורוב השמוש לא נשאר כי אם ספר אחד הכמוס קצת באוצרות ניו-יארק עם יתר ספרי אלמנצי (עי' רמז"ש ס' 3819 ורוסט בית הספר עמ' 85), ואחרי כן שנ"ב-שנ"ד הו"ל את המחזור בעיור טאנהויון אשר רק חלק ממנו נשאר בעקר ספרי אָפּפּנהיים (עי' רמז"ש ס' 2461), ושנ"ג הדפיס שנית את המנהגים, ושנ"ד את הוולתות. בטאנהויון וחברו היה ר' יצחק מו"א (עי' רמז"ש ס' 8222), ובשנת שנ"ז היה בויניציאה ושם הוציא לאור את יריעות עוים. (עי' רמז"ש ס' 7214 וס' 7243, אף רוסט Die Rosenthalsche Bibl. עמ' 1080), אך קצין לא היה, ובצמח דוד לא בא זכרו. עי' לעיל עמ' רנ"ב ולקמן השערתי אדות מרת חנה בת ר' שמעון אשר לענ"ר ילדה את ר' מאדיל הראשון].

דור א'.

ר' מאדיל הוקן או הראשון מופלג בתורה ובחסידות. [כרמולי לא בדה הדבר מלבו, כי אם האמין לדברי שאול. אך ממצבת ר' אברהם אימינין המובאה ע"ר רד"ק בעמ' קפ"ג לתולד' משפ' ג"ב נראה, כי ר' מרדכי מאדיל נקרא סג"ל, ור' שמעון ג"ב לא היה משבט לוי. איכה יהיה מרדכי בן ר' שמעון? אין זה כי הוא נכדו מאחת משלש בנותיו: חנה, ברוינלין המכונה גוינין¹) או בינלן (תולד' משפ' ג"ב עמ' ק"ה), וג"ל כי חנה ילדתהו, יען אשר קרא בתו בשם הגלה. ויש רגלים לדבר: הלא ר' יששכר בער העתיק את דברי שאול, ודעת לנכון נקל כי אם דיו הטופס היתה ממושטשת המעתיק יכול היה לקרות „הק" במקום „בת", וידמה כי ר' שאול כתב „הק" (הוא הקצין) ר' שמעון, ובאמת חקק „בת ר' שמעון"].

¹) היא ברוינדיל, אשר בעלה הראשון היה ר' מאיר העבעל ב"ר שלמה האז מק"ק ורנקורט, ובעלה השני הר"ר אברהם, כמובא לעיל צד 10 וצד 121 (אות ג').

לתולדות משפחות גינזבורג.

דורך ר'	דורך ה'	דורך ר'
<p>(א) ר' אברהם איטינגין מוזין מופלג בתורה והיה יועץ אצל הקיסר ע"ה [נפטר ע"ה]. עי' מצבתו תוך דברי רד"ק לעיל עמ' קפ"ג. מעשה תקפו וגבורתו בימי הקיסר פריננד השני ושמות אחרים מבני משפחתו הלא הם כתובים על ס' גולי ווינא לרד"ק עמ' כ"ב ב"ג וב"ז].</p>	<p>(א) ר' אלי' איטינגין אב"ד בק"ק ווענגרוב [הוא היה בעל ס' ברית הלוי (לובלין, ת"ה, ברביעית דף) הנמצא בגניו אוכספורד וגודע לתהלה ע"פ רשימת רמז"ש, הוא ר' אליה בן אברהם בן מרדכי בן אליהו הלוי (עיו"ש), אשר קנה ספר עין יעקב בשנת שפ"ו (עו"ש), ומאמתתו יצאו התוספות למס' הוריות (עו"ש שם סי' 1911, 4967), אך הוא לא חבר רק העתקים בהוספת אוה' דברים כאשר הוכיחו ה' ר' חיים ב"ד יוסף מיכל והרב ר' ע' ליב בס' אור החיים (פ"ב תרנ"א) בערך המוקדש לשמו. ס' ברית הלוי איננו אתי, ואם יחפון איש למכרו לי ישלחנו נא אלי או אל יד ר' יעקב גינזבורג בבאברויסק בעבורי, כי מידו קנה אקנה תמיד ספרי קדמונינו ז"ל], חתנו של הק' ר' יעקב שמואל טפראג, ואשתו ה' היתה בת לר' משה ליורש קצין מווילנא [ר' יעקב שמואל הוא ר' יעקב בן אברהם בת שבע פרנס הרור, ובנו אברהם חי לפנים בפראג, וגר אח"כ בגינזבורג משנת שפ"ה עד יום מותו ער"ה ניסן שצ"ט (עו"ש גל עד עם הער' לר' סיני האק סי' כ"ח צד כ"ד ומשפ' ק"ק פראג לה' הנ"ל עם הערות רד"ק צד ס"א, ס"ד וספ"ז). שם ר' משה ליורש נזכר בקריה נאמנה עמ' ס"ו, ור' משה הויל זהב מכיסו להביא תחת מכבש הדפוס עם אחיו שלמה אשר יגע ועמל להשלימו את ס' „מגלה עמוקות” (ראה אור בקראקא בשנת שצ"ז) חבור אביהם הנולד שמו"ה ונפטר שצ"ג, ה"ה ר' נתן שפירא (תלמיד מהר"מ מלובלין) בן שמעון בן נתן שפירא אשכנזי בעה"מ ס' „אמרו שפר” (על רש"י) בן שמעון (עו"ש רשימת רמז"ש). ולא אפונה כי האישי משה איננו השוע מברסק אשר צוואתו אושרה בכריסק בועד שצ"ד ובנו האלוף אליעזר פעל שם את פעלו וחתם את שמו בין נכבדי העיר משפ"ז עד ת"ל. הלא ר' נתן היה בן מ"ב שנים בשפ"ז, ולא יתכן שנכדו היה אז גביר לאחיו; ועוד אגיד ואומר שם מגלה עמוקות נדפס רק בשצ"ז, ומשה ליורש מברויסק כי בן שמו וכן כנויו נפטר לפני ועד שצ"ד. ואחת מבנותיו נבעלה לר' יהודה ב"ד מאיר וואהל, ושם אמו מרת פעמיא היא בת השר ר' שאול וואהל (עו"ש גדולת שאול דף כ"ה), ואחזת היתה אשת נעורים לרב רבי אבר' יושע העשיל בן ר' יעקב (שחנה בכריסק בשנת שצ"ב, ואח"כ העתיק אהלו ללובלין). הוא הגאון ר' העשיל אב"ד בלובלין בכריסק ובקראקא, ופה נפטר תב"ד (עו"ש עיר תהלה כ"ה, ודעת קד' צ"ג). ואודות ר' ישעיה בן ר' משה ליורש מברויסק עו"ש עיר תהלה כ"ו. אולי היה הקצין ר' ליור מווילנא הותן גם למשה מווילנא גם למשה מברויסק].</p>	<p>(א*) פריידל אשת מוה"ר שאול הר' ר"מ וואלש מברויסק [עו"ש לעיל עמ' רנ"א ואודות ר' מאיר וואלש עו"ש רס"ו דור ה' ר' ליב].</p>

דור ט' .	דור ח' .	דור ז' .
<p>(א) ר' אבריהם מוויטעבסק [אליו שוב אשוב ועוד חזון למועד] .</p> <p>(ב) ר' מאיר מוכסין מברסק דליטא [חתום תמ"ז כאמור בעיר תהלה עמ' קב"א סי' ס"ג], חתן ר' פתחיה מווילנא בן ר' משה רבקש [הוא ר' פתחיה טוב לכב וירא ה' בן הגאון ר' משה בן מוהר"ר נפתלי הירש סופר מק"ק פראג בן מוהר"ר פתחיה סופר מק"ק פראג הנפטר בשנת שנ"ט, ור' משה בעה"מ, «באר הגולה» כנודע גלה מווילנא בשנת תמ"ז ושב שמה, ושמה נת נפשיה בראשית תל"ב (עו' קריה נאמנה ס"ט-ע"ג)] .</p> <p>(ג) ר' אל' מראנויא . (ד) ר' שמואל מביאלי . (ה) ר' יודא ש"ן מאפטא . (ו) ר' מענדיל . (ז) ר' אבריהם חתן ר' פייבל מסלאוויטין . (ח) יעקב בחור . (ט) זעלדא מק"ק באדקו . (י) הנלה אשת החסיד ר' ליב אניקשטר, והיא עם בעלה דרים בירושלים ע"ה תוב"ב . (יא) פריידל . (יב) דבורה מהרוניא . (יג) * (יד) *</p>	<p>(א) שאל [כותב סדר שלשלת היוחסין הזה] .</p>	<p>(א) ר' אברהם מוויטעבסק [אליו שוב אשוב ועוד חזון למועד] .</p> <p>(ב) ר' מאיר מוכסין מברסק דליטא [חתום תמ"ז כאמור בעיר תהלה עמ' קב"א סי' ס"ג], חתן ר' פתחיה מווילנא בן ר' משה רבקש [הוא ר' פתחיה טוב לכב וירא ה' בן הגאון ר' משה בן מוהר"ר נפתלי הירש סופר מק"ק פראג בן מוהר"ר פתחיה סופר מק"ק פראג הנפטר בשנת שנ"ט, ור' משה בעה"מ, «באר הגולה» כנודע גלה מווילנא בשנת תמ"ז ושב שמה, ושמה נת נפשיה בראשית תל"ב (עו' קריה נאמנה ס"ט-ע"ג)] .</p> <p>(ג) ר' שמואל [ואשתו מרת בריינדלה בת הגלה עו' להלן עמ' רע"ג דור ח'] .</p>
<p>(א*) הנלה אשת ר' גרשון בן הק' ר' חיים מק"ק לויצק . (א) חתן ר' יוסף ר' איצק ר' דודש נכד הגאון הגדול בעה"מ ס' חלקת מחוקק על הא"ע [הוא הוא ר' משה ב"ר יהודה ליווא המכונה לימא אשר "חנה בסלאנים והיה אב"ד בוויילנא ורעה צאן קדשים בבריסק בשנת תמ"ז אחרי מלכו בוויילנא . וימי חייו היו נ"ג שנה (עו' קריה נאמנה ע"א ע"ג, ועיר תהלה כ"ז) . ובשו"ת הגאונים בתראי נדפסו בטורקא שנת תקכ"ד, ה"ה הספר הראשון אשר יצא מתחת מכבש הרפום ברוסיא יקר במציאות עד מאד והוא כמוס באוצרותי, השאלה ל"ד מתחלת כך : "שלום להגאון מהו' יואל ז"ל (הוא ר' יואל סירקיש מקראקא) השואל מה שהעתיק כ"ת בספרו בית חדש בטי"ד סי' קפ"ד " וגו' , ובסופה רשום : "כ"ד הקטן משה בלא"א מהור"ר יצחק יהודה המכונה ליווא ההוגה פה ק"ק</p>		

דור ד'.

דור ה'.

דור ו'.

*ב) אשת הראש ר' שמואל ר' איסרלש מלובלין.
 [אנו למדים כי טחותנים היו עם בת ר' משה מירלש
 הוא הנזכר בס' גולי ווינא לרד"ק עמ' ע"ט-פ' (עי' גם
 משפ' ק"ק פראג, רע"ג). אך קשה לפשר האמור פה אצל
 גרונה בדור ז' עם דברי רד"ק בס' גולי ווינא, ולא אפונה שיש
 אצלנו מבוכה. הלא תראה כי מרת גרונה היתה בלת ר'
 יאקובקא ואחרי כן כתב המעתיק וז"ל: „בן אהרן של ר'
 יאקובקא דר בק"ק לאנצוט בנה הישני בק"ק רישא" ע"כ.
 ר' אריה לייב חתן ר' משה מירלש ע"פ רד"ק חנה בנוקלשבורג
 (אחרי פטירת ר' יאקובקא) ויגוע ויאסף אל עמיו בראשות שנת
 תמ"ה (גולי ווינא ע"ט) ושם אביו הגאון ר' מנחם מענדל
 קראכמאל אב"ד בק"ק נ"ש (מת תכ"א, עי' רמש"ש סי' 6354)
 והוא בעצמו היה ג"כ גאון מופלא (שם). אולי יש להפוך את
 סדר השלשלת ולקרות גרונה אשת ר' יאקובקא בן
 הגאון ר' לייב חתן ר' משה מירלש, או הכל על מקומו
 יבא בשלום, ואין להוסיף את שם ר' אהרן יעקב ואין הפרש
 בין בני מרת גרונה ובין בני ר' יאקובקא.

*ג) מרים אשת ר' הירש ר' יעקב לעמולש מווילנא [עי'
 עמ' רס"ז דור ו' מאיר ב"ר לייב].

*ד) הנלה אשת ר' שמואל אפטר מרישא.

א) ר' אברהם ראש מדינה בגליל קראקא מווישנצא [עי'
 עמ' רס"ז דור ו' ר' שלמה בן מרת בריינדל].

א) ר' אברהם לייבטן שטאט פרימס דמדינות פיהם
 [אין זה השתדלן ר' אברהם אשר היה בן מנחם מענדל
 לייבטענשטאט (עי' משפ' פראג קצ"ג), והוא נפטר שנת
 תנ"ה, ונראה כי בתי"ז היה כבר איש פעלים (עי' Wolf
 Zur GdJ in Oesterreich; L. Geiger ZfdGdJ in D. I, 319

ב) ר' הורץ רופא
 מומחה מפרעמסלא.

דור ז'.	דור ח'.	דור ט'.
<p>סלאנימ' ר"ח ניסן שצ"ז לפ"ק.], והוא דר בק"ק סלאנימא. (ב) מענדיל בחור.</p>		
<p>(א) דר בעיר גינובורג. (ב)</p> <p>(א) בן אהר של הרב ר' יאקובקא דר בק"ק לאנצוט. (ב) בנה השני בק"ק רישא.</p>	<p>(א) דר בעיר גינובורג. (ב)</p> <p>(א) בן אהר של הרב ר' יאקובקא דר בק"ק לאנצוט. (ב) בנה השני בק"ק רישא.</p>	<p>(א) רב קה אשת ר' מתתיהו ר"ה מברסק. (ב) גרונה אשת ר' לייב בן הגאון ר' יאקובקא אב"ד בק"ק ניקלשבורג [בעת ההיא הי' ר' אהרן יאקב בן הרב הגדול ר' יחזקאל, בתכ"ט הסכים על ס' אור הדש ומת קודם ההדפסה תל"א.], חתן ר' משה מירלש [ודע כי אין להכניס תחת גדר אהר את ר' משה מירלש זה עם ר' משה מירלש המובא בעיר דוד (אצלי ובבריטיש מוועקאום הוא נרפס על ניר יפה גדול הירועה מראשו תכלת) לר' דוד לירא (א"ד תע"ט) דף ע"ד, כי החדוש יצא מפי התורני ר' משה חתן ר' פתחיה בן דוד המו"ל את ס' עיר דוד, ושם (דף ע"ד) באהת הנוספות יקראהו ר' פתחיה בשם „חתני הבימי הנחמד התורני המופלג מוהר"ר משה נר"ו בהרב הגאון הגדול המנוח מוהר"ר זלמן מירלש אב"ד ור"ב דק"ק האמבורג ואלטני", ע"כ, הוא ר' מושלם זלמן ניימרק מגזע הנבחר משפחת מירלש המפורסמת אבי מרת שרה אשת חכם צבי (עיון מגלת ספר ליעביץ עמ' י' עם הערת ר' דוד כהנא, ודעת קד' מ"ה והלאה) ואחי מרת פעסיל אשת ר' מאדיל דיון מוזין (עי' דור ה' עמ' רס"ח) ובן לר' יעקב דוד ניימרק אשר הצטיין ביחוסו ובכשרונותיו בין יושבי ווינא (עי' גולי ווינא כ"ו, נ"ט, ור"ט-ד"ד).</p>
		<p>(א) אשת בן הק' ר' זלמן פלאטיגן מוזאלקווי. (ב) שרל אשת ר' מרדכי בן הרב ר' אליה אב"ד דק"ק ביאלי.</p> <p>(א) ר' מאיר. (א) ר' העשיל.</p>
		<p>(א) הרב ר' ליוזר אב"ד בק"ק העלישוויא [במדינת מעהרין אשר שם כהן פאר הש"ך משנת תמ"ו או תט"ו עד תכ"ג (עי' קרוה נאמנה ע"ה)]. הוא ר' אליעזר סג"ל אימינגא ליוזר ר' מענדיל פאמנירש מלבוב (הוא הוא ר' חיים אשר היה מגאוני הדור והשאר אהריו ספרים אשר לא ראו אור עולם, ובנו יוסף הלוי מגלוגא מספר שבחיו בס' עדות יהודה לייב הלוי אימינגא</p>

דור ד. דור ה.

דור ו.

אך זה ר' אברהם ליכטנשטיין (בן) בן הרופא ר' נפתלי הירץ איטונג אשר
 בו ידבר רד"ק בס' גולי ווינא קפ"ב; הוא נפטר בפראג תס"ב ורעייתו מרת
 דינה בת שלמה נפטרה שם תנ"ז; הוא היה חותן ר' אברהם תאומים (זכרו
 יבא תחת שם ר' אהרן איטונג בדור ו' עמ' ר"ע).

[חותנו של בנו השני ר' שלמה (ע' דור ז') הוא ר' בנימין וואלף אב"ד
 דמדינת פיהם בן הגאון ר' שמעון ר"ג הנולד בשנת ת' ונפטר בשנת תע"ה
 (ע' גל עד סי' ס"ה, ורמז"ש סי' 7225) ואביו מת ת"מ (גל עד סי' ל"א)
 ואשתו (בת) שבע בת ר' שמואל קאליש מתה עליו בש' ת"ע, ואודות צאצאיו
 ע' משפ' פראג ערך שפירא, ועתה נחליט ונאמר כי לא בת אחת היתה לו
 אשר נשאה ר' יעקב רישר אולם ארבע נודעו לנו: אשת יעקב רישר המובא
 אצל רמז"ש ואשת ר' שלמה בן ר' אברהם ועוד אשת הדרשן ר' אהרן ריו
 ואשת אחיו ר' משה ה"ה בני ר' קאפיל מברלין בן ר' מאדיל דיון מווין בן
 ר' מעבלי בן שלוי לר' מאדיל הראשון].

[חתנו לוקח בתו השניה מרת ריזל (ע' דור ז') הוא הוא המסכים על
 שו"ת ר' אליקים געץ (גולי ווינא פ' ורי"ט) בן הרב ר' מאיר הנודעות בשם אבן
 השהם ומאירת עינים (דיהרן פארט תצ"ג) ע' קהלת משה; ועל לקמ הקמח
 בשנת תס"ז בין רבני פראג לפני ר' זכריה מענדל שפירא ושם חתום: „נא'
 הק' יצחק במוהר"ר שלמה זלמן וצוק"ל סג"ל ש"ה דמ"ק מוצל מאש אויבין
 ומפראג"; וקודם לזה בשנת תס"ג על ס' תפלה מראשית השנה ועד אחרית
 השנה (5"5 תס"ד) הוקר במוציאות עד מאד, והוא כמוס עמדי באוצרותי, התם
 את שמו ג"ב לפני ר' ז"מ שפירא, וז"ל: „ונא' הק' יום טוב בן הקצין האלוף
 מוה"ר זלמן י"ט י"ץ ה"ה אב"ד ור"מ בק"ק פרוסטיץ"].

דור ז.

ביוסף על התורה וזלצבאך תק"א (עי' אנשי שם לר' שלמה באבער עמ' ס"ז). רד"ק הביא בס' גולי ווינא קפ"ג את מצבתו אשר ממנה נדע שמת בשנת ת"ע, שב (עמ' קפ"ב) תמצא עוד שחותנו היה הרב ר' יוסף בן זכריה מווינא הנפטר בקרעמז'ור שנת תס"ז].

(ב) ר' שלמה ח' הרב ר' וואלף בן הגאון ר' שמעון שפירא זצ"ל מפראג (עי' לקמן בדור ו' את ר' אהרן ריו ואת ר' משה בני ר' קאפיל מברלין).

(ג) ר' שמואל.

(א) אידל אשת ר' דוד ר' מורלש מפראג.

(ב*) ריוול אשת הרב ר' י"ט בן הקצין ר' זלמן י"ט מפראג.

(ג*) פריודל בליכטן שטאט [גם רחל בה היתה לר' אברהם ושם בעלה ר' פייביש ל"ש וצאן מרעיתו בקאלין ובונצ'לוי, וימת שנת ת"ן, ור' דוד גרינהוט בעל מגדול דוד היה מקרוביו (גולי ווינא קפ"ב)].

(ד*) ביולא אשת ר' אפרים בן ר' מאדיל אונשבאך (עי' לקמן עמ' רס"ט).

(ה*) אשת ר' סיני בן ר' ליב נייא שמעטלש מפראג (הוא ר' סיני הנפטר שנת תע"ג והיה דוין ב"ד רבה ופרשת גדולתו הלא נחרתה על לוח מצבתו (עי' משפ' פראג צד רכ"ח)).

דור ח.

הונה ק"ק לבוב בשנת תפ"ו ככתוב בהמכתמו על ס' מעמי מסורת על התורה הנדפס בא"ד תפ"ח, וכל מעשה תקצו וגבורתו הלא כתוב על ס' אנשי השם עמ' ס"ז. אם נכון אמת הדבר אז יש לשער כי היה בקאליש לפני בואו לבובה היינו קודם תע"ט, או אולי נפלה מעות בהעתק השלשלת. אך אם ר' ליוור לחוד ור' אליעזר לחוד יש לדמות כי ר' יהודה ליב דגן הוא אחד עם ר' יהודה ארו' ליב רב בקאליש אשר הסכים בשנת תנ"ז על ס' משנת ר' אליעזר, הנדפס בפ"פ דאדרא תס"ז—תס"ח כי האמת עם צעדנער, וכן יעקב נפל בשגגה (עי' מה שנאמר בדעת קד' רל"ה-רל"ו ע"פ ספריו).

(א*) אשת ר' יאקב דושניט מפראג (הזה הוא ר' יעקב בן הקצין ר' ישראל מביית לוי הורוויץ. הוא מת בשנת תצ"ד ובתו הוולדת מרים נקטפה בלא עתה בשנת תצ"ט, או נשא שתי נשים, כי בשנת תפ"ח הלכה לעולמה רעיתו מרת ביילא בת טוביה רויוויץ (עי' משפ' פראג ע"ח)).

(א) ר' שלמה חתן ר' זלמן זאקטס מפראג.

(א) ר' דוד חתן ר' וואלף ליבליש.
(ב) הרב ר' שלמה בק"ק ליכטן שטאט.
(א*) אשת ר' הירש ברויטס בן ר' משה ר' קלמנס.

(א) חתן ר' הירץ פענטל.
(ב) חתן ר' שלמה זעלקי פלאנטי.
(ג) ר' דוד חתן ר' מרדכי קיודרש [איש היה בפראג ושמו מרדכי קיודרש. בשנת תכ"ז נולד, ונשא ונתן בנוצות, ובשנת תע"ב היה בין יושבי פראג, אשר

דור י'	דור ה'	דור ד'
<p>(ב) ר' משה רופא מפנישוב. (ג) ר' מאדיל מטורבוי. (ד) ר' זעליג רופא מסלוצק. (ה) ר' ליב התן ה' מרדכי קמינצור מלובלין. (*א) שארל אשת הקצין ר' הירש ר' יהוקלש נכד ר' הירש וויטשנט נכד הגאון ר' יצחק אב"ד בק"ק קראקא [עו' לקמן שארל בת הרבנית בריינדיל].</p>		
<p>(א) הרב ר' מאיר אב"ד בק"ק ראקוב, התן ר' יעקב לעמליש מווילנא [ואחיו אשתו ה"ה הירש נשא את מרים בת אליה איטינגין, עו' לעיל עמ' רס"ב].</p>	<p>(ג) ר' ליב התן הגאון ר' מאיר אב"ד דק"ק ברוסק הוא ר' מאיר וואלש הנזכר [בדור ו' חמות של פרידל בת אליה אחי ר' ליב דגן].</p>	
<p>(א) ר' אהרן מדוכנא. (ב) ר' שלמה מווישניצא אצל קראקא [עו' לעיל עמ' רס"ב ר' אברהם בן ר' אליהו]. (*א) שארל אשת ר' וואלף ציומר דוין ממנישוב בן ר' נחום ציומר חמיו של הגאון אב"ד מוהר"ר ר' יצחק אב"ד בק"ק קראקא [עו' לעיל שארל בת ר' הירן].</p>	<p>(*א) הרבנית בריינדיל אשת הגאון אב"ד בק"ק ביגשוף נכד הקצין של ר' אייווק יעקלש מקראקא.</p>	
<p>(א) ר' אברלי חון מטריפטש. (ב) ר' ברוך מליפניק. (ג) ר' ליב. (*א) שארל אשת ר' אלי' ר' מרדכי קאפלש</p>	<p>(*ב) גוטרעד אשת ר' יצחק ליב מגלש מלובלין.</p>	

דור ה'	דור ה'
<p>נא'שמו מפני ספרי קדשנו, כאמור במוזכיר שנה ששית מאמר של ג' וואלף עמו' ל"ו, ונראה כי אביו נהרג על קדושת השם, אם נאמין כי הוא נקבר תחת המצבה סימן 717 משנת תצ"ז; "כ"ה מרדכי בן הקדוש מו' פייבש מקראקא ז"ל" ובתו מלבלה נפטרה תקל"ו (עי' משפ' פראג צד ש"י ושי"א).</p>	
<p>(א) בחור נשתדך לבת הגאון ר' משה בן הגאון ר' זיוקנד אב"ד בק"ק לובלין. (ב) בחור נשתדך לבת הגאון ר' הירש אב"ד באמשטרם.</p>	<p>(א) ר' אברהם.</p>
<p>(א) (ב)</p>	<p>(ב) אב"ד בק"ק רישא. (ג) אב"ד בק"ק תרלי. (ד) ר' יחזקאל חתן הרב המאור הגדול ר' מאיר אב"ד בק"ק אפטא. (א*) אשת ר' אביגדור אב"ד בק"ק האנשין בן אב"ד בק"ק קראטשין.</p>
<p>(א) בן אחד נשתדך עם בת ר' שלמה סופר חתן ר' בעריש בן הגאון ר' העליש מקראקא.</p>	<p>(א) הרב ר' אייזיק אב"ד בק"ק טוריסק [חתן] ר' יוסף ארנדר מלארמור. (א*) אשת ר' יוסף בן ר' יוחנן ר"ח מביניטשוב. (ב*) אשת בן ר' אברהם פינצקור. (א) ר' יחזקאל מקנשונם גדול.</p>

דור ד'

(ב) ר' שמעון.

דור ה'

(א) ר' מאיר ל הזקן מאונשבאך.

(ב) ר' אלי' מפירדא.

(ג) ר' אפרים מוואלירשטיין עי' לקמן עמ' רע"ב ר' ליב ב"ר לעמיל.

(א*) שפרינצל אשת ר' אנשיל אונשבאך [בשנת תס"ב יום ב' י"ב אייר קנה האלוף והקצין כהר"ר אנשיל אונשבך את ס' "מראות הצובאות" פי' על נ"ר לר' משה אלשיך זצוק"ל דפ' פראג שפ"א, ובעצם ידו רשם את שמו: "אנשיל אונשבאך" בראש דף ב', והספר הזה מונח עתה אצל].

(ב*) הנלה אשת ר' זעליג מוואלירשטיין.

(א) ר' מאיר ל דיין מוויין [בתולד' אנשי השם ופעולתם בברלין עמוד י"ג ר' אליעזר לאנדסהוטת כתב וז"ל: "והראש ממוסדי קהל ברלין בשנת תל"א הוא ר' מאיר ל ריו הלוי איטונגן שהיה קודם לזה דיין בווינא בב"ד הרב ר' גרשון אשכנזי גם הוא היה מאוהבי הקבלה, ועל מצבתו כתוב שהיה "פזמו ממלל רברבתא ברזא דחכמתא", ועי' עוד ס' תנ"ה בקהלת משה, שם הסכים על "אור הרש" של ר' חיים ב"ר בנימין זאב באכנר מקראקא בשנת תכ"ט בתור דיין מוויין. והיה ר"מ ואב"ד לפנים בישראל בק"ק שנייטוך וישא אשה בת פ"ו ר' יעקב דוד ניימארק ממשפחת מירלש (עי' רד"ק גולי ווינא עמ' פ"ז ופ"ח). בתו"ד הכיר את מעלת האיש וואגנזויל (גולי ווינא ס"ט) ואחר הגרוש היה ממודעי הקורפירסט הגדול (שם רי"א). אשתו פעמיל בת השוער ר' יעקב דוד ניימארק (ראה אודותיו גולי ווינא כ"ז ונ"ט) ואחות ר' משלם זלמן מירלש (עי' דור ז' תחת שם מרת גרונה נכדת ר' אליה איטונגן) היתה אשת חיל ידאת ה' ותקבר בשם טוב בשנת תל"ח שלש שנים אחרי בעלה (שם רי"א-רי"ב) ונדיבו עם היו קרוביהם (שם רי"ג-רי"ג).

(ג) ר' טעבלי (הוא ר' דוד הלוי איטונגן, עי' קהלת משה ס' תנ"ה).

דור ז'

דור ו'

מקראקא [עו' לקמן עמ' ר"ע-ע"א משפחת אהרן אימינגן מפ"פ].

(ב*) גרענדיל אשת ר' איסרל מפשוואריסק.

(א) ר' אלי' מאימינגן, דר בפראנקילאנד אצל מאריק בראט.

(א) טעבלי מאימינגן.
(א*) קול אשת ר' לעמיל מפיורדא.

(א) ר' מאדיל מוואלירשטיין.

(ג) שארלה אשת פ"ו אייויק אנשבאך.

(א) הק' פ"ו ר' מאדיל אונשבאך [התחיל לתמוך בידי מרפיסו ספרים טועילים משנת תנ"ב והלאה. הקים בית דפוס בפיורדא והדפיס „אור נערב" לר' משה קורדואירו ו„אשל אברהם" לר' מרדכי ב"ר יהודה ליב אשכנזי בשנת תס"א (עו' קהלת משה ורמז"ש), ובשנת תס"א הדפיס ס' „תפארת הקדש" אשר לא ראהו רמז"ש ויספחהו אל אוצרו ע"פ וואלף, ושם כתוב על השער „בדפוס אשר הקים הגביר והקצין הפרנס"].

(א) ר' אפרים שהיה חתן ר' אברהם ליבמן שטאט [עו' לעיל עמ' רס"ה מרת בילא].

(ב) הקצין ר' אייויק אנשבאך חתן ר' אפרים מוואלירשטיין [שם אשתו שארלה אחות ר' מאדיל מוואלירשטיין, עו' דור ו'].

(ג) קלמן, חתן פ"ו מו"ה מאניס חסיד ממארגיטום.

(ד) ר' אלי', חתן פ"ו זלמן שניאור מפיורדא.
(א*) עלא אשת ר' וואלף בן ר' שמואל היידלברגיר מווין.

(ב*) שרלה אשת ר' זעליגמאן מפיורדא בן הקצין פ"ו מפיורדא.

(ג*) ננעלי אשת ר' ליב מפאפנים מעלינגין.

(א) ר' מאדיל חתן ר' ליב קרפלש מפראג [גל עד סו' קל"ה].

(א*) אשת בן ר' ליבמן [חותן] ר' קאפיל אחיו של ר' אברהם [עו' לקמן דור ז' כי שם יראה הקורא שר' קאפיל התחתן עם הדרשן ר' אוריה ליפמן מווין (גולי ווינא רי"ב) על בן דעת לנכון נקל כי המעתיק שגה ברואה בהעתיקו בן ר' ליבמן בן ר' קאפיל, ואני תקנתי את המעות. אדות חתני ר' אברהם עו' גולי ווינא רי"ב, ואין ראוי זה כראי זה, ויש למלאות את החסרון].

(ב*) בינה אשת ר' ליב נאכט.

(א) הדרשן ר' אהרן ריו, חתן הרב ר' וואלף שפירא מפראג [ואת אחת מאחיות אשתו נשא ר' שלמה בן אברהם ל"ש, ואת השנית נשא אחיו משה].

(א) ר' אברהם מברלין [הוא היה בין שליחי ווינא אשר פנו דרך לבני עמם ברלינה (גולי ווינא ר"ח-ר"ט) ויהו איש רם המעלה, ובשנת תמ"ו נאכף אל עמיו].

(ב) ר' קאפיל מברלין [ממגורשי ווינא, חתן ר' ליפמן בן אהרן דרשן שהיה דיון בב"ד של הגאון ר' גרשון בעל עבודת הגרשוני ואב"ד בווינא, ר' קאפיל

דור ר' *	דור ה' *	דור ד' *
<p>ריו הלוי הטה בשנת תנ"ו את לב המלכות לטובה, והרשיון נתן ליסד בהכ"נ בברלין, ומשם יצאה כל הקנאה והשנאה עם מרת אסתר ברלין (עי' תולד' אנשי השם עמ' ו'ח' ורד"ק גולו ווינא עמ' פ"ז-פ"ח).</p>		
<p>ג) ר' הירש מברלין. [אף הוא היה מראשי בית הכנסת בברלין (גולו ווינא ר"ב) ושם מת קודם תפ"א, ועל נשיו ישא, רד"ק מברכותיו (שם רי"ג)].</p>		
<p>ד) ר' אלי' מהמבורג [אחות מרת גליקל האמיל היתה לו לאשה (עי' זכרונותיה קב"ג, רי"ג ורכ"ג)].</p>		
<p>א) ר' אהרן אימי גנין מפראנקפורט חתן הגאון בעל מטה אהרן [הגרפס שלישיית ב"פ בשנת ת"ע (יקר במציאות והוא בעקד ספריו) ע"י בנו ר' אריה יהודה לוי, אשר הרפיס עוד בזמן התוא גם את החלק הא' מבגדי אהרן, וזה מטה אהרן תאומים: הקצין שמעון הוליד את הרב ר' משה אב"ד במד' מעתרו, ומשה הוליד את אהרן הדרשן וימת, ויתגדל הנער על ברכי א"י ויעמידה על רגליו וישתדך אל ר' אברהם נויא שמעטל, אך לא ארכו הימים ונתבקשה אשתו לשייכה של מעלה ויתחתן עוד פעם שנית ושלישית (עי' לעיל ר' אברהם ליכמן שטאט ועוד גולו ווינא קפ"ב, ומשפ' פראג שפ"ו, ודעת קד' צ"ה, וגדולת שאול כ"ה). ומנעוריו יצא שמעו בעולם ונתקבל למ"ץ בוויזניא ושם חבר את "בגדי אהרן", ומטה אהרן" ויעתק אהלו לקראקא ויהרג על קדושת השם בשנת ת"ץ, ובנו היה דיין בפ"פ (עי' בגדי אהרן ומטה אהרן וקחלת משה) ולא עלתה בידו להוציא לאור את שאר כתבי אביו].</p>	<p>ד) ר' אלי' א) ר' אבריל פראנקפורט.</p>	
<p>א) על א [פעמים נכנסה תחת החופה ובעלה השני היה ר' משה האמיל אשר היה בן יצחק בן יוסף אבי יצחק ואבי חיים, אם כן היתה מרת גליקל דודתו של משה (עי' הקדמת רד"ק לזכרונותיה XLVI)].</p>		

דור ז'

ר ט ע ב ל י [ידו היתה עם אביו ומחל אחריו בן עד זכויותיו, והמת אסתר לא שבכה עד מפלתה בתע"ד; וימת בשנת תפ"ז (עו' גולי ווינא רי"ג)].
 ג ר' משה התן הרב ר' וואלף הנ"ל [הותן אחיו אהרן].

דור ח'.

א ר' שמעון התן ר' יוסף בינדלש מפראג [ישם אשתו רעלא בת הראש והקצין יוזפא בינדלש (הוא אחד מהחתומים תחת פתשגן החרם הנתן בפראג שנת תפ"ז נגד כת שבתו צבי, אשר אתי בכתובים), וחמת על פני בעלה הנכון כ"ה שמעון ריס סג"ל בפראג, בחשון שנת ת"ץ, ואביה נפטר באב תפ"ט, והוא היה פרנס ומנהיג בפראג, ושם אביו ר' יצחק ר' וואלף בינדלש, ואמה ריקל בת בונם סג"ל קלאבר הלכה לעולמה בשנת תפ"ב, ואחותה הבתולה פיאלה בשנת תע"ז, ואחיה הר"ר ליב תפ"ז, ואשת אביה השנית הזקנה פיאלה תק"ב, ואחיה התורני כהר"ר אייוק תק"ט (עו' משפ' פראג מ' ומ"א)].

א ר' מאדיל מהמבורג.
 א* אשת ר' לעמלי מברלין [ואחרת מבנות ר' הירש הכנים ביתה ר' ליב בן מרת גליקל האמיל ככתוב על ס' זכרונותיה רי"א-רי"ג (עו' שם עוד עד רכ"ט) וגולי ווינא רי"ב ורי"ז].

א ר' מרדכי קאפלש מקראקא [מחותן מרת גוטראד ור' יצחק, עו' לעיל עמ' רס"ז ורס"ט דור ה' ודור ו'].

א חתן ר' שמואל יוסט מקראקא.
 ב ר' אלי' חתן ר' איציק ר' ליב מנלש מלובלין [עו' לעיל עמ' רס"ט דור ו' מרת שארל בת מרת גוטראד].
 א* מפשווארק [בכ"ו : מפשווארק].
 ב* מפינטשוב.

א בן בעלה הראשון—חתן הרב ר' מאיר שטערין אב"ד דק"ק אמשטרדם [הוא ר' מאיר בן יורא ליווא הנודע לתהלה ויהן לפנים בבולדא, אז הסכים בש' תכ"ט על ספרא דציניעותא דיעקב בפ"פ ויאסף אל עמיו בשנת ת"ס. יש בירי ס' „באר משה" באור המלות על החומש וה' מגלות בלישנא קלילא אשר בפומי דאשכנז מרגלא לר' משה בן יששכר הלוי (פראג שס"ה) המכונה

לתולדות משפחות גינצבורג.

דור ו'	דור ה'	דור ד'
<p>(ב*) (ג*) אשת ר' יוזפא וועלשיר . (ד*) אשת ר' אייזק ריוו .</p>		
<p>(א) אשת ר' ביעו בן ר' ליב משקלוב .</p>	<p>(א) ר' משה אב"ד דק"ק זאברוו אצל לבוב [עי' קהלת מישה סי' 1847 ודעת קדושים עמ' קצ"א , שם תראה כי ס' גבורת אנשים שו"ת ש"ך ואביו הובא בדעסוו לבית הדפוס שנ' תנ"א ע"י נכד הש"ך הוא יצחק בן משה כ"ץ חתן הר' משה סג"ל אבד"ק מינסק (שנפטר בשנת תנ"ו) ב"ר לעמיל איטינגר מווינא , וכן משה היה לעמיל הנקבר בקרעמויר (גולו ווינא לרד"ק קפ"ח)].</p>	<p>(ה) ר' לעמיל מווינא אשתו מרת בונה בת הר"ר יובל שמעפך נפטרה שצ"ט בווינא , כה החלמתי ע"פ דברי רד"ק לעיל עמ' קפ"ג . נפטר בסוף תכ"ב ע"פ ס' הזכר' נשמו' מווינא המונח עתה בפירורא לרבני הרב ר' ליב לאָווענשטיין ככתוב §. 275, Juni 1898, Monatschrift</p>
<p>(א) ר' לעמיל כשם אביו זקנו .</p>	<p>(ב) ר' ליב חתן ר' פייבש סופר מווינא , ואשתו קענדיל אשת ר' אפרים מוואלירשטיין הנ"ל [עמ' רס"ח] , הוא ר' אפרים בן שמעון בן ר' מאדיל הראשון . לא אדע הטעות הוא ביד הסופר אם באמת מרת קענדיל היתה פעמים לאיש].</p>	<p>לכן יש לשער כי הוא חתם בין קרוא' מועד את שמו על כתב הפשרה עם בית מועצות ויין בשנת תמ"ו , אשר לעמיל לוי איטינגר ריוו].</p>
<p>(א) ר' משה אב"ד בק"ק קראטשין . (ב) ר' יעקל טרור .</p>	<p>(א*) אשת ר' יוויל מווינא .</p>	<p>(ו) ר' משה מווינא גדול בתורה .</p>
<p>(א) ר' שמעון גינצבורגיר והיה ראש הקהל בפראג (הוא הקצין מו' שמעון ויין גינצבורג בן כמו' פייבש הנפטר בפראג בשנת ת"ט ועל ר' יעקב אב"ד משפחת בכרך יחשב עו') בק"ק טריבטש . משפח' פראג מ"ב]].</p>	<p>(א) ר' פייבש .</p>	<p>(א*) הנלה כלתו של ר' זנוויל הז מֶרְנֶקְוֶרְט [הוא ר' זנוויל האז ראש משפחת ר' יעקב מאיר בן וואלף קאבעלענין סג"ל בעל ס' מפתח הים הנדפס תקמ"ח באופיבאך כי הוא היה אבי אמו ככתוב בהקדמתו , ור' יוסף יוזפא האן גוירלינגן כתב בהקדמתו לס' , יוסף אומ"ץ הנדפס ראשונה אחרי מות המחבר ב"פ תפ"ג וז"ל : , וכראות יודי אוהב טהור לב שאירי ותלמידו כהור"ר זנוויל הו יצ"ו בן שאו' הפרנס בער הז ז"ל</p>

דור ז'

דור ח'

שערטילס על שם אמו (רמש"ש סי' 6558) ומעל לשער כתוב בעצם יד אביו זקנו של ר' מרדכי קאפליש: הק' אהרן תאומין, וברכות הימים הספר נתן מתנה לבתו ככתוב בנולה בת הגאון הגדול כמהר"ר אהרן נר"ו, ולא ידעתי היא אם ר' מרדכי אם דודתו; הכורך את הספר העביר שכיננו על מלים אהדות וקשה כעת להעמידן על בורין (הספר היה עוד בידו ר' אריה ליב תאומין החונה בק"ק בריוודך ומדינת שווייץ).

(א*) בת בעלה הראשון אשת ר' טענדר מפראנקפורט.

(ב) בנה מבעלה השני (הוא ר' משה האמיל).

(ג) בתה מבעלה השני (הוא ר' משה האמיל) אשת ר' ראובן פראנקפורטר.

(א*) הנלה אשת ר' אברהם בן ר' שלמה ר' שמואל שולהויף מפראג (נראה כי שלמה היה חתן ר' שמואל. ואולי זה הוא ר' שמואל ש"ה הנפטר קודם ת"ך, ובתו היולדת מתה בת"ך, ובנו משה בתמ"ט (עי' במשפ' פראג עמ' שס"ז)).
 (א*) בריוודך לה [אשת ר' שמואל בן פריידל; עי' לעיל דור ז', ואמו של ר' שאול כותב שלשלת היוחסין דור ח' עמ' רס"א].

דור ז'.	דור ז'.	דור ח'.
<p>(א) מוהר"ר ליב כ"ץ (בידי שמואל בן פריידל; עי' לעיל דור ז', ואמו של ר' שאול כותב שלשלת היוחסין דור ח' עמ' רס"א).</p>	<p>(א) הרב הגאון הגדול אב"ד דק"ק פראנקפורט (נמצא ס' אורחידש (אורת החבור "שב יעקב" הנדפס בפ"ט דמוין תק"ב נתקבל לאב"ד הוה עי' קהלת משה סי' 455) ור"מ בקאבעלעניץ וכהן שם עשרים שנה, ואחרי כן ישב עליו רשום שם ר' ליב בן על כס הוראה בהלברשטט, ובאחרונה עלה לפ"ט כמהר"ר יעקב הכהן מפראג</p>	<p>(א) ר' אברהם פאפרש. (ב) ר' בנימין כ"ץ פאפרש מפראג (נ"ל כי נפטר בפראג תנ"ד (עי' משפ' פראג צד קע"ו)).</p>

לתולדות משפחות גינצבורג.

דוד מ' .	ה' .	דוד ז' .	ר' .	ה' .	דוד ד' .
<p>בשנת ת"ף. ומשאלה ט"ו אנו למדום כי בא לקאבעלענין בשנת תנ"ז, אם בן נשאר בה"ש רק שלש שנים ונפטר בשנת ת"ק (עו' תולד' אנשי ישם עמ' ל') כ"ב שבט (עו' דבר יום ביומו לר"ש ווינר ב"המליין" תרנ"ד גליון י"א).</p> <p>(ב) מהו' דוד חזן בק"ק מיין [נכדו ישיבך בער יגיד עליו בשנת תקכ"ט, מו"ה דוד ז"ל ש"ן דק"ק מיין יע"א, אחיו של הגאון המפורסם מהר"ר זצוק"ל שתיה אב"ד ור"מ דק"ק ז"ל פ דמיין יע"א ואחיו של הגאון מהו' אברהם כ"ן זצ"ל שתיה אב"ד ור"מ בק"ק טיפליין יע"א].</p> <p>(ג) ר' שמעון .</p> <p>(ד) הגאון מו"ה אברהם אב"ד ור"מ בק"ק טיפליין [בשנת תק"א הסכים על ס' אחיו "שב יעקב", ושם יגיד: "ואנכי תלמידו ואחיו הקטן אשר על ברכו נתגדלתי" ע"כ. ובשם מאפרש יכנה, ואחיו יעקב נודע בשם כ"ן .</p>					<p>אשר אותי יום ידרוש בדבר ה' ובמצותיו שחפץ מאד בכל דקדוקיהן העתיק גם אותם" ע"כ. ועוד יוסף לאמרו: "המסייע השני הוא שאירי כמר זנוויל האז הנ"ל יהוא היה המסייע שיש בו ממש ועיקר גדול שלולא הוא שהיה לי והוסף לי אומין לא עלה על לבי מעולם לחבר חברי זה, והנה מספר מפקר של זנוויל האז הוא בגמטרי' של אומין עם המלה", בקובץ ריו לשוח"ה (עו' קהלת שלמה תקונים והוספות עמ' קל"ט וקנ"ח) נמצאו תשובות מר' זנוויל הז' בין תשובות הר"י אבוהב — מדבריו הרב ר' לוי לאזוענשמיין במאָנאטס-שריפט עמ' 274 נשמע כי אחות היתה לחנה ושמה מרת רבקה ותמת בשנת שצ"ג שמונה שנים ועשרים שנה אחרי מות בעלה ר' משה מאור קטון בן יהודה המכונה פרישטאט הוא משה אבי הגאון ר' יהודה לייב מאור קטון מורה הוראה בווינא עד יום מותו שנת שצ"ה (עו' גולי ווינא כ"ה כ"ו ול"ב)].</p>
<p>(א) ר' זנוויל מפראג נקרא ר' זנוויל בכרך [נפטר בשנת תקל"ב בפראג, ועל מצבתו כתוב: מו' זנוויל שמש דמתא ב"ה יודא ז"ל מכומסלא" (עו' משפ' פראג צד מ"ב). בשנה זו מתה גם אשתו, ובתק"ם מת בנו האלוף מו' מ' ש[ה].</p>	<p>(א*) דייכא אשת ר' אהרן פריינד מפראג .</p> <p>(א) ר' משה מבומסלא .</p> <p>(ב) ר' יודא מבומסלא .</p>	<p>(ג) שרל אשת ר' שמעון .</p> <p>(א) ר' משה מבומסלא [רבים היו האנשים הנקראו בשם הזה. אחד בן יוסף מת בשיבה טובה תצ"ג, ואחר איש המעלה בן הקצין ישיבך כות תק"ב (משפ' פראג ל"ב-ל"ג) וכל זה איננו שוה לנו].</p>			

B. 896